ΘΕΟΔΩΡΟΥ Σ. ΚΩΤΣΙΟΥ
Πρωτοβαθμίου δημοδιδασκάλου πτυχιούχου τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Διδασκαλείου

ΝΕΑ
ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ

ΕΙΣ ΤΕΥΧΗ ΠΕΝΤΕ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ ΑΜΦΟΤΕΡΩΝ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

ΕΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ

معارف نظارت جلیله‌سنك ۲۶ نوم‌ولی و ۷ نیسان سنه ۱۳۲۳
تاریخلی رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر .

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΩΝ
ΔΕΠΑΣΤΑ-ΣΦΥΡΑ-ΓΕΡΑΡΔΟΥ
ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ

1907

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως καταδιώκεται ὡς ἐκ τυποκλοπίας προερχόμενον.

Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἀδελφῶν Γεράρδων
Γαλατᾷ, Πεμπτοπαζάρῳ, ὄπισθεν τοῦ Ἀγκοπιὰν Χάν, ἀρ. 17, 19.
(457)

ΝΕΑ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΑ

ΕΤΟΣ Ε'

ΜΕΡΟΣ Α'

ΝΕΑ ΓΛΩΣΣΑ

1. Αἶνος ἑωθινός.

Ὅταν νέα ἡμέρ' ἀνατέλλῃ
καὶ φαιδρὰ ἐξυπνᾷ ὅλ' ἡ φύσις,
ἡ ψυχὴ ἐξυπνῶσα ἐπίσης
προσευχὴν πρὸς τὸν Πλάστην της στέλλει.

—

Ἐν ᾧ ὕπνος βαθὺς μὲ κατεῖχε,
ἀδελφὸς καὶ εἰκὼν τοῦ θανάτου,
ἐπ' ἐμοῦ εὐμενῶς τίς προσεῖχε,
τίς ἐξέτεινε χεῖρα προστάτου;

—

Ὁ Θεός, ὅστις χάριτος πλήρης
ἀνεκτίμητα μ' ἔδωκε δῶρα,
τὴν ζωήν μου ὑπνώττοντος τώρα
ὁ Θεὸς ἀγρυπνῶν διετήρει.

—

Ἀπ' εὐγνώμονα δέξαι καρδίαν
εὐλογίας, Θεέ τοῦ ἐλέους,

μετ' ἀνάπαυσιν ὅτι γλυκεῖαν
τὴν ζωήν μοι χαρίζεις ἐκ νέου.

—

Ἀλλὰ δὸς νὰ διέλθῃ ὁσίως
καὶ τὸν σὸν νὰ πορεύηται δρόμον
καὶ νὰ εἶναι τῶν θείων σου νόμων
ὑπηρέτης ὁ ὅλος μου βίος.

—

Ἀπὸ πάντων κακῶν καὶ κινδύνων,
Ἀγαθέ, φύλαττέ με καὶ σκέπε·
μὲ πατρὸς δ' ἐπιείκειαν βλέπε,
ἂν εἰς σφάλμα φανῶ ἀποκλίνων.

—

Εὐσεβείας, συνέσεως λύχνος
δὸς νὰ καίῃ ἀσβέστως ἐντός μου
καὶ ἀπάλειψον, πάτερ τοῦ κόσμου,
ἀπ' ἐμοῦ ἁμαρτίας πᾶν ἴχνος.

—

Ἀντὶ δώρων τῆς τύχης πλουσίων
ἀρετῆς θησαυρὸν δός μοι μᾶλλον
καὶ ἀγάπην θερμὴν τοῦ πλησίον
τὸ καλὸν νὰ μ' εὐφραίνῃ τῶν ἄλλων.

—

Οὐρανίαν κατάπεμψον δρόσον
τῆς ψυχῆς καταστέλλων τὴν δίψαν
καί, ἂν φλόγα τὰ πάθη ἀνῆψαν
ἐν αὐτῇ, σβέσον ταύτην καὶ σῶσον.

—

Δός, Θεέ, ν' ἀπολαύσω εὐγνώμων
τῆς ζωῆς τὰς χαρὰς καὶ ἀνέσεις
καὶ φαιδρός, ὅταν σὺ μὲ καλέσῃς,
νὰ βαδίσω τὸν ἔσχατον δρόμον.

2. Οἱ χαρακτῆρες τῆς χριστιανικῆς προσευχῆς.

«Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν» παραγγέλλει ὁ Θεάνθρωπος. Ἰδοὺ ἡ ἀσάλευτος βάσις τῶν ἐλπίδων ἡμῶν, ἡ πηγὴ πάντων τῶν προσκαίρων καὶ αἰωνίων ἀγαθῶν, ἡ κλεὶς τῶν μυστηρίων τῆς χάριτος καὶ τῆς τελειότητος, ἡ ἐκ πίστεως, ἐν ἀγάπῃ καὶ ταπεινώσει, ἐπ' ἐλπίδι σταθερᾷ ἐγκάρδιος καὶ ἐπίμονος προσευχή.

Ὅστις ἐμελέτησε πάντα τὰ θεῖα, ἐσπούδασε πάντα τὰ ἐγκόσμια καὶ ἔμαθε πάντα τὰ ἐφικτὰ εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ἂν μὴ ἔμαθε καὶ νὰ προσεύχηται, μένει ἀποκεχωρισμένος ἀπὸ τῆς πηγῆς παντὸς ἀγαθοῦ, ἄσχετος καὶ ἀκοινώνητος πρὸς τὸν δημιουργὸν καὶ νομοθέτην αὐτοῦ. Παρηγορίαν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἐν ταῖς θλίψεσι, φωτισμὸν δὲν λαμβάνει ἐν ταῖς ἀπορίαις καὶ στερεῖται βοηθείας κατὰ τοὺς πειρασμοὺς τῆς ζωῆς καὶ κατὰ τὸν ἀγῶνα τῶν καλῶν ἔργων.

Ἡ προσευχὴ εἶναι ἀναγκαία εἰς πάσας τὰς τάξεις τῶν ἀνθρώπων: εἰς τὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον, ὡς καὶ εἰς τὸν πτωχὸν ἀσθενῆ τὸν ἐπὶ τῆς κοπρίας κατακείμενον, εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα, εἰς τὸν παῖδα καὶ εἰς τὸν νεανίαν ἐπίσης καὶ εἰς τὸν γέροντα. Πατέρες καὶ μητέρες, ἂν μὴ προσεύχησθε αἰτοῦντες χάριν καὶ φωτισμὸν διὰ τὰ τέκνα ὑμῶν, μάτην ἀγρυπνεῖτε προσέχοντες, νουθετοῦντες καὶ θησαυρίζοντες διὰ τοὺς ἀπογόνους ὑμῶν. Καλλιεργεῖτε καὶ ἀρδεύετε τὰ τρυφερὰ φυτὰ τῆς στοργῆς ὑμῶν, ἀλλ' ὁ ἀναπτύσσων εἶναι ὁ ἐπουράνιος πατήρ. Βασιλεῖς, κριταί, διοικηταὶ πόλεων, πολέμαρχοι καὶ λοιποὶ ἰδιῶται, ἂν μὴ προσεύχησθε, ματαιοπονεῖτε. Ἡ ἀνάγκη τῆς προσευχῆς εἶναι μεγίστη διὰ

τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων· διότι, ὅταν αὕτη ἐγκαταλειφθῇ, ἀμέσως ἐλαττοῦται ἡ πίστις, σβέννυται ἡ ἐλπίς, ἐκλείπει ἡ πνευματικὴ χαρά, μαραίνεται ἡ ἀγάπη καὶ ὁ ἀλαζὼν ἁμαρτωλὸς κρημνίζεται ἀνεπαισθήτως εἰς τῆς πωρώσεως καὶ τοῦ ἀπελπισμοῦ τὰ σκοτεινὰ βάραθρα.

«Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε» παρήγγειλεν ὁ Σωτὴρ καὶ προσευχὴν ρητὴν ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὸ «Πάτερ ἡμῶν . . .» Διὰ τοῦ ἰδίου δὲ παραδείγματος ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν ἀνάγκην τῆς προσευχῆς αὐτὸς πολλάκις προσευχηθεὶς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα.

Ἀλλὰ διατί πολλάκις δὲν δίδει εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς ὅ,τι προσευχόμενοι αἰτοῦμεν; διότι κακῶς αἰτοῦμεν· «Αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, λέγει ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος, διότι κακῶς αἰτεῖσθε». Καὶ πῶς κακῶς αἰτοῦμεν; Ὅταν προσευχώμεθα ἄνευ μετανοίας, ἄνευ πίστεως, ἄνευ ἐπιμονῆς. Μετάνοια λοιπόν, πίστις καὶ ἐπιμονὴ εἶναι οἱ χαρακτῆρες τῆς χριστιανικῆς προσευχῆς. Ἡ οὕτω γινομένη προσευχὴ εἰσακούεται παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ λαμβάνομεν ὅ,τι δι' αὐτῆς αἰτοῦμεν. «Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν».

Πρῶτος χαρακτὴρ τῆς χριστιανικῆς προσευχῆς εἶναι ἡ μετάνοια. Καὶ δικαίως, διότι πᾶς ἄνθρωπος ἄνευ διακρίσεως γίνεται παραβάτης τῶν θείων ἐντολῶν εἴτε ἑκουσίως εἴτε ἀκουσίως εἴτε ἐν γνώσει εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι ἄξιος τιμωρίας. Ἄνευ λοιπὸν μετανοίας εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔλθωμεν εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς προσευχῆς.

Δεύτερος χαρακτὴρ τῆς χριστιανικῆς προσευχῆς εἶναι ἡ πίστις. Ὁ Κύριος ἡμῶν οὐ μόνον ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀνταμείβει γενναίως τὴν πίστιν. Ἴδετε. Αὐτοῦ λαλοῦντος ἡ αἱμορροοῦσα μὴ τολμῶσα νὰ διακόψῃ αὐτὸν ἐγγίζει τὸ ἄκρον

τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ πιστεύουσα, ὅτι διὰ μόνης τῆς ἁφῆς θὰ λάβῃ τὴν ἴασιν. Καὶ ὁ Θεάνθρωπος πρὸς αὐτὴν στραφεὶς λέγει «Τίς μου ἥψατο;» Καὶ ἡ γυνὴ τρέμουσα προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἤκουσε παρ' αὐτοῦ· «Θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε, πορεύου εἰς εἰρήνην».

Ὁ ἑκατόνταρχος ἔρχεται παρακαλῶν αὐτὸν νὰ θεραπεύσῃ τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ· ἀλλὰ θεωρῶν ἑαυτὸν ἀνάξιον νὰ δεχθῇ τὸν Χριστὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ εἴπῃ μόνον λόγον καὶ θὰ ἰαθῇ ὁ δοῦλος. «Καὶ ἐγώ, λέγει, ἄνθρωπος εἶμαι καί, ὅταν διατάξω τοὺς δούλους μου νὰ πράξωσί τι, εὐθὺς ὑπακούουσι καὶ πράττουσι τὸ προσταττόμενον.» Ὁ Σωτὴρ θαυμαζει διὰ τὴν τοσαύτην πίστιν καὶ πρὸς μὲν τοὺς μαθητὰς λέγει: «Οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον» πρὸς δὲ τὸν ἑκατόνταρχον· «Ὕπαγε καὶ ἰαθήσεται ὁ δοῦλός σου».

Ὁ δὲ ἀπόστολος Ἰάκωβος ἐξηγῶν εἰς τοὺς πιστοὺς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου λέγει: «Ἔχετε ἀνάγκην τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. Αἰτεῖτε μετὰ πίστεως καὶ ἄνευ διασταγμοῦ, διότι, ὅστις διστάζει ὁμοιάζει τὰ τῆς θαλάσσης κύματα, ἅτινα ἄγει καὶ φέρει ὁ ἄνεμος, καὶ οὐδὲν θὰ λαβῇ παρὰ τοῦ Κυρίου.»

Ἡ ἐπιμονὴ εἶναι ὁ τρίτος χαρακτὴρ τῆς χριστιανικῆς προσευχῆς. Πολλάκις ὁ Θεὸς δὲν δίδει εἰς ἡμᾶς πνευματικὰ ἢ ὑλικὰ ἀγαθά, ἅτινα προσευχόμενοι αἰτοῦμεν. Τί συμβαίνει λοιπόν; Πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ὁ πανάγαθος Θεὸς ἀποκρούει τὰς προσευχὰς ἡμῶν; Πρέπει τότε ν' ἀπελπίσωμεν; Ὄχι· ὀφείλομεν τοὐναντίον νὰ ἐπιμένωμεν προσευχόμενοι, ἀλλὰ μετὰ μείζονος καὶ θερμοτέρας μετανοίας καὶ πίστεως.

Αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἐδίδαξεν ἡμᾶς διὰ παραδειγμάτων καὶ παραβολῶν νὰ ἐπιμένωμεν μετὰ θερμοτέρας μετανοίας

καὶ πίστεως προσευχόμενοι. α'Ἐάν τις ἐξ ὑμῶν, ἔχῃ φίλον καὶ ὑπάγῃ πρὸς αὐτὸν τὸ μεσονύκτιον καὶ εἴπῃ πρὸς αὐτόν· φίλε μου, δάνεισόν μοι τρεῖς ἄρτους, ἐπειδὴ ἦλθέ τις φίλος μου ἐξ ὁδοιπορίας καὶ οὐδὲν ἔχω νὰ προσφέρω αὐτῷ· καὶ ἂν ἐκεῖνος ἀποκριθεὶς ἔσωθεν εἴπῃ· μὴ μὲ ἐνόχλει· ἡ θύρα μου εἶναι ἤδη κεκλεισμένη καὶ τὰ τέκνα μου μετ' ἐμοῦ ἐν τῇ κλίνῃ· δὲν δύναμαι νὰ ἐγερθῶ καὶ σοὶ δώσω, νομίζετε, ὅτι δὲν θὰ δώσῃ ἐπὶ τέλους εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ ὅ,τι ζητεῖ, ἂν ἐξακολουθῇ νὰ κρούῃ τὴν θύραν καὶ νὰ ζητῇ; διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ λέγω πρὸς ὑμᾶς· αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται· ζητεῖτε καὶ εὑρήσετε· κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν· πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὑρίσκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται».

Ἂς ἐπιμένωμεν λοιπὸν ἐν μετανοίᾳ καὶ πίστει προσευχόμενοι καὶ ὁ Θεὸς θὰ δώσῃ ὑμῖν ὅ,τι εἶναι δίκαιον καὶ συμφέρον εἰς ἡμᾶς. Αὐτὸς ὁ Θεάνθρωπος βεβαιοῖ τοῦτο καὶ εἰς αὐτὸν ὀφείλομεν νὰ ὑπακούωμεν προσευχόμενοι κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ καὶ πράττοντες τὸ θέλημα αὐτοῦ.

---

3. Ὁ Σωκράτης διδάσκων ὅτι τὰ τέκνα ὀφείλουσι νὰ σέβωνται τοὺς γονεῖς.

Ἐννοήσας ποτὲ ὁ Σωκράτης, ὅτι ὁ πρεσβύτατος αὐτοῦ υἱὸς Λαμπροκλῆς ἐχθρικῶς διέκειτο πρὸς τὴν μητέρα, εἶπεν· ὦ παῖ, εἰπέ μοι· γινώσκεις ἀνθρώπους τινὰς καλουμένους ἀχαρίστους;

— Μάλιστα· ἀπεκρίθη ὁ νεανίσκος.

— Ἔχεις μάθῃ λοιπὸν καλῶς τί πράττουσιν οὗτοι καὶ καλοῦνται διὰ τούτου τοῦ ὀνόματος;

— Μάλιστα, εἶπεν· ἀποκαλοῦσιν ἀχαρίστους τοὺς εὐεργετηθέντας, ὅταν δυνάμενοι ν' ἀποδώσωσι χάριν δὲν ἀποδίδωσι.

— Δὲν νομίζεις λοιπόν, ὅτι οἱ ἀχάριστοι πρέπει νὰ κατατάσσωνται ἐν τοῖς ἀδίκοις;

— Μάλιστα, εἶπε.

— Ἐσκέφθης δέ ποτε, ὅτι τὸ ἀχαριστεῖν πρὸς μὲν τοὺς φίλους ἄδικον, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους δίκαιον;

— Μοὶ φαίνεται, εἶπεν ἐκεῖνος, ὅτι ἄδικος εἶναι, ὅστις εὐεργετηθεὶς εἴτε ὑπὸ φίλου εἴτε ὑπὸ ἐχθροῦ δὲν προσπαθῇ ν' ἀποδώσῃ χάριν.

— Λοιπόν, ἐὰν τοῦτο οὕτως ἔχῃ, ἡ ἀχαριστία δὲν θὰ ἦτο καθαρὰ ἀδικία;.

— Συνωμολόγει ὁ Λαμπροκλῆς.

— Λοιπὸν ὅσῳ ἄν τις περισσότερον εὐεργετηθεὶς δὲν ἀποδίδῃ χάριν, τοσούτῳ ἀδικώτερος θὰ ἦτο;

— Συνεφώνει καὶ κατὰ τοῦτο.

— Ἀλλὰ τίνας, εἶπεν ὁ Σωκράτης, δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν μᾶλλον εὐηργετημένους ἢ τοὺς παῖδας ὑπὸ τῶν γονέων, οὓς οἱ γονεῖς μὴ ὄντας ἐποίησαν νὰ ὑπάρχωσι, τοσαῦτα δὲ καλὰ νὰ ἴδωσι καὶ τοσούτων ἀγαθῶν νὰ μετάσχωσιν, ὅσα οἱ θεοὶ παρέχουσι τοῖς ἀνθρώποις, ἅτινα βεβαίως καὶ ἡμεῖς νομίζομεν, ὅτι εἶναι ἄξια τοῦ παντὸς τοσοῦτον, ὥστε πάντες ἀποφεύγομεν πάσῃ δυνάμει νὰ στερηθῶμεν τούτων, αἱ δὲ πολεις κατὰ τῶν μεγίστων ἀδικημάτων ἔχουσιν ὁρίσῃ ποινὴν τὸν θάνατον, ὡς μὴ δυνάμεναι νὰ παύσωσι τὴν ἀδικίαν διὰ φόβον μείζονος κακοῦ; . . .

Καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ βεβαίως καὶ τὴν μέλλουσαν νὰ τεκνοποιήσῃ μετ' αὐτοῦ τρέφει καὶ διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ γεννηθῶσι παῖδας προπαρασκευάζει πάντα, ὅσα νομίζει συμφέροντα

αὐτοῖς πρὸς τὸν βίον. Ἡ δὲ γυνὴ ὑποδεχθεῖσα φέρει τὸ φορτίον τοῦτο καὶ βαρυνομένη καὶ κινδυνεύουσα περὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ μεταδίδουσα ἐκ τῆς τροφῆς, ἐξ ἧς καὶ αὐτὴ τρέφεται, καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου βαστάσασα καὶ τεκοῦσα καὶ τρέφει καὶ ἐπιμελεῖται, ἐν ᾧ οὔτε αὕτη ἔχει λάβῃ πρότερον παρ' αὐτοῦ ἀγαθόν τι οὔτε τὸ βρέφος γινώσκει ὑπὸ τίνος εὐεργετεῖται οὐδὲ δύναται νὰ δηλώσῃ τίνος ἔχει ἀνάγκην. Ἀλλ' αὐτὴ στοχαζομένη καὶ τὰ συμφέροντα καὶ τὰ εὐάρεστα προσπαθεῖ νὰ ἐκπληροῖ καὶ τρέφει πολὺν χρόνον ἡμέραν καὶ νύκτα ὑπομένουσα νὰ κοπιάζῃ, καίτοι δὲν γινώσκει τίνα χάριν θὰ λάβῃ διὰ ταῦτα.

Καὶ δὲν ἀρκεῖ νὰ θρέψωσι μόνον, ἀλλὰ καί, ὅταν φανῶσιν οἱ παῖδες, ὅτι εἶναι ἱκανοὶ νὰ μανθάνωσί τι, ὅσα μὲν αὐτοὶ οἱ γονεῖς ἤθελον ἔχῃ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον διδάσκουσιν, ὅσα δὲ ἤθελον νομίσῃ, ὅτι ἄλλος εἶναι ἱκανώτερος νὰ διδάξῃ αὐτούς, πέμπουσι πρὸς τοῦτον δαπανῶντες καὶ ἐπιμελοῦνται πάντα πράττοντες, ὅπως οἱ παῖδες γείνωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν βέλτιστοι.

— Πρὸς ταῦτα ὁ νεανίσκος ἀπήντησεν· ἀλλὰ βεβαίως, ἂν ἡ μήτηρ μου καὶ πάντα ταῦτα ἔχῃ ποιήσῃ καὶ ἄλλα τούτων πολλαπλάσια, οὐδεὶς ἤθελε δυνηθῇ νὰ ὑπομένῃ αὐτῆς τὴν δυστροπίαν.

Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπε· σὺ δέ, ὦ παῖ, νομίζεις ὅτι ἡ ἀγριότης θηρίου εἶναι δυσφορωτέρα ἢ ἡ τῆς μητρός;

— Ἐγὼ μὲν νομίζω τῆς μητρός, τοὐλάχιστον τῆς τοιαύτης.

— Μήπως λοιπὸν ποτέ σοι ἔδωκε κακόν τι ἢ δήξασα ἢ λακτίσασα, ὁποῖα ἤδη ὑπὸ θηρίων πολλοὶ ἔπαθον;

— Ἀλλὰ μά τὸν Δία, ἀπεκρίθη ὁ παῖς, λέγει τοιαῦτα, ὥστε ἤθελέ τις προτιμήσῃ μᾶλλον ν' ἀποθάνῃ ἢ ν' ἀκούσῃ ταῦτα.

— Σὺ δὲ πόσας, εἶπεν ὁ Σωκράτης, νομίζεις ὅτι παρέσχες αὐτῇ ἀνυποφόρους ἐνοχλήσεις καὶ διὰ τῆς φωνῆς καὶ διὰ τῶν ἔργων δυσκολαίνων ἡμέραν καὶ νύκτα, πόσον δὲ ἐλύπησας αὐτὴν ἀσθενῶν;

— Ἀλλ' οὐδέποτε μέχρι τοῦδε, ἀπεκρίθη, οὔτε εἶπον αὐτῇ οὔτ' ἐποίησά τι, διὰ τὸ ὁποῖον ἠσχύνθη.

— Καὶ τί, εἶπεν ὁ Σωκράτης, νομίζεις ὅτι εἶναι χαλεπώτερον εἰς σὲ ν' ἀκούσῃς ὅσα αὕτη λέγει, ἢ εἰς τοὺς ὑποκριτάς, ὅταν ἐν τῇ παραστάσει τῶν τραγῳδιῶν λέγωσι κατ' ἀλλήλων τὰς βαρυτάτας ὕβρεις;

— Ἀλλά, νομίζω, ἐπειδὴ οἱ ἐν τῷ θεάτρῳ διαλεγόμενοι δὲν φαντάζονται οὔτε ὅτι ὁ ἐλέγχων ἐλέγχει, ἵνα ζημιώσῃ, οὔτε ὅτι ὁ ἀπειλῶν ἀπειλεῖ, ἵνα κακόν τι ποιήσῃ, εὐκόλως ὑποφέρουσι. — Σὺ δὲ καλῶς γινώσκων ὅτι, ὅσα σοι λέγει ἡ μήτηρ, ὄχι μόνον οὐδὲν κακὸν σκεπτομένη λέγει, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμοῦσα νὰ εἶναι πρὸς σὲ ὅσα εἰς οὐδένα ἄλλον ἀγαθά, ἀγανακτεῖς; ἢ νομίζεις ὅτι ἡ μήτηρ σου ἐχθρικῶς διάκειται πρὸς σέ;

— Οὐχὶ βεβαίως, ἀπεκρίθη ὁ νεανίσκος, τοῦτο τοὐλάχιστον δὲν φαντάζομαι.

— Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπε· Λοιπὸν σὺ ταύτην, ἥτις καὶ εὔνους σοι εἶναι καί, ὅταν ἀσθενῇς, ὅσον δύναται πλεῖστον φροντίζει περὶ σοῦ, πῶς νὰ ὑγιαίνῃς καὶ πῶς οὐδενὸς τῶν ἐπιτηδείων νὰ μὴ στερῆσαι, καὶ πρὸς τούτοις πολλὰ ἀγαθὰ τοῖς θεοῖς εὔχεται ὑπὲρ σοῦ καὶ ταξίματα ἀποδίδει, λέγεις, ὅτι εἶναι κακή; Ἐγὼ βεβαίως νομίζω, ὅτι, ἐὰν τοιαύτην μητέρα δὲν δύνασαι νὰ ὑποφέρῃς, οὐδὲ τὰ ἀγαθὰ δύνασαι νὰ ὑποφέρῃς. Εἰπέ μοι δέ, νομίζεις, ὅτι πρέπει νὰ περιποιῆσαι ἄλλον τινά, ἢ ἔχεις ἀποφασίσῃ νὰ προσπαθῇς εἰς οὐδένα

ἄνθρωπον ν' ἀρέσκῃς μήτε νὰ πείθησαι μήτε εἰς στρατηγὸν μήτε εἰς ἄλλον ἄρχοντα;

— Ναί, μὰ τὸν Δία, εἶπεν ὁ Λαμπροκλῆς, πρέπει νὰ περιποιῶμαί τινας.

— Θέλεις λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, ν' ἀρέσκῃς καὶ εἰς γείτονα ἵνα σοι καὶ πῦρ ἀνάπτῃ, ὅταν τούτου ἔχῃς ἀνάγκην, καὶ ἀγαθοῦ τινος γίνηταί σοι βοηθὸς καί, ἂν ποτε περιπέσῃς εἴς τινα δυστυχίαν, σοὶ παρέχει προθύμως βοήθειαν;

— Μάλιστα, θέλω, ἀπεκρίθη·

— Λοιπὸν ὅλως ἀδιάφορόν σοι εἶναι συνοδοιπόρος ἢ σύμπλους ἢ ὅστις δήποτε, μεθ' οὗ ἂν τύχῃς, νὰ γείνῃ φίλος ἢ ἐχθρός σου, ἢ φρονεῖς, ὅτι πρέπει καὶ περὶ τῆς παρὰ τούτων εὐνοίας νὰ φροντίζῃς;

— Πρέπει, ἀπεκρίθη.

— Λοιπὸν περὶ τούτων μὲν εἶσαι προδιατεθειμένος νὰ φροντίζῃς, τὴν δὲ μητέρα τὴν ἀγαπῶτάν σε ὑπὲρ πάντας νομίζεις, ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιποιήσῃς; δὲν γινώσκεις, ὅτι ἡ πόλις περὶ οὐδεμιᾶς ἄλλης ἀχαριστίας φροντίζει οὐδὲ δικάζει, ἀλλὰ παραβλέπει ἐκείνους, οἵτινες εὐηργετήθησαν μέν, ἀλλὰ δὲν ἀποδίδουσι χάριν, ἐάν τις ὅμως μὴ περιποιῆται τοὺς γονεῖς, τοῦτον καὶ τιμωρεῖ καὶ ἐπὶ τῆς δοκιμασίας τῶν ἀρχόντων ἀπορρίπτει καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἄρχῃ νομίζουσα, ὅτι οὔτε αἱ ὑπὲρ τῆς πόλεως θυσίαι θὰ ἐθύοντο εὐσεβῶς τούτου θύοντος, οὔτε ἄλλο τι καλῶς καὶ δικαίως θὰ ἐπράττετο τούτου πράττοντος; Καὶ μὰ τὸν Δία, ἐάν τις τῶν γονέων τελευτησάντων τὸν τάφον μὴ κοσμῇ, καὶ τοῦτο ἐξετάζει ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν ἀρχόντων δοκιμασίαις. Σὺ λοιπόν, ὦ υἱέ μου, ἐὰν σωφρονῇς, τοὺς μὲν θεοὺς θὰ παρακαλέσῃς νά σοι συγχωρήσωσιν, ἐὰν κατά τι ἐφάνης ἀμελὴς

πρὸς τὴν μητέρα, μήπως καὶ οὗτοι νομίσαντες, ὅτι εἶσαι ἀχάριστος, δὲν θέλωσι νά σε εὐεργετῶσιν· ἀπὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων πάλιν θὰ προφυλαχθῇς μήπως ἐννοήσαντές σε ὅτι ἀμελῶς ἔχεις πρὸς τοὺς γονεῖς σὲ καταφρονήσωσιν ὡς ἄτιμον, καὶ ἔπειτα εὑρεθῇς ἔρημος φίλων. Διότι, ἐὰν ἤθελον νομίσῃ, ὅτι εἶσαι ἀχάριστος πρὸς τοὺς γονεῖς, οὐδεὶς ἤθελε πιστεύσῃ, ὅτι εὐεργετήσας σε, θὰ ἀπολαβῃ χάριν παρὰ σοῦ.

---

4. Σταγὼν δρόσου, *(ἰνδικὸς μῦθος).*

Παρεπονεῖτό ποτε πρὸς τὸν Βράχμαν ἡ σταγὼν τῆς δρόσου διὰ τὴν ἑαυτῆς κατάστασιν λέγουσα «Ζῶ ἀδρανῶς ἐντὸς τῆς βοτάνης καθ' ὅλην τὴν νύκτα· ἅμα δ' ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος, ἀπορροφοῦμαι εὐθὺς ὑπὸ τῶν πρώτων ἀκτίνων· δηλ. θνήσκω χωρὶς νὰ ζήσω. Φθονῶ τὴν τύχην τοῦ πτηνοῦ καὶ τοῦ ἄνθους· διότι ταῦτα τοὐλάχιστον ἐντρυφῶσιν εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ ἀπολαύουσι τῆς θέας τῆς κτίσεως σου, ὦ Βράχμα. Εὐδόκησον, παντοδύναμε, ὥστε καὶ ἐγὼ νὰ μετάσχω τῆς εὐτυχίας ταύτης.

Ὁ Βράχμας πρὸς ταῦτα ἀπεκρίθη.

«Ἡ εὐτυχία ὑπάρχει πανταχοῦ· Ἕκαστον πλάσμα ἀπολαύει αὐτῆς, ἀρκεῖ μόνον ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτήν. Ἀληθῶς θνήσκεις κατὰ τὴν πρωΐαν, ἀλλ' ἀναγεννᾶσαι κατὰ τὴν ἑσπέραν. Ἔχει καὶ ἡ νὺξ τὰ θέλγητρά της, ὅπως καὶ ἡ ἡμέρα. Θὰ ἐκπληρώσω ὅμως τὴν ἐπιθυμίαν σου διατάσσων τὸν ἄνεμον νὰ σὲ ἀναρπάσῃ ἐκ τῆς γῆς.»

Ὁ ἄνεμος εὐπειθὴς εἰς τὸ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ ἀνήρπασε τὴν σταγόνα τῆς δρόσου καὶ ἀπέθηκεν αὐτὴν ἐπὶ τῶν αἰωρουμένων καὶ ἀεικινήτων νεφελῶν.

Ἐκεῖ νέος βίος ἤρχισε διὰ ταύτην, βίος ταραχώδης καὶ ἀεὶ μεταβαλλόμενος. Περιφερομένη τῇδε κἀκεῖσε, ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ τἀνάπαλιν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ ἄνωθεν κατὰ τὴν περιπλάνησιν αὐτῆς ὅλης τῆς γῆς τὴν ἔκτασιν. Ἀλλ' ἤδη δὲν ἀνῆκεν εἰς ἑαυτήν· διαλελυμένη εἰς ἀτμόν, ἐρριμμένη ἀφανὴς ἐντὸς τοῦ τεραστίου ὄγκου τῶν νεφῶν, δὲν ἠδύνατο σχεδὸν ν' ἀναγνωρίσῃ ἑαυτὴν καὶ νὰ συναισθανθῇ, ὅτι ἦτο ἀκόμη ζῶσα. Ἐξωμολογήθη τὴν θλῖψίν της πρὸς τὸν ἄνεμον, ὅστις εἶπε πρὸς αὐτήν.

«Ὁ Βράχμας μὲ διέταξε νὰ ὑπακούσω καὶ πράξω ὅ,τι ζητήσῃς. Λέγε λοιπὸν ἐλευθέρως τί θέλεις.»

Ἡ σταγὼν τότε εἶπεν. «Εἶδον πλησίον μου ἐπὶ τῶν νεφῶν ἄλλα λεπτὰ μόρια ἀτμοῦ πυκνούμενα καὶ μεταβαλλόμενα εἰς λαμπρὰ καὶ πολύεδρα σώματα νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν γῆν ὡς ἐλαφραὶ τολύπαι. Ἤδη εὑρισκόμεθα ἄνωθεν ἀκριβῶς τῶν Ἰμαλαΐων καὶ τῶν αἰωνίων αὐτῶν χιόνων. Παρατήρησον πῶς ἀπαστράπτουσιν ὑπὸ τὸν ἥλιον. Πόσον λαμπραὶ καὶ ἁγναὶ εἶναι! Ἀπόθες με ἐκεῖ, ἀφ' οὗ ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει τοῦτο, καὶ ἐκεῖθεν βλέπουσα τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ βασίλεια θὰ διατελῶ διὰ παντὸς ἥσυχος καὶ εὐδαίμων».

Ὁ ἄνεμος προθύμως ἀπέθηκεν αὐτὴν ἠρέμα ἐπὶ τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῶν οὐρανομήκων ὀρέων· καὶ συνανεμίγη μετὰ τῆς αἰωνίας χιόνος. Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ βαρυνθῇ τὴν διαρκῆ ἀκινησίαν, τὴν παγερὰν αὐτῆς ὕπαρξιν ἐν τῇ ψυχρᾷ ἐκείνῃ διαμονῇ, ὅπου οὐδὲν ἕτερον ἔβλεπεν εἰμὴ ἀστραπάς, κεραυνοὺς καὶ καταιγίδας. Τότε ἐνόησεν, ὅτι ἦτο κατὰ πολὺ δυστυχεστέρα ἢ ὅτε εὑρίσκετο μεταξὺ τῶν νεφῶν. Ἐνθαρρυνομένη δὲ ἐκ τῆς ἐπιεικείας τοῦ Βράχμα ἐπεκαλέσθη ἐκ νέου τὸν ἄνεμον καὶ εἶπεν αὐτῷ.

«Ἄνεμε ἀδελφέ μου, μὴ ὀργισθῇς κατ' ἐμοῦ διὰ τὸ νέον παράπονον καὶ τὴν νέαν αἴτησίν μου· εἰσάκουσόν μου, παρακαλῶ. Ἐδῶ εὑρισκομένη ὑποφέρω πολύ, εἶμαι δυστυχής. Ἤλπιζον ὅτι ἐντεῦθεν θὰ ἔβλεπον ἅπασαν τὴν γῆν καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῆς· δυστυχῶς ὅμως τὰ νέφη διαρκῶς ἀναρριχώμενα ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους μοὶ ἀποφράττουσι πανταχόθεν τὴν θέαν. Ἐνόμιζον, ὅτι οἱ παγετῶνες καὶ αἱ χιόνες ἦταν ἄσπιλοι καὶ πάναγνοι, ἀλλ' ὡς βλέπεις, σπιλοῦνται καὶ ταῦτα ἐκ τοῦ κονιορτοῦ, ὅν κομίζεις σύ. Ὤρειλες νὰ καταστήσῃς ταῦτα εἰς ἐμὲ γνωστὰ πρὶν ἢ ἔλθω ἐνταῦθα. Ἤμην εὐτυχεστέρα εὑρισκομένη μεταξὺ τῶν νεφῶν.»

Ὁ ἄνεμος πρὸς ταῦτα ἀπαντᾷ μετὰ πραότητος: «Ἀγαπητή μοι σταγών, θὰ πράξω ὅ,τι ἐπιθυμεῖς. Μόνον πρέπει ν' ἀκούσῃς μίαν φιλικὴν συμβουλήν μου. Δὲν πρέπει νὰ εἶσαι τόσον ἀπαιτητικὴ καὶ εὐμετάβλητος. Ὁ Βράχμας εἶπε μὲν πρὸς ἐμὲ νὰ ἐκπληρώσω πᾶσαν ἐπιθυμίαν σου, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ κάμνῃς κατάχρησιν τῆς ἐπιεικείας αὐτοῦ καὶ ἀγαθότητος καὶ μὴ ἐξοργίσῃς τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Λέγε λοιπὸν τί ἐπιθυμεῖς.»

«Ἐπιθυμῶ, λέγει ἡ σταγών, νὰ καταβῶ εἰς τὴν γῆν, νὰ ζήσω πλησίον τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων καὶ νὰ βλέπω τὰς πόλεις καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ἀξιοθαύμαστα. Ὁδήγησόν με λοιπὸν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Γάγγου, εἰς Βεναρὲς τὴν ἁγίαν πόλιν.»

«Θὰ πράξω ὅ,τι ζητεῖς, ὑπέλαβεν ὁ ἄνεμος· ἀλλὰ γινώσκεις τί ζητεῖς; Συλλογίσθητι ὅμως μὴ παρασκευάσῃς ἄλλην ἀπογοήτευσιν, μήπως βαίνῃς πρὸς νέαν πλάνην. Μεῖνον ἐνταῦθα, ὅπου λάμπεις πλησίον τοῦ οὐρανοῦ, μακρὰν τοῦ βορβόρου τῶν πόλεων ὑπὸ τὰ ἄμεσα βλέμματα τοῦ

ἡλίου. Οἱ ἄνθρωποι θεώμενοι μακρόθεν σὲ φθονοῦσιν. Εἶσαι δι' αὐτοὺς ἄσπιλος, ἀπρόσιτος. Ἐὰν δὲ καὶ εἰς τὰ ὕψη ταῦτα εὑρίσκωνται ρύποι τινές, τοῦτο οὐδόλως πρέπει νὰ σὲ ταράττῃ, διότι πανταχοῦ τοιοῦτοι εὑρίσκονται. Καὶ αὐτὲς ὁ ἀήρ, ἐν ᾧ πρότερον ἠωρεῖσο, μολύνεται ἐξ αὐτῶν, ὅπως καὶ οἱ πολιτεῶνες. Ἤδη σὺ ἐνταῦθα μένουσα δεσπόζεις τοῦ κόσμου, εὑρίσκεσαι παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Βράχμα, ἐγγύτατα τῶν Θεῶν· μὴ ἐπιθύμει λοιπὸν νὰ κατέλθῃς.»

Ἀλλ' ἡ τολύπη τῆς χιόνος δὲν ἤκουσε. Διὸ ὁ ἄνεμος παραλαβὼν αὐτὴν ἀπέθηκεν ἐπὶ τοῦ Γάγγου παρὰ τὴν Βεναρέζην. Ἀναμεμιγμένη ἐκεῖ ἡ σταγὼν μετὰ τῶν ἀκαθαρσιῶν τοῦ ποταμοῦ ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ τὰ θαυμάσια ἔργα τῆς τέχνης, ἀντληθεῖσα ὅμως ἐντὸς κάδου ὕδατος, ἐξ οὗ ἐρρίφθη εἰς τὸν βόρβορον τῶν ὁδῶν, κατεπατήθη ὑπὸ τῶν διαβατῶν καὶ τῶν κτηνῶν. Τότε ἤρχισε νὰ ὀδύρηται ἀναμιμνησκομένη μετὰ ψυχικοῦ ἄλγους τῶν χιόνων τῶν Ἰμαλαίων, τῶν νεφῶν καὶ τῆς βοτάνης τῶν ἀγρῶν, ἅτινα πάντα εἶχεν ἐγκαταλείψῃ, καὶ νὰ ἐπικαλῆται τὸν ἄνεμον. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος δὲν προσήρχετο, διότι ὁ Βράχμας ἤθελεν ἐπί τινα χρόνον νὰ τιμωρήσῃ αὐτήν, ὅπως μεταμεληθῇ. Τέλος ἡμέραν τινὰ κατὰ παραχώρησιν τοῦ Βράχμα ὁ ἄνεμος παρέλαβεν αὐτὴν ἐπὶ τῶν πτερύγων αὐτοῦ καὶ ἀνήγαγεν εἰς τὸ ἐνδιαίτημα τῶν Θεῶν.

«Ἦλθες, ἄφρων, εἶπε πρὸς αὐτὴν ὁ Βράχμας. Εἶπὲ τί ἐπιθυμεῖς πάλιν· μάθε ὅμως ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ τελευταία σου ἐπιθυμία, ἥτις θὰ ἐκπληρωθῇ, καὶ ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς θὰ εἶναι ἀναλλοίωτον καὶ διαρκές.»

«Θεέ μου πανάγαθε, ἀνεφώνησεν ἔνδακρυς τότε ἡ σταγών, φέρε με πάλιν εἰς τὴν βοτάνην τοῦ ἀγροῦ, παρὰ τὸ ἄνθος, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψω, ἐκεῖ ἦμην εὐτυχής.»

5. Αἱ δοξασίαι περὶ τοῦ σχήματος καὶ μεγέθους τῆς γῆς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς.

Οἱ διάφοροι λαοὶ κατὰ τὴν νηπιώδη αὐτῶν κατάστασιν ἐθεώρουν ἀνεξαιρέτως τὴν φύσιν ὡς μέγιστον καὶ ἀπείρως ὡραῖον ὀργανισμόν. Οὕτω τινὲς μὲν ἐδόξαζον, ὅτι ἡ γῆ εἶναι ζῷον, ἕτεροι φυτόν, οἱ πλεῖστοι δὲ ὅτι εἶναι σῶμα Θεοῦ τινος.

Πλεῖστα δὲ περὶ γῆς μυθολογήματα ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς λαοῖς τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν, ἐν οἷς ἡ φύσις ἐκτυλίσσεται ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ μεγαλοπρεπεῖ ἁρμονίᾳ· οὕτω δὲ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν ἡ Γῆ ὑπῆρξε σύζυγος τοῦ Οὐρανοῦ, ὅστις τοῦ παντὸς ἐδυνάστευσε κόσμου, ἐξ οὗ αὕτη ἔτεκε τοὺς Ἑκατόγχειρας, τοὺς Κύκλωπας, τοὺς Τιτᾶνας καὶ τὰς Τιτανίδας.

Οἱ δὲ Ἰνδοὶ ποικίλας καὶ παραδόξους ἔχουσι δοξασίας περὶ γενέσεως τῆς γῆς καὶ διανομῆς τῶν ἐπ' αὐτῆς ἠπείρων. Οὕτω ἐν παραδείγματι ἀναφέρεται ἔν τινι τῶν ἱερῶν αὐτῶν βιβλίων, ὅτι ὁ Βράμας ἔπλασε τὴν γῆν ἐκ σταγόνος ἱδρῶτος ἀπὸ τοῦ μετώπου αὐτοῦ καταπεσούσης, ἐν ᾧ ἐθεᾶτο τὴν ἐν τῷ ὠκεανῷ ἀπεικονιζομένην εἰκόνα αὐτοῦ.

Βραδύτερον ἡ κοσμογονικὴ αὕτη δοξασία μετεβλήθη καὶ κατὰ τοὺς Βραχμᾶνας ἡ χέρσος θεωρεῖται ὡς τὸ φυτὸν λωτός, ὅπερ πλέει ἐν τῇ θαλάσσῃ. Ἀμφοτέραι δὲ αἱ ἑκατέρωθεν τοῦ Γάγγου πρὸς νότον ἐκτεινόμεναι χερσόνησοι καὶ αἱ λοιπαὶ τῆς Ἀσίας χῶραι εἶναι τὰ ἀναθάλλοντα τοῦ φυτοῦ

τούτου ἄνθη, αἱ δὲ παρακείμεναι νῆσοι Ἰάβα, Σουμάτρα καὶ λοιπαὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ μεγάλαι νῆσοι εἶναι αἱ ἡμιάνυκτοι κάλυκες, αἱ δὲ μακρὰν κείμεναι χῶραι τὰ φύλλα αὐτοῦ. Τὰ δὲ ὑπερύψηλα Ἰμαλάϊα ὄρη εἶναι ὁ ἱερὸς ὖπερος, ἐξ οὗ πηγάζουσι τὰ σπέρματα τοῦ κόσμου, καὶ τὰ πέριξ τούτων ταπεινότερα ὄρη εἶναι οἱ στήμονες τοῦ ἄνθους τούτου. Ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὅμοιος πρὸς σμικρὸν ἔντομον, κτίζει τὰς φωλεὰς αὐτοῦ παρὰ τὰ μελιτοφόρα τοῦ ἄνθους τούτου ἀγγεῖα. Τὸ δὲ στέλεχος τοῦ φυτοῦ τούτου κατερχόμενον εἰς τὰ βάθη τοῦ Ὠκεανοῦ βυθίζει τὰς ῥίζας αὐτοῦ ἀπὸ ἀβύσσου εἰς ἄβυσσον μέχρι τῆς καρδίας τοῦ Βράχμα.

Ἀπέναντι τῆς ἀλλοκότου, ἀλλὰ μεγαλοπρεποῦς ταύτης δοξασίας τῆς ἀποδιδούσης εἰς τὸν ἡμέτερον πλανήτην ζωὴν καὶ κίνησιν, ταπεινὴ φαίνεται ἡ δοξασία τῶν ἱερέων τῆς Συρίας, καθ' ἣν ἡ γῆ εἶναι ὄγκος ἢ δίσκος ἀκίνητος στηριζόμενος ἐπὶ γιγαντιαίων στηλῶν ἐκ λίθων ἢ μετάλλου τινὸς αἵτινες βυθίζονται εἰς τὸ χάος.

Βραδύτερον τὴν δοξασίαν ταύτην ἀντικατέστησεν ὁ εὐγενὴς τῶν Ἑλλήνων μῦθος, καθ' ὃν τὴν γῆν ἔφερεν ἐπὶ τῶν ὤμων ὁ Ἄτλας. Ἦν δ' οὗτος υἱὸς τοῦ Τιτᾶνος Ἰαπετοῦ καὶ τῆς Ἀσίας, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Προμηθέως. Ἐπειδὴ δ' ὁ Ἄτλας ἦτο ἀρχηγὸς τῶν Τιτάνων κατὰ τὴν Τιτανομαχίαν, μετὰ τὴν ἧτταν τούτων κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ Διὸς νὰ φέρῃ τῆς ῥάχεως τὸν Οὐρανὸν ἱστάμενος ἐπί τινος ὄρους τῆς Μαυρουσίας, νῦν Μαρόκου, ἢ ἐπὶ τῶν Ὑπερβορείων ἤτοι ἐπὶ τοῦ Καυκάσου.

Κατὰ τὴν ἑνάτην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τὴν γῆν ὡς δίσκον μέγιστον, ὅστις ἐξογκούμενος εἰς ὄρη κατὰ τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ περιερρέετο ὑπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ δίσκου τούτου ἀνυψοῦτο εἰς Οὐρανὸν ὁ Ὄλυμπος τρεῖς ἔχων κορυφάς, ἐφ' ὧν τὰ δώματα τῶν ἀθανάτων· ἐπὶ δὲ τῆς ὑψίστης τούτων καθήμενος ὁ Ζεὺς ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς θρόνου καθορᾷ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ τὸ πλῆθος τῶν θνητῶν. Ἐπίσης καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀθανάτων καθορῶσι τὴν ἑλληνικὴν χερσόνησον, τὰς χαριεστάτας τοῦ Αἰγαίου νήσους, τὰς ἀκτὰς τῆς μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Αἴγυπτον, τὰ ὑπὸ τῶν Κυκλώπων κατοικούμενα ὄρη τῆς Σικελίας καὶ τὰς εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἀνεγερθείσας στήλας. Ὑπὲρ δὲ τὸν ὑπ' ἀνθρώπων κατοικούμενον τοῦτον χῶρον ἐξαπλοῦται ὁ οὐράνιος θόλος στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ Ἄτλαντος. Ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ τούτου ἐπὶ ἅρματος ἡφαιστοτεύκτου ἐφέρετο ἐν ὥρᾳ ἡμέρας ὁ θεὸς Ἥλιος φῶς καὶ θερμότητα διαχέων εἰς τὴν φύσιν, κατὰ δὲ τὴν νύκτα κατήρχετο εἰς τὰ ῥεῖθρα τοῦ Ὠκεανοῦ.

Τὰς ἐσφαλμένας ταύτας δοξασίας περὶ τῆς Γῆς δὲν ἠδυνήθη ἡ ἀνθρωπότης νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ πολύ· διότι τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐρευνῶν τὴν φύσιν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς προόδου αὐτοῦ ἐσχημάτισεν ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος τῆς γῆς καὶ ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς νέας ἀστρονομίας, ἣν προήγαγον καὶ ἐτελειοποίησαν μετὰ πάροδον 2000 ἐτῶν ὁ Κοπέρνικος, ὁ Κέπλερος, ὁ Νεύτων καὶ ἄλλοι ἕξοχοι σοφοί. Πρῶτος λοιπὸν περὶ τὸ 500 ἔτος π. Χ. ὁ ἐκ Σάμου μέγας φιλόσοφος Πυθαγόρας ἐδίδαξεν, ὅτι ἡ γῆ εἶναι σφαιρική, ἐπίσης καὶ ὁ Παρμενίδης μαθητὴς τοῦ Ἐλεάτου Ξενοφάνους. Μετὰ μίαν δὲ καὶ ἡμίσειαν περίπου ἑκατονταετηρίδα ὁ μέγας φιλόσοφος καὶ φυσιοδίφης Ἀριστοτέλης ἀπέδειξε τὸ σφαιρικὸν τῆς γῆς σχῆμα ἐκ τῶν ἐκλείψεων τῆς σελήνης, διότι

σφαῖρα μόνον δύναται πάντοτε νὰ ῥίπτῃ ἐπί τινος φωτεινῆς ἐπιφανείας σκιὰν κυκλικήν. Μετὰ ταῦτα δὲ περὶ τὸ 278 ἔτος π. Χ. ὁ διάσημος μαθηματικὸς Ἀρχιμήδης ὁ Συρακόσιος κατέδειξεν, ὅτι ἡ γῆ πρέπει νὰ ἔχῃ σχῆμα σφαιρικόν, διότι τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ τῆς θαλάσσης. Τοῦτο ὑπεστήριζε καὶ ὁ διάσημος ἀστρονόμος Πτολεμαῖος γεννηθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ περὶ τὰ μέσα τῆς β΄ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος εἰπών, ὅτι οὐ μόνον ἡ ἐπιφάνεια τῶν θαλασσῶν εἶναι σφαιρική, διότι πλέοντες πρός τινα τόπον βλέπομεν πρῶτον τὰς κορυφὰς τῶν πόρρω κειμένων πραγμάτων καὶ ἔπειτα τὰς βάσεις, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἠπείρων ὁμοίως σφαιρικὴ εἶναι, διότι ὅμοια ἐπ' αὐτῶν παρατηροῦνται φαινόμενα.

Βεβαιωθέντος λοιπὸν διὰ πολλῶν ἀποδείξεων τοῦ σφαιρικοῦ σχήματος τῆς γῆς, ὁ ἐν Αἰγύπτῳ ἕλλην ἀστρονόμος Ἐρατοσθένης ἐξήγαγεν ἐκ τούτου πορίσματα λίαν σημαντικά. «Ἂν μὴ ἐκώλυε τὸν πλοῦν ἡ μεγάλη τοῦ Ὠκεανοῦ ἔκτασις, ἔλεγε, πλέων τις ἀπὸ τῆς Ἱσπανίας πρὸς δυσμὰς δύναται νὰ φθάσῃ εἰς Ἰνδικήν.» Τῆς αὐτῆς ἐπίσης γνώμης ἦτο καὶ ὁ πατὴρ τῆς γεωγραφίας Στράβων.

Καὶ ἐν ᾧ ἐπὶ τοσοῦτον εἶχε προχωρήσῃ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν, κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα πάντα ταῦτα εἰς λήθην ἐρρίφθησαν, διότι παντοῖα ἔθνη καταπλημμυρήσαντα τὴν χώραν διέκοψαν πᾶσαν διανοητικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν καὶ πρόοδον. Οἱ χρόνοι οὗτοι ὑπῆρξαν ὅτε τὴν ἐπιστήμην χρόνοι τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀμαθείας. Ἡ δυτικὴ Εὐρώπη ἠγνόει καθ' ὁλοκληρίαν τὰ ἑλληνικὰ ἔργα καί, ὅπως λέγει Ρογῆρος ὁ Βάκων ἀκμάσας κατὰ τὸ 1297 ἔτος μ. Χ. οὐδὲ τέσσαρες ἄνδρες ὑπῆρχον τότε ἐν Εὐρώπῃ γινώσκοντες ἑλληνικὰ καὶ λατινικά. Ἐπὶ πολλὰς δὲ μετὰ ταῦτα ἑκατο-

ταετηρίδας ὁ χριστιανικὸς κόσμος μωρὰς δοξασίας εἶχε περὶ τοῦ σχήματος καὶ μεγέθους τῆς γῆς· ἂν δὲ καί ποτε ἐνεφανίζετό τις μὴ ἀποδεχόμενος αὐτάς, δὲν ἐτόλμα καὶ δημοσίᾳ νὰ πολεμήσῃ ταύτας, διότι ἐκινδύνευε τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ἡ ἀναγέννησις ὅμως τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν ἀθανάτων ἡμῶν προγόνων καὶ ἔκτοτε οὐ μόνον γεωγράφοι καὶ ἀστρονόμοι, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν ἄλλως ἀνεπτυγμένων ἀνδρῶν ἐθεώρησαν τὸν ἡμέτερον πλανήτην ὡς σφαῖραν. Τοῦτο ἤδη εἶναι ἀποδεδειγμένον ἐπιστημονικῶς.

6. Οἱ μεγάλοι τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων ἀγῶνες.

Οἱ μεγάλοι ἐθνικοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀγῶνες καὶ περίλαμπροι πανηγύρεις ἦσαν οἱ ἑξῆς τέσσαρες: *Τὰ Ὀλύμπια, τὰ Ἴσθμια, τὰ Πύθια* καὶ *τὰ Νέμεα*

Τὰ Ὀλύμπια, ἡ μεγίστη τῶν πανηγύρεων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐτελοῦντο ἐν Ὀλυμπίᾳ τῆς Ἤλιδος. Ὀλυμπία δ' ἐκαλεῖτο μικρά τις πεδιὰς ὁριζομένη ἀρκτικῶς καὶ βορειοανατολικῶς ὑπὸ τῶν ὀρέων Κρονίου καὶ Ὀλύμπου, μεσημβρινῶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ δυτικῶς ὑπὸ τοῦ εἰς τὸν Ἀλφειὸν εἰσβάλλοντος Κλαδάου· ἦτο δὲ πλήρης ναῶν καὶ δημοσίων οἰκοδομημάτων.

Κατὰ μὲν τὴν μυθολογίαν ἡ ἀρχὴ τῆς πανελληνίου ταύτης πανηγύρεως ἀνάγεται εἰς *τὸν Ἰδαῖον Ἡρακλέα*. Κατὰ ταύτην ἡ Ῥέα ἐνεπιστεύθη τὸν νεογέννητον *Δία τοῖς Ἰδαίοις Δακτύλοις*, οἵτινες καὶ *Κουρῆτες* ἐπωνομάζοντο. Ἐκ τούτων πέντε ἀδελφοὶ ἦλθον ἐκ Κρήτης εἰς Ὀλυμπίαν, ἔνθα ὑπῆρχε

ναὸς τοῦ Κρόνου. Ἐνταῦθα ὁ πρεσβύτατος τούτων Ἡρακλῆς νικήσας εἰς δρόμον τοὺς ἀδελφοὺς ἐστεφάνωθη διὰ κλάδου κοτίνου καὶ εἰς ἀνάμνησιν συνέστησε τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Πεντήκοντα δ' ἔτη μετὰ τὸν ἐπὶ Δευκαλίωνος κατακλυσμὸν **Κλύμενος** ὁ τοῦ Κάρδυος υἱός, ἀπογόνου τοῦ Ἰδαίου Ἡρακλέους, ἐλθὼν ἐκ Κρήτης ἐτέλεσε τὴν ἑορτήν.

Κατὰ δὲ τὸν Στράβωνα ἡ πανήγυρις αὕτη συνεστάθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν ἑνωθέντων μετὰ τῶν Ἠλείων κατὰ τὴν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν.

Ἐν τοῖς ἀγῶσι τούτοις δὲν ἐγίνοντο δεκτοὶ οἱ διαπράξαντες ἔγκλημά τι, ὡς καὶ πᾶς μὴ Ἕλλην. Συνέρρεον δὲ πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος πλεῖστοι θεαταί. Οἱ δ' ἀντιπρόσωποι τῶν πολεων ἐκαλοῦντο **θεωροί**. Οὗτοι ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους ὡ; πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν προσφορῶν αὐτῶν καὶ ἐν γένει ὡς πρὸς τὴν λαμπρότητα τῆς αὐτῶν παρουσίας πρὸς τιμὴν τῆς ἰδίας πατρίδος. Ἕνεκα τούτου θεωροὶ ἐπέμποντο τῶν πολιτῶν οἱ ἐπισημότατοι.

Ἐτελεῖτο δ' ἡ ἑορτὴ αὕτη ἀνὰ τετραετίαν μετὰ τὴν πρώτην πανσέληνον μετὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον. Διήρκει δὲ πέντε ἡμέρας, καθ' ἃς γενικὴ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα ἐπεκράτει ἐκεχειρία, ἀσυλία δὲ καὶ ἀσφάλεια παρείχετο καὶ τοῖς ἀγωνισταῖς καὶ τοῖς θεαταῖς. Διετέλει δὲ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, οὗ ὁ αὐτόθι ναὸς καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Φειδίου ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλέφαντος ἐξειργασμένον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἦσαν ἐκ τῶν λαμπροτάτων καλλιτεχνημάτων τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ μεταξὺ δὲ ἑκάστης ἑορτῆς τέσσαρα ἔτη ἀπετέλουν μίαν Ὀλυμπιάδα. Ὡς πρῶτον δ' ἔτος τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος ἀναγράφεται τὸ 776 π. Χ., ὅτε Κόροιβος ὁ Ἠλεῖος ἐνίκησεν.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ τούτου ἄρχεται καὶ ἡ κατ' Ὀλυμπιάδας χρονολογία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Οἱ δὲ τῶν ἀγώνων τούτων δικασταὶ **Ἑλλανοδίκαι** καλούμενοι διωρίζοντο ἐκ τῶν Ἠλείων, ἐνεδύοντο πορφυρίδα, ἀνεκήρυσσον τοὺς νικητὰς καὶ διεῖπον ἐν γένει τὰ κατὰ τὸν ἀγῶνα.

Ἡ πανταχόθεν δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου συνάθροισις εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους ἀγωνιστῶν καὶ θεατῶν παρεῖχε καλλίστην εὐκαιρίαν τοῖς καλλιτέχναις καὶ συγγραφεῦσι νὰ δημοσιεύωσι τὰ ἔργα αὐτῶν ἀναγινώσκοντες μεγαλοφώνως, ἀφ' οὗ δημοσιογραφία δὲν ὑπῆρχε.

Τὰ **Ἴσθμια** ἐτελοῦντο εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος δὶς ἀνὰ πᾶσαν Ὀλυμπιάδα, κατὰ τὸ πρῶτον καὶ τρίτον ἔτος ἑκάστης, ἐν στενωτάτῳ μέρει τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ, ἐν ᾧ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ παρ' αὐτῷ θέατρον καὶ στάδιον ἐκ λίθου λευκοῦ. Ἡ εἰς τοῦτο εἴσοδος ἦτο κεκοσμημένη ἑκατέρωθεν δι' ἀνδριάντων τῶν νικώντων εἰς τὰ Ἴσθμια καὶ δι' ἀλσῶν μαγευτικῶν. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ἡ ἑορτὴ αὕτη **νυκτὸς ἀγομένη** εἶχε μᾶλλον ὄψιν τελετῆς μυστηρίων ἢ πανηγύρεως ἀθλητῶν.

Οἱ νικηταὶ τῶν Ἰσθμίων ἐστέφοντο πρῶτον μὲν διὰ στεφάνου ἐκ φύλλων πίτυος, μετὰ ταῦτα δὲ ἐκ φύλλων σελίνου.

Τὰ **Νέμεα** ἐτελοῦντο παρὰ τὴν Νεμέαν τῆς Ἀργολίδος. Κατὰ τὴν μυθολογίαν συνεστάθησαν ὑπὸ τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας εἰς ἀνάμνησιν τοῦ παιδὸς Ὀφέλτου, τοῦ μετὰ ταῦτα Ἀρχεμόρου κληθέντος. Οὗτοι ἐλθόντες εἰς Νεμέαν καὶ διψήσαντες συνέτυχον τῇ τροφῷ Ὑψιπύλῃ φερούσῃ τὸν Ὀφέλτην, παῖδα τοῦ Λυκούργου, ἱερέως τοῦ Διός, καὶ τῆς Εὐρυδίκης. Πορευθεῖσα δ' ἵνα καταδείξῃ τούτοις τὴν κρήνην, ἀφῆκεν

ἐπὶ τῆς πόας τὸν παῖδα, ὃν διέφθειρε δράκων· ἐπιστρέψαντες δ' οὗτοι τὸν μὲν δράκοντα ἀπέκτειναν, ἔθαψαν δὲ τὸν παῖδα καὶ συνέστησαν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀγῶνα τριετηρικόν. Ἄλλοι δὲ μῦθοι ἀναφέρουσι τὴν σύστασιν τούτων εἰς τὸν Ἡρακλέα μετὰ τὸν φόνον τοῦ νεμεαίου λέοντος. Ἐτελοῦντο δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ Διός. Τὸ τοῖς νικηταῖς διδόμενον βραβεῖον πάλαι μὲν ἦτο στέφανος ἐλαίας, μετὰ ταῦτα δὲ σελίνου χλωροῦ.

Τὰ *Πύθια* κατὰ πρῶτον ἐτελοῦντο ἐν τέλει ἑκάστου ὀγδόου ἔτους, μετὰ ταῦτα δὲ ἀνὰ τετραετίαν, ὡς καὶ τὰ Ὀλύμπια. Ἐτελοῦντο δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Λητοῦς ἐν τῷ παρὰ τοῖς Δελφοῖς Κρισσαίῳ πεδίῳ, ἐν ᾧ ὑπῆρχε στάδιον χιλίων ποδῶν μήκους, ἱππόδρομος καὶ θέατρον, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο ἀγῶνες μουσικοί. Συνεστάθησαν δὲ κατὰ τὴν μυθολογίαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἦσαν δὲ οἱ λαμπρότατοι μετὰ τοὺς Ὀλυμπιακούς. Τὸ τοῖς νικηταῖς διδόμενον βραβεῖον ἦν στέφανος δάφνης.

Ἀθληταὶ καὶ ἱερονῖκαι. Ἀθληταὶ ἐν γένει ἐκαλοῦντο οἱ εὐστροφίαν καὶ ἰσχὺν κεκτημένοι καὶ κατὰ τοὺς δημοσίους ἀγῶνας ἀγωνιζομενοι. Ἐκ τούτων οἱ ἐν τοῖς μεγάλοις ἐθνικοῖς ἀγῶσι νικῶντες ἐκαλοῦντο ἱερονῖκαι, πρὸς οὓς ἀπενέμοντο αἱ μέγισται τῶν τιμῶν. Ὁ ἱερονίκης ἐθεωρεῖτο τὸ καύχημα τῆς πατρίδος, εἰσήρχετο δὲ εἰς τὴν γενέτειραν μετὰ τὴν νίκην διὰ ῥήγματος τοῦ τείχους τῆς πόλεως ἀνοιγομένου ὑπὸ τῶν ἰδίων συμπολιτῶν καθήμενος ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ τεσσάρων λευκῶν ἵππων. Διελαύνων δὲ διὰ τῶν κεντρικωτάτων ὁδῶν τῆς πόλεως παρεγίνετο εἰς τὸν ναὸν τοῦ πολιούχου θεοῦ, ἔνθα ἐψάλλοντο τὰ ***νικητήρια***. Οἱ παρέχοντες δὲ τοῖς νικηταῖς τὸ δικαίωμα τῆς τοιαύτης εἰς τὴν

πόλιν θριαμβευτικῆς εἰσόδου ἀγῶνες ἐκαλοῦντο ***εἰσελαστικοί***. Τοιοῦτοι δὲ κατ' ἀρχὰς ἦσαν οἱ τέσσαρες μεγάλοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀγῶνες. Πρὸς τούτοις οἱ νικηταὶ ἀπηλλάσσοντο τῶν φόρων, ἐλάμβανον τὴν προεδρίαν κατὰ πάντας τοὺς δημοσίους ἀγῶνας καὶ θέατρα, καὶ ἀνδριάντες αὐτῶν ἀνίσταντο δαπάνῃ τῆς πολιτείας ἐν τῇ ἀγορᾷ, τοῖς γυμνασίοις καὶ παρὰ τοῖς ναοῖς.

Ἀθληταὶ κυρίως ἐκαλοῦντο οἱ ἀγωνιζόμενοι εἰς τὸν δρόμον, τὴν πάλην, τὴν πυγμήν, τὸ πένταθλον καὶ τὸ παγκράτιον. Διηροῦντο δὲ τὰ ἀγωνίσματα ταῦτα εἰς βαρέα καὶ ἐλαφρά· καὶ εἰς μὲν τὰ πρῶτα ὑπήγοντο ἡ πάλη, ἡ πυγμὴ καὶ τὸ παγκράτιον, ὅπερ ἦν πάλη συνδεδυασμένη μετὰ πυγμῆς· εἰς δὲ τὰ δεύτερα ὁ δρόμος καὶ τὸ πένταθλον συνιστάμενον ἐκ πέντε διαφόρων ἀγωνισμάτων: ἅλματος, δρόμου, δίσκου, ἀκοντίου καὶ πάλης.

Μεγίστη δὲ προσοχὴ ἐδίδετο εἰς τὴν τῶν ἀθλητῶν ἐκγύμνασιν, οἵτινες ἠσκοῦντο ἐν ταῖς παλαίστραις καὶ ἐπετηροῦντο ὑπὸ τῶν ***γυμνασιάρχων***, ἡ δὲ δίαιτα αὐτῶν ἐκανονίζετο ὑπὸ τῶν ***ἀλειπτῶν***. Οὗτοι ἔχριον δι' ἐλαίου τοὺς ἀθλητὰς πρὶν ἢ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν παλαίστραν.

---

7. Ἱστορία τοῦ Ἐρεχθείου.

Α'

Ἐν μιᾷ τῶν ὡραίων ἀττικῶν ἡμερῶν, ἐν ᾧ λαμπρὸς ἀνυψοῦτο ὁ ἥλιος ὑπὲρ τὸν Ὑμηττὸν καὶ χρυσοῦς ἐχρίσθη ὁ ἀντιπέραν Πάρνης, σκεπτικὸς ἐκάθητο ὁ Κέκροψ ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως, περὶ αὐτὸν δ' ἵσταντο αἱ τρεῖς

αὐτοῦ θυγατέρες ᾄδουσαι καὶ ποικίλλουσαι τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς.

Αἴφνης πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως ἠκούσθησαν φωναὶ ὀλίγον θορυβώδεις, ὥσπερ ἀνθρώπων φιλονεικούντων, καὶ εὐθὺς ἡ Ἄγραυλος καὶ ἡ Ἕρση ἀνεπήδησαν ἐρυθριῶσαι σφοδρῶς.

— Ὄχι! δὲν εἶναι ἐκεῖνος, εἶπον καὶ αἱ δύο συγχρόνως ἰδοῦσαι, ὅτι οἱ προσερχόμενοι καὶ οὕτω μεγαλοφώνως ὁμιλοῦντες ἦσαν εἷς ἀνὴρ εὔρωστος καὶ ἀθλητικὸς ὑγρὸν ἔχων τὸ βλέμμα, μακρὸν τὸν πώγωνα καὶ κυματίζουσαν τὴν κόμην, καὶ μία γυνὴ εὔσχημος, γαλανὴ καὶ μεγαλοπρεπής.

— Μὲ συγχωρεῖς, ἰδικός μου εἶναι· ἔλεγεν ὁ ἀνὴρ μετὰ ζωηρότητος.

— Ἀπατᾶσαι, ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ μεθ' ὑπεροψίας· εἶναι ἰδικός μου.

— Οὐδεὶς μέχρι τοῦδε μοὶ εἶπεν ὅτι ἀπατῶμαι, εἶπεν ὁ ἀνὴρ μετ' ὀργῆς.

— Ἀντὶ νὰ παροξυνώμεθα, ἀπεκρίθη μετριοπαθῶς ἡ γυνή, ἰδοὺ ἐνταῦθα ὑπάρχει πρόχειρος δικαστής· ἂς ἐκθέσωμεν αὐτῷ τὴν ἔριν ἡμῶν.

— Περὶ τίνος πρόκειται; ἠρώτησεν ὁ Κέκροψ.

— Διισχυρίζομαι, εἶπεν ὁ ἀνήρ, ὅτι ὁ τόπος οὗτος εἶναι ἐμὸν κτῆμα καὶ ἔχω ἀπείρους ἀποδείξεις.

— Ἀλλὰ καὶ ἐγώ, ὑπέλαβεν ἡ γυνή, διακηρύττω ὅτι εἰς ἐμὲ ἀνήκει καὶ οὐδεὶς ποτέ μοι διεμφισβήτησεν αὐτόν. Θέλομεν νὰ κρίνῃς μεταξὺ ἡμῶν.

— Ἤδη ἔκρινα· ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ. Ὁ τόπος οὗτος εἰς ἐμὲ μόνον ἀνήκει, διότι εἶμαι Κέκροψ ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ.

— Τοῦτο οὐδόλως ἐμποδίζει, εἶπεν ὁ ἀνήρ.

— Πῶς δὲν ἐμποδίζει; εἶπεν ὁ Κέκροψ.

— Δὲν ἐμποδίζει, διότι ἐγὼ εἶμαι ὁ Ποσειδῶν.

— Καὶ ἐγὼ ἡ Ἀθηνᾶ, προσέθηκεν ἡ γυνή.

— Τότε, εἶπεν ὁ Κέκροψ, τὸ μόνον, ὅπερ δύναμαι νὰ εἴπω, εἶναι ὅτι ἡ γῆ αὕτη ἀνήκει εἰς ὑμᾶς καὶ οὐχὶ εἰς ἐμέ. Ἀλλὰ πῶς θέλετε νὰ κρίνω ἐγὼ ὁ θνητὸς εἰς τίνα ἐξ ὑμῶν ἀνήκει;

— Ἐγώ, εἶπεν ὁ Ποσειδῶν, περιβάλλω αὐτὴν διὰ τῶν βραχιόνων μου καί, ἂν θελήσω νὰ περισφίγξω, καταστρέφω αὐτήν.

— Ἐγώ, λέγει ἡ Ἀθηνᾶ, προστατεύω καὶ σώζω τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἡ δὲ πόλις εἶναι ἐμὴ ἐπώνυμος.

— Δηλαδὴ ἰδική μου, εἶπε καθ' ἑαυτὸν ὁ Κέκροψ.

— Ἰδική σου σήμερον, ὑπέλαβεν ἡ Ἀθηνᾶ γινώσκουσα τοὺς διαλογισμοὺς αὐτοῦ. Κεκροπία καλεῖται, ἐν ὅσῳ σύγκειται ἔκ τινων εὐτελῶν καλυβῶν ἐρριμμένων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τραχέος σκοπέλου. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀθῆναι* θὰ ἴδῃ φθάνουσαν τὴν δοξαν αὐτῆς μέχοι τῶν ἀστέρων, θέλει ζήσῃ ἐσαεὶ καὶ θέλει ἀναδειχθῇ εἰς εὐπρέπειαν λαμπροτέρα πάσης χώρας τῆς γῆς.

— Ἐπὶ τῶν ὑγρῶν νώτων μου φέρω δι' αὐτὴν θησαυροὺς ἀπὸ περάτων τῆς γῆς, εἶπεν ὁ Ποσειδῶν, καὶ παρασκευάζω τὰς ὁδοὺς τῆς δόξης καὶ τῆς ἰσχύος αὐτῆς.

— Ἐγώ, ὑπέλαβεν ἡ Ἀθηνᾶ, δίδω εἰς αὐτὴν ἀνδρείαν καὶ σύνεσιν, ἥτις σῴζει καὶ μεγαλύνει τὰς πόλεις.

— Καὶ ὅμως, εἶπεν ἐν ὀργῇ ὁ Ποσειδῶν, ταύτην, ἣν καυχᾶσαι ὅτι προστατεύεις, ἀφίνεις ἔρμαιον εἰς τὰς ληστρικὰς εἰσβολὰς τῶν ἐκ Βοιωτίας Ἀόνων.

— Δὲν βλάπτουσιν αὐτὴν βεβαίως τόσον, ἀπεκρίθη πικρῶς ἡ Ἀθηνᾶ, ὅσον οἱ βάρβαροι τῆς Καρίας, οὓς ὁδηγεῖς εἰς τοὺς λιμένας αὐτῆς.

— Βλέπω, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, ὅτι ἀμφοτέρων αἱ ὑποσχέσεις μεγάλαι καὶ ὑπερβολικαὶ ἰσοζυγοῦσι περίπου. Ἐπίσης ἐξισοῦνται καὶ ὅσα κακὰ ἐπεφέρατε εἰς τοῦτον τὸν τόπον. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν παρόντων κακῶν δὲν δύναμαι νὰ στηρίξω τὴν πρόκρισίν μου· ἐπὶ δὲ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν πῶς νὰ ἐξενέγκω κρίσιν ἐγὼ ὁ ἐφήμερος, ὁ μὴ ἔχων τὴν χάριν τοῦ προγινώσκειν τὰ μέλλοντα; Εἶμαι ἄνθρωπος ἁπλοῦς· παρ' ἡμῖν δὲ τοῖς ἀνθρώποις ἄξιος εὐγνωμοσύνης λογίζεται ὄχι ὁ πολλὰ ὑπισχνούμενος, ἀλλ' ὁ ἀληθῶς εὐεργετῶν. Ἂν τοῦτο ἰσχύῃ καὶ ἐν Ὀλύμπῳ, πράξατέ τι ἐνώπιόν μου ὑπὲρ τοῦ τόπου τούτου καὶ πρὸς τὴν μεγαλειτέραν εὐποιΐαν θὰ δοθῇ τὸ μεγαλείτερον γέρας.

Ἀμφότεροι οἱ θεοὶ ἔνευσαν τότε, ὡς ἂν ἔλεγον!

— Μὰ τὸν Δία, ὦ; ἄνθρωπος φρόνιμα λέγει.

— Μάλιστα, λέγει ὁ Ποσειδῶν, καὶ ἰδού!

Καὶ εὐθὺς διὰ τῆς τριαίνης ἔπληξε βιαίως τὸν ξηρὸν βράχον, ὅστις σφοδρῶς σεισθεὶς ἐσχίσθη εἰς δύο, ἡ δὲ τρίαινα ἐβυθίσθη μέχρι τῶν σπλάγχνων τῆς γῆς καὶ ἤνοιξε φρέαρ πλῆρες ὕδατος.

— Ἰδού! προσθέτει ὁ Ποσειδῶν, δίδω τὸ ὕδωρ εἰς τὴν αὐχμηρὰν Ἀττικήν, δίδω τὴν θάλασσαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πετρώδους ἀκτῆς. Ἡ θερμότης τοῦ ἡλίου ἤθελεν ἀποξηράνῃ πᾶσαν αὐτῆς ἰκμάδα, ἤθελεν ἀπορροφήσῃ τὰ σπάνια τῶν ῥυάκων αὐτῆς νάματα, ἤθελεν ἀπομαράνῃ τὰ φυτὰ καὶ μεταβάλῃ τὴν γῆν εἰς φλέγουσαν κόνιν. Τὸ φρέαρ τοῦτο ἔσωσεν αὐτήν. Τεχνητὸς ῥύαξ θὰ σχηματισθῇ ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς καὶ θὰ διαχέῃ δρόσον καὶ ζωὴν ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ θὰ μεταβάλῃ τὴν ἔρημον εἰς εὐθαλῆ καὶ εὔφορον κῆπον.

— Αὐτά, εἶπεν ὁ Κέκροψ, δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητα· ἀλλ' ὁ δικαστής, ἵνα κρίνῃ ἀμερολήπτως, ὀφείλει ν' ἀκούσῃ ἀμφότερα τὰ μέρη.

Ταῦτα ἦσαν πλαγία πρόσκλησις πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, ἵνα καὶ αὕτη ὁμιλήσῃ.

Τότε ἡ Ἀθηνᾶ ἔπληξεν ἐπίσης τὴν γῆν διὰ τοῦ ποδὸς καὶ ἀμέσως ἀνεφύη θαλλὸς ἐλαίας, ὅστις ταχέως βλαστάνων ηὐξήθη εἰς εὐθαλὲς καὶ πολύκαρπον δένδρον. Ὁ Κέκροψ ἐτέρπετο ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτοῦ καὶ ηὐφραίνετο δροσιζόμενος ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ. Ἡ δὲ θεὰ κόψασα ἕνα τῶν πρασίνων καρπῶν προσήνεγκεν εἰς τὸν Κέκροπα, ὅστις γευσάμενος διέστρεψε τὸ πρόσωπον σιωπῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ καρποὶ ὡρίμασαν, ἡ δὲ θεὰ ἔδωκε πάλιν πρὸς τὸν Κέκροπα ἕνα ἐκ τούτων· γευσάμενος δὲ εὗρεν αὐτὸν ἡδὺν πρὸς βρῶσιν· τότε ἡ πλάστιγξ τῆς κρίσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, πρὸς ὃν εἶχε κλίνῃ, ἤρχισεν ἤδη νὰ τρέπηται πρὸς ἐναντίαν διεύθυνσιν.

— Ἂν τὸ ὕδωρ ζωογονεῖ τὴν γῆν, εἶπεν ἡ Ἀθηνᾶ, ἰδοὺ τῆς γονιμότητος αὐτῆς τὸ ἄριστον πρεῖόν. Αὐτὸ ἐνδύον καὶ πεδιάδας καὶ ὄρη θὰ μεταβάλῃ τὴν ἔρημον τῆς Ἀττικῆς εἰς χαριέστατον κῆπον. Ὁ καρπὸς αὐτοῦ θὰ εἶναι τροφὴ προσφιλὴς τῶν κατοίκων αὐτῆς. Ὁ δ' ὀπὸς αὐτοῦ θὰ εἶναι ὄχι μόνον τῶν τεχνῶν βοηθός, ἀλλ' ἀφανεῖς ἐγκλείων τὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας θὰ δωρήσῃ ἐπὶ γῆς τὸ οὐράνιον φῶς καὶ θὰ παρατείνῃ ἐν τῇ νυκτὶ τὴν ἡμέραν. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐν τῷ δένδρῳ τούτῳ δωροῦμαι ὑμῖν τὸ ὑπέρτατον τῶν ἀγαθῶν τὴν εἰρήνην, τὴν τῆς φρονήσεως θυγατέρα. Αὕτη εἶναι τῶν ἀνθρώπων ἡ μεγαλουργὸς εὐεργέτις, αὕτη ἡ πλουτοδότις θεά, αὕτη ἡ τῶν ἐθνῶν ἐμπεδοῦσα τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν

εὐημερίαν ῥίζοῦσα. Οἱ ἀνδρικοὶ ἀγῶνες, ὁ πόλεμος καὶ αἱ νῖκαι, ἂς θαλλὸς τῆς ἐλαίας μου θέλει ἀμείβει, τότε συμβάλλονται εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐτυχίαν, ὅταν μόνον προπαρασκευάζωσι τὴν εἰρήνην. Ἄλλως φυτεύουσι χωρὶς νὰ θερίζωσι, καταστρέφουσι χωρὶς νὰ οἰκοδομῶσιν. Εὐτυχὴς ὁ λαὸς ὁ ἐγκολπωθεὶς τὴν εἰρήνην καὶ νικῶν οὐχὶ ἵνα νικήσῃ ἀλλ' ἵνα διατηρήσῃ τὸν θησαυρὸν αὐτῆς.

Ὁ Κέκροψ τότε ἀπεκρίθη.

— Ἀμφότερα τὰ δῶρα ὑμῶν εἶναι θεῖα καὶ ἀνεκτίμητα. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀσθενῆ μου κρίσιν ἀνετέθη ἡ δεινὴ αἵρεσις μεταξὺ τῶν δύο, ἐπικαλοῦμαι μὲν ἀμφοτέρους ἱλέους εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἀλλὰ τὴν κυριότητα αὐτῆς ἀναθέτω εἰς τὸν ἐπαγγελλόμενον οὐχὶ τοὺς κεραυνοὺς τῶν πολέμων καὶ τὴν ἐκ τούτων μεγάλην μέν, ἀλλὰ στιγμιαίαν λαμπρότητα, ἀλλ' εἰς τὸν χορηγοῦντα ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ τῆς εἰρήνης καὶ τὸ ἥμερον καὶ διαρκὲς αὐτῆς φῶς.

Ἅμα ταῦτα εἶπεν, ὁ Ποσειδῶν ἀνεπήδησε θυμωθεὶς καὶ ἐπάταξε τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκροπόλεως διὰ τῆς τριαίνης. Μετὰ ταῦτα ἐβυθίσθη βιαίως εἰς τὸ Αἰγαῖον, τοῦ ὁποίου τὰ ἀφρίζοντα κύματα ἀνεπήδησαν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ.

Ἡ δ' Ἀθηνᾶ ἠρέμα καὶ εὐμενῶς διὰ τῆς χειρὸς νεύσασα πρὸς τὸν Κέκροπα ἀπέβλεψε πρὸς τὰς θυγατέρας αὐτοῦ καὶ αἰφνίδιός τις στοχασμὸς ἐφάνη ἀναφυεὶς ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτῆς. Μακρὸν δὲ καὶ σκεπτικὸν ἐπ' αὐτὰς προσήλωσε βλέμμα, ἔπειτα ἀπέπτη φῶς καὶ ἀρώματα διαχύσασα ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ.

— Πόσον γλυκεῖς καὶ ἡγεμονικοὶ εἶναι οἱ γλαυκοὶ ὀφθαλμοὶ τῆς θεᾶς, εἶπεν ἡ Πάνδροσος, μία τῶν θυγατέρων τ

Κέκροπος. Το βλέμμα αὐτῆς ὡς βέλος διεπέρασε τὴν καρδίαν μου καὶ ὡ; φλὸξ ἥναψε τὸ αἷμά μου.

— Πόσον ἀνόμοιον πρὸς τὴν ὡραίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ θεὰν εἶναι τὸ δύσμορφον αὐτὸ ξόανον αὐτῆς, εἶπεν ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς Ἔρση, δεικνύουσα τὸ ξύλινον ἄγαλμα τῆς θεᾶς.

— Δὲν γνωρίζω, εἶπεν ἡ τρίτη ἀδελφὴ Ἄγραυλος, ἂν πρέπῃ νὰ κοπιάζωμεν κεντῶσαι δι' αὐτὸ πέπλον. Ἐγὼ δὲν κεντῶ πλέον· προτιμῶ νὰ κρεμάσω στέμματα εἰς τὸ δόρυ τοῦ Ἄρεως.

— Καὶ ἐγώ, εἶπεν ἡ Ἔρση, νὰ καλλιεργήσω τὰς μυρσίνας, ἃς ἐφύτευσα περὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ.

— Ἄφετε, πιστεύσατέ μοι, τὸν Ἑρμῆν καὶ τὸν Ἄρην, εἶπεν ἡ Πάνδροσος. Μὴ ἀσέβειαν δεικνύετε πρὸς τὸ ἱερὸν ἄγαλμα. Ὁ πατὴρ εἶπεν, ὅτι τοιοῦτον ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

— Ἀληθῶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔπεσε, πάτερ; ἠρώτησαν αἱ δύο κόραι.

— Ἀφοῦ ἐπὶ τῆς γῆς δὲν εὑρίσκομεν τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ, ἀπεκρίθη ὁ Κέκροψ, ὑπεκφεύγων τὴν ἐρώτησιν, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἐπέμφθη ἐξ οὐρανοῦ καὶ Διϊπετὲς νὰ ὀνομάσωμεν αὐτό.

Καὶ ἀπῆλθεν, ὅπως καλέσας οἰκοδόμους περιτειχίσῃ εἰς τὸν αὐτὸν περίβολον τὰ ἱερὰ καὶ ὁρατὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης μνημόσυνα παρὰ τὰ ξόανα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἑρμοῦ, τὴν θάλασσαν ἢ τὸ φρέαρ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὴν ἐλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς.

— Μὴ παραμελεῖτε, ἀδελφαί, τὴν εὐσεβῆ ὑμῶν ἐργασίαν, ἐπανέλαβε παραπονοῦσα ἡ Πάνδροσος. Τὰ Ἀθήναια μετ' ὀλίγον θὰ ἐπιστῶσι· πρέπει ὁ πέπλος νὰ εἶναι ἕτοιμος.

Β'

Ἀλλ' ἐν ᾧ αἱ δύο κόραι ἤρχοντο νὰ καθήσωσι παρὰ τὴν ἀδελφήν, αἴφνης ἔστησαν ἀμφότεραι, ἐφάνησαν ἀκρωμέναι καὶ ἔπειτα ὡς δύο νέαι ἔλαφοι ὥρμησαν ὁμοῦ τρέχουσαι πρὸς τὴν πύλην τῆς Ἀκροπόλεως, δι' ἧς εἰσήρχοντο δύο νέοι ἐξέχου ὡραιότητος, ὁ μὲν ῥωμαλέος καὶ ἀνδρικός, τὴν ὄψιν ἔχων καταπληκτικήν, τὸ βλέμμα εὐγενὲς καὶ σπινθηροβόλον καὶ τὸ βάδισμα στιβαρόν· ὁ δὲ νεανίσκος τρυφερὸς καὶ ἁλαφρός, ὥστε ἐφαίνετο ἱπτάμενος, ὅτε περιεπάτει. Ὁ πρῶτος ἦτο ὁ Ἄρης, ὁ δὲ δεύτερος ὁ Ἑρμῆς.

Τὴν ἑπομένην ὁ Κέκροψ εἶχεν ἤδη περατώσῃ τὸν περίβολον αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως καὶ αἱ θυγατέρες τὸν πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς, διότι ἡ μὲν Πάνδροσος κατεγίνετο εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς, αἱ δ' ἄλλαι μεταξὺ ἐργαζόμεναι ἀπέβλεπον πρὸς τὸν Ἑρμῆν καὶ τὸν Ἄρην.

— Δέν μοι λέγετε, ἀδελφαί, εἶπεν ἀφελῶς ἡ Πάνδροσος, καθημένη μετ' αὐτῶν καὶ κεντῶσα ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, ποίαν εὐχαρίστησιν εὑρίσκετε, ὥστε διὰ τοὺς ξένους αὐτοὺς ν' ἀμελῆτε τὴν ἱερὰν ἐργασίαν; Ποῦ ὑπάγετε μετ' αὐτῶν, τί λέγετε, καὶ τί κάμνετε, ὅταν ἔρχωνται; Πολὺ ἐπιθυμῶ νὰ μάθω.

— Ἀγαπητὴ ἀδελφή, εἶπεν ἡ Ἕρση, ἡ περιέργεια εἶναι κάκιστον πρᾶγμα· καλὸν εἶναι νὰ ἀπομάθῃς αὐτήν.

— Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω, εἶπεν ἡ Ἄγραυλος πῶς εὑρίσκονται περίεργοι ἄνθρωποι! Εἶναι τοῦτο εἰς ἐμὲ ἀνεξήγητον. Τί μέλει αὐτοὺς διὰ τὰ μυστικὰ τῶν ἄλλων;

— Ἀφ' οὗ δὲν θέλητε νά μοι ἀποκριθῆτε εἰς τὴν ἐρώτησίν μου, εἶπεν ἡ Πάνδροσος μετὰ πολλῆς ἀφελείας, ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἐπιμένω. Ὁμολογῶ ὅτι εἶμαι περίεργος.

Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐλέγοντο, ἀνέλαμψεν αἴφνης ὁ οὐρανὸς καὶ αὔρα μυροβόλος περιεχύθη περὶ τὴν Ἀκρόπολιν· ἐκ φωτεινῆς δὲ νεφέλης ἐπεφάνη εἰς τὰς τρομούσας κόρας ἡ Ἀθηνᾶ γνώριμος ἐκ τῶν γλαυκῶν ὀφθαλμῶν, ἐκ τοῦ ἔγχους καὶ τῆς ἀσπίδος καὶ ἐκ τοῦ ποδήρους χιτῶνος, ἐφ' οὗ ἀπαισίως ἐμόρφαζεν ἡ τερατώδης κεφαλὴ τῆς Γοργόνος. Σ ἄτα δ' ἐνώπιον τῶν νεανίδων εἶπεν;

— Εἶδον ὑμᾶς χθὲς εὐσεβεῖς καὶ ἐπιμελεῖς· ἰδοὺ φέρω πρὸς ὑμᾶς ἓν δεῖγμα τῆς ἐμπιστοσύνης μου.

Λαβοῦσα δὲ μικρὸν κιβώτιον κεκρυμμένον ὑπὸ τὴν ἀσπίδα αὐτῆς προσέθηκε:

— Παραδίδω εἰς ὑμᾶς τὴν παρακαταθήκην ταύτην. Φυλάξατε ἐπιμελῶς καὶ φροντίσατε μὴ τυχὸν καὶ ἀνοιχθῇ.

Ταῦτα εἰποῦσα ἀπέπτη. Αἱ δὲ κόραι ἔμειναν ἄναυδοι καὶ σχεδὸν ἄπνοι· βαθμηδὸν ὅμως ἤρχισαν νὰ συνέρχωνται.

— Ἡ Ἀθηνᾶ! εἶπεν ἡ Πάνδροσος.

— Ἡ Ἀθηνᾶ! ἡ Ἀθηνᾶ! ἐπανέλαβον καὶ αἱ δύο. Ἔπειτα τὰ βλέμματα καὶ τῶν τριῶν ἐστράφησαν πρὸς τὸ κιβώτιον.

— Ἀλλὰ τὸ κιβώτιον τοῦτο! εἶπεν ἡ Ἄγραυλος. Τί εἶναι; Τί περιέχει;

— Παράδοξον μυστήριον! εἶπεν ἡ Ἕρση.

— Ἱερὰ παρακαταθήκη, εἶπεν ἡ Πάνδροσος· ἡ θεὰ ἐνεπιστεύθη τοῦτο εἰς ἡμᾶς· πρέπει νὰ φυλάξωμεν ἐν πίστει καὶ φόβῳ.

— Ὦ! ἀναμφιβόλως, εἶπεν ἡ Ἕρση, πρέπει νὰ φυλάξωμε. αὐτὸ καλῶς. Ἀλλὰ τί ἆρά γε περιέχει;

— Ἴσως ἄγνωστόν τινα θησαυρόν, εἶπεν ἡ Ἄγραυλος, ἴσως πολυτίμους λίθους συλλεγέντας εἰς τοῦ Ὀλύμπου τὰς κορυφὰς ἢ τὰς φάραγγας.

— Ἴσως νέκταρ ἢ ἀμβροσίαν, προσέθηκεν ἡ Ἕρση. Ἴσως τι οὐράνιον πρεῖν ἄγνωστον ἐν τῇ γῇ.

— Ἡ φάρμακόν τι δίδον τὴν ἀθανασίαν, εἶπεν ἡ Ἄγραυλος. Ποσον ἐπεθύμουν νὰ ἴδωμεν, ἂν ἦτο δυνατόν.

— Ἄπαγε, εἶπεν ἡ Πάνδροσος. Ἡ θεὰ ἀπηγόρευσε νὰ ἀνοιχθῇ τὸ κιβώτιον.

— Βεβαίως, ἀπεκρίθη ἡ Ἕρση, ἡ Ἀθηνᾶ διέταξε νὰ μὴ ἀνοιχθῇ· ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ μάθω τί περιέχει.

— Ὦ! μίαν μόνον γωνίαν ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνοίξωμεν, εἶπεν ἡ Ἄγραυλος.

— Φυλάχθητε, ἀδελφαί, φυλάχθητε, εἶπεν ἡ Πάνδροσος. Ἐνθυμήθητε τῆς θεᾶς τὸ πρόσταγμα.

— Κάλλιστα ἐνθυμούμεθα, ὑπέλαβεν ἡ Ἕρση· ἀλλ' ἓν μόνον βλέμμα νομίζω, ὅτι δὲν δύναται νὰ βλάψῃ τόσον.

— Νικήσατε τὴν περιέργειαν ὑμῶν, εἶπεν ἡ Πάνδροσος· αἰδέσθητε τὴν θεάν, φοβήθητε τὴν ὀργὴν αὐτῆς.

Αἱ κόραι ὑπήκουσαν καὶ ἤρχισαν πάλιν νὰ κεντῶσι σιωπηλῶς. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ Ἕρση ἐφώνησεν:

— Ἄγραυλε!

— Ἕρση! ἀπεκρίθη αὕτη.

— Μόνον ἓν βλέμμα! εἶπεν ἐκείνη.

— Ἓν μόνον βλέμμα, ἀπεκρίθη ἡ Ἄγραυλος, τί θὰ βλάψῃ; Ἰδὲ τὸ πῶμα ὑποχωρεῖ. Ὀλίγον, ἂν ὠθήσω αὐτό, ἀνοίγει.

— Ὀλίγον μόνον, εἶπεν ἡ Ἕρση, καὶ εὐθὺς κλείομεν αὐτό.

— Πρὸς θεοῦ, ἀδελφαί· μὴ πράξητε τοῦτο, ἀνέκραξεν ἡ Πάνδροσος.

— Ἀλλ' ἀμέσως θὰ κλείσωμεν αὐτό, ἐπανέλαβεν ἡ Ἄγραυλος, κρατοῦσα ἤδη εἰς χεῖρας τὸ πῶμα.

Ἡ θεὰ ἤδη εὑρίσκεται παρὰ τῷ πατρὶ αὐτῆς, οὗτε θὰ ὑποπτεύσῃ, ὅτι ἠγγίσαμεν αὐτό. Νὰ ἀνοίξω;

— Μή! μή! εἶπεν ἡ Πάνδροσος.

— Ἄνοιξον, ἄνοιξον· εἶπεν ἡ Ἕρση.

— Λοιπὸν ἀνοίγω αὐτό· εἶπεν ἡ Ἄγραυλος.

— Ὦ! ἐγὼ φεύγω καὶ ἀποστρέφω τὸ πρόσωπόν μου, ἀνέκραξεν ἡ Πάνδροσος ἐγερθεῖσα καὶ ταχέως φεύγουσα.

— Ἄνοιξον, ἄνοιξον, ἐπανέλαβεν ἡ Ἕρση. Ἓν μόνον βλέμμα νὰ ῥίψωμεν καὶ ἀμέσως κλείεις αὐτό.

Ἡ Ἄγραυλος διὰ ταχείας κινήσεως τῆς χειρὸς ἤνοιξε τὸ πῶμα. — Ἆ! ἀνεφώνησαν καὶ αἱ δύο συγχρόνως καὶ κατέρριψαν πάλιν τὸ πῶμα μείνασαι ὡς ἀπολελιθωμέναι· διότι ἐν τῷ κιβωτίῳ ἀντὶ παντὸς ἄλλου εἶδον κείμενον βρέφος. Ἐν ᾧ δὲ αὗται ἀνεφώνουν ἐκπληττόμεναι, κορώνη ἠγέρθη ἐκ τῶν κλάδων τῆς ἱερᾶς ἐλαίας καὶ ὀξεῖαν κραυγὴν ἀφεῖσα διέσχισε πρὸς βορρᾶν τὸν ἀέρα...

Γ'

Ἐν τούτοις ἡ Ἀθηνᾶ, ἀφ' οὗ παρέδωσα αὐταῖς τὸ κιβώτιον ἐπέβη τοῦ νέφους πάλιν, ἀπ' αὐτοῦ ἐπέβλεψεν ἄνωθεν ἐπὶ τὴν μέλλουσαν αὐτῆς πόλιν μετὰ στοργῆς καὶ μερίμνης· εἶδε δ' αὐτὴν καταλλήλως κειμένην διὰ τὸ προωρισμένον μεγαλεῖον αὐτῆς, τὸ δὲ φρούριον τῆς Ἀκροπόλεως ὡς βασιλικὸν στέμμα ἐπιστέφον αὐτήν· πρὸς ἀνατολὰς δὲ τὸν Ὑμηττόν, πρὸς νότον τὸ Μουσεῖον καὶ πρὸς δυσμὰς τὸν Ἄρειον Πάγον περιβάλλοντας αὐτὴν ὡς φυσικὰ ὀχυρώματα. Πρὸς βορρᾶν ὅμως εἶδεν αὐτὴν ἄφρακτον μέχρι τοῦ μακρὰν κειμένου Βριλησσοῦ καὶ ἐλυπήθη. Ὥρμησε λοιπὸν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀπέκοψεν ἐξ αὐτοῦ τεμάχιον διὰ τῆς αἰχμῆς

τῆς λόγχης, ἵνα θέσῃ αὐτὸ προτείχισμα κατὰ τὴν ἀσθενῆ θέσιν· ἀφ' οὗ δὲ ἐκίνησεν αὐτὸ ἐν τῇ παλάμῃ, ἀπέπτη πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν φέρουσα αὐτὸ ἐπ' ὤμων. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν συναντήσασα αὐτὴν ἡ λάλος κορώνη ἡ ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας ἀποπτᾶσα ἐχαιρέτισεν αὐτὴν ὡς ἀκολούθως.

— Κρά, κρά! θεὰ Ἀθηνᾶ!

— Τί θέλεις, κορώνη μου, καὶ με ἀναχαιτίζεις; Πορεύομαι νὰ ὀχυρώσω τὴν καλήν μου πόλιν, ὥστε νὰ ἔχῃ βράχους ὡς ἐπάλξεις καὶ ὄρη ὡς πυργώματα.

— Κρά, κρά, ἐπανέλαβεν ἡ κορώνη. Ὀχυρώνεις καὶ φράττεις, ἐν ᾧ αἱ κόραι ἤνοιξαν τὸ κιβώτιον, ὁ δὲ ἥλιος εἶδε τὸ βρέφος καὶ ἐξεπλάγη.

— Κακὴ κορώνη, κακῶν ἄγγελε! μὴ φθάσῃς ποτὲ πλέον νὰ πατήσῃς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ κιβώτιον, τὸ κιβώτιον! ἀνέκραξεν ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς πολύ, τὸ στόμα καὶ τὰς χεῖρας, λησμονοῦσα τὸ κρατούμενον, ὅπερ πεσὸν ἔμεινε κείμενον πάντοτε κατὰ γῆς καὶ ὠνομάσθη μετὰ ταῦτα Λυκαβητός.

Καὶ ἡ μὲν κορώνη τῆς θεᾶς φεύγουσα τὴν ἀρὰν οὐδέποτε ἔκτοτε ἐπέβη τῆς Ἀκροπόλεως· ἡ δὲ θεὰ ἔπτη κατ' εὐθεῖαν πρὸς αὐτὴν καὶ εἶδε τὰς δύο κόρας κυπτούσας ὑπὲρ τὴν λάρνακα καὶ πολυπραγμονούσας περὶ τὸ βρέφος.

— Ἐπάρατοι ἔστε καὶ ὑμεῖς καὶ ἡ περιέργεια ὑμῶν. Καὶ καὶ κακῶς νὰ ἀπολεσθῆτε! ἔκραξεν ἡ θεά· ὡς βροντὴ δὲ ἤχησεν ἡ κραυγὴ αὐτῆς εἰς τὰς φάραγγας τῶν ὀρέων, ἔνευσε φοβερά, ἐσείσθη ἡ γῆ καὶ αἱ φρένες τῶν δυστυχῶν νεανίδων ἐσείσθησαν.

— Ἔρση, Ἔρση! τί εἶναι τὸ βαθὺ τοῦτο σκότος; ἐφώνησεν ἀναπηδῶσα ἡ Ἄγραυλος. Διὰ τί ὡς φλεγομένη πίσσα

διαρρέει ὁ οὐρανός; διὰ τί τὰ ὄρη παλαίουσιν ὡς μαινόμενα; διὰ τί ἡ γῆ συστρέφεται στροβιλίζουσα;

— Ἄκουσον, ἐφώνησεν ἡ Ἔρση, ἡ θάλασσα βοᾷ ὡς ἐκ μυρίων στομάτων καὶ τινάσσεται· ὁ οὐρανὸς διερράγη καὶ προχέει παταγωδῶς τοὺς καταρράκτας αὐτοῦ, ὁ βορρᾶς συρίζει συναυλίας μετὰ τοῦ νότου καὶ ἡ φύσις ἅπασα μυκᾶται ὡς σφαγιαζομένη.

— Ὦ! πῶς οἱ οὐρανοὶ ἠνοίχθησαν! εἶπεν Ἄγραυλος. Ποῖον φῶς, χιλιοπλάσιον τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας διεχύθη ἐπὶ τῆς γῆς! Ἰδέ, ἰδὲ τὰ χαρίεντα δάση, τοὺς λειμῶνας, τὰ ἄνθη, τοὺς ῥύακας καὶ τοὺς λόφους! Ὦ! πῶς ἡ γῆ σχίζεται! Φῶς ἐκχέεται ἐκ τῆς χαινούσης πληγῆς αὐτῆς. Ἔρση! φρίκη! αἱ Ἐρινύες ἐξέρχονται! Ὄχι! δὲν εἶναι αἱ Ἐρινύες! εἶναι ὁ Ἄρης! ὁ ἀνδρεῖός μου Ἄρης! Πάλλει τὴν φοβερὰν αὐτοῦ λόγχην καὶ εἰς χορὸν μὲ καλεῖ.

— Ὦ! ποῖος ἦχος πλήττει τὴν ἀκοήν μου! ἔλεγε συγχρόνως ἡ Ἔρση. Ποία ἐπουράνιος μουσικὴ διαχέεται ἐπὶ τῆς γῆς! Ἄκουσον, ἄκουσον τὰς μυρίας κιθάρας, ἄκουσον τοὺς χιλιοστόμους αὐλοὺς καὶ τὰ χίλια μέλη συγχεόμενα εἰς ἕν. Ἀλλὰ πῶς; προχωροῦσιν αἱ Ἐρινύες τρίζουσαι τοὺς ὀδόντας καὶ ὠρυόμεναι ὡς πεινα λέαι λύκαιναι! Ὄχι! δὲν εἶναι α Ἐρινύες, εἶναι ὁ καλός μου Ἑρμῆς γλυκὺ μειδιῶν, τὴν τρίχορδον χελώνην αὐτοῦ κρούων καὶ προσκαλῶν με εἰς χορόν.

Καὶ συγχρόνως ἀνέκρουσαν ἀμφότεραι ἄσμα ἀνέκφραστον καὶ ἀνήκουστον οὔτε ὁλοφυρμὸν οὔτε ἀλαλαγμόν, ἀλλ' ἀμφοτέρων μετέχον καὶ ἐκπλῆττον τὴν ἠχὼ τῶν πέριξ σπηλαίων. Κρατούμεναι δ' ἐκ τῶν χειρῶν ἤρχισαν ἀλλόκοτον ὄρχησιν συνισταμένην ἐξ ἁλμάτων καὶ στροφῶν παραφόρων· ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐπλησίαζον ἐκ τοῦ κρημνοῦ τὸ ἄφρα-

κτον χεῖλος. Ἐπιστᾶσαι δὲ εἰς αὐτὸ ἐξέτειναν ἀμφότεραι μειδιῶσαι τὰς χεῖρας καὶ *ἔλθέ, ὦ φίλτατε Ἄρει, ἔλθέ, ὦ Ἑρμῆ,* ἐπήδησαν πρὸς τὰ ἔμπροσ καὶ κατὰ τῶν βράχων ῥιφθεῖσαι μετὰ μεγάλης κραυγῆς κακῶς συνετρίβησαν.

Τοιαύτη ἦν ἡ πρώτη ποινὴ τῆς πρώτης γυναικείας περιεργείας καὶ παρακοῆς ἐν Ἀθήναις.

Δ'

Τὴν λύπην τῆς Πανδρόσου διὰ τὴν δεινὴν ταύτην καταστροφὴν ἕκαστος πλέον δύναται νὰ φαντασθῇ. Ἀπέδωκε δὲ βεβαίως εἰς τὰς θανούσας αὐτῆς ἀδελφὰς τὰ τελευταῖα καθήκοντα ἐνταφιάσασα αὐτὰς ἐν τῷ σπηλαίῳ, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐκρημνίσθησαν, ὅπως ἐπίσης ἐνεταφίασε καὶ τὸν ἑαυτῆς πατέρα, ὅτε μετὰ ταῦτα ἀπέθανεν, εἰς τὸ ἱερὸν ἔδαφος παρὰ τὴν ἐλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς· τὸ δὲ βρέφος, τῆς θεᾶς τὸν τρόφιμον, ἀναθρέψασα ἐκάλεσεν Ἐρεχθέα. Οὗτος αὐξηθεὶς ἔγεινε βασιλεύς· ἐπειδὴ δ' ἦτο χωλός, ἐφεῦρε πρὸς μετακίνησιν μηχανήν, ἣν ἐκάλεσεν *ἅμαξαν*. Διὰ τοῦτο ἴσως μὴ δυνάμενος νὰ μεταβαίνῃ ὅσον ἤθελε συνεχῶς εἰς τὸν τόπον, ὅπου καθιέρωσε τῆς προστάτιδος αὐτοῦ ἡ νίκη, ᾠκοδόμησεν ἐν αὐτῷ τούτῳ τὸν ἑαυτοῦ εἶκον τὸν μὲν ἕνα τοῖχον στηρίζων ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς δὲ τὸν ἄλλον περιλαβὼν καὶ τὸ φρέαρ καὶ τὴν ἐλαίαν καὶ τὸν τάφον τοῦ Κέκροπος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τὸ διιπετὲς ξόανον.

Ἀλλ' ὁ Ποσειδῶν ἅμα ἡττηθεὶς ἐβυθίσθη, ὡς εἴπομεν, ἐν τῷ Ὠκεανῷ πνέων τρικυμίαν καὶ θύελλαν δεινήν. Ἀφ' οὗ δὲ διετέλεσε χωνεύων τὸν θυμὸν αὐτοῦ τεσσαράκοντα περίπου στιγμάς, ἃς ἡμεῖς οἱ θνητοὶ ἔτη ὀνομάζομεν, ἀνῆλθεν εἰς τὸν Ὄλυμπον καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸν Δία ἐκδίκησιν μελετῶν.

— Τί ἔχει ὁ καλός μου ἀδελφὸς καὶ πνευστιᾷ ὡς αἱ φύσαι τοῦ Ἡφαίστου εἰς τὰ ἐργοστάσια τῆς Αἴτνης; ἠρώτησεν ὁ Ζεύς.

— Εἷς αὐθάδης..... εἶπεν ὁ Ποσειδῶν, ἀποπνιγόμενος ὑπὸ τῆς ὀργῆς, δὲν ἐξήτασα ἂν Αἰγύπτιος ἢ Πελασγός.... διότι φαίνεται τὴν φύσιν διπλοῦς... ὁ βασιλεύς... ὁ οἰκιστὴς τοῦ βράχου ἐκείνου, ὃν ὠνόμασε Κεκροπίαν... ὁ Κέκροψ τέλος...

— Αἴ! τί ὁ Κέκροψ; ἠρώτησεν ὁ Ζεὺς γελῶν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἔξαψιν.

Ἀλλὰ τὸ τί ἦτο δύσκολον νὰ εἴπῃ ὁ Ποσειδῶν, διότι πῶς ἠδύνατο νὰ κατηγορήσῃ τὸν Κέκροπα, ὅτι αἱρεθεὶς δικαστὴς ἀπεφάσισε κατὰ συνείδησιν καὶ πῶς νὰ παραστήσῃ αὐτὸ ὡς ἔγκλημα πρὸς τὸν Δία, ὅτι ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἐδικαίωσε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ; Ἀνάγκη λοιπὸν ἦτο νὰ εὕρῃ πρόφασιν.

— Ἀλλ' ὁ Κέκροψ, ὑπέλαβεν ὁ Ζεύς, πρὸ πολλοῦ ἀνήκει ἤδη εἰς τὸν ἀδελφὸν Πλούτωνα τελευτήσας· ἀντ' αὐτοῦ δὲ βασιλεύει ἤδη ἐν Ἀθήναις ὁ θετὸς υἱὸς αὐτοῦ Ἐρεχθεύς.

Ἰδοὺ ἑτοίμη ἡ πρόφασις· πρὸς τούτοις ἡ ἐκδίκησις κατὰ τοῦ Ἐρεχθέως περιελάμβανεν οὐ μόνον τὸν δικαστὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντίζηλον, διότι ὁ Ἐρεχθεὺς ἦτο θετὸς υἱὸς ἀμφοτέρων.

— Ναί, περὶ τοῦ Ἐρεχθέως ἤθελον νὰ εἴπω, ἀπήντησεν ἀμέσως ὁ Ποσειδῶν. Γινώσκεις τί ἔπραξεν; Ὁ αὐθάδης αὐτὸς ἐπολέμει τοὺς γείτονας αὐτοῦ Ἐλευσινίους· ἐπειδὴ δ' ὁ υἱός μου Εὔμολπος ἦλθεν ἐκ Θράκης εἰς βοήθειαν αὐτῶν, ἐτόλμησε καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν. Ἀκούεις, ὦ Ζεῦ;

— Ἀτρέμας ἔχε, ἀγαπητέ, εἶπεν ὁ Ζεὺς μετ' ἠρεμίας. Δι' ἕνα τῶν θνητῶν τούτων σκωλήκων ὀργίζεσαι; Μόνον διὰ

μιᾶς κινήσεως τοῦ βραχίονος δύναμαι νὰ καταστρέψω πάσας τὰς γενεὰς αὐτῶν.

— Κίνησον λοιπόν, εἶπεν ὁ φιλέκδικος Ποσειδῶν.

— Οὐ φροντίς, Ἐνοσίχθων, ἀπεκρίθη ὁ Ζεύς· καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα λαμβάνει ἀπὸ τῆς ὁπλοθήκης τῆς Ἀθηνᾶς ἕνα κεραυνὸν καὶ χασμώμενος ῥίπτει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἐρεχθέως, ὅστις ἔπεσεν εὐθύς, οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἐνεταφίασαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς οἰκίας αὐτοῦ.

Ἀλλὰ τότε ἐξ ἄλλης γωνίας τοῦ Ὀλύμπου ἠκούσθησαν μεγάλαι φωναί· ἡ Ἀθηνᾶ εἰσώρμησεν ἐρωτῶσα τίς ἐφόνευσε τὸν υἱὸν αὐτῆς.

— Εὑρήμει, θύγατερ, ἠθέλησε νὰ εἴπῃ ὁ Ζεύς. Ἀλλ' ἐκείνη εἰς ἀστειϊσμοὺς δὲν ἦτο ποσῶς διατεθειμένη, ἦτο σφόδρα ὠργισμένη, ἀλλὰ καὶ ὁ Ποσειδῶν ἠγριοῦτο. Λοιδορίαι ἤρχισαν ἑκατέρωθεν νὰ διαφεύγωσιν ἐκ τῶν θείων στομάτων, ἡ δὲ Ἔρις ἤρχισε νὰ ἐπιχροτῇ τρίζουσα τοὺς ὀδόντας, ὅτι ὁ θρίαμβος αὐτῆς ἤθελεν ἀνανεωθῇ ἐνώπιον τοῦ Διός.

Τοῦτον ὅμως τὸν κίνδυνον αὐτὸς προαισθανόμενος εἶπε:

— Ὅ,τι ἔγεινεν, ἔγεινεν. Τώρα εἰρήνην, παρακαλῶ. Ὁ ἀγάπητός σου Ἐρεχθεὺς ἀπέθανε, φίλη Τριτογένεια· ἂς τιμᾶται ὡς ἥρως καὶ ἂς μείνῃ ὁ οἶκος αὐτοῦ ἐσαεὶ σεβαστὸς ὡς ὁ ἰδικός σου, ὅπου μετὰ σοῦ νὰ λατρεύηται ἡ πιστή σου Πάνδροσος. Καὶ σὺ προσέτι, ἀδελφέ, ἔχε τὸ μέρος σου ἐν τῷ οἴκῳ τούτῳ. Ἐκεῖ, ὅπου διήρεσεν ἡμᾶς θεία ἀντιζηλία, ἂς ἑνώσῃ ἀνθρωπίνη λατρεία. Ἂς θύωσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βωμοῦ εἰς σὲ καὶ εἰς τὸν Ἐρεχθέα.

Μετὰ τὴν ἐτυμηγορίαν ταύτην, ἥτις ἐθαυμάσθη ἐν Ὀλύμπῳ ὡς δεῖγμα ὑπερτάτης δικαστικῆς ἀγχινοίας καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἁρμονίαν, οἱ Ἀθηναῖοι κατεσκεύασαν τὸν ναὸν τοῦ Ἐρεχθέως ἢ τὸ Ἐρεχθεῖον εἰς ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς καὶ διασκευάσαντες αὐτὸν προσηκόντως ἐτέλουν ἐν αὐτῷ τῆς θεᾶς τὴν λατρείαν.

Ε'

Μετά τινας δ' ἑκατονταετηρίδας ἐπελθὼν ὁ Ξέρξης κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀσεβῶς συλήσας τοὺς ναοὺς αὐτῆς ἐπυρπόλησε καὶ τὸ Ἐρεχθεῖον μετ' αὐτῆς τῆς ἱερᾶς ἐλαίας πρὸς μεγίστην θλῖψιν τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλ' ὁποία ὑπῆρξεν ἡ χαρὰ αὐτῶν καὶ ὁποία ἡ ἔκπληξις, ὅτε μετὰ μίαν ἡμέραν ἀνελθόντες εἰς τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ διαταγὴν τοῦ τυράννου, ὅπως θύσωσιν εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ, εὗρον εἰς τὴν ἱερὰν ἐλαίαν ποδιαῖον θαλλὸν βλαστήσαντα ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐπὶ τοῦ κεκαυμένου στελέχους.

Μετὰ βεβαίας εὐλαβείας ἐδέχθησαν πάντες τὸ θαῦμα καὶ ὅτε διὰ τῶν ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδραγαθημάτων ἔσωσαν τὴν χώραν, ἐμνήσθησαν τῆς προστάτιδος αὐτῶν θεᾶς καὶ οὐ μόνον ἀνήγειραν αὐτῇ τὸν μεγαλοπρεπῆ Παρθενῶνα, ἀλλ' ἀνῳκοδόμησαν ἐν Ὀλυμπιάδι ἐνενηκοστῇ δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ τὸ Ἐρεχθεῖον μετὰ λαμπρότητος καὶ εὐπρεπείας ἀπεριγράπτου. Διήρεσαν δὲ τὸν ὅλον ναὸν δίχα, τὸ μὲν αὐτοῦ τοῦ Ἐρεχθέως τὸν τάφον περιέχον τῇ Παλλάδι καθιερώσαντες καὶ τῷ Ποσειδῶνι· τὸ δὲ τὴν ἐλαίαν ἐγκλεῖον καὶ τὸ φρέαρ καὶ τὸ ἀρχαῖον τῆς Ἀθηνᾶς ξόανον εἰς τὴν Πάνδροσον ἀναθέντες. Ἀρχιτέκτονες δὲ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου ἀριστουργήματος ἦσαν ὁ Ἀρχίλοχος καὶ ὁ Φ.λοκλῆς.

Μόλις δ' εἶχε περατωθῇ ὁ ναὸς οὗτος καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἐξερράγη πυρκαϊὰ ἐν αὐτῷ· φαίνεται ὅμως ὅτι ὀλίγην βλάβην ἐπήνεγκε.

Αἰῶνες παρῆλθον ἔκτοτε καθ' οὓς ὁ ναὸς οὗτος ἦτο τῶν Ἀθηνῶν τὸ ἐγκαύχημα καὶ ἡ ἐγγύησις τῆς προστασίας τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος· ἀλλ' ἦλθον καὶ αἰῶνες, καθ' οὓς ἀπέθανον ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἀθηνᾶ. Τότε αἱ Ἀθῆναι μετασχηματίσασαι ἀφιέρωσαν τὸν ναὸν εἰς τὸν ἀληθῆ Θεὸν τῶν Χριστιανῶν. Ὅτε δμως ἐπέστη ὁ χρόνος, καθ' ὃν καὶ αἱ Ἀθῆναι ἀπώλεσαν τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῶν, τότε τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς οἰκοδομικῆς τὸ περιλαβὸν καὶ στεγάσαν δύο ἀλληλοδιαδόχους θρησκείας κατερρύη καὶ αὐτὸ λίθος πρὸς λίθον, διότι ὁ σηκὸς τοῦ ναοῦ ἔγεινεν ἀποθήκη πυρίτιδος, ἥτις ἀναφθεῖσά ποτε κατασυνέτριψε τὰς θαυμασίας γλυφὰς εἰς κόνιν καὶ τὴν οἰκοδομὴν ἅπασαν κατέρριψεν εἰς ἄμορφον σωρὸν ἐρειπίων καὶ μόνον ἡ πρόστασις τοῦ μεγάλου πυλῶνος διετηρήθη ἀκεραία.

---

8. Τὰ τέμπη.

Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὰς Ἀθήνας καὶ ὀκνῶν νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐλέγχεται ἴσως ἀδιάφορος πρὸς τὴν πλαστικὴν δύναμιν καὶ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ καλλιτέχνου ἀνθρώπου. Ἀλλ' ὁ ἐπισκεπτόμενος τὴν Θεσσαλίαν καὶ παρατρέχων τὰ Τέμπη ἐλέγχεται ἀναίσθητος πρὸς τὴν δύναμιν καὶ τὴν πλαστικότητα τοῦ ἀρίστου τῶν καλλιτεχνῶν, τῆς φύσεως ἐργασθείσης οἱονεὶ εἰδικῶς πρὸς παραγωγὴν τῆς κοιλάδος, ἣν ὕμνησαν οἱ ἀρχαῖοι, ἐθαύμασαν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει ἐζήλευσαν.

Ἵνα δέ τις ἐννοήσῃ, τὸ κάλλος τούτων, δὲν ἀρκεῖ μόνον ν' ἀναγνώσῃ τὰς περιγραφὰς τῶν ὁδοιπόρων διατρεχόντων ἐν σπουδῇ ταῦτα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀδυνατούντων νὰ θεωρήσωσι καλῶς τὰ πλεῖστα, ἅτινα παρουσιάζει ἡ ἀπαράμιλλος αὕτη κοιλάς. Ταῦτα μελετῶνται οὐχὶ ἐν τοῖς βιβλίοις ἀλλ' ἐπὶ τόπου, διότι ἐκεῖ μόνον δύναταί τις νὰ ἔχῃ πλήρη τὴν ἐντύπωσιν καὶ ἀκριβεστέραν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐξαισίου τούτου χώρου.

Τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν σχηματίζουσιν αἱ κλιτύες τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὄσσης μετὰ τοῦ Πηνειοῦ ἐν τῷ μέσῳ· ἔχει δὲ διεύθυνσιν βορειοανατολικήν. Τὸ μῆκος αὐτῆς κατὰ μὲν τοὺς ἀρχαίους ἦτο τεσσαράκοντα σταδίων, τὸ δὲ μέγιστον πλάτος δύο καὶ ἡμίσεος. Τὴν εἴσοδον εἰς ταύτην ἀναγγέλλει ἀκμαία τῶν προσόδων τῶν ὀρέων βλάστησις καὶ πυκνὴ πλατάνων φυτεία, δι' ὧν δίκην ἀργυροειδοῦς σπινθηροβολοῦντος ἐλάσματος διαφαίνεται ὁ Πηνειὸς ἐπιχαρίτως καὶ ἠρέμα κυλιόμενος ἐν μέσῳ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὄσσης. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ φύσις ἀποκαμοῦσα ἐκ τῆς γυμνότητος τῶν πεδιάδων ἐφιλοτιμήθη νὰ φανῇ ἐνταῦθα ἐν ὅλῃ τῇ φυτικῇ αὐτῆς ἀκμῇ καὶ ἰδιοτρόπῳ πλοκῇ· τόσον περιέργως καὶ ἀποτόμως ἄρχεται ἡ πρασίνη σινδόνη ἐνδύουσα τὰ παρόχθια μέρη.

Ἀκολουθῶν τις τὴν ἐπὶ τῶν προπόδων τῆς Ὄσσης μόνην ὁδὸν περιφέρει ἀπὸ ταύτης ἀπλήστους τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ ἐξαίσιον τοῦτο φυσικὸν κάλλος, ὅπερ λαμπρότατον ἀναδεικνύει ἡ μετὰ τοῦ ἀγριωποῦ τῶν ὀρέων συμπλοκὴ καὶ θεωρία. Ἔνθεν κἀκεῖθεν τῶν ὀχθῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου εὑρισκομένων καὶ ὧν τὰς ἄκρας λείχει ἡ ἤρεμος ροὴ τοῦ ποταμοῦ, πλάτανοι πυκνόφυλλοι αἰώνων ἡλικίαν φέρουσαι ἐξαπλοῦσι δίκην ἀλεξηλίων τὰ φυλλώματα, ἅτινα ἐνιαχοῦ καμπτόμενα ἀποτελοῦσι πράσινον τόξον χαριέστατον ζευγνῦον ἀμφοτέρας τὰς ὄχθας, ὑφ' ὃ ἐν μεγαλοπρεπεῖ ἠρεμίᾳ

κυλίεται ὁ Πηνειός. Πυκνοὶ δὲ κισσοὶ περιβάλλοντες τοὺς κορμοὺς τῶν πλατάνων ἀποτελοῦσι χλοερὰς πυραμίδας βρεχομένας κατὰ τὴν βάσιν καὶ ἄγριαι κληματίδες ἀπὸ τῆς ὄχθης φυόμεναι καὶ ἐπὶ τῶν κλάδων ἀνέρπουσαι σχηματίζουσιν οἱονεὶ γεφύρας μεταξὺ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ἄκρων τῶν δένδρων. Ἀπὸ δὲ τῶν πολλῶν χασμάτων τῶν ὀρέων ὕδατα δροσερώτατα καὶ διαυγέστατα ἀναβλύζοντα μετὰ τερπνοῦ θορύβου χύνονται εἰς τὸν ποταμὸν καταλειβόμενα δίκην μαργαριταρώδους σειρᾶς ἐξορμώσης ἀπὸ βάσεως χλοαζούσης καὶ ἀνθηρᾶς, διότι καὶ οἱ βράχοι αὐτοὶ καλυπτόμενοι ὑπὸ κισσοῦ καὶ ἄλλων ἑρπυστικῶν φυτῶν παρουσιάζονται ὡς πελώριοι καταπράσινοι γίγαντες ἰδιοτροπωτάτης μορφῆς καὶ ὕψους ἐπιβάλλοντος.

Ἐν ᾧ δὲ διὰ τοῦ στενοῦ πόρου, ὃν σχηματίζουσι τὰ ὄρη καὶ δι' οὗ ῥέει ὁ Πηνειός, ἐκτυλίσσεται πᾶσα ἡ μαγεία τοῦ ἔαρος, εἰς τὰς κορυφὰς ἀμέσως τῶν ὀρέων ἐμφανίζεται ἡ καταστροφὴ καὶ τοῦ χειμῶνος ἡ γυμνότης. Καὶ ἐν ᾧ ὁ κορυδαλλὸς ψάλλει κεκρυμμένος εἰς τὸ φύλλωμα τῆς πλατάνου εἰς ἱκανὸν ὕψος, ὑπερθεν τοῦ ἀποτόμου βράχου τοῦ Ὀλύμπου πλανᾶται ὁ ἀετός, τοῦ Διὸς ὁ προσφιλὴς σύντροφος καὶ τὸ σύμβολον, εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ὁποίου πτήσσει τὸ ἤρεμον πτηνὸν καὶ ἐνίοτε ἡ αἴξ, ἥτις ἀπὸ τῶν ῥωγμῶν τοῦ βράχου θεᾶται ἀταράχως τὴν πάροδον τοῦ ὀδοιπόρου.

Ἐκπλήσσεται δέ τις ἔτι μᾶλλον διερχόμενος τὴν περικαλλῆ ταύτην κοιλάδα ἀτενίζων πρὸς τὸ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν πελώριον χάσμα καὶ ἄκων ἀναμιμνήσκεται τῆς ἐπαναστάσεως τῶν τοῦ Ἀλωέως παίδων Ὤτου καὶ Ἐφιάλτου, ὅτε τὸ Πήλιον ἐπεσωρεύθη ἐπὶ τῆς Ὄσσης, ἵνα προσβληθῇ ἡ κατοικία τῶν θεῶν. Ὡς δύο δὲ ἀκαταγώνιστοι γίγαντες

ἵστανται ἑκατέρωθεν ὁ Ὄλυμπος καὶ ἡ Ὄσσα μὲ τὰς βαθείας καὶ ἀποτόμους ἐσοχὰς καὶ ἐξοχάς, μὲ τὴν κάθετον τμῆσιν ἐνιαχοῦ, μὲ τὴν ποικίλην τοῦ βράχου γυμνότητα καὶ τὴν αἰφνιδίαν ἀπόκλισιν ἀντιμέτωποι ἀπειλητικῶς καὶ ἕτοιμοι νὰ ἐπιπέσῃ ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἑτέρου. Ὁ δὲ Πηνειὸς ἐν μέσῳ ῥέων παίζει οἱονεὶ τὸ πρόσωπον διαλλάκτου καὶ φραγμοῦ ἀνυπερβλήτου κατὰ τῆς μανίας τῶν κατατμηθέντων παλαιστῶν. Ἡ δόξα δὲ περὶ τῆς βιαίας διασπάσεως καὶ τοῦ ἐκ ταύτης παραχθέντος χάσματος προσεπικυροῦται διὰ τῆς θεωρίας καὶ σπουδῆς τῶν βράχων, οἵτινες φαίνονται ὅτι χθὲς ἔτι ἀπεσπάσθησαν ἀπ' ἀλλήλων ἐκ τῆς ὀργῆς ὑπερτέρας δυνάμεως, πρὸ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος κατανοεῖ τὴν ἀδυναμίαν αὐτοῦ.

Καίτοι δὲ διὰ τὴν κοιλάδα ταύτην, ἣν εὐλόγως δύναταί τις νὰ ἐκλάβῃ ὡς τὴν γηίνην ἀναπαράστασιν τῶν Ἠλυσίων, οὐδέποτε ὑπάρχει παρακμή, διάφορον ὅμως ἀναλόγως τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους ποικιλίαν παρέχει τὸ ἐξαίσιον τοῦτο θέαμα· δηλ. ἄλλως ἐν ὥρᾳ σιωπηλῆς ἐαρινῆς νυκτὸς ὑπὸ τὸ γλυκὺ τῆς σελήνης φῶς θὰ λάβῃ τις τὴν ἐντύπωσιν τῆς κοιλάδος ταύτης, ἄλλως ἐν ὥρᾳ θερμῆς θερινῆς μεσημβρίας ἐν μέσῳ παραμυθητικῆς δρόσου καὶ τῶν ἀρωμάτων τῶν πτηνῶν καὶ ἄλλως, ὅταν ὁ τραχὺς βορρᾶς ἀναλυόμενος διὰ τοῦ χιονοσκεποῦς στενοῦ συνταράσσει τὴν φύσιν.

---

9. Αἶνος τῷ Θεῷ.

Θεέ, ὑμνεῖ τὴν δόξαν σου ἡ νὺξ καὶ ἡ ἡμέρα!
μὲ ἄνθη ἔστρωσας τὴν γῆν καὶ μ' ἄστρα τὸν αἰθέρα.

Τῆς γῆς ἀσύμφων· οἱ λαοὶ αἰνοῦσί Σε συμφώνως,
ποικίλαι γλῶσσαι χίλιαι ὑμνοῦσί Σε συγχρόνως.
Τὸ πᾶν ἀμέτρητος μετρεῖς, ἀόριστος ὁρίζεις,
τὸ πᾶν ἀόρατος ὁρᾷς, ἀγνώριστος γνωρίζεις.

Τὸ φῶς, Θεέ, τὸ σῶμά Σου,
ὁ ἥλιος τὸ ὄμμά Σου,
ὁ κεραυνὸς φωνή Σου,
τὸ ἄπειρον διάστημα
τὸ μέγα Σου ἀνάστημα
καὶ ὁ αἰὼν στιγμή Σου.
Δύναται ὁ δάκτυλός Σου
ὡς μοχλὸς τὴν γῆν νὰ σείσῃ
καὶ τὸ κοῖλον τῆς χειρός Σου
τοὺς ὠκεανοὺς νὰ κλείσῃ.
Ἐν Σου πνεῦμα μόνον σβύνει
τῶν ἀστέρων τοὺς φανούς,
ἓν Σου νεῦμα μόνον κλίνει
πρὸς τὴν γῆν τοὺς οὐρανούς.

Τοῦ προσώπου Σου τὴν λάμψιν, ὦ Θεέ, εἰς τοὺς χιλίους
ἐνετύπωσας ἡλίους,
ὡς μονάρχης ἐγχαράττων
τὴν εἰκόνα Σου ἐπάνω χρυσοστίλπνων νομισμάτων.
Τὸ πλῆθος τῶν ἀστέρων Σου κατ' ἀριθμὸν ἐκφέρεις
καὶ τούτους ἐξ ὀνόματος γνωρίζεις καὶ προφέρεις.
Ἐμειδίασας· Ἡ λάμψις διεχύθη τοῦ σαπφείρου
εἰς τὴν ὄψιν τοῦ ἀπείρου.
Ἐνευσας· καὶ ὑπεράνω ἐκρεμάσθη τῶν αἰθέρων
μυριόφωτος ὁ λύχνος ὁ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων.

Ἔδειξας τὸν δάκτυλόν Σου· καὶ πλανῆται ὁδοιπόροι
τρέχουσιν ὡς τῆς αὐλῆς Σου τῆς μεγάλης δορυφόροι.
Ὡς κεχρυσωμένον δέρας ἥπλωσας εἰς τὸ κενὸν
τὸν χωρὶς ἀρχῆς καὶ τέλος σαπφειρώδη οὐρανόν.

10. Περὶ ἡφαιστείων.

Τα ἡφαίστεια κατὰ τοὺς φυσιοδίφας δὲν εἶναί τι ἄλλο εἰ μὴ σχισμὴ τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, δι' ἧς συγκοινωνεῖ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς γῆς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ αὐτῆς.

Οἱ αὐτοὶ ἐπιστήμονες παραδέχονται καὶ διὰ πολλῶν ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ μᾶζα τῆς γῆς διατελεῖ ἐν ῥευστῇ πυρώδει καταστάσει βραδύτατα ἀποψυχομένη. Ἐπίσης παραδέχονται, ὅτι ὁ φλοιὸς τῆς γῆς σχετικῶς πρὸς τὸν ὅλον αὐτῆς εἶναι λεπτότατος.) Ὑπελογίσθη δέ, ὅτι μεταξὺ τῆς πυρώδους ῥευστῆς ταύτης μάζης τῆς γῆς καὶ τοῦ φλοιοῦ αὐτῆς ὑπάρχει ἡ αὐτὴ ἀναλογία, εἵα μεταξὺ τοῦ κελύφους ᾠοῦ καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ περιεχομένου ὑγροῦ.

Ἡ μᾶζα αὕτη ἐν διαρκεῖ βρασμῷ διατελοῦσα καὶ ἀνακυκωμένη πιέζει φυσικώτατα διὰ τεραστίας δυνάμεως τὰ ἐγκλείοντα αὐτὴν τοιχώματα τοῦ γηίνου φλοιοῦ προσπαθοῦσα νὰ ἀνοίξῃ διέξοδον, δι' ἧς νὰ ἐκχυθῇ τὸ ὑπερβάλλον τῆς δυνάμεως καὶ ἐπέλθῃ οὕτω ἡ ἰσορροπία. Ἐπειδὴ δ' ὁ φλοιὸς δὲν εἶναι πανταχοῦ ὁμοιοπαχὴς καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐδ' ἴσης ἀντοχῆς, συμβαίνει εἴς τινα σημεῖα αὐτοῦ νὰ ὑπερισχύσῃ ἡ ἐσωτερικὴ πρὸς τὰ ἔξω πίεσις. Τοτε τὰ ἀσθενῆ ταῦτα μέρη ὑποχωροῦσιν ὑπεξεγειρόμενα εἰς λόφους ἢ ὄρη οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ εἰς νήσους, ὅπως ἐν παραδείγματι εἶναι αἱ περὶ τὴν νῆσον Θήραν μικραὶ νῆσοι, καὶ δίδουσι διὰ σχι-

σμῶν διέξοδον εἰς τὴν πιέζουσαν πύρινον ὕλην. Ἡ σχισμὴ αὕτη ἢ τὸ στόμιον τῶν ἡφαιστείων καλεῖται κρατήρ, δι' οὗ ἐξέρχεται ἡ πυρώδης μᾶζα, καπνός, τέφρα, λάβα κλπ. Ἄλλοτε πάλιν τὰ ἡφαίστεια ἀναφαίνονται αἴφνης ἐπὶ ὑπαρχόντων ὀρέων, ἅτινα ἐσχηματίσθησαν εἰς ἀπωτάτους χρόνους, ὡς εἴπομεν, δι' ἐνεργείας τῆς ἐσωτερικῆς πυρώδους μάζης.

Τῶν ἡφαιστείων ἡ ἐνέργεια οὐδέποτε διατηρεῖται συνεχῶς ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν. Τοῦτο ἔχει ἁπλῆν τὴν ἐξήγησιν· δηλ. ὅταν ἡ πίεσις τῆς πυρώδους μάζης ὑπερισχύσῃ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ φλοιοῦ καὶ ἀνοίξῃ διέξοδον, ἐκχύνεται τὸ ὑπερβάλλον τῆς δυνάμεως καὶ οὕτως ἐπερχομένης τῆς ἰσορροπίας τὸ ἡφαίστειον ἐπί τινα χρόνον παύει τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Ἡ σχισμὴ ὅμως αὕτη, δι' ἧς συγκοινωνεῖ ἡ πυρώδης μᾶζα μετὰ τῆς ἀτμοσφαίρας, ὑφίσταται. Ὅταν δὲ ἡ διαρκὴς ἀνακύκησις τῆς ἀδιακόπως βραζούσης ὕλης προκαλέσῃ εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο νέαν ὑπερέντασιν δυνάμεως, ἀνοίγεται πάλιν τοῦτο καὶ πάλιν ἐκρήγνυται.

Κατὰ τὰς ἐκρήξεις αὐτῶν τὰ ἡφαίστεια ἐξερεύγονται τέφραν, λιθοβροχὴν ῥαγδαίαν, οὐχὶ σπανίως βράχους ὀγκώδεις καὶ λάβαν. Καὶ ἡ μὲν τέφρα εἶναι λεπτὴ κόνις συνήθως φαιὰ προερχομένη ἐκ τῆς ἀποτεφρώσεως τῶν περὶ τὸν κρατῆρα γαιωδῶν τοιχωμάτων. Οἱ δὲ ἐκσφενδονιζόμενοι λίθοι καὶ βράχοι ἀποσπῶνται διὰ τῆς τεραστίας ὁρμῆς τῆς ἐκρήξεως ἐκ τῶν τοιχωμάτων τοῦ κρατῆρος. Ἡ δὲ λάβα εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ πυρώδης μᾶζα ἡ πληροῦσα τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἡμετέρου πλανήτου.

Τῆς ἐκρήξεως δὲ τῶν ἡφαιστείων σχεδὸν πάντοτε προηγοῦνται παρατεταμένοι ὑποχθόνιοι κρότοι καὶ σεισμικαὶ δονήσεις. Συγχρόνως δὲ ἐκ τοῦ κρατήρος ἐξέρχονται ὑπόλευκοι

ἀτμοὶ καὶ στῆλαι καπνοῦ ὑπερυψούμεναι καθέτως. Ὁ ἄμεσος δὲ προάγγελος τῆς ἐκρήξεως παραμένων καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτῆς εἶναι πυκνὴ βροχὴ τέφρας. Ἡ βροχὴ αὕτη εἶναι πολλάκις τόσον πυκνή, ὥστε ἐπικρατεῖ σκότος βαθὺ καὶ ἡ κίνησις τῶν κατοίκων ἄνευ φανῶν καθίσταται ἀδύνατος. Ἡ δ' ἀτμόσφαιρα διὰ τὴν τέφραν ταύτην καθίσταται πνιγηρά.

Ἡ δύναμις τῆς ἐκσφενδονίσεως τῶν λίθων ἐκ τοῦ κρατῆρος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντάσεως τῆς ἐκρήξεως. Ἀναφέρεται δ' ὅτι κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1817 ἔκρηξιν τοῦ Βεζουβίου ἐξετινάχθησαν βράχοι εἰς ὕψος 4500 μέτρων. Κατά τινα δὲ ἔκρηξιν τοῦ ἐν Ἀμερικῇ ἡφαιστείου Κοτοπὸξ ἀνετινάχθησαν τεράστιοι ὄγκοι εἰς ὕψος 6000 μέτρων καὶ ἐρρίφθησαν εἰς ἀπόστασιν 14000 μέτρων ἀπὸ τοῦ κρατῆρος.

Ἡ λάβα ἀκολουθοῦσα πᾶσαν ἔκρηξιν ἐκχύνεται ἐκ τοῦ κρατῆρος καὶ κυλίεται διὰ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν. Ἡ προσέγγισις αὐτῆς σημαίνει τὸν θάνατον πάσης ζωϊκῆς καὶ φυτικῆς ὑπάρξεως. Οὐδὲν δύναται ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ὀλεθρίαν αὐτῆς δύναμιν. Προχωρεῖ καλύπτουσα καὶ νεκροῦσα πᾶν τὸ προστυχόν. Ἐὰν συναντήσῃ κοιλώματα, πληροῖ αὐτὰ πρῶτον καὶ ἔπειτα ἐξακολουθεῖ τὴν ὁρμητικὴν αὐτῆς πορείαν δίκην καταρρέοντος ὁρμητικοῦ χειμάρρου. Ὁ ὄγκος τῆς λάβας ὡς καὶ ἡ ταχύτης τῆς πορείας αὐτῆς ἐξαρτῶνται πάντοτε ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς ἐκρήξεως καὶ ἐκ τοῦ ἐπικλινοῦς τοῦ ἐδάφους. Ψύχεται δ' ἡ λάβα βραδύτατα· οὕτω δὲ παρετηρήθη, ὅτι κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1669 ἔκρηξιν τῆς Αἴτνης ἡ ἐκπεμφθεῖσα λάβα ἐκάπνιζε καὶ διετήρει τὴν θερμότητα αὐτῆς ἐπὶ ὀκτὼ ὁλόκληρα ἔτη μετὰ τὴν ἔκρηξιν.

11. Ὁ Βεζούβιος.

Ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἡφαιστείων τὸ μᾶλλον ἡμῖν γνωστὸν καὶ μᾶλλον ἐνεργὸν εἶναι βεβαίως ὁ Βεζούβιος.

Φοβερὸς ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ, εὔρορος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἐν τῇ ἠρεμίᾳ, εἶναι ὁ εὐεργέτης, ἀλλὰ σύναμα καὶ ἡ μάστιξ τῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτοῦ βιούντων. Ἡ γῆ, ἣν ὁ γίγας οὗτος κατέχει, ἀποδίδει οὐκ ὀλίγας εἰσοδείας κατ' ἔτος. Αἱ κλιτύες αὐτοῦ καλύπτονται ὑπὸ ἀκμαίων καὶ εὐφορωτάτων ἀμπελώνων· οὐδαμόθεν δὲ τῆς εὐφόρου Ἰταλίας συλλέγονται καρποὶ ἡδύτεροι καὶ ἀφθονώτεροι ὅσον ἐνταῦθα.

Τὸ ἡφαίστειον ὑψοῦται μεμονωμένον· καί, ὅταν μὲν διατελῇ ἐν ἠρεμίᾳ, οὐδένα φόβον ἐμποιεῖ εἰς τὸν θεώμενον αὐτό, ἀλλὰ εὐχαρίστησιν καταστρέφων διὰ παχείας χλόης καὶ ἀνθέων τὸ πυρίκαυστον μέτωπόν του καί, ὡς εἰ ἤθελε νὰ παραστήσῃ τὴν διπλῆν αὐτοῦ φύσιν, φέρει καὶ τὴν ἐλαίαν, τὸ ἔμβλημα τῆς εἰρήνης, καὶ τὴν δάφνην, τὸ ἔμβλημα τοῦ πολέμου. Ὅταν ὅμως ὀργίζηται, τότε μυκᾶται, ἐξεμεῖ φλέγας, καλύπτει διὰ τεναγῶν τὴν χώραν καὶ ἀπροσδοκήτως ἐρημεῖ τὴν χώραν, ἣν ἐπλήρου ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀγαθῶν.

Ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νεαπόλεως ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Μισηνοῦ μέχρι τοῦ Ἀθηναίου βασιλεύει οὐχὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ἀλλ' ὁ Βεζούβιος, ὅστις διασπείρει εἰς τὴν χώραν ταύτην ἄλλοτε μὲν τὸν τρόμον καὶ τὴν λύπην, ἄλλοτε δὲ τὴν χαράν.

Σήμερον μετὰ πολλοὺς αἰῶνας κατάδηλα εἶναι τὰ σημεῖα ὑπογείων ἐμπρησμῶν, οἵτινες ἀνέτρεψαν τὴν χώραν. Οὐ πρὸ πολλοῦ ἐγνώσθη, ὅτι αἱ παρὰ ταῖς ἀκταῖς λίμναι Λοκρηνίς, Ἀχερουσία, Ἄορνος καὶ ἄλλαι ἦσαν κρατῆρες ἡφαιστείων.

Ἐπίσης καὶ πλεῖστα βαθέα βάραθρα ἀπαντῶνται ἐπὶ τῶν ἀκρωρειῶν, τῶν ὑπωρειῶν καὶ τῶν κλιτύων φαίνονται, ὅτι ἦσαν κρατῆρες, ἐξ ὧν ἀνήρχοντο ἄλλοτε ἡ φλόξ, ἡ τέφρα καὶ οἱ πυριφλεγέθοντες χείμαρροι.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐφαντάσθησαν, ὅτι αἱ φάραγγες αὗται, ὧν αἱ μὲν ἠρέμουν, αἱ δ' ἀνέπεμπον ἐπιβλαβεῖς ἀτμούς, θὰ ἦσαν αἱ πύλαι τοῦ Ἅδου. Κατεσκεύασαν δὲ περὶ αὐτὰς ναοὺς τοῖς ὑποχθονίοις θεοῖς καί, ὡς ἐπιστεύετο, εἰσέδυσαν εἰς τὰς φάραγγας ταύτας διὰ μυστηριωδῶν ὁδῶν καὶ κατῆλθον, μέχρι τῶν σπλάγχνων τῆς γῆς, ὅπως συμβουλευθῶσι τοὺς θεούς. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῶν μύθων τούτων. Ἀναμφιβόλως ἐνταῦθα τὰ φοβερὰ στοιχεῖα ἐπὶ μακρὸν ἀνεπαύθησαν καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀθρόοι ἐκεῖ ἐγκατέστησαν διὰ τὸ τερπνὸν τοῦ κλίματος καὶ τὸ εὔρορον τοῦ ἐδάφους. Τὰ πάντα εἵλκυον αὐτούς: παραλία ἀσφαλής, θερμοκρασία σταθερά, οὐρανὸς πάντοτε σχεδὸν αἴθριος, οὐδέποτε βαρὺς χειμών, θερμαὶ καὶ ἰαματικαὶ πηγαί, ἔδαφος καρποφόρον καὶ θέσις μαγευτική. Ἡ πόλις Κύμη ἱδρύθη ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἤκμασεν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ· μετέπειτα δὲ καὶ ἄλλαι πόλεις ἐκόσμησαν τὴν παραλίαν ταύτην, ἔνθα οἱ πλούσιοι καὶ εὐγενεῖς τῶν Ρωμαίων ἵδρυσαν τὰς ἐξοχικὰς αὐτῶν ἐπαύλεις καὶ ἐξωραΐσαν διὰ θεάτρων, ἱπποδρομίων, ἀγαλμάτων καὶ παντὸς ὅ,τι ἠδύνατο νὰ τέρψῃ τὰς αἰσθήσεις. Τοιαύτη ἦτο ἡ καλλονὴ τῶν ἀκτῶν τούτων, ὁπότε ἀλλεπαλλήλοι σεισμοὶ ἀνεστάτωσαν τοὺς μακαρίως ἐκεῖ βιοῦντας. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἤτοι τῷ 79 ἔτει μ. Χ. τὸ φοβερὸν ὄρος καθηῦδε, τὸ πᾶν περὶ αὐτὸ ἀπέλαυεν εἰρήνης καὶ εὐδαιμονίας καὶ οὐδὲν προήγγελλεν τὴν ἀπαίσιον ἔκρηξιν, ὅτε αἴφνης ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ δυνάμει ἐξεκόντισε χειμάρρους πυρὸς καὶ

μετέβαλεν ἀπαισίως τὴν θέαν τῆς τέως εὐδαίμονος καὶ λαμπρᾶς ταύτης χώρας.

Πλίνιος ὁ νεώτερος ὑπῆρξε μάρτυς αὐτόπτης τῆς δεινῆς ταύτης καταστροφῆς, ἥτις πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπήνεγκε τὸν θάνατον εἰς τὸν θεῖον αὐτοῦ, τὸν περίφημον φυσιοδίφην Πλίνιον τὸν πρεσβύτερον. Οὗτος ἐν δυσὶν ἐπιστολαῖς πρὸς τὸν μέγαν ἱστορικὸν Τάκιτον ἐξιστόρησε τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀλλὰ καὶ φοβερὰ φαινόμενα, ἅτινα τότε παρετήρησεν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εἶναι αἱ μόναι περισωθεῖσαι πληροφορίαι μέχρις ἡμῶν περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου συμβάντος παραθέτομεν ἐνταῦθα ἐν συνόψει.)

«Μὲ παρακαλεῖς, γράφει ὁ Πλίνιος πρὸς τὸν κλεινὸν ἱστορικόν, νὰ περιγράψω ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου μου, ἵνα μεταδώσῃς ταῦτα τοῖς μεταγενεστέροις. Σοὶ εὐχαριστῶ, διότι φρονῶ ἀδιστάκτως, ὅτι θὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν ἀγήρως δοξα, ἐὰν παράσχῃς αὐτῷ θέσιν ἐν τῇ ἀφηγήσει σου. Εἴθε ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ, ἥτις προῆλθεν ὑπὸ ἀσυνήθους συμβάντος, ὅπερ προσέβαλεν αὐτὸν μετὰ πόλεων καὶ λαῶν ὁλοκλήρων, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διαιώνισιν τῆς μνήμης αὐτοῦ.

Εὑρίσκετο ἐν Μισηνῷ, ἔνθα διῴκει τὸν στόλον. Τῇ 23ῃ δὲ Αὐγούστου περὶ μεσημβρίαν, ἐν ᾧ ἐπὶ τῆς κλίνης ἐξηπλωμένος ἐμελέτα, ἡ μήτηρ μου εἰσελθοῦσα ἀνήγγειλεν αὐτῷ, ὅτι ἔβλεπεν νεφέλην ἀνερχομένην εἰς τὸν οὐρανὸν μεγέθους καὶ μορφῆς παραδόξου. Ἠγέρθη λοιπὸν καὶ καθίσας ἐθεᾶτο ταύτην, ἥτις βραδύτερον ἐγνώσθη, ὅτι ἀνήρχετο ἐκ τοῦ Βεζουβίου. Ἡ μορφὴ αὐτῆς ἦτο ὁμοία πρὸς δένδρον καὶ μάλιστα πίτυν· διότι, ἀφ' οὗ ὑψοῦτο εἰς ἱκανὸν ὕψος ὡς κορμός, διεκλαδοῦτο μετὰ ταῦτα εἰς κλάδους. Νομίζω

ὅτι ὑπόγειος δύναμις ἐξωθοῦσα αὐτὴν τὸ πρῶτον μεθ' ὁρμῆς ὑπεβάσταζεν, ἀλλ' εἴτε διότι ἡ ἀνυψοῦσα καὶ ὑποβαστάζουσα δύναμις μετεβάλλετο εἴτε διὰ τὸ ἴδιον βάρος ἡ νεφέλη κατέπιπτε, διεστέλλετο καὶ διεχέετο εἰς μεγάλην ἔκτασιν. Ἐφαίνετο δὲ ὁτὲ μὲν λευκή, ὁτὲ δὲ μέλαινα ἢ ποικιλόχρους κατὰ τὸν μεταβαλλόμενον βαθμὸν τῆς ἐκ στάκτης καὶ χαλίκων πυκνώσεως αὐτῆς».

Τὸ θέαμα τοῦτο ἐξέπληξε τὸν γέροντα Πλίνιον ὅστις ἐμελέτα πάντοτε μετὰ πάθους τὰ περίεργα φαινόμενα τῆς φύσεως. Κρίνας λοιπὸν ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο ἔπρεπε νὰ μελετηθῇ ἐκ τοῦ σύνεγγυς, παρήγγειλε νὰ ἑτοιμάσωσιν αὐτῷ πλοῖον ἐλαφρὸν καὶ ταχὺ καὶ προσεκάλεσε τὸν ἀνεψιὸν νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτόν· ἀλλ' οὗτος προέκρινε νὰ μένῃ ἐν Μισηνῷ πρὸς ἐξακολούθησιν ἐργασίας ἀνατεθείσης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ θείου. Ἐν ᾧ δὲ ἐξήρχετο ὁ Πλίνιος ἐκ τῆς οἰκίας κρατῶν τὸ βιβλίον τῶν σημειώσεων, τινὲς τοῦ πληρώματος τοῦ ἐν Ῥετίνῃ προσορμισμένου στόλου καταπεπληγμένοι ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου ἦλθον πρὸς αὐτὸν ἱκετεύοντες, ἵνα προστατεύσῃ αὐτούς. Διέταξε λοιπὸν νὰ προσαγάγωσι πλοῖα, ἐπέβη εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν καὶ ἀπῆλθεν, ὅπως ἴδῃ τίνας βοηθείας ἠδύνατο νὰ παράσχῃ οὐ μόνον πρὸς τὴν Ῥετίνην, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις, αἵτινες ἐκόσμουν τὴν τόσον ὡραίαν καὶ πρὸ μικροῦ εὐδαίμονα ταύτην ἀκτήν.

Ἔσπευσε δὲ πρὸς τὸ μέρος, ἐξ οὗ τὸ πλῆθος ἔφευγε καὶ ἐκεῖ, ἔνθα ὁ κίνδυνος ἐφαίνετο μείζων. Φθάσας δὲ ἐκεῖ ὑπηγόρευε μετὰ μεγίστης ἀταραξίας τὰς ἐπὶ τῶν θαυμασίων φαινομένων παρατηρήσεις αὐτοῦ. Ἤδη ἐπὶ τῶν πλοίων τέφρα πυκνοτέρα καὶ θερμοτέρα, καθ' ὅσον ἐπλησίαζον, πληροῦσα τὴν ἀτμόσφαιραν ὥσπερ νεφέλη κατεκάθητο, λίθοι διάπυροι

κατέπιπτον, ἡ θάλασσα ἐφαίνετο παλιρροοῦσα καὶ ἡ παραλία κατέστη ἀπρόσιτος ἕνεκα παμμεγίστων τεμαχίων βράχων, δι' ὧν ἦτο πεπληρωμένη. Ὁ Πλίνιος ἔστη πρὸς στιγμὴν διαλογιζόμενος τί ὤφειλε νὰ πράξῃ, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Μισηνὸν ἢ νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ πέλαγος. Ἐπὶ τέλους ἐφώνησεν «ἡ **τύχη εὐνοεῖ τὸ θάρρος· στρέψωμεν πρὸς τὸν Πομπηνιανόν**». Οὗτος εὑρίσκετο πρὸς τὰς Σταβιάς· ἐπὶ τῇ θέᾳ δὲ τοῦ κινδύνου, ὅστις ἦτο μὲν ἔτι μακράν, ἀλλ' ἐφαίνετο διηνεκῶς προσεγγίζων, κατέφυγεν εἰς τὰ πλοῖα συναποφέρων πάντας τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ. Περιέμενε δὲ κατάλληλον ἄνεμον, ἵνα ἀπομακρυνθῇ.

«Ὁ θεῖός μου, ἐξακολουθεῖ γράφων Πλίνιος ὁ νεώτερος, προσορμισθεὶς ἐκεῖ εὑρίσκει τὸν Πομπηνιανὸν τρέμοντα ἐκ τοῦ φόβου, ἐναγκαλίζεται καὶ ἐνθαρρύνει αὐτόν· ὅπως δὲ ἐξαλείψῃ διὰ τῆς ἰδίας ἀφοβίας τὸν φόβον τοῦ φίλου μεταβαίνει εἰς τὸ λουτρόν. Λουσθεὶς δὲ ἐγευμάτισε διατηρήσας καθ' ὅλον τὸν χρόνον τοῦ γεύματος τὴν φαιδρότητα ἤ, ὅπερ πιθανώτερον, ἅπαντα τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα τῆς συνήθους αὐτῷ φαιδρότητος. Βλέπων δ' ἐκπεμπομένας ἐκ τοῦ Βεζουβίου μεγάλας φλόγας ἔλεγε πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν, ἵνα ἐνθαρρύνῃ αὐτούς, ὅτι χωρία ἐγκαταλελειμμένα καίονται. Μετὰ ταῦτα κατεκλίθη καὶ ἐκοιμήθη ὕπνον βαθύν, διότι ἠκούετο ἔξωθεν ἐκ τοῦ προαυλίου ῥέγχων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ αὐλὴ ἤρχισε πληρουμένη διὰ τέφρας, τόσον, ὥστε ἀδύνατος θὰ ἦτο αὐτῷ ἡ ἔξοδος, ἐὰν ὀλίγον ἔτι ἔμενεν, ἀφύπνισαν αὐτόν.

Ἐξῆλθε λοιπὸν πρὸς συνάντησιν τοῦ Πομπηνιανοῦ καὶ τῶν ἄλλων φίλων, οἵτινες συνελθόντες συνεσκέφθησαν, ἂν ἔπρεπε νὰ κλεισθῶσιν ἐν οἰκίᾳ ἢ νὰ ἐξέλθωσιν εἰς ἐξοχήν, διότι ἐν μὲν τῇ πόλει πᾶσαι σχεδὸν αἱ οἰκίαι ἦσαν ἑτοιμόρροποι ἐκ τῶν ἰσχυρῶν καὶ συχνῶν σεισμῶν, ἐκτὸς δὲ τῆς πόλεως πάλιν ἐφοβοῦντο τὸν ἐκ τῶν καταπιπτουσῶν πετρῶν κίνδυνον. Ἐξέλεξαν λοιπὸν τὸ ἔλασσον κακὸν καὶ ἐξῆλθον· ἵνα δὲ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῆς χαλάζης τῶν λίθων ἠρκέσθησαν καλύπτοντες τὰς κεφαλὰς διὰ προσκεφαλαίων προσδεδεμένων ἐπ' αὐτῶν διὰ μανδηλίων. Καὶ πανταχοῦ μὲν πέριξ ἡ ἡμέρα ἀνεγεννᾶτο, ἀλλ' ἐκεῖ ἡ νὺξ ἐξηκολούθει, νὺξ φρικώδης φωτιζομένη ἐνίοτε ὑπὸ φλογερᾶς νεφέλης.

Ἐπλησίασαν εἰς τὴν παραλίαν, ἵνα παρατηρήσωσι τί ἐπέτρεπεν αὐτοῖς ἡ θάλασσα νὰ ἐπιχειρήσωσιν, ἀλλ' ἐναντίος ἄνεμος καθίστα αὐτὴν τόσον ἀγρίαν, ὥστε οὐδόλως ἐτόλμησαν νὰ ἐπιβῶσι πλοίου. Ἐκεῖ ὁ Πλίνιος διψήσας ἔπιε, ὕδωρ καὶ κατεκλίθη, ἵνα ἀναπαυθῇ. Ἰδοὺ ὅμως μετ' ὀλίγον φλόγας μεγάλας καὶ αἰσθανθεὶς ὀσμὴν θείου ἠγέρθη στηριζόμενος ἐπὶ δύο ὑπηρετῶν καὶ αἴφνης κατέπεσε νεκρός.

«Φρονῶ, προσθέτει ὁ ἀνεψιός του, ὅτι καπνὸς λίαν συμπεπυκνωμένος ἔπνιξεν αὐτὸν ἔχοντα καὶ τὸ στῆθος ἀσθενὲς καὶ τὴν ἀναπνοὴν πολλάκις δύσκολον. Ὅτε ἐπανεῖδον τὸ φῶς μετὰ τρεῖς ἡμέρας εὗρον ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τὸ σῶμα τοῦ θείου μου κεκαλυμμένον διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπικαλύμματος, ὅπερ ἔφερεν, ὅτε ἀπέθανε· βλέπων δέ τις αὐτὸν ἐνόμιζεν, ὅτι ἀνεπαύετο μᾶλλον ἢ ὅτι ἦτο νεκρός». Τοιαύτη τις εἶναι ἡ διήγησις Πλινίου τοῦ νεωτέρου περὶ τοῦ θανάτου τοῦ θείου αὐτοῦ.

Εἴδομεν δὲ ὅτι οὗτος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ θείου παρέμεινεν ἐν Μισηνῷ. Βεβαιοῖ δέ, ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ ἔκρηξις ἐτάραττε τὴν χώραν, αὐτὸς ἀταράχως ἐξηκολούθει μελετῶν.

«Ἐλούσθην, λέγει, ἐγευμάτισα καὶ κατεκλίθην κοιμηθεὶς ὀλίγον ὕπνον λίαν διακεκομμένον. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐξηκολούθουν σεισμοὶ ταράττοντες τὴν χώραν, ἀλλ' ὁ ἐκ τού-

του φόβος δὲν ἦτο πολύς, διότι τὰ χωρία καὶ αἱ πόλεις τῆς Καμπανίας ὑπόκεινται συχνὰ εἰς σεισμούς. Τὴν νύκτα ὅμως ἐκείνην ἐπανελήφθη τὸ κακὸν μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος, ὥστε ἐνόμιζέ τις ὅτι οὐχὶ ἐσείσθη, ἀλλ' ὅτι ἀνετράπη τὸ σύμπαν. Ἠγέρθην λοιπὸν καὶ ἐπορευόμην, ἵνα ἀφυπνίσω τὴν μητέρα μου· δὲν εἶχον ὅμως ἐξέλθῃ τοῦ κοιτῶνός μου καὶ βλέπω αὐτὴν σπεύδουσαν πρὸς ἐμέ. Κατεφύγομεν εἰς τὴν αὐλὴν διήκουσαν μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ ἐκεῖ ἐκαθίσαμεν. Ἵνα δὲ μὴ μάτην παρέρχηται ὁ χρόνος, ἀνεγίνωσκον τὸν ἱστορικὸν Τίτον Λίβιον μετὰ τόσης προσοχῆς, ὡς ἂν ἤμην μόνος ἐν τῷ κοιτῶνί μου! Ἤμην πολὺ νέος· μόλις εἶχον συμπεπληρωμένον τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας. Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην καταφθάνει ἱσπανός τις φίλος τοῦ θείου μου, ὅστις ἐλέγχει τῆς μὲν μητρὸς τὴν ἀδράνειαν, ἐμοῦ δὲ τὴν παράλογον τολμην· ἀλλ' ἐγὼ οὐδ' ἀπέσπασα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τοῦ βιβλίου. Ἦτο ἡ ἑβδόμη ὥρα τῆς πρωΐας καὶ μόλις αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου διεπέρων τὴν μέλαιναν νεφέλην, ὅπως διαχύσωσιν ἀμυδρὰν λάμψιν ἐπὶ τῆς πόλεως κειμένης πέντε λεύγας μακρὰν τοῦ διαπύρου κρατῆρος.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔδαφος ἔτι μᾶλλον ἐκλονεῖτο, ἀπεφασίσαμεν ν' ἀπέλθωμεν ἐκ τοῦ Μισηνοῦ, ὁ δὲ λαὸς ἔντρομος παρηκολούθει καθ' ὁμάδας. Τί φρονιμώτερον; Ἐν τῇ ταραχῇ ἕκαστος νομίζει ἀσφαλέστερον ὅ,τι βλέπει τοὺς πολλοὺς πράττοντας. Ἀλλ' ἅμα ἐξελθόντες τῆς πόλεως ἔστημεν· νέα παράδοξα! νέα φρίκη! Ἡ μὲν παραλία συνεχῶς ηὐρύνετο, πλῆθος δὲ ἰχθύων καὶ ἄλλων θαλασσίων ζώων ἥσπαιρον ἐπ' αὐτῆς καὶ ἡ ἀκτὴ συνεχῶς ἐξεσφενδόνιζε μακρὰν τὴν θυελλώδη θάλασσαν ἐπαναπίπτουσαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος.)

Αἴφνης εἴδομεν ζοφερὰν καὶ φοβερὰν νεφέλην ἀπὸ τοῦ τέρματος τοῦ ὁρίζοντος προχωροῦσαν πρὸς ἡμᾶς καὶ διασχιζομένην ὑπὸ φλογῶν, αἵτινες ἐξετοξεύοντο μετὰ καταπληκτικῆς βίας ὁμοίαι πρὸς ἀστραπάς. Μετ' ὀλίγον καταπεσοῦσα αὕτη ἐπὶ τοῦ πελάγους καλύπτει τοῦτο, τὴν νῆσον Καπρέαν καὶ τὸ ἀκρωτήριον Μισηνόν· «σῶσον σεαυτόν, ἀγαπητέ μοι υἱέ, ἐβόα ἡ μήτηρ μου· τοῦτο εἶναι τὸ καθῆκόν σου, διότι εἶσαι νέος, ἐγὼ δὲ πρεσβῦτις οὖσα εὐχαρίστως ἀποθνήσκω, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ γείνω παραίτιος τοῦ θανάτου σου.» Ἀλλ' ἐγώ, «μῆτέρ μου, μετὰ σοῦ ἡ σωτηρία» λέγων λαμβάνω αὐτὴν ἐκ τῆς χειρὸς καὶ ἀναγκάζω νά με ἀκολουθήσῃ, ἐν ᾧ καταρᾶται ἑαυτήν, διότι γίνεται αἰτία τῆς βραδύτητος ἐμοῦ.

Ἡ τέφρα ἤρχισεν, ἂν καὶ εἰς μικρὰν ποσότητα, πίπτουσα ἐφ' ἡμᾶς. Στρέψας δὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω παρατηρῶ παχεῖαν αἰθάλην ἐπερχομένην ὡς χείμαρρον· «ἐγκαταλίπωμεν, ἀναφωνῶ πρὸς τὴν μητέρα, τὴν μεγάλην ὁδόν, ἐν ᾗ κινδυνεύομεν νὰ καταπατηθῶμεν ἐν τῷ σκότει ὑπὸ τοῦ πλήθους». Μετὰ μικρὸν δὲ τὸ σκότος τοσοῦτον ηὔξησεν, ὥστε νὺξ διεχύθη ἡ ζοφερωτάτη πασῶν. Μόνον κοπετοὶ γυναικῶν, κλαυθμοὶ παίδων, καὶ κραυγαὶ ἀνδρῶν ἠκούοντο· ἐν μέσῳ δὲ ὀλμωγῶν καὶ ἄλλων ἐκφωνήσεων θλίψεως καὶ τρόμου διέκρινέ τις «Πάτερ μου! Υἱέ μου! Ὦ! ἡ σύζυγός μου!» καὶ οὕτω διὰ μόνης τῆς φωνῆς ἀνεγνώριζον ἀλλήλους. Οἱ μὲν ἐθρήνουν τὴν ἑαυτῶν δυστυχίαν, οἱ δὲ ᾤκτιρον τὴν τῶν οἰκείων τύχην, οἱ δὲ τὴν θείαν ἐπεκαλοῦντο βοήθειαν, οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ πρὸς τὸν θάνατον φόβου αὐτῶν τὸν θάνατον παρεκάλουν, οἱ δὲ τὴν νύκτα ταύτην ἐθεώρουν ὡς τὴν τελευταίαν, τὴν αἰωνίαν νύκτα. Ὁποῖαι φρικώδεις σκηναί! Ὁπόσον φοβεραὶ ἀναμνήσεις! Αἴφνης λάμψις διαπερᾷ τὸ σκότος, ὡς ἂν προήρχετο ἐκ προσεγγιζούσης πυρκαϊᾶς, ἀλλὰ παρα-

χρῆμα ἐσβέσθη καὶ τὸ σκότος ἐδιπλασιάσθη, συγχρόνως δὲ καὶ ἡ ἐκ στάκτης καὶ λίθων βροχή. Ἀνὰ πᾶταν δὲ στιγμὴν ἠναγκαζόμεθα νὰ τινάσσωμεν ἀπὸ τῶν ἐνδυμάτων ἡμῶν τὴν κόνιν. Καὶ ὅμως ἐν μέσῳ τῆς φρικαλέας ταύτης σκηνῆς οὐδεὶς θρῆνος ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ στόματός μου, ἀλλ' ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν «τὸ σύμπαν καταστρέφεται». Τέλος ὁ μέλας καὶ πυκνὸς οὗτος καπνὸς ἐξέλιπε βαθμηδὸν καὶ διεσκεδάσθη εἰς τὸ ἄπειρον, ὁ δὲ ἥλιος ἀνεφάνη ὑποκρίτρινος ὡς ἐν ὥρᾳ ἐκλείψεως. Ὁποῖον τότε ἀπαίσιον θέαμα παρέστη πρὸ ἡμῶν! Τὰ πάντα ἐφαίνοντο μεταβληθέντα, ἅτασα δὲ ἡ χώρα ἦτο κατακεκαλυμμένη ὑπὸ τέφρας ὡ; ὑπὸ χιόνος ἐν χειμῶνι. Ἡ πρὸς τὸ Μισηνὸν ἄγουσα ὁδὸς ἐξηφανίσθη. Μετ' ὀλίγον δ' ἐμάθομεν περὶ τοῦ θείου μου. Φεῦ! δικαίως διετελοῦμεν ἀνησυχοῦντες περὶ αὐτοῦ.»

Ὑπὸ τῆς μεγάλης ταύτης ἐκρήξεως αἱ πόλεις Πομπηΐα, Σταβίαι καὶ Ἡράκλειον κατεχώσθησαν καὶ ἅπασα ἡ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ κόλπου παραλία κατεκάη καὶ κατεστράφη ἀποτελέσασα ἐκτεταμένην πεδιάδα *λάβας καὶ τέφρας*. Ἀπὸ τῆς μεγάλης δὲ ταύτης καταστροφῆς τοῦ 79 ἔτους μ. Χ. μέχρι σήμερον ὁ Βεζούβιος θεωρεῖται ὡς ἡφαίστειον ἐνεργόν, καί τοι ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετέλεσεν ἥσυχος. Ἡ μᾶλλον δὲ μακρὰ περίοδος τῆς ἡσυχίας αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀπὸ τοῦ 1500 μέχρι τοῦ 1630. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ κρατὴρ αὐτοῦ ἦτο κατάφυτος ἐκ μεγαλοπρεπῶν δένδρων εἰς ἱκανὸν βάθος. Ἦτο δὲ ἐκπληκτικὸν νὰ βλέπῃ τις ζῷα βοσκόμενα ἡσύχως καὶ ὑλοτόμους τέμνοντας ξύλα ἐντὸς σπηλαίου, ἐξ οὗ ἄλλοτε εἶχον ἐκχυθῇ χείμαρροι φλογῶν. Ἀπὸ τοῦ 1630 ἔτους ὅμως ἤναψε πάλιν καὶ ἔκτοτε αἱ ἐκρήξεις ἔγειναν συχνότεραι, ἐξ ὧν μᾶλλον ἀξία λόγου εἶναι ἡ κατὰ

τὸ 1868 συμβᾶσα, καθ' ἣν μετ' ἀγωνίας παρηκολούθει ὁ κόσμος τὴν πορείαν τοῦ μεγάλου τούτου Τυφῶνος, καὶ ἡ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1906 ἐνσκήψασα ὡς φοβερὰ θεομηνία εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὸ ἀπὸ πολλοῦ ἠρεμοῦν καὶ οἱονεὶ καθεῦδον ὄρος κατὰ τὴν νύκτα τῆς 24ης καὶ πρὸς τὴν 25ην Μαρτίου ἔδωκε πάλιν σημεῖα ἀπαίσια τῆς φοβερᾶς αὐτοῦ ζωῆς. Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην φοβερωτάτη ὑποχθόνιος βροντὴ ἢ κάλλιον εἰπεῖν ὁμοβροντία χιλιάδων τηλεβόλων ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς φοβερᾶς ἐκρήξεως. Τὸ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἄκακον ὄρος, ἐφ' οὗ ἀνερριχῶντο σιδηρόδρομοι καὶ χιλιάδες περιηγητῶν, ἐσείσθη ὁλόκληρον, κατεκάθισεν, ἐπανυψώθη τερατωδέστερον, ἐξηρεύχθη πῦρ, λάβαν, λίθους καὶ τέφραν εἰς ἀνυπολογίστους ποσότητας, ἐσκίασε τὸν ἥλιον, ἐθέρμανε τὴν θάλασσαν μέχρι κοχλασμοῦ καὶ κατέστρεψεν ἢ μᾶλλον κατέθαψεν ὑπὸ λίθους καὶ τέφραν τὰς παρὰ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ πόλεις καὶ χωρία. Οἱ δυστυχεῖς περισωζόμενοι κάτοικοι ἐγκαταλείποντες ὄπισθεν χιλιάδας φιλτάτων νεκρῶν φεύγουσιν ἀλλόφρονες πρὸς τὴν Νεάπολιν καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας ἐν μέσῳ σκηνῶν σπαρακτικῶν, πανικοῦ συνωστισμοῦ, ἀπογνώσεως καὶ πείνης, ἐν μέσῳ σκότους καὶ κινδύνου συνεχοῦς, ἐπειδὴ ἡ φλογώδης τοῦ Τιτᾶνος ἐκπνοὴ ἐξυψουμένη εἰς χιλιάδας μέτρων ἐξακολουθεῖ καὶ ἐκεῖ σκιάζουσα τὸν ἥλιον καὶ καταπίπτουσα εἰς ὁρμητικὴν καὶ ὀλεθρίαν βροχὴν λίθων καὶ τέφρας. Εὐτυχεῖς δὲ μέχρι τοῦδε πόλεις] καὶ κωμοπόλεις κατοικούμεναι ἀπὸ 10—15 χιλιάδων κατοίκων ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν μετεβλήθησαν ὑπὸ τῆς ὑποχθονίου δυνάμεως εἰς σωροὺς ἐρειπίων καὶ νεκροταφεῖα.

12. Πρὸς τὸν Χριστόν.

Τὸ σύμπαν κλαίω καὶ πρὸς Σὲ τὰ βλέμματά μου τείνω
κ' εἰς τὸν σταυρόν σου λίβανον, δάκρυ καὶ στόνον χύνω.
Ὡς πνεῦμα μέγα καὶ σεπτὸν ἂν Σ' ἀγαπῶ, Χριστέ μου,
πλὴν ὡς σωτῆρα ἔνθεον Σ' ὑμνοῦν αἱ προσευχαί μου.
Σοῦ μόνου ἡ λατρεία,
θερμὸν εἰς θλίψεις βάσανον καὶ πόνων ἰατρεία.

—

Πῶς ἦσαν, πῶς ἐπλάσθησαν τὰ στήθη σου, Μαρία,
ὦ μῆτερ, μῆτερ τοῦ Χριστοῦ μεγάλη καὶ ἁγία;
Ὁμοίως εὔχρους ἡ αὐγὴ προβαίνει λαμποβόλον
γεννῶσα εἶτα ἥλιον εἰς τ' οὐρανοῦ τὸν θόλον
σοβοῦντα τὴν σκοτίαν
κἀνοίγοντα τὰ ὄμματα, τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν.

—

Ὦ ἔθνη! τὴν σημαίαν Του θυμήρως χαιρετᾶτε·
ἐν θεῖον φέρει σύμβολον — ἀλλήλους ἀγαπᾶτε —
καὶ ἀδελφὸς κηρύσσεται θνητοῦ καὶ τοῦ ἐσχάτου
καὶ τὴν ἰσότητα φωνεῖ στερρὰ ἡ λαλιά του:
— ἀλλήλους ἀγαπᾶτε. —
Τὰ γόνατά σας κλίνατε, θνητοί, Θεὸς γεννᾶται.

—

Τὴν δακρυδόχον λάγηνον, ὦ δυστυχία, θραῦσε,
πτωχέ, μὴ στένῃς ἄπελπις, ὦ δοῦλε, κλαίων παῦσε.
Εἰς τὴν φωνήν Του δείλαιοι οἱ τύραννοι κλονοῦνται
καὶ οἱ λαοὶ ἐγείρονται, ἐχθροὶ συναδελφοῦνται
καὶ νέον μεγαλεῖον
δίδει χαρὰν εἰς τὸν πτωχόν, ἰσχὺν εἰς τὸ ἄρνίον.

Χριστέ, ὁπόταν ἤνοιγες τὰ μαγικά σου χείλη,
ἤνοιγ' ἡ πύλη τῆς Ἐδέμ, τῶν οὐρανῶν ἡ πύλη,
κ' ἐξέρρεον οἱ λόγοι Σου κεραύνιοι καὶ θεῖοι.
Κ' ἐν ᾧ ὁ κόσμος ἄμετρον τὸν βίον διανύει,
οὐρανομήκης γέρων
εἰς Σὲ τὸν πόδα ἔκλινε λατρείας δῶρα φέρων.

—

Θεοὶ ἑλλήνων εὐκλεεῖς, χρόνων θεοὶ μυρίων,
ποῦ εἶσθε; Σᾶς ἠφάνισεν ἕν, μόνον ἓν παιδίον!
Καὶ ὅμως σᾶς ἐλάτρευον καιρῶν ποτ' ἀθανάτων
Ἀριστοτέλης, Ὅμηρος καὶ Πίνδαρος καὶ Πλάτων,
Φειδίας, Λεωνίδας
καὶ ἡ θρησκεία τῆς Σαπφοῦς ἐγέννα Θουκυδίδας . . .

—

Εἶναι ἡ δρόσος τοῦ Θεοῦ, Χριστέ, τὰ ῥήματά Σου,
κ' εἶναι τοῦ κόσμου τροχιὰ ἐκείνη ἡ τροχιά Σου.
Ὁ τῶν ἀνθρώπων ὕστατος, ὁπόταν τελευτήσῃ,
Ὦ Σέ, Μεσσία τῶν λαῶν, Σέ θέλει προσφωνήσῃ
καὶ θνήσκων «μνήσθητί μου!»
θὰ ψάλλῃ εἰς τὸ ἄπειρον τοῦ σύμπαντος ἐρήμου.

—

Τὸ στῆθός Σου ἐνέκλεισε τὸ παρελθὸν καὶ μέλλον
τοῦ κόσμου ὅλου ἀχανές, ὡς δῶμα τῶν ἀγγέλων.
Ἀπὸ ἀστέρας ἤστραπτε χρυσᾶ αἰσθήματ' ὅσα
ἡ τοῦ εὐαγγελίου Του μελίρρους χύνει γλῶσσα·
ὦ πνεῦμα τοῦ Σωκράτους,
ἰδὲ πραγματουμένους σου ὀνείρους γλυκυτάτους!

—

. . . . . .

Ναί, τ' οὐρανοῦ ἦσο υἱὸς καὶ μέγας ὡς ἐκεῖνος
ἐνηγκαλίσθης σύμπασαν τὴν γῆν ἐρῶν πυρίνως.
Ἠγάπας ὅλους, ἅπαντας ὁ Φοῖβος ὡς θερμαίνει,
καὶ ἔτι ἡ ἀγκάλη του εἰς τὸν σταυρόν Σου μένει
τὸν κόσμον εὐλογοῦσα
καὶ τοὺς λαοὺς εἰς φίλημα ἀγάπης προσκαλοῦσα.

—

Ὁ Καῖσαρ, ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Ναπολέων ἦσαν
συνερασταί Σου· φονικὴν ἔπνεον ὅμως λύσσαν.
Ἤθελον δούλην ἕρπουσαν αὐτῶν τὴν οἰκουμένην
καὶ διὰ τοῦτο ἄπιστον τὴν εὗρον ἐρωμένην . . .
Σὺ μόνος αἰωνίως
αὐτῆς θὰ μένῃς κύριος, σὺ κοσμοκράτωρ θεῖος.

—

Ὅιε, Χριστέ, βαρύθυμος, περιπαθὴς καὶ σύννους
εἰσέδυς εἰς τῶν ἐλαιῶν τὸν κῆπον, πόσους θρήνους
ὑπὲρ τοῦ κόσμου ἔχυσες γονυκλινὴς προσπίπτων
κ' ἐγείρεις τοῦτον εἰς σταυρὸν θανάτου ὑποκύπτων!
Ἀλλ' ἔνδακρυς ἀκόμα
ἐδέχθης, οἴμοι! φίλημα Ἰούδα εἰς τὸ στόμα.

—

Κ' ἐκείνου, οὗ ἀπέπλυνες τὸν πόδα ὡς οἰκείης,
κ' ἦσο θεός του, ἀδελφός, πατήρ του, εὐεργέτης,
ἔπεσες θῦμα προδοθεὶς εἰς μαινομένας σπείρας;
καὶ εἰς δημίους παραδοὺς τὰς ἱεράς Σου χεῖρας,
ἀπὸ τῶν Ἡλυσίων
Σὲ εἶδον κ' ἐμειδίασαν Σωκράτης καὶ Φωκίων . . .

—

Φεῦ! ὅπως ὁ ἀόμματος καὶ ζῶν ἐν μέσῳ σκότους,
ἂν ἐπανίδῃ εἰς χρυσᾶς κ' αἰθούσας πολυφώτους

φεύγει τὸ φῶς ὡς βάσανον τῶν ὀφθαλμῶν του πλέον,
ὁμοίως ἀνατείλαντα εἰς κύκλους Φαρισαίων.
Σ' ἐσταύρωσαν, διότι
τὸ φῶς σου δὲν ὑπέφεραν κ' ἐζήτησαν τὰ σκότη.

—

Σ' ἐσταύρωσαν! . . Τὴν ὄασιν ὁ ἄφρων κατακαίει,
πλὴν φοῖνιξ ἡ θρησκεία Σου ἀθανασίαν πνέει.
Σ' ἐσταύρωσαν! . . . Τὸν λυτρωτὴν ὁ δέσμιος σταυρώνει,
δελφῖνα ποῦ τὸν ἔσωσεν ὁ ναυαγὸς νεκρώνει.
Ἡ γῆ, ὦ μαύρη μοῖρα,
τὸν Ἰησοῦν ἐσταύρωσε θεόν της καὶ σωτῆρα . . .

—

Τυφλὲ λαέ! . . . Εἰς τὸν σταυρὸν γαλήνιος ἀνέβη
καὶ μ' ὄμματα φιλόστοργα ἀκόμη ἐποπτεύει
τὰ πλήθη κάτω χαίροντα, ὑβρίζοντα, κτυπῶντα . . .
Αἰσθάνονται τὰ σίδηρα τὰ κόκκαλα τρυπῶντα
καὶ μὲ τοσούτους πόνους
ηὐλόγει ἔτι ἤρεμος πατήρ, τοὺς θεοκτόνους.

—

Ὦ! ποῖος τότε στοχασμὸς καὶ τίς σφαγὴ καρδίας
σ' ἐσπάραξεν, ἀγιὲ Χριστέ, ἀπὸ πληγὰς χιλίας;
Σωτὴρ τοῦ κόσμου ἐν λησταῖς καθὼς λῃστὴς σταυρωθεὶς
καὶ μὲ ἀκάνθας, παίγνιον τοῦ ὄχλου, στεφανωθείς!
δίδεις τῇ γῇ ἡλίους
καὶ ὅμως εἶδες τοὺς θνητοὺς ἐπάνω σου δημίους.

—

— Ἠλί, λαμμὰ σαβαχθανί! — Ἡ κεφαλή του κλίνει
καὶ τὴν ὑστάτην του πνοὴν τὸ μέγα σιῆθος χύνει.
Χαῖρε, Χριστέ, γλυκύτατε, ἐσταυρωμένε, χαῖρε!

Μετὰ αἰῶνας φθάνουσι πλήρεις φωτὸς ἡμέραι
καὶ τότε ἡ καρδία
παντὸς θνητοῦ εἰς Σὲ βωμὸς καὶ ἄδολος λατρεία.

---

13. Ἡ εἰκὼν τῆς ἐλπίδος.

Ἐλπὶς τερπνὸν ἄκουσμα, πλῆρες εὐφροσύνης καὶ παντοίων ἀγαθῶν. Πόσον θαυμαστὴ ἀληθῶς ἡ δύναμίς σου! πόσον θαυματοποιὸς ἡ ἐνέργειά σου! Εἶσαι ἀληθῶς ὡραία ὡς θυγάτηρ τοῦ οὐρανοῦ! Τίς δύναται νὰ περιγράψῃ τὰ κάλλη σου; Τίς ἰσχύει νὰ ἱστορήσῃ τὰς εὐεργεσίας σου; Ἡ δύναμίς σου εἶναι ὁ στῦλος ὁ ὑποβαστάζων τὰς τεθλιμμένας ψυχάς, ἡ δὲ ἐνέργειά σου φέρει τὸ κράτος τῆς βασιλείας τῶν ἀγαθῶν. Εἶσαι δῶρον τοῦ Θεοῦ ἀναφαίρετον, διότι συνεπλάσθης τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἐνισχύῃς αὐτὸν ἐν ταῖς τοῦ βίου δοκιμασίαις καὶ ἀναδεικνύῃς αὐτὸν ἀήττητον ἀγωνιστήν. Ἐδόθης, ὅπως βραβεύῃς αὐτῷ τὴν νίκην καὶ κατακοσμῇς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μὲ ἀμαραντίνους στεφάνους. Ἐδόθης αὐτῷ ἔμφυτος, ὅπως ὁδηγῇς εἰς τὴν τελειότητα, ὅπως ἀνυψοῖς αὐτὸν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐξάγῃς τοῦ χάους, εἰς ὃ οὗτος θὰ ἐνέπιπτεν ἄνευ σοῦ. Ἐδόθης αὐτῷ ὁδηγὸς καὶ κυβερνήτης, ὅπως διευθύνῃς τὴν πορείαν αὐτοῦ ἐν τῷ πολυκυμάντῳ τοῦ βίου πελάγει, τῷ ὑπὸ σκότους πολλάκις καλυπτομένῳ καὶ ὑπὸ παντοίων ἀνέμων ταρασσομένῳ.

Ὦ! Τί ὡραιότερον τῆς ἐλπίδος; τί ταύτης λαμπρότερον ἢ ἁγιώτερον ἢ τιμιώτερον ἢ μεγαλειτερον ἢ καλλίτερον; Ἀληθῶς οὐδέν.

Ἰδοὺ ἀσθενής τις ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ ἀνίατα πάσχων καὶ, ἐν ᾧ ὑπὸ πάντων ἐγκαταλείπεται, μόνη ἡ ἐλπὶς παρα-

τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ ἀδιαλείπτως παρακαθημένη παραμυθεῖται, ἐνισχύει τὸν δεινῶς πάσχοντα καὶ ἀνακουφίζει αὐτὸν ἐκ τῶν δεινῶν.

Ἡ ἐλπὶς τονίζει τὰς δειλὰς καρδίας καὶ ἀποδεικνύει κρατερὰς καὶ ἀνδρείας, ἵνα ἀντιμετωπίσωσι τὰς συμφοράς. Ἡ ἐλπὶς πρὸς τὸν Θεὸν ζωογονεῖ τὸν ἤδη ἐκ τοῦ καμάτου ἀπαυδήσαντα καὶ διὰ νέων δυνάμεων τονίζει τὰ ἀτονήσαντα νεῦρα αὐτοῦ. Ἡ ἐλπὶς πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιδιώκει τὸν ζοφερὸν καὶ φρικώδη ἀπελπισμὸν καὶ ἐπισπᾶται τὸ θεῖον ἔλεος καὶ τὴν σωτηρίαν. Ἡ ἐλπὶς πρὸς τὸν Θεὸν ῥύεται τοὺς παραπεσόντας. Ἡ ἐλπὶς αὐγάζει ὡς ῥοδοδάκτυλος ἠὼς καὶ φωτίζει τὰς ὑπὸ τοῦ ζόφου ἐσκοτισμένας ἡμέρας τῆς τεθλιμμένης ψυχῆς· αὕτη ἐπιχέει βάλσαμον παρηγορίας ἐπὶ τὰ τραύματα τῆς πενθούσης καρδίας· αὕτη ἐπιλαμβάνεται τῶν ὀρφανῶν καὶ χηρῶν. Ἡ ἐλπὶς τῆς ἀνταποδόσεως στηρίζει τὸν ἀδικούμενον καὶ ἀνακουφίζει τὸν καταδυναστευόμενον. Ἡ ἐλπὶς ἐνισχύει τοὺς γέροντας, ὅπως φέρωσιν ἀγογγύστως τὸ βάρος τοῦ γήρατος, αὕτη ἐνθαρρύνει τὰς ἐγκαταλελειμμένας παρθένους, ὅπως ζήσωσιν ἐν σωφροσύνῃ καὶ τοὺς νέους, ὅπως ἀναδειχθῶσιν ἐνάρετοι ἄνδρες, αὕτη ἀποσμήχει τὰ δάκρυα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν δυστυχῶν. Ἡ ἐλπὶς πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν καθιστᾷ ἀνώδυνον τὸν θάνατον τῷ βαδίζοντι πρὸς αὐτόν· αὕτη καὶ τὸν τὰ λοίσθια πνέοντα παρηγορεῖ καὶ τὸν ἀνδρείως μαχόμενον ἐνισχύει καὶ τὸν εἰς θάνατον καταδικαζόμενον παρηγορεῖ καὶ τὸν ἐλεεινῶς ζῶντα ὑποστηρίζει καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς, τῆς ἀληθείας, τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀγωνιζόμενον καθιστᾷ ἀνένδοτον καὶ ἀήττητον.

Ὁ ἐλπὶς εἶναι ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ πρόοδος. Ἐὰν ἤθελεν ἀρθῇ ἡ ἐλπὶς ἐκ τοῦ κόσμου, οὗτος θὰ ἐξηφανίζετο. Ἡ ἐλπὶς

εἶναι ἡ δημιουργὸς δύναμις πάντων τῶν ἀγαθῶν. Ἡ ἐλπὶς ὁδηγεῖ τὸν σοφὸν καὶ ἐπιστήμονα εἰς τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ καὶ ὑποβάλλει αὐτὸν εἰς μυρίους πόνους καὶ ἀγῶνας. Ἡ ἐλπὶς ἐπιβιβάζει τοὺς ναυτιλλομένους ἐπὶ σχεδίας ξυλίνης, ὅπως διαπλεύσωσι τὸν μέλανα πόντον. Ἡ ἐλπὶς κινεῖ τοὺς πάντας εἰς τὰς παντοίας αὐτῶν ἐπιχειρήσεις. Ἡ ἐλπὶς τρέφει καὶ ζωογονεῖ. Ἡ ἐλπὶς ἀναγεννᾷ τὸν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας διαφθαρέντα ἄνθρωπον καὶ ἀναδεικνύει αὐτὸν ἀληθῶς ἐνάρετον καὶ χρηστὸν ἄνδρα.

Μέγα ὄντως ἡ ἐλπὶς καὶ θεῖον δῶρον· διότι αὕτη μόνη καλλωπίζει, κρατύνει, ἐξασφαλίζει, προάγει καὶ τελειοποιεῖ τὰ πάντα.

Οἱ ἥρωες, οἱ μάρτυρες τῆς πίστεως, τῆς ἐλευθερίας, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ὠφελίμου καὶ τοῦ δικαίου καὶ ἐν γένει πάντες οἱ μεγάλοι ἄνδρες οἱ τὴν ἀνθρωπότητα εὐεργετήσαντες, ἑαυτοὺς θύματα ἱερὰ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἀρετῆς προσενέγκοντες ὡδηγήθησαν ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίδος.

Μακάριος ἀληθῶς ὁ ἐλπίζων ἐπὶ Κύριον!

---

14. Εἰκὼν τοῦ φθόνου.

Ὁ φθόνος εἶναι πάθος ψυχῆς μοχθηρᾶς τηκομένης ἐπὶ τῇ εὐπραγίᾳ τοῦ πλησίον· εἶναι λύπη ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀγαθοῖς. Ὁ φθόνος εἶναι φυτώριον ἀνοσιουργημάτων, πηγὴ παντοίας συμφορᾶς, ῥίζα πάντων τῶν κακῶν. Ὁ φθόνος τὸν Ἑωσφόρον ἐσκότισεν. Ὁ φθόνος εἶναι τῶν κακῶν ἁπάντων τὸ ἀδικώτατον ἅμα καὶ δικαιότατον· τὸ μὲν ὅτι πάντα τὰ καλὰ ἐνοχλεῖ, τὸ δὲ ὅτι τήκει τοὺς ἔχοντας. Ὥσπερ ὁ ἰὸς διαφθείρει τὸν σίδηρον, οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυχὴν ἐξαναλίσκει. Ὁ φθόνος πρῶτον φθείρει τὸν ἔχοντα καὶ εἶτα τὸν φθονούμενον· πρῶτον ἐξαναλίσκει τὴν ὠδίνουσαν αὐτὸν ψυχήν, ὡς ἡ ἔχιδνα τὴν κυήσασαν αὐτὴν γαστέρα καταδαπανᾷ, καὶ εἶτα τὸν φθονούμενον δάκνει· μόνος ὁ φθόνος δὲν ἔχει πρόφασιν, διὸ οὐδὲ συγγνώμης τυγχάνει. Οὐδὲν πάθος ὀλεθριώτερον τοῦ φθόνου, διότι διαφθείρει τὰς ψυχὰς ἐμφυόμενος ἐν αὐταῖς. Ὁ φθόνος διδάσκει τὸν φόνον.

Ὦ φθόνε, ῥίζα θανάτου, ἡ πολύπλοκος νόσος, καρδίας ὀξύτατε ἦλε· οὐδὲν ὀξύτερον κεντεῖ, ὡς σὺ τιτρώσκεις τὴν ἔχουσάν σε καρδίαν. Μέγα κακὸν ὁ φθόνος· οὗτος τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς ἀμαυροῖ καὶ σκότος βαθὺ περὶ αὐτὴν ἐπιχέει· οὗτος τὴν αἴσθησιν εἰς ἀναισθησίαν φέρει, τὴν καρδίαν σκληρύνει καὶ εἰς πώρωσιν ἄγει· οὗτος τελείως τὸν ἄνθρωπον σωματικῶς τε καὶ ψυχικῶς διαφθείρει. Ὁ τοῦ φθόνου πυρετὸς κατεσθίει τὰ ὀστᾶ τῶν φθονερῶν καὶ λυμαίνεται τὴν τῆς ψυχῆς σωφροσύνην.

Ὁ θεῖος Χρυσόστομος οὕτω περιγράφει τὸν φθόνον· «*τοῦτο διάβολον ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖ· τοῦτο δαίμονα ἄγριον ἀπεργάζεται· οὗτος ὁ πρῶτος φόνος ἐγένετο· οὗτος ἡ φύσις ἠγνοήθη· οὗτος ἡ γῆ ἐμολύνθη· φθόνου πάθος οὐδὲν ὀλεθριώτερον· ψυχαῖς ἀνθρώπων ἐμφύεται· ὃς ἐλάχιστα λυπῶν τοὺς ἔξωθεν. πρῶτον κακὸν καὶ οἰκεῖόν ἐστι τῷ κεκτημένῳ*».

---

15. Αἱ ἐξομολογήσεις τοῦ Σίμωνος.

(Πῶς ἀποκτᾶται ἡ φρόνησις).

Ὁ Πυθαγόρας ὠνόμασε τὴν φρόνησιν *ἄγκυραν τῆς εὐτυχίας* καὶ δικαίως· διότι αὕτη κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη διδάσκει

ἡμᾶς τί πρέπει νὰ πράττωμεν καὶ τί νὰ μὴ πράττωμεν διὰ νὰ ζῶμεν εὐτυχεῖς.

Γάλλος τις σοφὸς Σίμων καλούμενος ἰδοὺ πῶς διηγεῖται ἀφελέστατα τίνι τρόπῳ ἀπέκτησε τὴν φρόνησιν, ἥτις τόσον πολὺ ἐτίμησε καὶ εὐτυχῆ κατέστησεν αὐτὸν καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ.

Γνῶθι σαυτόν. — Ὅτε νέος ὢν ἐσπούδαζον ἐν τῷ σχολείῳ τοῦ χωρίου μου, ἤκουσα παρὰ τοῦ διδασκάλου, ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ὑπῆρχον ἄνδρες ἐπονομασθέντες σοφοί. Ἡ ἐπωνυμία αὕτη μοὶ ἤρεσε καθ' ὑπερβολήν, ἂν καὶ ἤμην μικρός· διὰ τοῦτο ἠρώτησα· καὶ τί ἀπαιτεῖται, ἵνα γίνῃ τις ἄξιος τοῦ ὡραίου τούτου τίτλου; Μήπως ἀπαιτεῖται εὐγένεια γένους ἢ πλούτη μεγάλα;

Ὄχι· μοὶ ἀπεκρίθη. Οἱ εὐγενεῖς καὶ πλούσιοι ἐπαναπαυόμενοι εἰς τὴν εὐγένειαν αὐτῶν καταγωγὴν καὶ εἰς τὸν πλοῦτον μένουσι συνήθως ἀπαίδευτοι καὶ ἄσοφοι. Ἐπαιρόμενοι δὲ διὰ ταῦτα καὶ τοὺς ἄλλους περιφρονοῦντες καθίστανται οὐχὶ σοφώτατοι, ἀλλ' οἱ μωρότατοι τῶν ἀνθρώπων.

Τί λοιπὸν ἀπαιτεῖται, ἵνα γείνῃ τις σοφός;

Τότε ὁ ἀγαθὸς διδάσκαλος μοὶ εἶπεν, ὅτι εἷς τῶν ἀρχαίων σοφῶν τῆς Ἑλλάδος εἶπεν, ὅτι ἡ ἀληθὴς σοφία συνίσταται εἰς τὸ ***Γνῶθι σαυτόν***· διότι μόνον, ὅταν γνωρίσῃ τις καλὰ ἑαυτόν, ἀποκτᾷ φρόνησιν καὶ καθίσταται εὐτυχής. Τούτου ἕνεκα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐνεχάραξαν χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦτο ὡς ἀναγκαιότατον τῶν παραγγελμάτων.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ νὰ γνωρίσω ἐμαυτὸν μοὶ ἐφάνη εὐκολώτατον, ἀπεφάσισα νὰ γείνω καὶ ἐγὼ σοφός. — Ἀλλὰ τότε μοὶ εἶπον· «τὸ ***Γνῶθι σαυτόν***» δὲν εἶναι τόσον εὔκολον, ὅσον νομίζεις. Δὲν πρόκειται διὰ τούτου νὰ γνωρίσῃς τὸν ἐξωτερικόν σου Σίμωνα, τὸν ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις σου, ἀλλὰ τὸν ἐσωτερικόν σου Σίμωνα· δηλαδὴ τὴν ψυχήν σου, τὰς ἠθικάς σου ἐλλείψεις, τὰς ψυχικάς σου κακίας, γινώσκων δ' αὐτὰς νὰ διορθώσῃς. Ἡ δ' ἐργασία αὕτη δὲν εἶναι εὔκολος.

Πόσοι ἀσχημότατοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες καθ' ἑκάστην βλέποντες ἐν κατόπτρῳ τὸ πρόσωπον αὐτῶν νομίζουσιν, ὅτι εἶναι χαριέστατοι καὶ ὡραιότατοι! Πόσοι γονεῖς δὲν δύνανται νὰ ἴδωσιν οὔτε τὰ σωματικὰ οὔτε τὰ ἠθικὰ τῶν τέκνων ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα πᾶς ξένος εὐκόλως διακρίνει! Ἀλλ' ἐὰν ἡ φιλαυτία τυφλώνῃ ἡμᾶς τόσον, ὥστε νὰ μὴ βλέπωμεν τὰ σωματικὰ ἐλαττώματα, φαντάσθητε, φίλε Σίμων, πόσον δυσκολώτερον θὰ εἶναι νὰ γνωρίσῃς καὶ ὁμολογήσῃς εἰς σεαυτὸν τὰ ψυχικά σου ἐλαττώματα! Πολὺ εὐκολώτερον εἶναι νὰ μάθῃ τις πόσον ὁ Ἥλιος ἀπέχει ἀπὸ τῆς Γῆς καὶ ἡ Γῆ ἀπὸ τῆς Σελήνης ἢ νὰ γνωρίσῃ ἀληθῶς τὸν ἑαυτόν του.

Αἱ δυσκολίαι ὅμως αὗται δὲν μ' ἀπεθάρρυναν, διότι ὁ τίτλος τοῦ σοφοῦ πολὺ μὲ ἠρέθιζε.

Ἤρχισα λοιπὸν νὰ σπουδάζω ἐμαυτὸν καὶ μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς νὰ ἐξετάζω, ὅπως γνωρίσω αὐτόν. Ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἀπήντησα δυσκολίας ἀνελπίστους. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ φιλαυτία ἐσκότιζε τὸν νοῦν μου καὶ δὲν διέκρινον ἐν ἐμαυτῷ εἰ μὴ μόνον προτερήματα, οὐδὲν δ' ἐλάττωμα. Βαθμηδὸν ὅμως ἤρχισα νὰ διακρίνω μικρά τινα ἐλαττώματα· ἀλλ' ὁ νοῦς μου νικώμενος ὑπὸ τῆς φιλαυτίας εὗρισκε σοφιστικάς τινας δικαιολογίας τούτων. Ὅτε ὅμως προεχώρησα εἰς τὸ ἔργον μου καὶ ἐξηκολούθησα μετ' ἐπιμονῆς τὴν σπουδήν μου, ἤρχισεν ὁ μὲν νοῦς νὰ ὑπερισχύῃ

τῆς φιλαυτίας, αὕτη δὲ νὰ ὑποχωρῇ, καὶ τότε καθ' ἡμέραν ἀνεκάλυπτον ἐν ἐμαυτῷ ἰδέαν τινὰ ἐσφαλμένην, ἠθικόν τι ἐλάττωμα καὶ νέαν ἐν γένει ἔλλειψιν, ἀδυναμίαν ἢ κακίαν.

Αἱ δυσάρεστοι αὗται ἀνακαλύψεις κατὰ πρῶτον μοὶ ἦσαν πολὺ ἐνοχλητικαὶ τιτρώσκουσαι τὴν φιλαυτίαν καὶ φιλοτιμίαν μου· μετ' ὀλίγον ὅμως τὸ ἔργον μου κατέστη καὶ εὔκολον καὶ εὐάρεστον, διότι, ἅμα ἀνεκάλυπτον ἐλάττωμά τι, ἐξερρίζωναν αὐτὸ ἐκ τῆς ψυχῆς μου καὶ οὕτω ἠσθανόμην ἀνάπαυσιν καὶ μεγάλην εὐχαρίστησιν.

Θέλω δὲ ἐκθέσῃ ἀμέσως τὰς κυριωτέρας παρατηρήσεις καὶ ἀνακαλύψεις, εἰς ἃς ἡ ἐξέτασις ἐμαυτοῦ ὡδήγησέ με, ἵνα δι' αὐτῶν ὁδηγηθῆτε καὶ ὑμεῖς καὶ εὐκολυνθῆτε εἰς τοῦτο, ἂν ποτε ἐπιθυμήσητε νὰ ἀποκτήσητε σοφίαν καὶ ὑπόληψιν σοφῶν. Οὕτω θὰ ὁδηγήσω ὑμᾶς μέχρι τοῦ μέσου τῆς ὁδοῦ φέρων ἐπ' ὤμου, οὕτω δὲ ἔχοντες ἀκμαίας τὰς δυνάμεις θὰ δυνηθῆτε εὐκόλως νὰ προχωρήσητε περαιτέρω, διοτι ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα πρὸς τὸ *Γνῶθι σαυτὸν* εἶναι μακρὰ καὶ ἐπίπονος, ὀλίγοι δὲ εἶναι οἱ εὐτυχεῖς θνητοί, οἱ ὁποῖοι ἔφθασαν εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς.

Μετριότης εἰς τὰς ἐπιθυμίας. — Ἐξετάζων ἐμαυτὸν ἀνεκάλυψα τὸ πρῶτον ἐλάττωμα, ὅπερ ἦτο μικρὸς σπινθὴρ κενοδοξίας καὶ φιλοπρωτίας. Ἂν ἐγκαίρως μὴ ἀνεκάλυπτον καὶ ἔσβυνον τὸν σπινθῆρα τοῦτον, ἴσως ἤθελε προξενήσῃ φλόγα καὶ πυρκαϊάν, ἥτις καὶ ἐμὲ καὶ πολλοὺς ἄλλους ἤθελε κατακαύσῃ.)

Ἐπειδὴ ἐν τῇ σχολῇ διεκρινόμην μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν μου διὰ τὴν εὐφυίαν, κατὰ δὲ τὰς ἐξετάσεις ἠρίστευον, ἐγεννήθη ἐν ἐμοὶ ἀνεπαισθήτως ἡ ἰδέα, ὅτι δύναμαι νὰ γείνω

ἀνὴρ μέγας καὶ ἔξοχος καὶ νὰ τεθῶ ἐπὶ κεφαλῆς ἄλλων ὡς ἐπίσκοπος ἢ στρατηγὸς ἢ ὑπουργός.

Ἀλλὰ παρευρεθείς ποτε ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ παρετήρησα, ὅτι ὀλίγοι μὲν ἦσαν οἱ λαμπρῶς ἐστολισμένοι, πλεῖστοι δὲ ἁπλῶς. Τότε ἐνόησα, ὅτι ἡ κοινωνία ὁμοιάζει πρὸς πυραμίδα, ἐν τῇ στενῇ κορυφῇ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι θέσεις τινὲς ὀλίγισται, ἀλλὰ καὶ αὗται στενόχωροι καὶ ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς κατέχοντας αὐτάς, καὶ ὅτι δυσκόλως δύναταί τις ν' ἀναβῇ ἐκεῖ, ἐν ᾧ εὐκόλως δύναται νὰ πέσῃ καὶ συντριβῇ. Ἀλλ' ἐν τῇ πλατείᾳ βάσει τῆς πυραμίδος ὑπάρχει τόπος εὐρύχωρος, ἕκαστος δὲ δύναται ἐκεῖ νὰ ἐκτείνῃ καὶ κινήσῃ ἐλευθέρως τὰς χεῖρας καὶ δι' αὐτῶν ἐργαζόμενος νὰ ζήσῃ ἀσφαλῶς καὶ ἐν ἀνέσει.

Ὦ φίλε Σίμων, εἶπον τότε κατ' ἐμαυτόν, πέμψον εἰς κόρακας τὴν κενοδοξίαν καὶ φιλοπρωτίαν σου, διότι θέλων νὰ πηδήσῃς ὑψηλὰ κινδυνεύεις νὰ πέσῃς καὶ συντριβῇς. Αἱ σκέψεις αὗται ἔσβυσαν ἀμέσως τὸν σπινθῆρα τῆς κενοδοξίας καὶ φιλοπρωτίας καὶ μ' ἔπεισαν, ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθήσω τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα.

Ἰδοὺ τὸ πρῶτον βῆμά μου εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας. «***Μετριότης εἰς τὰς ἐπιθυμίας μου***» Εὐχαρίστως δ' ἔμαθον ὕστερον, ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ τῶν Ἑλλήνων συνεβούλευον τὸ «***μηδὲν ἄγαν***» καὶ τὸ «***πᾶν μέτρον ἄριστον***».

Ἀπερισκεψία. — Παρετήρησα ἀκολούθως ἐξετάζων ἐμαυτόν, ὅτι σχεδὸν πᾶν δυσάρεστον, ὅπερ ἔπραττον ἢ εἰς ἐμὲ ἢ εἰς ἄλλους, προήρχετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἀπερισκεψίας μου. Ὁσάκις ἔκρινον ἐσφαλμένως περὶ προσώπων ἢ πραγμάτων, ὁσάκις ἔλεγον ἢ ἔπραττον ἀπρεπές τι ἢ ἐπιζήμιον, παρετήρουν ὅτι δὲν εἶχον σκεφθῇ καλῶς πρὶν κρίνω,

πρὶν ὁμιλήσω ἢ πρὶν ἐνεργήσω. Συνεπέρανα λοιπὸν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ ἀπερίσκεπτος δὲν δύναται ποτε ν' ἀποκτήσῃ ὑπόληψιν σοφοῦ καὶ ὅτι, ἵνα γείνῃ τις ἄξιος τῆς ἐπωνυμίας ταύτης, εἶναι ἀνάγκη νὰ σκέπτηται καλῶς καὶ ἄνευ βίας, νὰ προβλέπῃ πάντα τὰ ἐνδεχόμενα ἀποτελέσματα τῶν πράξεών του καὶ νὰ συμβουλεύηται πάντα φρόνιμον πρὶν εἴπῃ ἢ ἐνεργήσῃ τι. Εὐχαρίστως δὲ ἐπληροφορήθην, ὅτι ταῦτα συνεβούλευον καὶ οἱ ἀρχαῖοι σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος λέγοντες. *Νόει καὶ πρᾶττε. — Σοφοῖς χρῶ — Μίσει τὸ ταχὺ λέγειν. — Βίᾳ μηδὲν πράττειν. — Πάσης πράξεως τὸ τέλος πρὸ τῆς ἀρχῆς ἐξέταζε.*

Οἰκονομία καιροῦ. Ὅτε πρωΐαν τινὰ ἀφυπνισθείς, ἀντὶ νὰ ἐγερθῶ ἀμέσως ἐκ τῆς κλίνης, ἔμεινα ἐν αὐτῇ ὁλόκληρον περίπου ὥραν κυλιόμενος, ὑπελόγισα διὰ τῶν μικρῶν ἀριθμητικῶν γνώσεών μου, ὅτι τοιουτοτρόπως ἐπήρχετο ἀπώλεια ἐντὸς ἑνὸς ἔτους τριάκοντα ὁλοκλήρων ἐργασίμων ἡμερῶν.

Πόσον δυστυχὴς θὰ ἤμην, εἶπον τότε κατ' ἐμαυτόν, ἐὰν καθ' ἕκαστον ἔτος τοῦ βίου μου ἔμενον ἀσθενὴς καὶ κλινήρης τριάκοντα ὁλοκλήρους ἡμέρας ἄνευ ἐργασίας, ἄνευ ὠφελείας καὶ ἐκ τῶν ἑτοίμων δαπανῶν! Πρὸς τί λοιπὸν ἡ ἀπώλεια τοσούτου χρόνου; Ἔκτοτε, ἅμα ἀκούσω τὴν πρωΐαν τὸν πετεινὸν κράζοντα, εὐθὺς ἐγείρομαι ἐκ τῆς κλίνης.

Ἐσκέφθην δέ, ὅτι αἱ ὧραι εἶναι τὸ νόμισμα τῆς ἡμέρας καὶ αἱ ἡμέραι τὸ νόμισμα τῆς ζωῆς καὶ ὅτι ὁ χρόνος, ὅστις παρῆλθε, δὲν ἐπανέρχεται πλέον. Ἂς μὴ ἀφίνω λοιπόν, εἶπον κατ' ἐμαυτόν, νὰ παρέρχωνται ἀνωφελῶς αἱ ἡμέραι, αἱ ὧραι, αἱ στιγμαί μου. Ἂς φείδωμαι τοσούτου πολυτίμου νομίσματος. Ὁ παρερχόμενος χρόνος ἀνωφελῶς δὲν ἀφίνει ὄπισθέν του εἰ μὴ ὀκνηρούς, κακοήθεις καὶ δυστυχεῖς.

Ἰδοὺ καὶ ἄλλο βῆμα πρὸς τὴν φρόνησιν *ἡ οἰκονομία τοῦ χρόνου* καὶ κατὰ τοὺς Ἕλληνας σοφοὺς *χρόνου φείδου*, διότι κατὰ τὸν Θεόφραστον τὸν μαθητὴν τοῦ μεγάλου σοφοῦ Ἀριστοτέλους *ἡ μείζιστη τῶν ἀσωτειῶν εἶναι ἡ ἀσωτεία τοῦ χρόνου.*

Τάξις. — Συνείθιζον κατ' ἀρχάς, ἵνα μὴ χάνω τὸν καιρόν μου εἰς τακτοποίησιν τῶν πραγμάτων μου, νὰ ἀφίνω αὐτὰ ἀτακτοποίητα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ἀλλὰ παρετήρησα, ὅτι ἵνα ἀνεύρω ἀκολούθως πράγματα ἀτάκτως ἐρριμμένα, ἔχανον πολὺ περισσότερον χρόνον ἢ ὅσον θὰ ἐδαπάνων, ἵνα θέσω αὐτὰ ἐξ ἀρχῆς ἐν τάξει. Ἐδιδάχθην λοιπὸν ἐκ τούτου, ὅτι πρὸς οἰκονομίαν τοῦ χρόνου, τοῦ ματαίου κόπου καὶ τῆς δυσαρεσκείας, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἔχω ὡρισμένον τόπον δι' ἕκαστον πρᾶγμα καὶ νὰ θέτω αὐτὸ ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει.

Παρετήρησα προσέτι, ὅτι πρὸς οἰκονομίαν τοῦ χρόνου ἀπαιτεῖται νὰ πράττω πᾶν ἔργον κατὰ τὴν ὡρισμένην ὥραν καὶ ὅτι ἡ ἀταξία περὶ τὴν ἐργασίαν διπλασιάζει τὸν κόπον καὶ φθείρει ματαίως τὸν πολύτιμον χρόνον. Συνεπέρανα λοιπὸν ὅτι *πᾶν πρᾶγμα ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ.*

Παραμυθία τοῦ πτωχοῦ. — Βλέπων κατ' ἀρχὰς τοὺς πλουσίους ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ἐμὴν πτωχείαν ἀφ' ἑτέρου ἐλυπούμην, ἀλλ' ἐξετάζων καλῶς τὰ πράγματα ἐβεβαιώθην ὅτι ἕκαστος ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἴτε πλούσιος εἴτε πτωχὸς ἔχει πόνον τινὰ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ὅστις βασανίζει καὶ θλίβει αὐτόν. Ἐβεβαιώθην μάλιστα, ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ δεινὰ τῶν πλουσίων εἶναι πολὺ χειρότερα τῶν δεινῶν τῶν πτωχῶν· διότι καὶ ἡ ὑγεία αὐτῶν εἶναι ἐπισφαλεστέρα καὶ αἱ ἀνάγκαι μεγαλείτεραι καὶ περισσότεραι καὶ αἱ ἐπιθυμίαι αὐτῶν ἀτελεύτητοι. Ἐβεβαιώθην κατ' ἀκολουθίαν

ὅτι πᾶν ὅ,τι λάμπει δὲν εἶναι χρυσίον, καὶ πᾶς, ὅστις φαίνεται εὐτυχής, συνήθως δὲν εἶναι τοιοῦτος.

Παρηγορήθην λοιπὸν καὶ ἐξηκολούθησα ἐργαζόμενος τιμίως καὶ ἐπιμελῶς οἰκονομῶν τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας κέρδη καὶ ζῶν λιτῶς καὶ σωφρόνως. Σκεπτόμενος δέ, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι κατὰ πολὺ ἐμοῦ πτωχότεροι, ἄλλοι δὲ κατὰ πολὺ πλουσιώτεροι τῶν γνωστῶν μοι πλουσίων, οὓς ἀνοήτως ἐμακάριζον διὰ τὸν πλοῦτον καὶ ἐζήλευον, ἔζησα πάντοτε εὐτυχὴς καὶ εὐχαριστημένος ἀκολουθῶν τὴν συμβουλὴν τοῦ ἕλληνος Ἰσοκράτους: *στέργε μὲν τὰ παρόντα, ζήτει δὲ τὰ βελτίω.*

(***Τόλμη καὶ ἐπιμονή*** — Παρετήρησα πρὸς τούτοις, ὅτι πολλὰ σχέδια ἐτιχειρήσεων, τὰ ὁποῖα ὡρίμως σκεφθεὶς καὶ κατορθωτὰ καὶ ὡρέλιμα εὗρον, δὲν ἐτόλμησα νὰ πραγματοποιήσω φοβηθεὶς ἐνδεχόμενα ἐμπόδια καὶ δυσκολίας.

Ἐσκέφθην λοιπόν, ὅτι ἡ τόλμη δὲν εἶναι ἀναγκαία μόνον εἰς τοὺς στρατιώτας, ἀλλ' εἰς πάντα ἄνθρωπον, ἵνα δι' αὐτῆς ὑπερνικᾷ τὰς παρουσιαζομένας δυσχερείας κατὰ τὰς ἐντίμους καὶ ἐπωφελεῖς ἐπιχειρήσεις.)

Ἀλλὰ παρετήρησα προσέτι, ὅτι πλεῖστοι ἀρχίζουσιν, ὀλίγιστοι δὲ φέρουσιν εἰς πέρας τὸ ἐπιχειρούμενον, ἐν ᾧ ἡ ἀρχὴ εἶναι τὸ δυσκολώτατον, τὸ δὲ τέλος τὸ εὐαρεστότατον μέρος τοῦ ἔργου. Ὅθεν εἶπον κατ' ἐμαυτόν, πλὴν τῆς τόλμης ἀπαιτεῖται καὶ σταθερὰ καὶ ἐπίμονος θέλησις, ἵνα ὑπερνικᾷ τις τὰς παρουσιαζομένας δυσκολίας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου τινός. Εἶναι τῷ ὄντι ἀφροσύνη νὰ ἀροτριᾷ τις τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ καὶ νὰ μὴ θερίζῃ αὐτόν.

Παρετήρησα ὅτι, ἐὰν ἡ ὄρνις δὲν ἐπιμείνῃ καθημένη ἐπὶ τῶν ᾠῶν κατὰ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον, ὀρνίθια οὐδέποτε ἐξέρχονται. ***Ἐπιμονὴ*** λοιπόν, ἀνεφώνησα, καὶ *σταθερὰ*

θέλησις, εἶναι ὁ κυριώτατος μοχλὸς παντὸς ἔργου. Δι' αὐτῆς ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω πράγματα, τὰ ὁποῖα κατὰ πρῶτον μοὶ ἐφαίνοντο ἀκατάληπτα, καὶ νὰ ἐκτελέσω ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐνόμιζον ἀκατόρθωτα.

Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἄλλο βῆμα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σοφίας· ***ἂς θέλωμεν σταθερῶς καὶ ἐπιμόνως, καὶ τότε αἱ δυσκολίαι ἐκλείπουσι καὶ τὰ ἔργα ἐκτελοῦνται.***

Αἱ δυσκολίαι δὲν πρέπει νὰ ἀμβλύνωσιν, ἀλλὰ νὰ ὀξύνωσι τὴν θέλησιν ἡμῶν, ὡς ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀκονίου ὀξύνει τὴν μάχαιραν.

(***Ὑπομονὴ καὶ ἐλπίς.*** — Ἐὰν ἡ ἐπιμονὴ εἶναι ἀναγκαία πρὸς καταπολέμησιν τῶν δυσκολιῶν, ἀναγκαιοτάτη εἶναι καὶ ἡ ὑπομονή, ἵνα ὑποφέρωμεν ἀταράχως τὰς ἀποτυχίας καὶ δυστυχίας.

Ὅταν ὑπάρχῃ μὲν ἄνεμος, ἀλλ' εἶναι ἐναντίος, διὰ τῆς ἐπιμονῆς δυνάμεθα λοξοδρομοῦντες νὰ προχωρήσωμεν· ἀλλ' ὅταν ἐπικρατῇ πλήρης νηνεμία καὶ τὸ πλοῖον μένῃ ἀκίνητον, μάτην ἀγανακτοῦμεν· ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἀπαιτεῖται ὑπομονή, μέχρις οὗ πνεύσῃ οὔριος ἄνεμος.)

Διὰ τῆς ὑπομονῆς μετριάζομεν τὴν ἀποτυχίαν ἢ δυστυχίαν ἡμῶν· τοὐναντίον ταύτης μὴ ὑπαρχούσης ἡ στενοχωρία καὶ ἡ θλῖψις ἡμῶν διπλασιάζονται.

Ὁ ἀνυπόμονος ἵππος, ὅστις μὴ ὑποφέρων τὸ φορτίον τινάσσει ἐπὶ τῶν ὤμων, ἵνα ἀπαλλαγῇ τοῦ βάρους, καταστρέφει τὴν ἰσορροπίαν τοῦ φορτίου καὶ πληγώνει τὴν ῥάχιν αὐτοῦ.

Ἡ ὑπομονὴ εἶναι θυγάτηρ τῆς δυνάμεως καὶ μήτηρ τῆς ἐλπίδος· ἡ δὲ ἐλπὶς εἶναι ἡ παρηγορία καὶ τὸ καταφύγιον ἐν ταῖς ἀτυχίαις. Εἶναι ἀκτὶς φωτὸς ἐν τῷ σκότει, σανὶς

κατὰ τὸ ναυάγιον, φωνὴ ἀνθρώπου ἐν ἐρήμῳ, ἀνάμνησις φίλου ἐν ὥρᾳ δυστυχίας.

Ἡ ἐλπίς, ἡ ἀναγκαιοτάτη αὕτη σύντροφος τῶν δυστυχούντων, δικαίως κατατάσσεται μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων ἀρετῶν, αἵτινες πρέπει νὰ στολίζωσι πάντα ἀληθῆ χριστιανόν. Αἱ χριστιανικαὶ αὗται ἀρεταὶ εἶναι ἡ **πίστις**, ἡ **ἀγάπη** καὶ ἡ **ἐλπίς**.

Ἰδού, φίλοι μου, ἐν περιλήψει ὅτα μ' ἐδίδαξεν ἡ πολυχρόνιος πεῖρά μου καὶ ἡ σπουδὴ ἐμαυτοῦ. Ὠφελήθητε ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐξακολουθήσατε καὶ ὑμεῖς σπουδάζοντες πάντοτε ὑμᾶς αὐτοὺς καὶ διορθώνοντες τὰ ἐλαττώματα ὑμῶν, ἵνα οὕτω ἀποκτήσετε τὴν πολύτιμον ἄγκυραν τῆς εὐτυχίας ἤτοι τὴν **φρόνησιν**.

---

16. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος.

Ἔλθετε πρός με, ἐὰν τὴν ἀλήθειαν, φίλοι, διψᾶτε,
δικαιοσύνην, ἀγάπην, πραότητ' ἀρνίου, εἰρήνην.
Οἱ ταπεινοὶ τὴν καρδίαν, πτωχοὶ πονηρίας καὶ δόλου,
οἱ τοῖς πεινῶσι τὸν ἄρτον, διψῶσι τὸ ὕδωρ διδόντες
καὶ τοῖς γυμνοῖς τὸν χιτῶνα δωροῦντες τὸν ἓν' ἐκ τῶν δύο,
οἱ καθαροὶ τὴν καρδίαν προσέλθετε, πάντες θαρροῦντως,
ὅσοι φθονεῖτε οὐδὲν ἀγαθὸν τοῦ πλησίον, οἱ ζῶντες
βίον ἁγνόν, ἁμαρτίας ἀπέχοντες, ὡς τινος λέπρας.
Τῆς ἀληθείας τὰ τέκνα, μηδένα ὀμνύετε ὅρκον.
Ἔστω τὸ ναὶ ὑμῶν ναὶ καὶ τὸ ὄχι ἁπλούστατον ὄχι·
τὴν ἐλαχίστην τὰ χείλη ἡμῶν μὴ προφέρωσιν ὕβριν,

παρὰ τῶν ἄλλων δ' ὑμεῖς ὑποφέρετε πράως τὰς ὕβρεις.
Μὴ κρίνετε ἄλλους πικρῶς, μηδὲ κούφως αὐτοὺς λοιδορεῖτε.
Συκοφαντίας ἰὸς ἐκ στομάτων ὑμῶν μὴ ἐξέλθῃ·
ὅπως δὲ θέλετ' ὑμῖν εὐμενῶς νὰ προσφέρωντ' οἱ ἄλλοι,
φέρεσθε οὕτω κ' ὑμεῖς πρὸς αὐτοὺς ὡς παράδειγμα πρῶτοι.
Ἔτι δὲ πλέον ἐπαίνους ἀνθ' ὕβρεων λέγετ' ἀσμένως
καὶ ἀγαθὸν ἀντὶ βλάβης ἀπόδοτ' ὡς τέκνα εἰρήνης.
Εἶν' ἡ ὁδὸς ὁμαλὴ καὶ εὐρεῖα ἡ πύλη τοῦ ᾅδου·
εἶναι δ' ἡ πύλη στενὴ κ' ἡ ὁδὸς τεθλιμμένη, τραχεῖα,
ἥτις ὑμᾶς ὁδηγήσει εἰς δόξαν ζωῆς αἰωνίου.
Εἴσθε μακάριοι, ἂν δι' ἐμὲ ὑποφέρητε ὕβρεις,
κολαφισμοὺς καὶ βασάνους φρονίμως πιστεύοντες ὅτι
ἄνευ ἀγώνων οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ καλὸν κατορθοῦται.
Ὅθεν ὁ θέλων πιστὸς μαθητής, ὀπαδός μου νὰ εἶναι,
ἐπὶ τοῦ ὤμου ἂς φέρῃ σταυρὸν ὡς βασάνους προσμένων.
Τί μοι προσήλθετε οὕτως ἀνάριθμοι; τί προσδοκᾶτε;
δόξαν, τιμήν, μεγαλεῖα, ὡσεὶ περὶ ἄνακτος θρόνον
ἐκ δεξιῶν κ' εὐωνύμων ὀφείλετε νἄχητε θέσεις;
φεῦ! ἀπατᾶσθε μεγάλως ματαίαν θηρεύοντες δόξαν.
ἐν τῇ ἐμῇ βασιλείᾳ ὁ πρώτιστος ἔσχατος ἔστω,
καὶ ὁ θεράπων τιμῆς ἀδελφοῦ ἀξιούσθω κ' εὐνοίας.
Πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ἐκ τοῦ ὕψους αὐτοῦ θέλει πέσῃ,
ὁ ταπεινῶν δ' ἑαυτὸν ὑψωθήσει' ἀγάπην κερδαίνων.
Ἔστε τὸ ἅλας τοῦ κόσμου, διδάσκαλοι θείας σοφίας·
οὕτω δ' ἂς λάμψῃ τὸ φῶς σας ἐνώπιον πάντων ἀνθρώπων,
ὥστε ἰδόντες ὑμῶν τὰ καλὰ καὶ θεάρεστα ἔργα,
δράμωσιν, ἵνα δοξάσουν ἐν πίστει Θεὸν τὸν πατέρα.

---

17. Εἰκὼν τῆς φιλίας.

Φιλία εἶναι ἀγάπη ὑγιαινούσης ψυχῆς πρὸς ψυχὴν ὑγιαίνουσαν. Ὡς τοιαύτη εἶναι ἱερά, ἁγνή, ἀκεραία, πιστή, σταθερά, εἰλικρινής, παρρησιαστική, ἀληθὴς καὶ αἰωνία. Ἡ φιλία εἶναι ἀρετὴ καὶ ὡς ἀρετὴ ἕλκεται ὑπὸ τοῦ ὁμοίου καὶ ἐπαναπαύεται ἐπὶ τῶν συγγενῶν ἀρετῶν. Ἡ φιλία εἶναι σύνδεσμος δύο ψυχῶν ὁμοίων. Ἡ φιλία εἶναι πάθος ψυχῆς εὖ φρονούσης δι' ἔρωτος σφοδροῦ τοὺς φιλουμένους συνδέον καὶ ἔχον ὁρμὴν εἰς ἓν νὰ συνάψῃ διὰ τοῦ πόθου τὰ ἐκ φύσεως διεστῶτα.

Ἡ φιλία ἔχει βεβαιον τὸ ἦθος καὶ ἀμετάπτωτον. Ἡ φιλία εἶναι ἡδυπάθειά τις ἠθικὴ καθηδύνουσα τὴν ψυχήν. Ἡ φιλία πάντα ὑπομένει καὶ πάσχουσα καὶ ἀκούουσα. *Ἡ φιλία*, κατὰ τὸν μέγαν Ἀριστοτέλη, *ἔστι μία ψυχὴ ἐν δυοὶ σώμασιν ἐνοικοῦσα.* Ἡ φιλία εἶναι ἰσχυροτέρα τῆς συγγενικῆς ἀγάπης, διότι ἡ μὲν συγγενικὴ ἀγάπη ἀνάγκης εἶναι ἔργον, ἡ δὲ φιλία προαιρέσεως.

Ἡ φιλία ὑπαγορεύει εὐλάβειαν πρὸς τὰ ἱερὰ τῶν φίλων, ἀγνότητα εἰς τὴν πολιτείαν, ἀκεραιότητα εἰς τὰ ἤθη, πίστιν εἰς τὸν χαρακτῆρα, σταθερότητα εἰς τὰς ἀποφάσεις, εἰλικρίνειαν εἰς τοὺς λόγους, παρρησίαν εἰς τὸ ἀνακοινοῦν τὰ ὀρθὰ καὶ ὠφέλιμα καὶ λέγειν τὴν ἀλήθειαν. Ἡ φιλία εἶναι τὸ ἔρεισμα τῆς ἐπὶ γῆς εὐδαιμονίας δύο ἀγαθῶν ἀνθρώπων, διότι μόνον μεταξὺ τοιούτων ἡ ἀληθὴς φιλία ἀναπτύσσεται.

Ὁ θεῖος Πλάτων λέγει· ***Φιλία ὁμόνοια ὑπὲρ καλῶν καὶ δικαίων, προαίρεσις βίου τοῦ αὐτοῦ, ὁμοδοξία περὶ προαιρέσεως καὶ πράξεως, ὁμόνοια περὶ βίου κοινωνίαν μετ' εὐνοίας, κοινωνία τοῦ εὖ ποιῆσαι καὶ παθεῖν.***

18. Διαθήκη Εὐδαμίδα τοῦ Κορινθίου.

Εὐδαμίδας ὁ Κορίνθιος εἶχε φίλους Ἀρεταῖον τὸν Κορίνθιον καὶ Χαρίξενον τὸν Σικυώνιον. Καὶ ὁ μὲν Εὐδαμίδας ἦτο πενέστατος, οἱ δὲ φίλοι αὐτοῦ ἱκανῶς εὔποροι.

Ἀσθενήσας δ' ὁ Εὐδαμίδας βαρέως καὶ ἐννοήσας, ὅτι τὸ τέλος τοῦ βίου ἐγγίζει συνέταξε διαθήκην, ἥτις εἰς τοὺς πολλοὺς μὲν ἴσως φανῇ γελοία, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς ἄνδρα ἀγαθὸν καὶ φιλίαν τιμῶντα, διότι ἐν αὐτῇ ἦσαν γεγραμμένα τὰ ἑξῆς: *Ἀπολείπω εἰς μὲν τὸν Ἀρεταῖον τὴν μητέρα μου νὰ τρέφῃ καὶ γηροκομῇ αὐτήν, εἰς δὲ τὸν Χαρίξενον ἀπολείπω τὴν θυγατέρα μου νὰ νυμφεύσῃ αὐτὴν δίδων ἐξ ἰδίων προῖκα δσην δύναται πλείστην. Ἐὰν ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ πάθῃ τις ἐκ τῶν δύο, τὴν μερίδα τούτου ἀπολείπω εἰς τὸν ἕτερον.*

Ὅτε λοιπὸν ἀνεγνώσθη ἡ διαθήκη αὕτη, πάντες οἱ γινώσκοντες μὲν τὴν πενίαν τοῦ Εὐδαμίδα, ἀγνοοῦντες δὲ τὴν φιλίαν, δι' ἧς συνεδέετο μετὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων, ἐξελάμβανον τὸ πρᾶγμα ὡς ἀστειότητα καὶ γελῶντες ἀπῄρχοντο. Οἱ κληρονόμοι ὅμως, πρὸς οὓς ταῦτα κατέλιπεν, ὡς ἤκουσαν ἦλθον εὐθύς, ἵνα ἐκτελέσωσι τὰ τῆς διαθήκης.

Συνέβη ὅμως ὁ Χαρίξενος ν' ἀποθάνῃ μετὰ πέντε ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Εὐδαμίδα. Ὁ δ' Ἀρεταῖος τότε ἀκριβὴς ἐκτελεστὴς τῆς διαθήκης παραλαβὼν καὶ τὴν μερίδα τοῦ Χαριξένου καὶ τὴν μητέρα τοῦ φίλου τρέφει καὶ γηροκομεῖ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐνύμφευσε μετ' ὀλίγον δώσας ἐν ὡς προῖκα δύο τάλαντα ἐκ τῶν πέντε, ἅπερ εἶχεν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα, δύο δὲ εἰς τὴν τοῦ φίλου· πρὸς τούτοις δὲ ἠθέλησε νὰ γείνῃ ὁ γάμος ἀμφοτέρων κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν.

19. Ὅρκος πίστεως εἰς τὴν φιλίαν.

Ὁρκίζομαι ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ βωμοῦ σου,
Φιλία, εἰς τὰ δόγματα, τοὺς νόμους, τοὺς θεσμούς σου,
ἐν ὅσῳ ζῶ ἐπὶ τῆς γῆς ἀκλόνητος νὰ μείνω,
νὰ τὰ τηρήσω ἀκριβῶς χωρὶς νὰ παρεκκλίνω.
Ὀμνύω τὸν ἐλάχιστον νὰ μὴ πατήσω ὅρκον
καὶ τὸν συνήθη πάντοτε νά σοι προσφέρω φόρον,
ἁγνῶς νά σε λατρεύω
καὶ ὡς θεάν ἐφέστιον πιστῶς νά σε προσβεύω.

—

Εὐδαιμονίαν ἀληθῆ οὐ μόνη προσπορίζεις
εἰς τοὺς πιστούς σου λατρευτάς· οὐ μόνη ὠφελεῖζεις
τὸν ἄνθρωπον καὶ συντηρεῖς ἁρμονικῶς τὰ πάντα,
εἰς σὲ χρυσοῦν ἀνήγειραν οἱ φίλοι ἀνδριάντα.
Βωμοὶ ἀνῳκοδόμηνται εἰς τ' ὄνομά σου τόσοι,
καὶ προσφορὰς προσάγουσιν εἰς τοὺς βωμούς σου ὅσοι
πιστοὶ εἰς τὴν φιλίαν
μὲ ἀμοιβαίαν ἀγαποῦν ἀγάπην καὶ τελείαν.

—

Πιστὸς εἰς τὴν φιλίαν μου θὰ ἀγαπῶ τὸν φίλον
μ' ἀγάπην ἀπαράμιλλον, μ' ἐνθουσιώδη ζῆλον.
Ὁλοκαυτώματα ἁγνά, τῆς πίστεώς μου δεῖγμα,
καὶ ἑκατόμβας ἐντελεῖς ἐς τὸ ἱερόν σου βῆμα
προσάγων μετὰ ζέσεως οὐδέποτε θὸ παύσω
καὶ σμύρναν καὶ λιβανωτὸν πολύν, πολὺν θὰ καύσω·
σπονδὰς ἐκεῖ θὰ χύσω
εἰς ὅσα ἤδη ὤμοσα νὰ μὴ ἐπιορκήσω.

—

Ναί, φίλε, ἐν ὀνόματι ὀμνύω τῆς φιλίας,
ὅτι πιστῶς θά σ' ἀγαπῶ καὶ μετ' εἰλικρινείας·
κι' ὡς ἀσφαλὲς ἐχέγγυον τῆς πίστεως τὴν κλεῖδα
σοὶ δίδω τῆς καρδίας μου, καὶ ζῶ μὲ τὴν ἐλπίδα
καὶ νέ' ὁλοκαυτώματα εἰς τὸν βωμὸν νὰ καύσω
θεᾶς τῆς καλλινίκου,
'ς τὰ βάθη τῆς καρδίας μου τοῦ ἱεροῦ της οἴκου.

—

Ὦ! ναί, μὲ γράμματα χρυσᾶ 'ς τὰ βάθη τῆς καρδίας
κεχαραγμένον τ' ὄνομα θὰ φέρω τῆς φιλίας,
καὶ προφερόμεν' ἐξ ἁγνῶν χειλέων θὰ μ' εὐφραίνῃ
καὶ ἀνεξάλειπτον ἐκεῖ ἀείποτε θὰ μένῃ.
Τὸ σῶμά μου ἡ κρύα πλὰξ τοῦ τάφου θὰ καλύψῃ,
τὸ ἱερὸν πλὴν αἴσθημα δὲν θέλει ἐξαλείψῃ
τοῦ φίλου, τῆς φιλίας
αὐτὰ μετὰ τοῦ πνεύματος μέχρι τῆς συντελείας.

—

Θὰ μένωσιν ἀχώριστα, συναναμεμιγμένα,
φιλία, φίλος καὶ ψυχὴ εἰς ἓν συμπεφυρμένα·
κ' εὐπρόσδεκτος θὰ γείνωσιν εἰς τὸν Θεὸν θυσία,
ὡς εὔοσμος λιβανωτὸς καὶ σμύρνα καὶ κασσία.
Πλὴν φεῦ! ποῦ φίλοι σήμερον; Ποῦ Δάμωνες, Φιντίαι;
Τοιαῦται εἶναι σπάνιαι τὴν σήμερον φιλίαι!
Πολλοὶ καλοῦνται φίλοι
ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι καὶ μόνον μὲ τὰ χείλη.

—

Τὴν σήμερον κατήντησεν ἡ ἱερὰ φιλία
συμφέρον ἰδιαίτερον, ἁπλῆ κερδοσκοπία.
Ἐν ὅσῳ ἡ τύχη σ' εὐνοεῖ, κ' οἱ φίλοι σ' εὐνοοῦσι,

πλὴν ἅμα σ' ἴδουν δυστυχῆ, εὐθὺς σὲ λησμονοῦσι·
κ' ἐν ᾧ προτοῦ δὲν ἔλειπον θερμῶς νὰ σ' ἐκθειάζουν,
εἰς τὸν καιρὸν τῶν συμφορῶν κἂν δέν σε πλησιάζουν.
Ὦ! πόση ἀθλιότης!
Τὸ πᾶν λοιπὸν κατήντησεν ἀπάτη, δολιότης.

---

20. Ἡ ἐργασία.

Ἡ ἐργασία εἶναι ὁ νόμος τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως, ἡ ἀρχὴ ἡ ὠθοῦσα πρὸς τὰ πρόσω τούς τε ἀνθρώπους κατ' ἄτομον καὶ τὰ ἔθνη, εἶναι ὁ πρῶτος ὅρος ὁ ἐπιβληθεὶς τῷ ἀνθρώπῳ ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ· «*ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγεῖν τὸν ἄρτον σου*», λέγει ἐπιτακτικῶς πρὸς τὸν πρωτόπλαστον ἐκβαλλόμενον τοῦ Παραδείσου.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώτων ἀναγκάζονται πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων νὰ ἐργάζωνται ἰδίαις χερσίν· ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἀνάγκην τῆς τοιαύτης ἐργασίας ὀφείλουσι ν' ἀσχολῶνται οὕτως ἢ ἄλλως, ἐὰν θέλωσι νὰ αἰσθάνωνται ἀληθῶς τὴν εὐδαιμονίαν ἐν τῇ γῇ.

Διὰ τῆς ἐργασίας μάλιστα μορφοῦται ὁ ἐν τῇ πράξει χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου. Αὕτη γεννᾷ καὶ διευθύνει τὴν ὑπακοήν, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονήν. Αὕτη παρέχει τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιδεξιότητα καὶ εὐχέρειαν περὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ καὶ ἀπαλλάσσει αὐτὸν πολλῶν κακῶν, διότι «*ἀργία μήτηρ πάσης κακίας ἐστί*».

Ἴσως ἡ ἐργασία εἶναι βάρος καὶ πόνος· ἀλλὰ σύναμα εἶναι τιμὴ καὶ δόξα, διότι ἄνευ αὐτῆς οὐδὲν ἀγαθὸν δύναται νὰ τελεσθῇ ἐν τῷ κόσμῳ· διὰ ταῦτα καὶ ὁ παλαιὸς ποιητὴς Ἐπίχαρμος πάνυ ὀρθῶς λέγει· «*Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τ' ἀγάθ' οἱ θεοί*».

Πᾶν ὅ,τι μέγα ὑπάρχει ἐν τῇ ἀνθρωπότητι προῆλθεν ἐκ τῆς ἐργασίας. Διὰ ταύτης ὁ ἄνθρωπος χώρας ἀκαλλιεργήτους καὶ ἐρήμους μετέβαλεν εἰς μαγευτικὰ τοπία· διὰ ταύτης ἀνεκάλυψε τοὺς μυστηριώδεις νόμους τῆς φύσεως καὶ οὕτως ἠδυνήθη ν' ἀναπαραγάγῃ καὶ πολλαπλασιάσῃ ἐπ' ἄπειρον τὰ φυτά, τὰ ἄνθη καὶ τοὺς καρποὺς αὐτῶν. Διὰ ταύτης ὑπέταξεν ὑπὸ τὴν θέλησιν αὐτοῦ τὰ πλεῖστα τῶν ζῴων, ἵνα βοηθῶσιν αὐτὸν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐργασίας. Διὰ ταύτης κατῆλθεν εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς, ἐξήγαγε τὰ μέταλλα εἰς ἀμόρφους ὄγκους καὶ μετεσχημάτισεν αὐτὰ εἰς ἀπαστράπτοντα κοσμήματα. Διὰ ταύτης τὴν ὁρμητικὴν καὶ καταστρεπτικὴν δύναμιν τῶν ποταμίων ὑδάτων ἐκανόνισεν οὕτως, ὥστε ἀντὶ ὀλέθρου ὠφελείας μᾶλλον πρόξενα γίνονται. Διὰ ταύτης μετέβαλεν εἰς ὡραίους καὶ ἀνθηροὺς λειμῶνας τόπους ἐλώδεις καὶ νοσηρούς, λόφους καὶ πεδιάδας ἐκάλυψε δι' ἀμπελώνων, ἐλαιώνων καὶ παντοειδῶν δένδρων χρησιμωτάτων. Διὰ ταύτης κατεσκεύασεν ἀτμοκίνητα καὶ σιδηροδρόμους, δι' ὧν ἐξεμηδένισε τὰς ἀποστάσεις. Διὰ τῆς ἐργασίας, ἐπιμονῆς καὶ ὑπομονῆς ἐπενόησε καὶ προήγαγε τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, εἰς ὃ σημεῖον εὑρίσκονται νῦν.

Ἐὰν αὕτη λοιπὸν καταργηθῇ, ὁ ἄνθρωπος θὰ καταληφθῇ ὑπὸ ἠθικοῦ θανάτου. Διὰ τοῦτο ὁ μέγας τῆς Ἀμερικῆς πολίτης, ὁ Βενιαμὶν Φραγκλῖνος ὀρθῶς λέγει, «*ὅσοι ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ τι ἄνευ ἐργασίας καὶ κόπου, εἶναι ἀληθηριασταὶ τῆς ἀνθρωπότητος.*»

Ἡ ἀργία καὶ οὐχὶ ἡ ἐργασία εἶναι κατάρα διὰ τὸν ἄν-

θρωπον, διότι αὕτη καταβιβρώσκει τὴν καρδίαν, ὥσπερ ἡ σκωρία τὸν σίδηρον, καὶ ἐξευτελίζει τὸν ἄνθρωπον· ὅθεν καὶ ὁ Ἡσίοδος λέγει, **«ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δὲ τ' ὄνειδος»**. Ἡ ἐργασία λοιπὸν ἐπιβάλλεται πᾶσιν ἀνεξαιρέτως· διότι ἕκαστος ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ἰδίου βίου εἴτε πλούσιος εἴτε πτωχὸς ἔχει νὰ πράξῃ τι. Ὁ εὐγενὴς τήν τε καταγωγὴν καὶ ἀνατροφήν, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ᾖ πλούσιος, ἔχει καθῆκον ἀπαραίτητον νὰ ἐργασθῇ κατὰ δύναμιν πρὸς τὸ κοινὸν καλόν, οὕτινος καὶ αὐτὸς συμμετέχει· διότι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ τρέφηται καὶ ἐνδύηται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων ὁ μὴ συνεισφέρων τι ὡς ἀντάλλαγμα πρὸς τὴν κοινωνίαν, ἧς μέλος καὶ αὐτὸς τυγχάνει.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ μὴ ἐπιλανθανώμεθα τοῦ σοφοῦ, **«πᾶν μέτρον ἄριστον»**, διότι ἡ ὑπέρμετρος ἐργασία βλάπτει, ἐν ᾧ ἡ μετὰ φρονήσεως καὶ ἐν μέτρῳ γινομένη ἀποβαίνει ὠφέλιμος τῇ τε ψυχῇ καὶ τῷ σώματι.

---

21. Ὁ περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας μῦθος τοῦ Ἡρακλέους.

Ὅτε ὁ Ἡρακλῆς ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας μετέβαινεν εἰς τὴν ἐφηβικήν, ἐν ᾗ ἤδη οἱ παῖδες αὐτεξούσιοι γινόμενοι δηλοῦσιν, εἴτε θὰ τραπῶσιν εἰς τὸν βίον τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς εἴτε τῆς κακίας, ἐξελθὼν εἰς ἡσυχόν τινα τόπον ἐκάθισεν ἀπορῶν τίνα τῶν δύο ὁδῶν νὰ τραπῇ. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ εἶδε μακρόθεν προσερχομένας δύο γυναῖκας ὑψηλάς. Τούτων ἡ μὲν ἦτο εὐπρεπὴς τὴν ὄψιν καὶ φύσει εὐγενής, κεκοσμημένη δὲ τὸ μὲν σῶμα διὰ καθαρότητος, τὰ δὲ ὄμματα δι' αἰδοῦς,

τὸ δὲ σχῆμα διὰ σωφροσύνης, ἔφερε δὲ λευκὴν ἐσθῆτα· ἡ δ' ἑτέρα ἦτο πολύσαρκος καὶ μαλθακή, κεκαλλωπισμένη δὲ τόσον, ὥστε κατὰ μὲν τὸ χρῶμα νὰ φαίνηται λευκοτέρα καὶ ἐρυθροτέρα, κατὰ δὲ τὸ σχῆμα ὀρθοτέρα τοῦ φυσικοῦ· εἶχε δὲ τὰ ὄμματα ἀνεῳγμένα καὶ ἐσθῆτα τοιαύτην, ἐξ ἧς νὰ διαλάμπῃ μάλιστα ἡ ὡραιότης αὐτῆς· μετὰ προσοχῆς δὲ παρετήρει ἑαυτὴν συχνάκις καὶ ἄν τις αὐτὴν θεᾶται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἑαυτῆς σκιὰν ἀπέβλεπε.

Ἅμα δὲ ἔφθασαν πλησιέστερον, ἡ μὲν πρώτη ῥηθεῖσα ἐβάδιζε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἡ δ' ἑτέρα θέλουσα νὰ ἔλθῃ πρώτη προσέδραμε πρὸς τὸν Ἡρακλέα καὶ εἶπε· «Σὲ βλέπω, ὦ Ἡράκλεις, ὅτι ἀπορεῖς τίνα τῶν δύο ὁδῶν νὰ τραπῇς εἰς τὸν βίον. Ἐὰν λοιπὸν ἐμὲ κάμῃς φίλην, θά σε ὁδηγήσω ἐπὶ τὴν ἡδίστην καὶ εὐκολωτάτην ὁδόν· καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς θὰ μείνῃς ἄγευστος, τὰ δὲ χαλεπὰ καθ' ὅλον σου τὸν βίον δὲν θὰ δοκιμάσῃς· διότι πρῶτον μὲν δὲν θὰ φροντίζῃς περὶ πολέμου οὐδὲ περὶ ἄλλων πραγμάτων, ἀλλὰ θὰ ζῇς σκεπτόμενος τί εὐχάριστον σιτίον ἢ ποτὸν δύνασαι νὰ εὕρῃς, ἢ τί ἰδὼν ἢ ἀκούσας δύνασαι νὰ τερφθῇς, ἢ τίνων ὀσφραινόμενος ἢ ἁπτόμενος δύνασαι νὰ εὐχαριστηθῇς καὶ πῶς μαλακώτατα νὰ κοιμᾶσαι καὶ πῶς ἀπονώτατα πάντων τούτων ν' ἀπολαύῃς. Ἐάν δέ ποτε ὑποπτεύσῃς, ὅτι ἐλλείπουσι τὰ μέσα, δι' ὧν δύνασαι ν' ἀποκτήσῃς ταῦτα, μὴ φοβοῦ, ὅτι θά σε ὁδηγήσω νὰ πορίζησαι ταῦτα κοπιάζων καὶ ταλαιπωρούμενος καὶ σωματικῶς καὶ διανοητικῶς. Διότι σὺ θὰ μεταχειρίζησαι ὅσα οἱ ἄλλοι πορίζονται ἐργαζόμενοι, καὶ οὐδενός, ἐξ οὗ εἶναι δυνατὸν κερδαίνῃς τι, θὰ ἀπέχῃς, διότι ἐγὼ παρέχω ἐξουσίαν τοῖς ἐμοῖς φίλοις πανταχόθεν νὰ ὠφελῶνται.»

Ἀκούσας ταῦτα ὁ Ἡρακλῆς εἶπεν· «ὦ γύναι, πῶς ὀνο-

μάζεσαι;» Αὕτη δ' ἀπεκρίθη· «οἱ μὲν ἐμοὶ φίλοι καλοῦσί με εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντές με κακίαν».

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ καὶ ἡ ἑτέρα γυνὴ προσελθοῦσα εἶπε· «Καὶ ἐγώ, ὦ Ἡράκλεις, ἦλθον πρὸς σὲ γινώσκουσα τοὺς γεννήσαντάς σε καὶ ἣν ἔχεις ἀγάπην ἐκ φύσεως πρὸς τὰ καλά. Διὰ ταῦτα ἐλπίζω, ὅτι, ἂν τραπῇς τὴν πρὸς ἐμὲ ἄγουσαν ὁδόν, πολλὰ καὶ λαμπρὰ θὰ κατορθώσῃς ἔργα, προσέτι δὲ καὶ ἐγὼ θὰ ἀναδειχθῶ διὰ τῶν ἀγαθῶν πράξεών σου πολὺ ἐντιμοτέρα καὶ διαπρεπεστέρα. Δὲν θά σε ἐξαπατήσω δὲ δι' ἐλκυστικῶν προοιμίων, ἀλλά, καθ' ὃν τρόπον οἱ θεοὶ ὥρισαν τὰ πράγματα, θά σοι διηγηθῶ ἀκριβῶς. Οἱ θεοὶ δῆλον ὅτι οὐδὲν τῶν ἀγαθῶν καὶ καλῶν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας δίδουσι τοῖς ἀνθρώποις· ἀλλ' ἐὰν θέλῃς νὰ ὦσιν εὐμενεῖς πρὸς σὲ οἱ θεοί, πρέπει νὰ λατρεύῃς αὐτούς· ἐὰν θέλῃς ν' ἀγαπᾶσαι ὑπὸ φίλων, πρέπει νὰ εὐεργετῇς τοὺς φίλους· ἐὰν θέλῃς ὑπό τινος πόλεως νὰ τιμᾶσαι, πρέπει ταύτην νὰ ὠφελήσῃς· ἐὰν δὲ ἀξιοῖς νὰ θαυμάζησαι ἐπ' ἀρετῇ ὑπὸ τοῦ γένους, πρέπει νὰ φροντίσῃς πῶς εὐεργετικὸς εἰς τοῦτο νὰ φανῇς· ἐὰν ἐπιθυμῇς ἡ γῆ νά σοι παρέχῃ ἀφθόνους καρπούς, πρέπει νὰ καλλιεργῇς ταύτην· ἐὰν δὲ νομίζῃς, ὅτι πρέπει νὰ κατασταθῇς πλούσιος ἐκ βοσκημάτων, τούτων πρέπει νὰ ἐπιμελῆσαι· ἐὰν δὲ διὰ πολέμου ἐπιχειρῇς νὰ ἀναδειχθῇς μέγας, τὰς πολεμικὰς τέχνας παρὰ τῶν εἰδημόνων ἀνάγκη νὰ μάθῃς καὶ προσέτι πρέπει νὰ ἀσκηθῇς τίνι τρόπῳ νὰ μεταχειρίζησαι αὐτάς· ἐὰν δὲ καὶ κατὰ τὸ σῶμα θέλῃς νὰ εἶσαι δυνατός, πρέπει νὰ ἐθίζῃς τὸ σῶμα νὰ ὑπηρετῇ τὸν νοῦν καὶ νὰ γυμνάζῃς αὐτὸ σὺν πόνοις καὶ ἱδρῶτι.»

Λαβοῦσα τότε τὸν λόγον ἡ Κακία εἶπεν· «Ἐννοεῖς, ὦ Ἡράκλεις, πόσον χαλεπὴ καὶ μακρὰ εἶναι ἡ ἐπὶ τὰς εὐφροσύνας ἄγουσα ὁδός, ἣν ἡ γυνὴ αὕτη σοι διηγεῖται; Ἐγὼ δὲ θά σε ὁδηγήσω ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν διὰ ῥᾳδίας καὶ βραχείας ὁδοῦ». Εἶπε δὲ τότε ἡ Ἀρετή· «ὦ ἀθλία, καὶ τί καλὸν ἔχεις σύ; ἢ τί εὐχάριστον γινώσκεις οὐδὲν πρὸς ἀπόλαυσιν τούτων θέλουσα νὰ πράττῃς; Σὺ δὲν ἀναμένεις τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἡδέων, ἀλλὰ πρὶν ἐπιθυμήσῃς, πληροῖς σεαυτὴν ἐκ πάντων ἐσθίουσα μὲν πρὶν νὰ πεινάσῃς, πίνουσα δὲ πρὶν νὰ διψήσῃς. Καί, ἵνα μὲν ἡδέως φάγῃς, ὀψοποιοὺς μηχανᾶσαι, ἵνα δὲ ἡδέως πίνῃς, καὶ οἴνους πολυτελεῖς παρασκευάζεις καὶ κατὰ τὸ θέρος περιτρέχουσα χιόνα ζητεῖς· ἵνα δὲ ἡδέως κοιμηθῇς, ὄχι μόνον τὰς στρωμνὰς μαλακὰς παρασκευάζεις, ἀλλὰ καὶ τὰς κλίνας καὶ τὰ ὑπόβαθρα· διότι ὄχι διὰ κόπον, ἀλλὰ δι' ἀργίαν ὕπνον ἐπιθυμεῖς. Ἀθάνατος δὲ οὖσα ἐκ μὲν τῶν θεῶν εἶσαι ἀπερριμμένη, ὑπὸ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἀνθρώπων ἀτιμάζεσαι· οὐδέποτε δ' ἤκουσας τὸ ἥδιστον πάντων τῶν ἀκουσμάτων, δηλ. τὸν ἴδιον ἔπαινον, καὶ οὐδέποτε εἶδες τὸ ἥδιστον πάντων τῶν θεαμάτων, διότι οὐδὲν πώποτε ἴδιον ἔργον καλὸν ἔχεις ἴδῃ. Τίς δὲ εἰς σὲ λέγουσάν τι ἤθελε πιστεύσῃ; Τίς δὲ εἰς σὲ ἔχουσαν ἀνάγκην τινὸς ἤθελε παράσχῃ βοήθειαν; ἢ τίς φρόνιμος ἤθελε τολμήσῃ νὰ γείνῃ ὀπαδός σου; Ἐγὼ δὲ συναναστρέφομαι μὲν τοὺς θεούς, συναναστρέφομαι δὲ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀγαθούς. Ἔργον δὲ καλὸν οὐδὲν οὔτε θεῖον οὔτε ἀνθρώπινον χωρὶς ἐμοῦ γίνεται. Τιμῶμαι δὲ μάλιστα πάντων καὶ παρὰ τοῖς θεοῖς καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς, οὖσα ἀγαπητὴ μὲν συνεργὸς εἰς τοὺς τεχνίτας, πιστὴ δὲ φύλαξ τῶν οἰκιῶν εἰς τοὺς οἰκέτας, ἀγαθὴ δὲ βοηθὸς τῶν ἐν εἰρήνῃ πράξεων, σταθερὰ δὲ σύμμαχος τῶν πολεμικῶν ἔργων καὶ ἀρίστη φιλίας κοινωνός. Οἱ δὲ ἐμοὶ φίλοι ἡδέως μὲν καὶ ἄνευ ἐνοχλή-

σεων τῆς τροφῆς ἀπολαύουσι, διότι ἀναμένουσιν, ἕως οὗ ἐπιθυμήσωσιν αὐτήν, κοιμῶνται δ' ἡδύτερον ἢ οἱ μὴ ἐργαζόμενοι. Καὶ οἱ μὲν νέοι διὰ τοὺς ἐπαίνους τῶν πρεσβυτέρων χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραίτεροι διὰ τὰς τῶν νέων τιμὰς εὐφραίνονται· καὶ ἡδέως μὲν τὰς παλαιὰς πράξεις ἐνθυμοῦνται, εὐχαριστοῦνται δὲ πράττοντες τὰς παρούσας· καὶ δι' ἐμὲ ἀγαπητοὶ μὲν τοῖς θεοῖς καὶ τοῖς φίλοις εἶναι, ἔντιμοι δὲ τῇ πατρίδι· ὅταν δ' ἐπέλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος, δὲν κεῖνται μετὰ λήθης ἐν τῷ τάφῳ ἄνευ τιμῆς, ἀλλὰ πάντοτε ὑμνούμενοι καὶ τιμώμενοι διαμένουσιν ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἐπιγινομένων. Τοιαῦτα, ὦ τέκνον γονέων ἀγαθῶν, ἐργαζόμενος δύνασαι ν' ἀποκτήσῃς τὴν μακαριστάτην εὐδαιμονίαν.»

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἡρακλῆς ἄνευ δισταγμοῦ ἠκολούθησε τὴν Ἀρετήν.

---

22. Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ Ἀρίσταρχος. Περὶ ἐργασίας.

Ὁ Σωκράτης ἰδών ποτε τὸν φίλον αὐτοῦ Ἀρίσταρχον, ὄντα σκυθρωπὸν παρὰ τὸ σύνηθες εἶπε πρὸς αὐτόν. Φαίνεται, ὦ Ἀρίσταρχε, ὅτι δυσάρεστόν τι συμβαίνει εἰς σέ. Λέγε λοιπὸν πρὸς ἐμὲ διὰ τί πάσχεις καὶ ἴτως δυνηθῶ νά σε ἀνακουφίσω κατά τι.

Καὶ ὁ Ἀρίσταρχος ἀπεκρίθη.

— Βεβαίως, ὦ Σώκρατες, εὑρίσκομαι εἰς μεγάλην ἀπορίαν, διότι, ἀφ' οὗ ἔγεινε στάσις ἐν Ἀθήναις, ἐπειδὴ πολλοὶ ἐκ τῶν δημοκρατικῶν κατέφυγον εἰς Πειραιᾶ, συνῆλθον πρὸς ἐμὲ ἐγκαταλελειμμέναι ἀδελφαί, ἐξάδελφοι καὶ ἀνεψιαὶ τοσαῦται, ὥστε μόνον ἐλεύθεροι διαμένουσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ μου δέκα τέσσαρες. Ἀλλ' οὔτε ἐκ τῆς γῆς λαμβάνομεν εἰσόδημά τι, διότι οἱ περὶ τοὺς τριάκοντα κατέχουσιν αὐτήν, οὔτε ἀπὸ τῶν οἰκιῶν λαμβάνομεν ἐνοίκιον, διότι ἔγεινεν ἐν τῇ πόλει ὀλιγανθρωπία φυγαδευθέντων τῶν πολιτῶν διὰ τοὺς τριάκοντα. Τὰ δ' ἔπιπλα ἡμῶν οὐδεὶς ἀγοράζει, οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ δανεισθῇ τις χρήματα παρ' ἄλλου, διότι εὐκολώτερον εἶναι ζητῶν νὰ εὕρῃ τις χρήματα καθ' ὁδὸν ἢ δανειζόμενος νὰ λάβῃ. Καὶ εἶναι μὲν λυπηρόν, ὦ Σώκρατες, νὰ βλέπῃ τις τοὺς οἰκείους στερουμένους τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων, ἀδύνατον δὲ ἐγὼ νὰ θρέψω τόσους ἐν τοιαύτῃ περιστάσει.

Ἀκούσας λοιπὸν ταῦτα ὁ Σωκράτης εἶπεν.

— Ἆρά γε πῶς συμβαίνει, ὥστε ὁ μὲν Κεράμων, ἐν ᾧ τρέφει πολλούς, ὄχι μόνον δύναται νὰ προμηθεύῃ τὰ ἀναγκαῖα εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τούτους, ἀλλὰ καὶ περίσσευμα ἔχει τόσον, ὥστε πλουτεῖ, σὺ δὲ ἐπίσης πολλοὺς τρέφων φοβεῖσαι μήπως δι' ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων ἅπαντες ἀπολεσθῆτε;

— Διότι, μὰ τὸν Δία, ἀπεκρίθη ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ μὲν Κεράμων τρέφει δούλους, ἐγὼ δὲ ἐλευθέρους.

Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπε·

— Καὶ νομίζεις ὅτι καλλίτεροι εἶναι οἱ παρὰ τῷ Κεράμωνι δοῦλοι ἢ οἱ παρὰ σοὶ ἐλεύθεροι;

— Ἐγὼ βεβαίως νομίζω, ὅτι καλλίτεροι εἶναι οἱ παρ' ἐμοὶ ἐλεύθεροι, εἶπεν ὁ Ἀρίσταρχος.

— Λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, δὲν εἶναι ἄτοπον ὁ μὲν Κεράμων νὰ εὐπορῇ ἔχων χειροτέρους, σὺ δ' ἔχων κατὰ πολὺ ἀνωτέρους νὰ εὑρίσκησαι ἐν ἀπορίᾳ;

Συμβαίνει τοῦτο, μὰ τὸν Δία, ἀπεκρίθη ὁ Ἀρίσταρχος, διότι ἐκεῖνος μὲν τρέφει τεχνίτας, ἐγὼ δὲ ἀνθρώπους ἐλευθερίως πεπαιδευμένους.

— Ἀρά γε, εἶπεν ὁ Σωκράτης, τεχνῖται εἶναι οἱ γινώσκοντες νὰ κατασκευάζωσί τι χρήσιμον;

— Μάλιστα, ἀπεκρίθη.

— Τὰ ἄλευρα λοιπὸν δὲν εἶναι χρήσιμα;

— Πολὺ χρήσιμα βεβαίως.

— Τί δὲ οἱ ἄρτοι;

— Οὐχὶ ὀλιγώτερον.

— Τί δὲ ἱμάτια δι' ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ χλαμύδες καὶ χιτῶνες δὲν εἶναι χρήσιμα;

— Καὶ ταῦτα πάντα, ἀπεκρίθη, βεβαίως εἶναι πολὺ χρήσιμα.

— Ἔπειτα, εἶπεν ὁ Σωκράτης, οἱ παρὰ σοὶ οὐδὲν ἐκ τούτων γινώσκουσι νὰ κατασκευάζωσι;

— Νομίζω ὅτι πάντα ταῦτα γινώσκουσι.

— Ἔπειτα ἀγνοεῖς, ὅτι ἐξ ἑνὸς τούτων τῶν ἐπιτηδευμάτων, τῆς ἀλευροποιίας, ὁ Ναυσικύδης οὐ μόνον ἑαυτὸν καὶ τοὺς οἰκείους τρέφει, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ χοίρους πολλοὺς καὶ βοῦς καὶ περισσεύματα ἔχει τοσαῦτα, ὥστε πολλάκις καὶ εἰς τὴν πόλιν παρέχει μεγάλας ὑπηρεσίας ἐν ἀνάγκῃ; Ἀπὸ δὲ τῆς ἀρτοποιίας ὁ Κύρηβος καὶ τὴν οἰκίαν πᾶσαν διατρέφει καὶ ζῇ πλουσιοπαρόχως; Πλεῖστοι δ' ἄλλοι ἢ ἱμάτια κατασκευάζοντες ἢ ἄλλας ἐργασίας ἐργαζόμενοι διατρέφουσιν ἑαυτοὺς καὶ τοὺς οἰκείους;

— Ναί, μὰ τὸν Δία, ἀπεκρίθη· διότι οὗτοι μὲν ἀγοράζοντες δούλους βαρβάρους ἀνθρώπους ἀναγκάζουσι νὰ ἐργάζωνται ταῦτα, ὅπερ ἔχει καλῶς, ἐγὼ ὅμως ἔχω ἐλευθέρους ἀνθρώπους καὶ συγγενεῖς.

— Λοιπόν, εἶπεν ὁ Σωκράτης, διότι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ συγγενεῖς σου, νομίζεις ὅτι οὐδὲν ἄλλο πρέπει νὰ πράττωσιν ἢ νὰ τρώγωσι καὶ νὰ κοιμῶνται; Καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐλευθέρων βλέπεις, ὅτι οἱ ἀργοὶ ζῶσι κάλλιον καὶ τούτους μᾶλλον εὐδαιμονίζεις, ἢ τοὺς ἐργαζομένους τὰ πρὸς τὸν βίον χρήσιμα; Ἢ αἰσθάνεσαι, ὅτι ἡ μὲν ἀργία καὶ ἡ ἀμέλεια εἶναι ὠφέλιμα εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὸ νὰ μάθωσιν, ὅσα πρέπει νὰ γνωρίζωσι, καὶ εἰς τὸ νὰ ἀνακαλῶσιν ἐν τῇ μνήμῃ, ὅσα ἤθελον μάθῃ, καὶ ἵνα ὦσιν ὑγιεῖς κατὰ τὰ σώματα καὶ ἵνα ἀποκτήσωσι καὶ διατηρῶσι τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον, ἡ δ' ἐργασία καὶ ἐπιμέλεια τούτων οὐδαμῶς χρήσιμα;

Καὶ διατί ἔμαθον ταῦτα; ἐπὶ λόγῳ ὅτι οὐδαμῶς εἶναι χρήσιμα ἐν τῷ βίῳ καὶ ὅπως οὐδὲν τούτων πράξωσιν ἢ τὸ ἐναντίον, ὅπως δηλαδὴ καὶ ἐπιμεληθῶσι τούτων καὶ ὠφεληθῶσιν ἐξ αὐτῶν; Πότε δὲ οἱ ἄνθρωποι φέρονται μᾶλλον φρονίμως καθήμενοι ἀργοὶ ἢ εἰς τὰ χρήσιμα ἀσχολούμενοι; Πότε δὲ εἶναι δικαιότεροι; Ὅταν ἐργάζωνται ἢ ἀργοὶ μένοντες σκέπτωνται μόνον περὶ τῶν ἐπιτηδείων;

Ἀλλὰ καὶ τώρα μέν, ὡς ἐγὼ νομίζω, οὔτε σὺ ἐκείνας ἀγαπᾷς οὔτε ἐκεῖναι σέ· διότι σὺ μὲν νομίζεις, ὅτι αὗται εἶναι ἐπιζήμιοι πρὸς σέ, αὗται δέ, διότι βλέπουσιν ὅτι λυπεῖσαι δι' αὐτάς. Ἐκ τούτων δὲ κίνδυνος ὑπάρχει μήπως ἡ πρὸς ἀλλήλους ἀπέχθεια αὐξηθῇ, ἐλαττωθῇ δὲ ἡ πρότερον γενομένη χάρις. Ἐὰν ὅμως φροντίσῃς, ἵνα πᾶσαι τεθῶσιν εἰς ἐνέργειαν, σὺ μὲν θὰ ἀγαπήσῃς αὐτὰς βλέπων ὅτι εἶναι ὠφέλιμοι πρὸς σέ, ἐκεῖναι δὲ ἐπίσης θὰ ἀγαπήσωσι σὲ αἰσθανόμεναι ὅτι χαίρεις δι' αὐτάς. Ἀναμιμνησκόμενοι δὲ μᾶλλον εὐχαρίστως τὰς προτέρας εὐεργεσίας θὰ αὐξήσητε τὴν ἐκ τούτου προερχομένην εὐχαριστησιν καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ διάγητε πρὸς ἀλλήλους μετὰ μείζονας οἰκειότητος καὶ ἀγάπης.

Ἀφ' οὗ λοιπόν, ὡς φαίνεται, γινώσκουσιν ὅσα εἶναι κάλλιστα καὶ πρέποντα εἰς γυναῖκας, μὴ ὄκνει νὰ ὑποβάλῃς ταῦτα πρὸς αὐτάς, τὰ ὁποῖα καὶ πρὸς σὲ καὶ πρὸς ἐκείνας εἶναι ὠφέλιμα καὶ ἐλπίζω, ὅτι εὐχαρίστως θὰ ὑπακούσωσι.

— Ἀλλά, μὰ τοὺς θεούς, ἀπεκρίθη ὁ Ἀρίσταρχος τοσοῦτον ὀρθὰ λέγεις, ὦ Σώκρατες, ὥστε πρὶν μὲν δὲν ἐτόλμων νὰ δανεισθῶ, γινώσκων ὅτι δαπανήσας, ὅ,τι ἤθελον δανεισθῇ, δὲν θὰ ἠδυνάμην ἔπειτα ν' ἀποδώσω τὸ δανεισθέν, τώρα ὅμως νομίζω, ὅτι δύναμαι νὰ πράξω τοῦτο πρὸς ἔναρξιν ἐργασίας τινός.

Ἕνεκα λοιπὸν τῶν συμβουλῶν τούτων ἔγεινε μὲν προμήθεια κεφαλαίου, ἠγοράσθησαν δὲ ἔρια· καὶ ἐργαζόμεναι μὲν αἱ παρ' αὐτῷ γυναῖκες ἠρίστων, ἐργασθεῖται δὲ ἐδείπνουν, ἦσαν δὲ ἱλαραὶ ἀντὶ σκυθρωπῶν καὶ ἀντὶ νὰ ὑποβλέπωνται εὐχαρίστως ἀλλήλας ἔβλεπον. Καὶ αὗται μὲν ἠγάπων τὸν Ἀρίσταρχον ὡς κηδεμόνα, οὗτος δ' αὐτὰς ἠγάπα ὡς ὠφελίμους. Τέλος δ' ἐλθὼν οὗτος πρὸς τὸν Σωκράτην ἡμέραν τινὰ χαίρων διηγεῖτο ταῦτα καὶ ὅτι αὐτὸν κατηγοροῦσι, διότι μόνος αὐτὸς ἐκ τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐσθίει μὴ ἐργαζόμενος.

Καὶ ὁ Σωκράτης εἶπεν·

— Ἔπειτα δὲν διηγεῖσαι πρὸς αὐτὰς τὸν μῦθον τοῦ κυνός! Λέγουσι δηλαδὴ ὅτι, ὅτε τὰ ζῷα ὡμίλουν, εἶπε τὸ πρόβατον πρὸς τὸν ἑαυτοῦ κύριον· παράδοξα πράττεις, διότι εἰς ἡμᾶς μέν, τὰ ὁποῖα σοὶ δίδομεν καὶ ἔρια καὶ ἀρνία καὶ τυρόν, οὐδὲν δίδεις, πλὴν ὅ,τι λάβωμεν ἐκ τῆς γῆς· εἰς δὲ τὸν κύνα, ὁ ὁποῖος οὐδὲν τοιοῦτόν σοι παρέχει, μεταδίδεις ἐκ τῆς ἰδίας σου τροφῆς».

Ὁ κύων λοιπὸν ἀκούσας εἶπε· «Ναί, μὰ τὸν Δία· διότι ἐγὼ εἶμαι ὁ σώζων καὶ ὑμᾶς, ὥστε νὰ μὴ κλέπτησθε ὑπ' ἀνθρώπων μηδὲ ὑπὸ λύκων νὰ ἁρπάζησθε, ἐπειδή, ἂν μὴ ἐγὼ προεφύλαττον ὑμᾶς, δὲν θὰ ἠδύνασθε οὔτε νὰ βόσκητε φοβούμενα μὴ ἀπολεσθῆτε».

Τοιουτοτρόπως λοιπὸν λέγουσιν, ὅτι τὰ πρόβατα παρεδέχθησαν νὰ προτιμᾶται ὁ κύων. Καὶ σὺ λοιπὸν λέγε πρὸς ἐκείνας, ὅτι ἀντὶ κυνὸς εἶσαι σὺ φύλαξ καὶ ἐπιμελητὴς καὶ διὰ σὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀδικούμεναι ζῶσιν ἡδέως ἐργαζόμεναι.

Ἡ ἀργία φέρει θλῖψιν κ' ἔριν,
ἡ δ' ἐργασία γεννᾷ τὴν ἀγάπην καὶ εἰρήνην.

---

23. Τὸ δάσος τῆς ἀπελπισίας.

Ἐν ἑσπέρᾳ θυελλώδει
νεφεληγεροῦς χειμῶνος
νεανίας, ὅστις μόλις
εἶχεν ὑπερβῇ τῆς ἥβης
τὴν ἀκμαίαν ἡλικίαν,
περιέτρεχε δρομαῖος
σκοτεινόν, ζοφῶδες δάσος,
οὗ ἡ θέ' αὐτὴ καὶ μόνη
φρίκην, ῥῖγος ἐνεποίει.
Δένδρα ὑψηλὰ καὶ μαῦρα
ξηροὺς ἔτεινον τοὺς κλάδους,
μαύρους ὅλους ἄνευ φύλλων
σκελετῶν ἀγρίων δίκην.
Ἡ ὁδὸς πετρώδης ἦτο,
ἀκανθῶν καὶ βάτων πλήρης·
ἐπεκρέματο δὲ μέλας
οὐρανὸς ἠγριωμένος.

Εσπευδεν ὁ νεανίας
σύννους ὅλος, κατανεύων,
οὐδ' ἐπρόσεχεν ὁ πούς του
ποῦ ἐπάτει, οὐδ' ἐνόει
ὅτι, ὅσον προεχώρει
καὶ πυκνότερα τὰ φύλλα
περιέκλειον τὸν δρόμον
καὶ τὴν ἀραπὸν τοῦ δάσους
τὰ προσκόμματα κ' οἱ φράκται
ἀδιέξοδον καθίστων.

Μετ' ὀλίγον ἰδὼν ὅμως
ὅτι ἐκ τοῦ λαβυρίνθου
ἔξοδός τις δὲν ὑπῆρχεν,
ἔπεσεν ὁ νεανίας
κατὰ γῆς ἀπηλπισμένος.
Ἐκ τοῦ ψύχους παγωμένα

ἦσαν ὅλα του τὰ μέλη,
τὰς δυνάμεις του ὁ κόπος
εἶχεν ὅλας ἐξαντλήσῃ
καὶ ἀμείλικτος ἡ πεῖνα
τῷ κατέτρωγε τὰ σπλάγχνα.

—

Φρίσσων ἐκ τῆς ἀλγηδόνος
κραυγὴν ἄφησε μεγάλην
ἀντηχήσασαν ἀγρίως
εἰς τὸ ἔρημον τὸ δάσος.
Ἤγειρε τὴν κεφαλήν του
καὶ τρεῖς ἄνδρας ἱσταμένους
εἶδεν αἴφνης ἔμπροσθέν του
οὔτε εἶδε πόθεν ἦλθον,
οὔτε ἤκουσε πῶς ἦλθον.
Ἐπ' αὐτοῦ προσηλωμένον
καὶ οἱ τρεῖς ὁμοῦ οἱ ἄνδρες
νῦν τὸ βλέμμα των ἐκράτουν.
Τῶν τριῶν ὁ εἷς ἐφόρει
χρυσοκέντητον ἐσθῆτα
δεδεμένην εἰς τὴν μέσην
δι' ἀδαμαντίνου ζώνης·
ἔσπιλβε δ' εἰς τὸ πλευρόν του
δίστομον καὶ μέγα ξίφος.
Μέλαν ἔνδυμα ὁ ἄλλος
μ' ἐρυθρὰν ἐφόρει ζώνην.
Ὁ δὲ τρίτος εἶχε ῥάσον
ἐκ φαιοῦ χονδροῦ πανίου
μετὰ ζώνης δερματίνης
κ' ἐν χερσὶν αὐτοῦ ἐκράτει
γεωργοῦ ἁπλῆν ἀξίνην.

—

— Τί ζητεῖς ἐντὸς τοῦ δάσους;
καὶ οἱ τρεῖς τῷ εἶπον ἄνδρες.
—Ἀποθνήσκω! βοηθῆστε!
τοῖς ἀπήντησεν ὁ νέος.
— Καὶ τί θέλες; — Νὰ ἐξέλθω
τοῦ φρικώδους τούτου δάσους.
—Ἐξ ἡμῶν τὸν ἕνα πρέπει
νὰ ἐκλέξῃς ὁδηγόν σου,
ἵν' ἐντεῦθέν σε ἐκβάλῃ.
Καὶ τοὺς τρεῖς ὁ νεανίας
ἀτενίσας ἄνδρας εἶπε
στραφεὶς αἴφνης πρὸς τὸν πρῶ-
οὗ ἡ ζώνη ἐν τῷ σκότει [τον,
ζωηρῶς ἠκτινοβόλει.
—Σὺ νὰ γείνῃς ὁδηγός μου!
Εἰς μειδίαμα τὰ χείλη
διεστάλησαν τοῦ ξένου,
εἰς μειδίαμα φρικῶδες.
Πρὸς τὸν νεανίαν τότε
ἔτεινεν εὐθὺς τὴν χεῖρα
καὶ οἱ δύο σύντροφοί του
ὡς φαντάσματα ἄερος
ἠφανίσθησαν ἀμέσως.

—

Ἄφωνος ἀπὸ τοῦ φόβου
ἔλαβεν ὁ νεανίας

τοῦ ἀγνώστου ὁδηγοῦ του
τὴν προτεταμένην χεῖρα
κ' ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν.
Ὦ! πῶς ἔτρεχον δρομαῖοι!
πῶς διήρχοντο τὰ δένδρα
ὄπισθέν των τὰ μεγάλα!
Πῶς ὁ κρότος ἐν τῷ δάσει
ἀδιάκοπος ἀντήχει!
Μετὰ μίαν ὅμως ὥραν
ἦσαν ἔτι ἐν τῷ δάσει.
—Κεκμηκώς, φεῦ! πόσον
ἐψιθύρισεν ὁ νέος [εἶμαι!
ἐν μικρῷ σταυροδρομίῳ
αἴφνης σταματῶν, ἀσθμαί-
— [νων.
— Μακρὰ εἶναι ἡ πορεία,
τῷ ἀπήντησεν ὁ ξένος·
δὲν ἀρκοῦσιν αἱ δυνάμεις
νὰ μᾶς φέρουν εἰς τὸ τέρμα.
Μετ' ὀλίγον θὰ διέλθῃ
ἔφιππος ἀνὴρ ἐντεῦθεν·
λάβε τοῦτό μου τὸ ξίφος,
φόνευσέ τον· καὶ τὸν ἵππον
ἅρπασον, ἐφ' οὗ οἱ δύο
ἀναβάκτες θὰ σωθῶμεν.
—Φρίκη! φρίκη! ποῖος εἶσαι
ὁ τοιαῦτα συμβουλεύων
σύ;—Τὸ ἔγκλημα· ὁ ξένος
μειδιῶν τῷ ἀπεκρίθη·
Φύγε! φύγε! εἶπ' ὁ νέος
πρηνὴς πίπτων ἐκ τοῦ τρόμου·
γέλως ἄγριος ἠκούσθη
ὡς δαιμόνων ἐν τῷ ᾅδῃ.
Καὶ ὁ νέος ἦτο μόνος.

—

Ἀνηγέρθη κ' ἔμπροσθέν του
τοὺς ἑτέρους δύο εἶδε
τοὺς συντρόφους τοῦ ἀγνώστου.
— Τί ζητεῖς ἐντὸς τοῦ δάσους;
εἶπον οὗτοι. — Ἀποθνήσκω!
τοῖς ἀπήντησεν ὁ νέος.
ἀποθνήσκω! βοηθεῖτε!
— Καὶ τί θέλεις;—Νὰ ἐξέλθω
τοῦ φρικώδους τούτου δάσους!
— Ἐκ τῶν δύο μας τὸν ἕνα
νὰ ἐκλέξῃς ὁδηγόν σου,
ἵν' ἐντεῦθέν σε ἐκβάλῃ.
Καὶ προσέβλεψεν ὁ νέος
τοὺς ἐνώπιόν του ἄνδρας·
στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν φοροῦντα
τὸν μελαμβαφῆ χιτῶνα
μὲ τὴν ἐρυθρὰν τὴν ζώνην.
—Σὺ νά μ' ὁδηγήσῃς, εἶπεν·
ἐμειδίασεν ὁ ξένος,
ἐμειδίασεν ὁ ξένος
καὶ τῷ ἔτεινε τὴν χεῖρα
κι' ἀνεχώρησαν οἱ δύο.
Περιέτρεχον τὸ δάσος

ἐπὶ ὥρας ὁλοκλήρους,
μέχρις οὗ παρὰ τὸ χεῖλος
ἔφθασαν κρημνοῦ φρικώδους,
ὅθεν ἄγριοι ἀντήχουν
ὀδυρμοί, κραυγαὶ καὶ θρῆνοι.

—

— Κεκμηκώς, φεῦ! πόσον εἰ-
ἐψιθύρισεν ὁ νέος [μαι!
πρηνὴς πάλιν καταπίπτων.
— Μακρὰ εἶναι ἡ πορεία,
τῷ ἀπήντησεν ὁ ξένος·
δὲν ἀρκοῦσιν αἱ δυνάμεις
νὰ μᾶς φέρουν εἰς τὸ τέρμα.
Σὲ ὡδήγησα ἐνταῦθα,
ἵνα πρόχειρόν σοι δώσω
σωτηρίας οὕτω μέσον·
ἐν τῷ βάθει τοῦ βαράθρου
εἶν' ὁ θάνατος ὁ σώζων
τοὺς θνητοὺς ἐκ τῶν βασάνων
καὶ ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ βίου.
— Φρίκη! Πλὴν τίς εἶσαι; λέγε·
— Εἶμαι ὁ Ἀπελπισμός,
τῷ ἀπήντησεν ὁ ξένος.
— Φύγε! φύγε! μετὰ τρόμου
ἀνεφώνησεν ὁ νέος.
Γέλως ἄγριος ἠκούσθη,
ὡς δαιμόνων ἐν τῷ ᾅδῃ
καὶ ὁ νέος ἦτο μόνος.

—

Καὶ ἠγέρθη κ' ἔμπροσθέν του
ἵστατο ὁ τρίτος ξένος.
Ἔντρομος, ὀλιγῶν ὁ νέος
προσεπάθησε νὰ φύγῃ.
Τὸν ἐκράτησεν ὁ ξένος·
— Μετ' ἐμοῦ ἐλθέ, τῷ εἶπε,
μακρὰ εἶναι ἡ πορεία·
ὁ Θεὸς συντρέχει ὅμως
τοὺς πτωχοὺς καὶ κοπιῶντας.
Τὸν προσέβλεψεν ὁ νέος
καὶ τῷ ἔτεινε τὴν χεῖρα.
Πλὴν ὁ ἄγνωστος μὲ βῆμα
βραδὺ ἤρξατο βαδίζων
καὶ μὲ τὴν ἀξίνην ὁρόμον
ἤνοιξεν ἐντὸς τοῦ δάσους
κόπτων δένδρα, κλάδους φράκτας
τοὺς καλύπτοντας τὸν ὁρόμον.
Εἶτα εἶπε πρὸς τὸν νέον·
— Φόρτωσε ἐπὶ τῶν ὤμων
τὸ κομμένον τοῦτο δένδρον,
ἂν καὶ μέγα ἦν τὸ βάρος,
δὲν ἠσθάνετο τὸν κόπον.
Μετ' ὀλίγον δὲ ἐξῆλθον
καὶ οἱ δύο ἐκ τοῦ δάσους.
Ἔμπροσθέν των ἐξηπλοῦτο
πεδιὰς ἐκτεταμένη
κ' ἐν τῷ μέσῳ της ὑψοῦτο
μεγαλοπρεπὴς οἰκία.

Τότ' ὁ ξένος εἶπε πάλιν
πρὸς τὸν νέον σύντροφόν του·
— Νεανία, ἄκουσόν με·
λέγεται τὸ δάσος τοῦτο,
οὗ ἐξῆλθε μετὰ κόπου,
«Δάσος τῆς ταλαιπωρίας!»
ῥῖψε τώρα τὸ φορτίον,
ὅπερ φέρεις ἐπὶ ὤμων.
Καὶ κατέρριψεν ὁ νέος
τὸν βαρὺν κορμὸν τοῦ δένδρου.
Καὶ τὸ δένδρον καταπῖπτον
δέμα ἔγειναν ὀγκώδες
χρυσῶν πλῆρες νομισμάτων.
— Ποῖος εἶσαι! εἶπ' ὁ νέος,
σὺ ὁ ταῦτα συμβουλεύσας
καὶ λυτρώσας με προθύμως;
— Εἶμ' ἐγὼ ἡ Ἐργασία,
τῷ ἀπήντησεν ὁ ξένος
καὶ εὐθὺς ἐξηφανίσθη.

—

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν.

24. Ὁ Σωκράτης.

Ὁ μέγας οὗτος φιλόσοφος καὶ διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς ἔζησε, καθ' οὓς χρόνους ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκετο ἐν παρακμῇ, εἶχον δὲ καταπλημμυρήσῃ τὰς Ἀθήνας οἱ καλούμενοι σοφισταί, οἵτινες εἶχον πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς φαρισαίους τοῦ Εὐαγγελίου. Οὗτοι ἦσαν ψευδοδιδάσκαλοι διδάσκοντες τοὺς πλουσίους παῖδας τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ ἀδροτάτῳ μισθῷ. Ἡ διδασκαλία αὐτῶν ἦτο ὀλεθρία, ὡς διασαλεύουσα τὰ θεμέλια τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτείας. Ἐκαυχῶντο, ὅτι τὸ μὲν δίκαιον ἠδύναντο ν' ἀποδείξωσιν ἄδικον καὶ τὸ ἄδικον δίκαιον διαφθείροντες οὕτω τοὺς νέους. Κατὰ τῶν ὀλετήρων τούτων ἀντεπεξῆλθεν ὁ μέγας Σωκράτης.

Οὗτος ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 470 π. Χ. ἐκ πατρὸς λιθοξόου, τοῦ Σωφρονίσκου, καὶ ἐκ μητρὸς μαίας, τῆς Φαινα-

ρέτης. Ὢν δὲ ἔμφρων υἱὸς κατὰ πρῶτον ἠκολούθησε τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα, εἰς τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ηὐδοκίμησε, διότι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου μέχρι τοῦ ἔτους 160 μ. Χ. διετηροῦντο κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν αἱ τρεῖς Χάριτες ἐνδεδυμέναι, καλλιτεχνικὰ ἔργα τοῦ Σωκράτους. Ἔπειτα ὅμως ἐγκαταλιπὼν αὐτὸ ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἀναδειχθεὶς ὁ μέγιστος τῆς ἀρχαιότητος φιλόσοφος.

Ὡς κύριον σκοπὸν τοῦ βίου αὐτοῦ εἶχε νὰ διδάσκῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ καθοδηγῇ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρετήν. Ἐπίστευε δὲ ὅτι ἐπὶ τούτῳ εἶχε πεμφθῇ ἄνωθεν. Τὸ φιλάνθρωπον τοῦτο ἔργον ἐπεχείρησεν οὐχὶ ἐκ φιλοχρηματίας, διότι, ἂν καὶ πτωχός, οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ λάβῃ ἀντιμισθίαν παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐδ' ἐκ φιλοδοξίας, διότι ἡ μετριοφροσύνη, τὸ κυριώτατον γνώρισμα τῶν ἀληθῶς σοφῶν καὶ ἐναρέτων, ἐχαρακτήριζε τὸν σοφὸν Σωκράτην λέγοντα **«Ἓν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα»**.

Σχολεῖον ὡρισμένον ὁ Σωκράτης καὶ χρόνον πρὸς διδασκαλίαν δὲν εἶχεν, ἀλλ' ἐδίδασκε τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, οὓς ἀδελφοὺς ἐθεώρει, ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας κατὰ τοὺς περιπάτους, ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν γένει παντοῦ, ὅπου πλείστους συνήντα.

Ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἐγίνετο διαλογικῶς, προσεπάθει δῆλα δὴ διὰ τοῦ διαλόγου, διὰ τῆς συζητήσεως, διὰ τῶν ἐρωτήσεων, διὰ τῶν ἀπορίων καὶ παρατηρήσεων αὐτοῦ οὐχὶ νὰ μεταδώσῃ ὡς οἱ ἄλλοι ἰδέας καὶ γνώσεις, ἀλλὰ νὰ διευκολύνῃ καὶ προκαλέσῃ τὸν ἀκροατὴν αὐτοῦ νὰ μορφώσῃ καὶ ἐκθέσῃ αὐτὸς τὰς περὶ διαφόρων καθηκόντων καὶ ἄλλων πραγμάτων ὀρθὰς κρίσεις αὐτοῦ ὡς ἰδίας κρίσεις καὶ ἰδέας.

Τοιουτοτρόπως ἐδίδασκε τὴν πρὸς τὸ θεῖον εὐσέβειαν, τὸ πρὸς τοὺς γονεῖς σέβας, τὴν πρὸς τοὺς νόμους τῆς πόλεως εὐπείθειαν, τὴν πρὸς τὴν ἐργασίαν ἀγάπην ὡς ἀναγκαίας καὶ ὠφελίμους εἴς τε τὰ ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη, τὸ καθῆκον τοῦ νὰ γινώμεθα ὠφέλιμοι καὶ εὐεργετικοὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, τὴν κατὰ τῶν ἰδίων ἡμῶν παθῶν εὐγενῆ πάλην, τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνοχήν, τὴν μετριοφροσύνην, τὴν μετριοπάθειαν ἔν τε ταῖς εὐτυχίαις καὶ δυστυχίαις.

Ἡ τοιαύτη δὲ διδασκαλία ἐνεποίει μεγίστην εὐχαρίστησιν· διὰ τοῦτο πλῆθος ἀκροατῶν πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας προσέτρεχεν, ἵνα ἀκούσῃ αὐτὸν διδάσκοντα. Ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀντισθένης ἀνέβαινε καθ' ἑκάστην πεζὸς ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας πρὸς τοῦτο. Εὐκλείδης δὲ ὁ Μεγαρεὺς ἐπεθύμησεν ἅπαξ τοὐλάχιστον ν' ἀκούσῃ τὸν Σωκράτη διδάσκοντα. Ἀλλὰ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας δὲν ἠδύνατο, διότι διὰ ψηφίσματος τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἀπηγορευμένον εἰς τοὺς Μεγαρεῖς νὰ ἔρχωνται εἰς Ἀθήνας ἐπὶ ποινῇ θανάτου. Ὁ Εὐκλείδης ὅμως ἀψηφῶν τὸν θάνατον ἐνεδύθη ἐνδύματα γυναικεῖα καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας ἤκουσε τὸν Σωκράτην διδάσκοντα. Τοσαύτη δ' ἦτο ἡ φήμη τῆς σοφίας αὐτοῦ, ὥστε ἡ Πυθία ὠνόμασεν αὐτὸν **«ἀνδρῶν ἁπάντων σοφώτατον»**.

Αἱ κυριώταται τῶν ἀρχῶν τοῦ Σωκράτους ἦσαν: ὅτι ὅσον ὀλιγωτέρας ἀνάγκας ἔχομεν, τόσον πλέον ἀνεξάρτητοι καὶ κατ' ἀκολουθίαν εὐτυχέστεροι καὶ πλησιέστεροι γινόμεθα πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις οὐδεμίαν ἔχει ἀνάγκην· ὅτι ἡ ἀργία ἀτιμάζει καὶ καταστρέφει τὸν ἄνθρωπον· ὅτι ὁ πονηρὸς ὀφθαλμὸς δηλητηριάζει τὴν καρδίαν· ὅτι ἡ ἀληθὴς δόξα τοῦ φρονίμου καὶ ἐναρέτου συνίσταται εἰς τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ, ἡ δὲ μεγίστη τῶν ἡδονῶν αὐτοῦ εἰς τὴν καθ' ἑκάστην βελτίωσιν καὶ τε-

λειοποίησιν αὐτοῦ· ὅτι προτιμότερος εἶναι ὁ θάνατος ἢ ἡ ἄτιμος ζωή· ὅτι ποτὲ δὲν πρέπει ν' ἀποδίδωμεν κακὸν ἀντὶ κακοῦ· ὅτι οὐδέποτε ἡ ἀδικία εἶναι ὠφέλιμος, τὸ δίκαιον εἶναι πάντοτε ὠφέλιμον· ὅτι ἡ μεγίστη τῶν ἀγυρτειῶν εἶναι τὸ νὰ κατέχῃ τις θέσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀναξίως. Ἐν γένει ὁμοιάζει ἡ διδασκαλία αὐτοῦ ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Τὸ δὲ ἐκπλῆσσον εἶναι ὅτι, ἂν καὶ ἐγεννήθη καὶ ἔζη ἐν μέσῳ εἰδωλολατρῶν, ἐν τούτοις διὰ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ νοῦ κατενόησεν, ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεὸς δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

Οὕτω συνομιλῶν ποτε ὁ θεῖος οὗτος διδάσκαλος μετὰ τοῦ Ἀριστοδήμου περὶ Θεοῦ καὶ τῶν προσόντων αὐτοῦ κατέληξεν εἰς τὸ ἑξῆς σωτήριον συμπέρασμα, ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐρήμῳ πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὰ ἄδικα καὶ αἰσχρὰ καὶ ἀνόσια, καὶ ἂν οὐδεὶς τῶν θνητῶν βλέπῃ ἡμᾶς, βλέπει ὅμως ἡμᾶς ὁ παντεπόπτης καὶ πανταχοῦ παρὼν ὀφθαλμὸς τοῦ Θεοῦ.

Συνδιαλεγόμενος δὲ μετὰ τοῦ φιληδόνου Ἀριστίππου ἔπειθεν αὐτόν, ὅτι μόνον διὰ τῆς ἐγκρατείας περὶ τὴν τροφήν, τὸν ὕπνον καὶ τὰς σωματικὰς ἡδονὰς δύνανται οἱ νέοι νὰ καταστὰθῶσιν ὑγιεῖς, ἀνδρεῖοι, ἐνάρετοι καὶ ἄξιοι νὰ ὑπηρετήσωσιν ἐντίμως τὴν πόλιν· διότι κρηπῖδα τῆς ἀρετῆς ἐθεώρει ὁ Σωκράτης τὴν ἐγκράτειαν, ἀρετὴν δ' ὠνόμαζε τὴν δικαιοσύνην, ἄνευ τῆς ὁποίας οὔτε τὰ ἄτομα οὔτε τὰ ἔθνη δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν. Ἵνα δὲ προσελκύσῃ αὐτὸν πρὸς τὴν ἀρετὴν διηγήθη τὸν ὡραῖον μῦθον τοῦ σοφοῦ Προδίκου, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ νέος Ἡρακλῆς ἠκολούθησεν οὐχὶ τὰ ψευδῆ καὶ ἀπατηλὰ θέλγητρα τῆς Κακίας, ἀλλὰ τὴν σεμνὴν Ἀρετήν.

Μετὰ τοῦ Κριτοβούλου δὲ συνδιαλεγόμενος ἔλεγεν, ὅτι ἀδύνατον ἄνθρωπος ἐλεύθερος νὰ εὕρῃ ἐνασχόλησιν ὠφελιμωτέραν καὶ τερπνοτέραν τῆς γεωργίας, ἥτις καὶ εὐπορίαν φέρει καὶ τὴν ὑγείαν ἐνισχύει καὶ τὴν ψυχὴν τέρπει καὶ τὴν φιλοπονίαν διδάσκει καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην καὶ βοήθειαν ὑπαγορεύει, μήτηρ δὲ καὶ τροφὸς ὅλων τῶν ἄλλων τεχνῶν εἶναι.

Ὅτε δὲ ὁ σοφιστὴς Ἀντιφῶν ἐπέπληττε τὸν Σωκράτην διὰ τὴν ἀφιλοκέρδειαν αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν λιτότητα αὐτοῦ περί τε τὴν ἐσθῆτα καὶ τὴν τροφήν, ὁ Σωκράτης ἀπήντησε· «Τίς ἐξ ἡμῶν δύναται εὐκολώτερον νὰ στρατεύσῃ καὶ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν ἢ νὰ δείξῃ ἀντοχὴν εἰς τὰ δεινὰ πολυχρονίου πολιορκίας, σὺ ὁ εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ τρυφὴν συνειθίσας ἢ ἐγὼ ὁ εἰς τὰ ὀλίγα καὶ τὰ πρόχειρα ἀρκούμενος;» Τὸ *«μηδενὸς χρείαν ἔχειν»* εἶναι θεῖον, ἔλεγεν· ὅσον λοιπὸν περισσότερον μετριάζει τις τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, τόσον περισσότερον πλησιάζει εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν.

Πρὸς δὲ τὸν νέον Εὐθύδημον τὸν πλουτίζοντα τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ διὰ συγγραμμάτων ἀνδρῶν σοφῶν ἔλεγε «χαίρω, διότι ἀποκτᾷς τοὺς ἀληθεῖς θησαυροὺς ἤτοι τοὺς θησαυροὺς τῆς σοφίας καὶ ἀρετῆς, διότι τὸ ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον μόνα οὐδέποτε βελτίονας κατέστησαν τοὺς ἀνθρώπους.

Πρὸς δὲ τὸν Κριτόβουλον ἔλεγεν, ὅτι, ὅσοι δὲν δύνανται μεταχειρισθῶσι καλῶς τὰ πλούτη αὐτῶν, φρονίμως θὰ πράξωσιν, ἂν ἀποχωρισθῶσιν αὐτῶν πρὶν ἢ καταστρέψωσι καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους διὰ τῆς πολυτελείας, τῆς ἀσωτείας, τῆς φιληδονίας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ αὐτῶν.

Καθὼς δὲ οἱ ἵπποι οἱ καλῶς τρεφόμενοι ἀλλὰ μὴ γυμνα-

ζόμενοι γίνονται μὲν παχεῖς ἀλλ' ἀνίκανοι εἰς ὑπηρεσίαν, οὕτως, ἔλεγε, καὶ τὰ πλουτιζόμενα ἀλλὰ μὴ καλῶς παιδαγωγούμενα τέκνα γίνονται μὲν πλούσια, ἀλλ' ἄνευ προσωπικῆς ἀξίας, ἄχρηστα, ἐπικίνδυνα καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς ἑαυτὰ καὶ εἰς τὴν πόλιν.

Ὢν δὲ μετριόφρων, τὴν μετριοφροσύνην προσεπάθει νὰ ἐμβάλῃ εἰς τοὺς νέους, ὅσους ἔβλεπεν οἰηματίας ἢ κλίσιν ἔχοντας πρὸς τὴν ὑπερηφάνειαν λέγων πρὸς αὐτούς, ὅτι ὡς ὁ ἀὴρ ἐξογκώνει τοὺς κενοὺς ἀσκούς, οὕτω καὶ ἡ ὑπερηφάνεια ἐξογκώνει τοὺς κενοὺς φρενῶν· «***τοὺς κενοὺς ἀσκοὺς πνεῦμα διίστησι, τοὺς δὲ κενοὺς φρενῶν ἡ οἴησις***».

Ὁ Σωκράτης γινώσκων ὅτι μόνον ἡ ὑπὸ τοῦ παραδείγματος ἐνισχυομένη διδασκαλία γίνεται ἀποτελεσματικὴ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὠφέλιμος, δὲν ὡμοίαζεν ἐκείνους, οἵτινες ἄλλα διδάσκουσι καὶ ἄλλα πράττουσιν, ἀλλὰ προσεπάθει νὰ ἐξασκῇ πάσας τὰς ἀρετάς, τὰς ὁποίας προσεπάθει νὰ μεταδώσῃ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ.

Οὕτω διδάσκων τὴν ἀφιλοχρηματίαν οὐδέποτε ἠγάπησε τὰ χρήματα καὶ ἀφιλοκερδῶς πάντοτε ἔζησε· συνιστῶν τὴν λιτότητα, λιτότατα ἔζη καὶ τὴν πολυτέλειαν ἀπεστρέφετο· διδάσκων τὴν μετριοφροσύνην πλήρης μετριοφροσύνης ἀνεδείχθη πάντοτε· διδάσκων τὴν θεοσέβειαν θεοσεβῶς διῆγε καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς ἐπίστευε· συνιστῶν τὴν ἀνοχὴν μετὰ πραότητος καὶ ἄκρας ἀνοχῆς ὑπέφερε τὴν παράφορον σύζυγον αὐτοῦ Ξανθίππην· συνιστῶν δὲ τὴν πραότητα ἀταράχως ἔπιε τὸ κώνειον καὶ ἀπέθανε θεωρῶν τὸν θάνατον ἀπολύτρωσιν τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν γηΐνων δεσμῶν αὐτῆς.

Διδάσκων δὲ ὅτι πᾶς πολίτης ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ προθύμως εἰς τὴν φωνὴν τῆς πόλεως καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς

Ποτιδαίας καὶ εἰς τὴν μάχην τοῦ Δηλίου καὶ τῆς Ἀμφιπόλεως γενναίως ἠγωνίσθη. Διατεινόμενος δὲ ὅτι κτῆμα πολυτιμότατον εἶναι ὁ εἰλικρινὴς καὶ πιστὸς φίλος δὲν ἐδίστασε νὰ προκινδυνεύσῃ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ποτιδαίας, ὅπου ἔσωσε τὸν πληγωθέντα καὶ πεσόντα φίλον αὐτοῦ Ἀλκιβιάδην, καὶ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Δηλίου, ὅπου διέσωσεν ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ τὸν ἐκ τοῦ ἵππου πεσόντα φίλον αὐτοῦ Ξενοφῶντα. Διδάσκων τὴν εὐορκίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν πιστὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος ἀτρόμητος ἔμεινεν, ὅτε πρύτανις ὢν τῆς Βουλῆς τῶν Ἀθηναίων ἠπειλεῖτο ὑπὸ τοῦ παραφόρου ὄχλου, ὅτι θὰ φονευθῇ, ἂν ἐξακολουθήσῃ ἐναντιούμενος εἰς τὴν θανατικὴν καταδίκην τῶν ἓξ στρατηγῶν, οἵτινες εἶχον νικήσῃ τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὴν ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχίαν.

Πάντες τότε ἐνέδωκαν εἰς τὰς ἀπειλὰς τοῦ ὄχλου, μόνος δὲ ὁ ἐνάρετος Σωκράτης ἐμμένων εἰς τὸν ὅρκον αὐτοῦ καὶ λάτρις τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης, δὲν ἔπαυσε διαμαρτυρόμενος κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἀγνωμοσύνης τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ περιφρονῶν τὸν θάνατον ἐνώπιον τοῦ καθήκοντος.

Ὅτε δὲ οἱ τριάκοντα τύραννοι διέταξαν αὐτὸν μετ' ἄλλων τεσσάρων νὰ μεταβῶσιν εἰς Σαλαμῖνα καὶ συλλάβωσι λεόντά τινα, ἵνα καὶ αὐτὸς πέσῃ ἄδικον θῦμα αὐτῶν, οἱ μὲν ἄλλοι τρέμοντες ὑπήκουσαν, ἀλλ' ὁ Σωκράτης ἀντέστη ἐπὶ κινδύνῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἠνείχετο νὰ γείνῃ ὄργανον ἀδικίας καὶ παρανομίας.

Διδάσκων δὲ ὅτι οὐδέποτε πρέπει ν' ἀποδίδωμεν κακὸν ἀντὶ κακοῦ, διότι ὁ κακοποιῶν εἶναι ἄδικος, τὴν διδασκαλίαν ταύτην πιστῶς ἐξετέλει εἰς τὸν βίον αὐτοῦ.

Πίνων δὲ εἰς τὸ δεσμωτήριον τὸ κώνειον, τὸ ὁποῖον οἱ διεφθαρμένοι καὶ φθονεροὶ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐπότισαν αὐτόν, εἶπεν· ***οὐδὲν αἴσθημα ἐκδικήσεως αἰσθάνομαι κατ' αὐτῶν, ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν πάσχωμεν, δὲν πρέπει οὔτε νὰ ἀντεκδικῶμεν οὔτε νὰ κακοποιῶμέν τινα***· καὶ διὰ τῶν χριστιανικωτάτων τούτων λόγων ἐπεσφράγισε τὸν ἐνάρετον βίον αὐτοῦ. Ὥστε δικαίως προαπόστολος τοῦ χριστιανισμοῦ ὠνομάσθη προπαρασκευάσας τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῆς ἐναρέτου διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ διαγωγῆς εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν θείων τοῦ χριστιανισμοῦ διδαγμάτων. Τοιοῦτος ἦτο ὁ θεῖος οὗτος ἀνήρ· δικαίως δ' ἔλεγεν, ὅτι εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτοῦ καθωδηγεῖτο πάντοτε ὑπὸ τοῦ δαιμονίου αὐτοῦ, ὅπερ ἦτο ἡ ἔμπνευσις τῆς μεγαλοψυχίας αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν θείαν φωνὴν καὶ δαιμόνιον ἀπεκάλει.

Ἀλλὰ τοιοῦτος ὢν ὁ Σωκράτης δὲν ἠδύνατο δυστυχῶς νὰ εὐδοκιμήσῃ ἐν τῷ μέσῳ κοινωνίας διεφθαρμένης. Ἡ κακία ἀποστρέφεται τὴν ἀρετήν, αἰσχύνεται ἐνώπιον αὐτῆς, δὲν ἀνέχεται τὴν λάμψιν αὐτῆς, φθονεῖ τὴν ὑπεροχὴν αὐτῆς, καὶ κατ' ἀκολουθίαν καταφεύγει εἰς τὴν συκοφαντίαν καὶ ῥᾳδιουργίαν, ὅπως ἀμαυρώσῃ καὶ ἐξοντώσῃ αὐτήν. Εὐτυχῶς οὐδ' αὐτὸς ὁ θάνατος δύναται νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἀρετήν· τοὐναντίον λαμπροτέραν καθιστᾷ αὐτήν, ἡ δὲ δόξα αὐτῆς μένει ἀκήρατος καὶ ζῶσα εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα· τοιαύτη εἶναι ἡ δόξα τοῦ μεγάλου διδασκάλου τῆς ἠθικῆς Σωκράτους.

Οἱ φιλοχρήματοι καὶ ἐπιδεικτικοὶ σοφισταὶ δὲν ἠδύναντο ἀνεχθῶσι τὴν ἀφιλοχρηματίαν, τὴν λιτότητα καὶ σεμνότητα τοῦ Σωκράτους. Οἱ πλήρεις οἰήσεως καὶ ματαιότητος, οἱ καυχώμενοι εἴτε διὰ τὸν πλοῦτον εἴτε διὰ τὸ γένος εἴτε διὰ

τὴν ἑαυτῶν σοφίαν δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνεχθῶσι τὸν ἐνάρετον ἄνδρα ἐπιτηδείως ἐξελέγχοντα καθ' ἑκάστην τὴν ἐμπάθειαν αὐτῶν, τὴν οἴησιν καὶ τὰ ἄλλα αὐτῶν ἐλαττώματα.

Οἱ ἀνίκανοι καὶ διεφθαρμένοι ἄρχοντες τῆς πολιτείας δὲν ἠνείχοντο ἐπίσης τοῦτον ἀποδεικνύοντα, ὅτι μόνον οἱ ἱκανοὶ καὶ τίμιοι πρέπει νὰ διέπωσι τὴν πολιτείαν.

Οἱ δὲ τριάκοντα τύραννοι διέταξαν αὐτὸν νὰ παύσῃ διδάσκων φοβούμενοι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ ὡς ἀποκαλύπτουσαν τὰ αἴσχη αὐτῶν· διότι εἶχον μάθῃ, ὅτι παρωμοίαζεν αὐτοὺς πρὸς ὀλεθρίους ποιμένας, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ποιμνίου αὐτῶν οὐσιωδῶς ἠλάττωσαν καὶ πειναλέα κατέστησαν τὰ ποίμνια αὐτῶν θανατώσαντες ἐν Ἀθήναις περὶ τοὺς 1500 πολίτας καὶ στερήσαντες πολλοὺς τῆς περιουσίας αὐτῶν.

Ἀλλ' οἱ τριάκοντα, ἂν καὶ ὠμοὶ καὶ ἄγριοι, ἐσεβάσθησαν τὴν ζωὴν τοῦ ἐναρέτου Σωκράτους, ἂν καὶ ἐτόλμησε νὰ μὴ ὑπακούσῃ εἰς τὰ προστάγματα αὐτῶν. Ἐπέπρωτο δὲ ἐπὶ τοῦ φιλελευθέρου δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἀντικατέστησε τὴν ἀρχὴν τῶν τριάκοντα, νὰ πέσῃ ὁ Σωκράτης μάρτυς τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀρετῆς.

Ὁ νέος καὶ ἄθλιος ποιητὴς Μέλητος κατηγόρησε τὸν Σωκράτην πρὸ τῶν δικαστηρίων ὡς μὴ πιστεύοντα τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως, ὡς εἰσάγοντα νέα δαιμόνια ἤτοι νέους θεοὺς καὶ ὡς διαφθείροντα ἐκ τούτου τοὺς νέους, καὶ ἀπῄτησε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην αὐτοῦ.

Ὁ δὲ ῥήτωρ Λύκων καὶ ὁ δημαγωγὸς Ἄνυτος, ὅστις καὶ διὰ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν Θρασύβουλον φιλίαν αὐτοῦ μεγάλην δύναμιν εἶχεν ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ ὄχλῳ, ὑπεστήριξαν τὴν κατὰ τοῦ Σωκράτους κατηγορίαν

τοῦ Μελήτου. Οὕτως δὲ ὁ ἐναρετώτατος καὶ σοφώτατος τῶν Ἑλλήνων κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων νὰ πίῃ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὸ κώνειον.

Ὅτε ἔγειναν ἡ κατηγορία, παρουσιάσθη κατὰ τὸν νόμον πρὸ τοῦ δικαστηρίου, ἵνα ἀπολογηθῇ, μὴ θελήσας νὰ λάβῃ συνήγορον, διότι, καθὼς ἔλεγεν, ἡ ἀλήθεια ἁπλῆ οὖσα δὲν ἔχει ἀνάγκην εὐγλωττίας.

Ἡ ἀπολογία αὐτοῦ ὑπῆρξε σοβαρά, ἀπαθὴς καὶ ἀξιοπρεπής. Ἀπέδειξε τὴν κατηγορίαν ἐντελῶς ψευδῆ· ἀλλ', ἐπειδὴ δὲν ἔκλαυσεν, ὅπως ἔπραττον τότε οἱ κατηγορούμενοι οὐδ' ἱκέτευσεν, ἀλλὰ τοὐναντίον μετεχειρίσθη γλῶσσαν ἀξιοπρεπῆ καὶ ἀπολογούμενος ἐφαίνετο τρόπον τινά, ὅτι ἐδίδασκε τοὺς δικαστάς, οὗτοι κακῶς διετέθησαν πρὸς αὐτόν. Ὅτε δὲ εἶπεν, ὅτι ἀντὶ ποινῆς ἦτο ἄξιος νὰ τρέφηται ἐν τῷ Πρυτανείῳ ὡς εὐεργέτης τῆς πόλεως, τότε ἡ ἀγανάκτησις τῶν ἁμαθῶν καὶ διεφθαρμένων δικαστῶν ἐκορυφώθη καὶ οὕτω δὲν ἐδίστασαν νὰ καταδικάσωσιν αὐτὸν νὰ πίῃ τὸ κώνειον.

Ἀκούσας δὲ τὴν καταδικαστικὴν ταύτην ἀπόφασιν εἶπεν ἀπαθῶς καὶ ἀταράχως· «ὁ ἐνάρετος ἄνθρωπος εἶναι εὐτυχὴς καὶ ἐν τῇ ζωῇ καὶ μετὰ θάνατον. Δὲν παραπονοῦμαι κατὰ τῶν δικαστῶν, διότι μὲ κατεδίκασαν. Οὗτοι μὲν θὰ ζήσωσιν, ἐγὼ δὲ θὰ ἀποθάνω· ὁ Θεὸς ὅμως γινώσκει τίνος ἡ τύχη εἶναι μᾶλλον ἐπίζηλος».

Τὴν προτεραίαν δὲ τῆς καταδίκης τοῦ Σωκράτους ἡ ἱερὰ ναῦς Σαλαμινία εἶχεν ἀποπλεύσῃ εἰς Δῆλον, ἵνα προσενέγκῃ τῷ Ἀπόλλωνι θυσίαν τελουμένων τῶν Δηλίων. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ νόμον θρησκευτικὸν δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐκτελεσθῇ θανατικὴ ποινή, μέχρις οὗ ἐπανέλθῃ τὸ ἱερὸν πλοῖον, ὁ Σωκράτης ἀπήχθη εἰς τὴν εἱρκτὴν καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ τριάκοντα ἡμέρας, καθ' ἃς συνεχῶς συνήρχοντο ἐκεῖ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ συνδιελέγοντο μετ' αὐτοῦ.

Τὴν προτεραίαν δὲ τῆς ἐπανόδου τοῦ ἱεροῦ πλοίου ὁ Κρίτων, εἷς τῶν πεφιλημένων μαθητῶν καὶ φίλων τοῦ Σωκράτους, δωροδοτήσας τὸν δεσμοφύλακα εἰσῆλθεν εἰς τὴν φυλακὴν ὄρθρου βαθέος. Ὁ ἐνάρετος διδάσκαλος ἐκοιμᾶτο ὕπνον βαθὺν καὶ ἀτάραχον, ὃν μόνον οἱ ἐνάρετοι καὶ ἀθῷοι δύνανται νὰ κοιμῶνται καὶ κατ' αὐτὴν τὴν παραμονὴν τοῦ θανάτου αὐτῶν. Ἐκάθησε δὲ παρὰ τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ ὁ Κρίτων εἰς ἄκρον συγκεκινημένος. Ἐξεπλάγη δὲ ὁ Σωκράτης, ὅτε ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς, εἶδε τοῦτον παρακαθήμενον καὶ ἠρώτησε διὰ τί τόσον πρωὶ μετέβη ἐκεῖ. Ὁ Κρίτων ἀνήγγειλεν αὐτῷ, ὅτι ἡ ἱερὰ ναῦς ἐπιστρέφει ἐκ Δήλου τὴν ἐπιοῦσαν καὶ προέτεινεν εἰς αὐτὸν νὰ δραπετεύσῃ ἐκεῖθεν, διότι πρὸς τοῦτο τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα. Αὐτὸς ὅμως ἐθεώρει πάντοτε τὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος καὶ πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων ὡς τὸ ἱερώτατον καθῆκον παντὸς πολίτου. Τοῦτο εἶχε διδάξῃ καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, τοῦτο ἐφρόνει καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην· διὰ τοῦτο ἀμέσως ἀπήντησεν, ὅτι προετίμα νὰ μείνῃ ἐν τῇ εἱρκτῇ καὶ ἀποθάνῃ ἢ νὰ παραβιάσῃ τοὺς νόμους τῆς πόλεως φεύγων.

Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Κρίτων ἐπέμενε παρακαλῶν αὐτὸν νὰ φύγῃ, ὁ ἐνάρετος διδάσκαλος εἶπε πρὸς αὐτόν.

— Ἐάν, ἀγαπητέ μοι Κρίτων, ἀπεφάσιζον νὰ φύγω καὶ οἱ νόμοι καὶ ἡ πατρὶς παρουσιάζοντο ἐνώπιόν μου καὶ ἔλεγον· «Τί πράττεις, ὦ Σώκρατες; Σκέπτεσαι νὰ καταστρέψῃς ἡμᾶς; Ἀλλὰ δὲν γινώσκεις, ὅτι εἶναι ἀδύνατον

νὰ ὑπάρξῃ πόλις, ὅταν οἱ νόμοι αὐτῆς δὲν τηρῶνται αὐστηρῶς καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων δὲν ἐκτελῶνται ἀκριβῶς; Ἴσως νομίζεις, ὅτι σὲ ἠδικήσαμεν καὶ διὰ τοῦτο σκέπτεσαι νὰ παρακούσῃς ἡμᾶς. Ἀλλὰ λοιπὸν δὲν ἐνθυμεῖσαι τί ἐδίδαξας καθ' ὅλον τὸν βίον σου; Δὲν ἐδίδαξας, ὅτι δὲν πρέπει νὰ πράττῃ τις κακὸν ἀντὶ κακοῦ; Ἡ πατρίς, ὦ Σώκρατες, διὰ τῶν νόμων αὐτῆς καὶ διὰ τῶν γονέων σὲ ἐγέννησε, σὲ ἔθρεψε, σὲ ἐξεπαίδευσε καθὼς καὶ τοὺς γονεῖς σου καὶ τοὺς προγόνους σου. Εἶσαι λοιπὸν τέκνον μου καὶ πῶς τολμᾷς νὰ μὲ βλάψῃς; Ἐὰν ὁ πατὴρ ἢ ὁ διδάσκαλος σὲ κτυπήσῃ ἢ ἄλλως πως σὲ κακοποιήσῃ, νομίζεις ὅτι ἔχεις ποτὲ τὸ δικαίωμα νὰ ἀποδώσῃς αὐτοῖς τὰ ἴσα; Βεβαίως ὄχι. Ἀλλὰ λοιπὸν ἀγνοεῖς ὅτι «***μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἁγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι***;» καὶ ὅτι καθῆκον ἔχεις νὰ σέβησαι καὶ μᾶλλον νὰ ὑπακούῃς καὶ νὰ περιποιῆσαι τὴν πατρίδα καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ὠργισμένη κατὰ σοῦ καὶ ἄδικος ἢ τοὺς γονεῖς; Τί θὰ ἠδυνάμην, ὦ φίλε Κρίτων, νὰ ἀπαντήσω εἰς τὰς σοβαρὰς ταύτας ἐρωτήσεις τῆς πόλεως;

Ὁ Κρίτων γνήσιος μαθητὴς τοιούτου διδασκάλου ἐδικαίωσεν αὐτὸν καὶ οὐδὲν ἀντέλεξεν, ἂν καὶ σφόδρα ἐλυπήθη, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τὸν σεβάσμιον καὶ ἀγαπητὸν διδάσκαλον.

Διὰ τοιούτων λοιπὸν ὡραίων λόγων ἔπεισεν ὁ Σωκράτης τὸν Κρίτωνα, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς πολιτείας καὶ νὰ σέβηται καὶ ἀγαπᾷ αὐτήν, καὶ ἂν ἀκόμη ἀδικῆται ὑπ' αὐτῆς.

Τέλος ἐπανῆλθεν ἡ ἱερὰ ναῦς, οἱ δὲ μαθηταὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐλθόντες εἰς τὴν φυλακὴν ἀπὸ πρωΐας εὗρον αὐτὸν λελυμένον ἀπὸ τῶν δεσμῶν· παρ' αὐτῷ δ' ἐκάθητο ἡ σύζυγος αὐτοῦ, ἥτις ἰδοῦσα τοὺς μαθητὰς εἰσερχομένους ἤρχισε νὰ ὀδύρηται, ὁ δὲ Σωκράτης διέταξε καὶ ἀπήγαγον αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν.

Ὅλην τὴν τελευταίαν ἡμέραν ὁ Σωκράτης διῆλθε συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν μαθητῶν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἅμα δὲ τῇ δύσει τοῦ ἡλίου εἰσῆλθεν ὁ ὑπηρέτης καὶ ἐνεχείρισε τὸ κώνειον εἰς τὸν Σωκράτην χύνων δάκρυα θερμά. Ὁ ἐνάρετος διδάσκαλος ἔλαβε τὸ ποτήριον ἀταράχως, ὅτε δὲ ἔφερεν αὐτὸ εἰς τὰ χείλη, ὁ Κρίτων ἠρώτησε περίλυπος.

— Διδάσκαλε, ἔχεις νά μοι δώσῃς παραγγελίαν τινά;

— Σοὶ παραγγέλλω νὰ εἶσαι ἐνάρετος, διότι τὸ μέγιστον ἀγαθὸν ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι ἡ ἀρετή· διὰ τοῦτο ὁ ἔχων αὐτὴν πρέπει νὰ εἶναι ζηλευτὸς ὑπὸ πάντων, ἀπήντησεν ὁ Σωκράτης.

Καὶ πάλιν ἠρώτησεν ὁ Κρίτων.

— Πῶς θέλεις νὰ σὲ ἐνταφιάσωμεν;

— Ὅπως θέλετε, ἀπεκρίθη ὁ Σωκράτης, ἐὰν δυνηθῆτε νὰ μὲ συλλάβητε.

Ἔπειτα στραφεὶς πρὸς τοὺς ἄλλους μαθητὰς εἶπε πρὸς αὐτούς.

— Δὲν δύναμαι νὰ πείσω τὸν Κρίτωνα, ὅτι ὁ Σωκράτης εἶμαι ἐγὼ ὁ ὁμιλῶν μεθ' ὑμῶν καὶ ὄχι ἐκεῖνος, ὃν μετ' ὀλίγον θὰ ἴδητε νεκρόν.

Μετὰ ταῦτα ἔπιε τὸ κώνειον, ἐβάδισεν ὀλίγον καὶ ἔπειτα κατακλιθεὶς παρέδωκε τὸ πνεῦμα ὁ μέγιστος οὗτος τῆς ἀληθείας διδάσκαλος ἐν ἡλικίᾳ ἑβδομήκοντα ἐτῶν, ὅστις θέλει

μένη πάντοτε παράδειγμα ἀρετῆς, ὑπακοῆς εἰς τοὺς νόμους καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν πολιτείαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι δὲ δὲν ἐβράδυναν νὰ μετανοήσωσι πικρῶς διὰ τὴν κακὴν ταύτην πρᾶξιν· διὸ τὸν μὲν Μέλητον ἐτιμώρησαν, τὸν δὲ Ἄνυτον ἐξώρισαν, πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ Σωκράτους ἀνδριάντα ἔστησαν καὶ ἱερὸν ἀνήγειραν ἐν Ἀθήναις. Ὅτε δὲ ἐν τῷ θεάτρῳ παρεστάθη ἡ τραγῳδία **«Ὁ Παλαμήδης»** τοῦ Εὐριπίδου, ὁ δὲ χορὸς ἀνεφώνησεν **«ὦ Ἕλληνες, ἐφονεύσατε τὸν σοφώτατον καὶ ἄριστον τῶν Ἑλλήνων»** πάντες συνεκινήθησαν καὶ ἔχυσαν δάκρυα μετανοίας ἐνθυμηθέντες τὸν Σωκράτην. Ἀλλ' ἴδιον σοφῶν καὶ φρονίμων ἀνδρῶν δὲν εἶναι τὸ μετανοεῖν καὶ δακρύειν, ἀλλὰ τὸ προνοεῖν· ὅθεν καὶ τὸ ἀρχαῖον σοφὸν γνωμικὸν **«πρᾶττε ἀμετανοήτως»**.

---

25. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἀνθοῦσα.

Ἡ Ἀντιόχεια κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας ἦτο μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ σημαντικωτάτη πόλις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Ἦτο εὐδαίμων καὶ πολυάνθρωπος· ἐκοσμεῖτο δὲ διὰ πολλῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων· μάλιστα δ' ἐφημίζετο περὶ τοὺς χρόνους τούτους διὰ τὰς σχολὰς αὐτῆς, ἐν αἷς ἐδίδασκον οἱ διασημότεροι τῶν τότε φιλοσόφων καὶ ῥητόρων.

Ἐν ταύτῃ κατὰ τὸν τέταρτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἔζη εἷς τῶν στρατηγῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου Σεκοῦνδος ὀνόματι, ὅστις ἔσχε σύζυγον τὴν Ἀνθοῦσαν, θυγατέρα γονέων ἐπιφανῶν, τυχοῦσαν παρ' αὐτῶν ἀνατροφῆς ἐπεμεμ-

λημένης. Ὁ Σεκοῦνδος ἀπέθανε νεώτατος καταλιπὼν νήπιον υἱὸν μονογενῆ καὶ τὴν Ἀνθοῦσαν μόλις εἰκοσαέτιν ἐν χηρείᾳ. Ἡ ἐνάρετος αὕτη καὶ φιλόστοργος γυνὴ ἀπέφυγε νὰ ἔλθῃ εἰς δεύτερον γάμον, ὅπως ἄλλοτε καὶ ἡ ὁμοία αὐτῇ Κορνηλία ἡ τῶν Γράκχων μήτηρ, ἵνα ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ μονογενοῦς αὐτῆς υἱοῦ.

Ἀμφότεροι δὲ ὅτε Σεκοῦνδος καὶ ἡ Ἀνθοῦσα ἦσαν εἰδωλολάτραι τὸ θρήσκευμα, διότι, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Χριστιανισμὸς εἶχεν ἀναγνωρισθῇ ὡς ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους ὑπῆρχον ἔτι πολλοὶ πιστεύοντες εἰς τὴν πολυθεΐαν. Ἐν ἔτος ὅμως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σεκούνδου ἡ Ἀνθοῦσα εἰς Χριστὸν πιστεύσασα καὶ βαπτισθεῖσα ἐπεδόθη μετὰ μείζονος ἔτι ἀφοσιώσεως εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ τέκνου αὐτῆς.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο μόνον ἡ Ἀνθοῦσα φιλόστοργος, ἦτο καὶ κάτοχος μεγάλης παιδείας. Διὰ τοῦτο μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου ἔτους τῆς ἡλικίας τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ἐδίδαξεν αὐτὸν αὐτὴ τὰ πρῶτα γράμματα, ἔπειτα δὲ παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ ἰδίως εἰς τὸν ἔξοχον φιλόσοφον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ διδάσκαλον τῆς ῥητορικῆς Λιβάνιον.

Ἦτο δὲ τοσαύτη ἡ χρηστότης καὶ τὰ λοιπὰ φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα προτερήματα τοῦ παιδός, ὥστε προεκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν τοῦ μεγάλου διδασκάλου. Ἡμέραν δέ τινα παρόντων πολλῶν ἠρώτησέ τις τὸν Ἰωάννην τίνες ἦσαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ· ἐπειδὴ δ' ἕτερος ἀπήντησεν, ὅτι εἶναι υἱὸς χήρας, λαβὼν τὸν λόγον ὁ Λιβάνιος εἶπε· «Πόσον λαμπρὰς γυναῖκας ἔχουσιν οἱ Χριστιανοί!» Τοῦτο εἶπεν ὁ παρατηρητικώτατος ἐκεῖνος φιλόσοφος, διότι ἐκ μὲν τῆς κοσμιότητος τοῦ νεαροῦ Χρυσοστόμου ἐνόησε καλῶς πόσον ἐνάρετος ἦτο ἡ

ἀναθρέψασα αὐτὸν μήτηρ, ἐκ δὲ τῆς ἐπιδόσεως αὐτοῦ εἰς τὰ γράμματα συνεπέραινε πόσης παιδείας αὖτη ἦτο κάτοχος.

Ἡ καλὴ δὲ αὕτη μήτηρ δὲν εἶχε φροντίσῃ νὰ πλουτίσῃ μόνον διὰ γνώσεων τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ διὰ τῆς ἔμφρονος αὐτῆς διορατικότητος εἶχεν ἐξακριβώσῃ καὶ τὰς κλίσεις αὐτοῦ, πρὸς ἃς συμφώνως διηύθυνε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ. Παρετήρησεν, ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶχεν εὐχέρειαν περὶ τὸ λέγειν, ὅτι δηλ. εἶχε τὸ χάρισμα ἐκεῖνο, δι' οὗ ἔμελλε ν' ἀναδειχθῇ ἡμέραν τινὰ ἔξοχος ῥήτωρ· ἀπεφάσισε λοιπὸν μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν αὐτοῦ οὐδεμιᾶς νὰ φεισθῇ δαπάνης, ὅπως καταρτίσῃ αὐτὸν καὶ τέλειον ῥήτορα, διότι ἡ ῥητορικὴ τέχνη μεγίστης ἀπέλαυε τιμῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ὅτι δὲ ἡ Ἀνθοῦσα εἰς τὴν περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς κρίσιν ὀρθῶς ἐσκέφθη καὶ ὥρισε τὰ τοῦ σταδίου του μαρτυρεῖ ὅτι, ὅτε ποτὲ ὁ Ἰωάννης ἀπέστειλε πρὸς τὸν διδάσκαλον τὸν πρῶτον λόγον, ὃν ἀπήγγειλεν πρὸ τῶν δικαστηρίων, ὁ Λιβάνιος ἀπήντησεν: «Τὸν λόγον σου τὸν ἔξοχον καὶ ὡραῖον ἀνέγνων ἐνώπιον ἀνδρῶν ἐμπείρων καὶ ἱκανῶν περὶ τὸ λέγειν, οὐδεὶς δ' εὑρέθη μὴ θαυμάσας αὐτόν». Μέλλων δὲ νὰ τελευτήσῃ τὸν βίον ὁ Λιβάνιος ἠρωτήθη παρὰ τῶν μαθητῶν τίνα σκέπτεται νὰ καταλίπῃ διάδοχον αὐτοῦ, οὗτος ἀπεκρίθη «τὸν Ἰωάννην, ἂν μὴ οἱ χριστιανοὶ ἥρπαζον αὐτόν».

Ῥητορικῶς λοιπὸν μορφωθεὶς ἄριστα εἰσῆλθε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον πολὺ εὐδοκίμει κινῶν τὸν θαυμασμὸν τῶν Ἀντιοχέων διὰ τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐσωτάτη τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κλίσις, ἡ εὐσέβεια, τὴν ὁποίαν παρὰ τῆς μητρὸς εἶχεν ἐμπνευσθῇ, ὤθει αὐτὸν εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον. Ἡ θρησκεία εἵλκυεν αὐτόν. Διὰ τοῦτο αἴφνης παραιτεῖται τοῦ πολιτικοῦ ῥητορικοῦ σταδίου καὶ ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους ἤρχισε νὰ φοιτᾷ εἰς μονήν τινα παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν, ἔνθα δύο μοναχοί, δεινοὶ ἐπὶ θεολογικῇ μαθήσει, ἐδίδασκον τὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Αἱ ὑψηλαὶ ἀληθειαι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἵλκυσαν ἀμέσως τὸν νεαρὸν Ἰωάννην καὶ ἀπερρόφησαν ὅλην αὐτοῦ τὴν προσοχήν. Ἔκτοτε δ' ἐγεννήθη ἐν αὐτῷ ὁ πόθος ν' ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἅγιοι ἄνδρες δὲν ἀπηρνοῦντο τὰ ἐγκόσμια πρὸς ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν, διότι ὁ ἐνάρετος εἴτε ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας εἴτε ἐν ἐρημίᾳ εὑρισκόμενος δύναται νὰ ζῇ θεαρέστως, ἀλλ' ἔπραττον τοῦτο, ὅπως ἀκωλύτως ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μέγα μέρος ἀκόμη τῶν κατοίκων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἦσαν ἐθνικοί, πολλοὶ δὲ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι προσεπάθουν δι' ἐντέχνου διδασκαλίας νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν εἰδωλολατρείαν· τὸ δὲ χείριστον καὶ αὐτοὺς τοὺς χριστιανοὺς πολλοὶ διαστρέφοντες τὴν γνησίαν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου διῄρουν καὶ ἀπετέλουν τὰς αἱρέσεις. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη ἀπαραίτητος ἄνδρες ἔξοχοι ν' ἀφοσιωθῶσιν εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ στηρίξωσιν εἰς τοῦτο τοὺς πιστούς· ἀλλὰ διὰ νὰ πράξωσι τοῦτο ὡς ἔπρεπεν, ἦτο ἀνάγκη νὰ μὴ περισπῶνται ὑπὸ οἰκογενειακῶν φροντίδων.

Διὰ ταῦτα ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἰωάννου εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρξεν ὁριστικὴ καὶ ἀμετάκλητος, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ μητέρα οὐδὲν περὶ τούτου ἀνεκοίνωσε, διότι κάλλιστα ἐγίνωσκεν, ὅτι θὰ ἐλύπει αὐτὴν καὶ ἐθεώρει λίαν σκληρὸν νὰ ἴδῃ αὐτὴν δακρύουσαν. Ἐκείνη ὅμως μαθοῦσα παρ' ἄλλων τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ περιέπεσεν εἰς μέγα πένθος. Καὶ εἶχε

δίκαιον, διότι ἓν μόνον τέκνον εἶχεν, ἀναθρέψασα δὲ αὐτὸ μετὰ τόσης ἐπιμελείας ἔχαιρε βλέπουσα, ὅτι δὲν ἐκοπίασε μάτην· διότι ὁ νέος Ἰωάννης πάντων τὴν προσοχὴν εἵλκυε καὶ διὰ τὴν ἔκτακτον παιδείαν καὶ διὰ τὰ λοιπὰ ἔξοχα αὐτοῦ προτερήματα. Ἔπλαττε λοιπὸν ὡς μήτηρ φιλόστοργος σχέδια ὡραῖα περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ· ἠρέσκετο σκεπτομένη, ὅτι θὰ ἔβλεπεν αὐτὸν ἡμέραν τινὰ περικυκλούμενον ὑπὸ τέκνων καὶ ἐγγόνων, ὅτι παρ' αὐτῷ ἤθελεν ἀπολαύσῃ καὶ ἐκείνη τῆς εὐτυχίας τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου, ἣν τόσον νέα εἶχε στερηθῇ. Ἀλλ' οὕτω σκεπτομένου τοῦ Ἰωάννου, πάντα ταῦτα ἔμελλον νὰ ματαιωθῶσι καὶ ὁ βίος αὐτοῦ θὰ διήρχετο ἄνευ χαρᾶς ἐν ἐρημίᾳ, ὡς εἶχε διέλθῃ καὶ ὁ βίος αὐτῆς. Δὲν ἐλυπεῖτο δι' ἑαυτήν, διότι οὐδέποτε εἶχε μεριμνήσῃ περὶ τῆς ἰδίας εὐτυχίας· ἐλυπεῖτο διὰ τὸ προσφιλές τέκνον της. Ἐγίνωσκε κάλλιστα ὁποῖον ἀγῶνα ἔμελλε ν' ἀναλάβῃ ὁ μονογενὴς αὐτῆς υἱὸς κατὰ τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας καὶ εἰς ὁπόσας ταλαιπωρίας ἔμελλε νὰ ἐκτεθῇ· ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν, ἵνα μεταπείσῃ αὐτόν. Παραλαβοῦσα λοιπὸν αὐτὸν ἡμέραν τινὰ κατ' ἰδίαν εἶπε πρὸς αὐτὸν περίπου τὰ ἑξῆς.

«Ὁ Θεός, τέκνον μου, δὲν μὲ ἀφῆκε νὰ ζήσω ἐπὶ πολὺν χρόνον μετὰ τοῦ καλοῦ πατρός σου· τὰς ὠδῖνας ἃς ὑπέστην, ὅτε σὲ ἐγέννησα, διεδέχθη μετ' ὀλίγον ὁ θάνατος ἐκείνου καὶ ἔκτοτε σὺ μὲν ἔμεινες ὀρφανός, ἐγὼ δὲ χήρα. Εἶναι ἀδύνατον νά σοι περιγράψω ὅσα δεινὰ ὑφίσταται μία κόρη, ὅταν μόλις ἐξελθοῦσα τῆς πατρικῆς οἰκίας μείνῃ αἴφνης ἐν τῷ κόσμῳ ἄνευ συζυγικῆς προστασίας καὶ ἀναγκάζεται νὰ ὑφίσταται μερίμνας καὶ βάρη ἀνώτερα τῆς ἡλικίας αὐτῆς. Διότι αὕτη πρέπει νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῶν ὑπηρετῶν πολεμοῦσα

τὴν ὀκνηρίαν αὐτῶν καὶ τὴν ἐκ ταύτης ζημίαν, αὕτη πρέπει ν' ἀποκρούῃ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν συγγενῶν, αὕτη πρέπει νὰ ὑπομένῃ τὰς καταπιέσεις καὶ τὴν σκληρότητα τῶν δυναμένων δεικνύουσα σύνεσιν καὶ γενναιότητα. Ἐὰν ὅμως ὁ ἀποθανὼν καταλίπῃ καὶ τέκνον, τότε ἡ εὐθύνη εἶναι ἔτι μείζων καὶ βαρύτεραι αἱ ὑποχρεώσεις· καί, ἂν μὲν τοῦτο εἶναι κόρη, παρέχει μὲν πολλὰς φροντίδας τῇ χήρᾳ μητρί, ἀλλ' εἶναι τοὐλάχιστον ἀπηλλαγμένη τῶν πολλῶν δαπανῶν καὶ τοῦ φόβου μήπως τὸ τέκνον παρεκκλίνῃ τῆς εὐθείας ὁδοῦ· ἂν ὅμως εἶναι υἱός, τότε καθ' ἑκάστην ἡ μητρικὴ καρδία πληροῦται ἀνησυχίας καὶ φόβου, χωρὶς νὰ ἀναφέρω τὰς μεγάλας δαπάνας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ὑποστῇ ἐκείνη, ἂν θέλῃ ν' ἀναθρέψῃ αὐτόν, ὅπως ἐμπρέπει εἰς νέον καλῆς οἰκογενείας.[1] Καὶ ὅμως πάντα ταῦτα δὲν με ἠνάγκασαν νὰ ἔλθω εἰς δεύτερον γάμον, ὑπέμεινα δὲ τὰ δεινὰ τῆς χηρείας γενναίως, πρῶτον μέν, διοτι ἤντλουν θάρρος ἄνωθεν ἐκ τῆς θείας ἀντιλήψεως, δεύτερον δέ, διότι ἔβλεπον ὅτι ἐπὶ τοῦ προσώπου σου ἐτηρεῖτο ἔμψυχος καὶ ἀκριβὴς ἡ εἰκὼν τοῦ πατρός σου. Τοῦτο δὲ ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρξεν ἡ παρηγορία μου.

Οὐδὲ δύνασαι πρὸς ταῦτα ν' ἀντιτάξῃς, ὅτι ὑπέστην μὲν τὰ ἐκ τῆς χηρείας δεινά, ἀλλ' ὡς γυνὴ ἀσθενὴς καὶ ἄνευ προστασίας διατελοῦσα εὑρέθην εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ ἐλαττώσω τὴν πατρικὴν περιουσίαν, ὅπως συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς προώρως ἀπορφανιζομένους τοῦ πατρὸς αὐτῶν· διότι καὶ ταύτην μὲν ἀκεραίαν διεφύλαξα, οὐδὲν δὲ συγχρόνως παρέλειψα, ἵνα ἀνατραφῇς καλῶς δαπανήσασα

1. Εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἡ ἐκπαίδευσις τῶν νέων ἦτο δαπανηροτάτη ἀπαιτούντων τῶν διδασκάλων δίδακτρα γενναῖα.

πρὸς τοῦτο ἅπασαν τὴν προϊκά μου. Καὶ μὴ νομίσῃς ὅτι λέγω ταῦτα, ἵνα σε ὀνειδίσω, ἀλλ' ἵνα ἐννοήσῃς, ὅτι δικαιοῦμαι ν' ἀπαιτήσω παρὰ σοῦ μίαν χάριν ἀντὶ ὅλων τούτων. Ἀπαιτῶ νὰ μή με περιβάλῃς διὰ δευτέρας χηρείας, νὰ μή με ἐγκαταλίπῃς, ὅπως εἰσέλθῃς εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, μὴ ἀνάψῃς ἐν τῇ καρδίᾳ μου καὶ πάλιν τὸ κοιμηθὲν πένθος ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ προσφιλοῦς πατρός σου. Περίμενον, ἀγαπητόν μοι τέκνον, τὸ τέλος τοῦ βίου μου· πιστεύω, ὅτι δὲν θὰ βραδύνῃ, διότι τοὺς μὲν νέους ἐνισχύει ἡ ἐλπίς, ὅτι δύνανται νὰ φθάσωσιν εἰς γῆρας βαθύ, ἡμᾶς ὅμως τοὺς γέροντας οὐδὲν ἄλλο περιμένει εἰμὴ ὁ θάνατος. Τότε ἀφ' οὗ μὲ παραδώσῃς εἰς τὴν γῆν καὶ ἑνώσῃς τὰ ὀστᾶ μου μετὰ τῶν τοῦ πατρός σου, πορεύου ὅπου θέλεις, διότι οὐδεὶς θὰ ὑπάρχῃ ὁ κωλύων. Ἐν ὅσῳ ὅμως ἀναπνέω, ὑπόμεινον νὰ ζῇς παρ' ἐμοί· καὶ ἂν ἴδῃς, ὅτι ἀναγκάζεσαι νὰ περισπᾶσαι εἰς βιωτικὰς μερίμνας καὶ νὰ ἐπιστατῇς ἐπὶ τῶν ἀνηκόντων εἰς σέ, τότε μὴ δώσῃς προσοχὴν εἰς τὰς παρακλήσεις μου, ἀλλὰ πρᾶξον κατὰ βούλησιν. Ἐὰν ὅμως πράττω πᾶν ὅ,τι συντελεῖ εἰς ἡσυχίαν σου καὶ ἄνεσιν ἐν τῷ βίῳ, ὀφείλεις νὰ μένῃς πλησίον μου, διότι καὶ ἂν μύριοι σὲ ἀγαπῶσιν, οὐδεὶς θὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς εὐδοκιμήσεώς σου τόσον, ὅσον ἐγώ».

Οἱ λόγοι οὗτοι τῆς ἐναρέτου καὶ φιλοστόργου μητρὸς τόσην ἐντύπωσιν ἐνεποίησαν εἰς τὸν ἐπίσης φιλόστοργον Ἰωάννην, ὥστε ἔμειναν ἀνεξίτηλοι ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ· ἔγραψε δὲ ἔπειτα αὐτούς, ἵνα μείνωσιν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς μαρτύριον ἀθάνατον περὶ τῶν ἀρετῶν τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ μητρός. Ἦτο νέος εὐαίσθητος καὶ διὰ τοῦτο ἰδὼν τὴν μητέρα του κλαίουσαν συνεκινήθη βαθύτατα· δὲν μετέβαλεν ὅμως τὴν ἀπόφασιν ν' ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον, διότι τὴν καρδίαν

αὐτοῦ ὁλόκληρον εἶχεν ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν Ἐκεῖνος, ὅστις ἀνηρτήθη ἐπὶ σταυροῦ διὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον. Ὁποῖος ἔνθεος ζῆλος ὤθει τοῦτον πρὸς τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ἀποστολήν, ὥστε πρὸ τῶν θερμῶν ἱκεσιῶν τοιαύτης ἐναρέτου μητρὸς νὰ μείνῃ ἀμετάπειστος! Καὶ ὅμως ὡς καλὸς υἱὸς προσεπάθησε νὰ μὴ προσκρούσῃ καὶ εἰς τὰς μητρικὰς ἀπαιτήσεις. Διὰ τοῦτο, ἐν ὅσῳ αὕτη ἔζη, ἔμενε παρ' αὐτῇ στηρίζων καὶ περιθάλπων· μόνον δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς ἐξεπλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν του. Τότε ἐκτελέσας εὐλαβῶς καὶ τὴν τελευταίαν αὐτῆς παραγγελίαν περὶ τῆς ταφῆς αὐτῆς, ὡς ἄνθρωπος, ὅστις ἀληθῶς ἀπαρνεῖται πλέον τὰ ἐγκόσμια, διέθηκεν ὅλην τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς καὶ ἀπεσύρθη εἰς ὄρος τι παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν.

Ἐκεῖ μακρὰν τῆς τύρβης καὶ τοῦ θορύβου τῶν ἀνθρώπων ἀφιερώθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀληθειῶν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας καὶ προητοιμάσθη διὰ τὸ μέλλον αὐτοῦ στάδιον. Μετὰ ἓξ δὲ ἔτη ἐπανελθὼν εἰς Ἀντιόχειαν ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ μετὰ ταῦτα ἱερεὺς καὶ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἐκκλησίας. Καὶ εἶχε τόσην γλυκύτητα περὶ τὸ λέγειν καὶ τόσην ῥητορικὴν δύναμιν ὁ ἐμπνεόμενος ἐκεῖνος ὑπὸ τῆς θρησκείας ἀνήρ, ὥστε δικαίως ἐπωνομάσθη μετὰ ταῦτα *Χρυσόστομος*.

Εἰς τὴν δύναμιν ταύτην καὶ τὴν πειστικότητα τοῦ λόγου συνήνου ὁ ἅγιος ἀνὴρ καὶ χάριν τινὰ ἀνέκφραστον περὶ τὴν στάσιν καὶ σεμνότητα ἤθους. Ἐν ᾧ δὲ ἀπήγγελλε τοὺς ἀθανάτους αὐτοῦ λόγους, ταχυγράφοι πολλοὶ παρακολουθοῦντες τὰ λεγόμενα ἀντέγραφον, τὰ δὲ χειρόγραφα ἀπέστελλον εἰς πᾶσαν πόλιν τῆς αὐτοκρατορίας, διότι πανταχοῦ ἀπλήστως ἀνεγινώσκοντο. Τόσον δ' ἐθαυμάζοντο οἱ λόγοι αὐτοῦ, ὥστε

ὁ μὴ ἀναγνώσας λόγον τινὰ τοῦ ἱεροῦ ἀνδρὸς ἐνομίζετο ἄμουσος ἢ καὶ ἀναίσθητος.

Ἐπὶ δώδεκα ἔτη ἐδίδασκε τὸν λαὸν τῆς Ἀντιοχείας, ὅτε ἀπέθανεν ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δ' αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν συνεσκέπτετο περὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ. Τότε τινὲς προέτειναν τὸν Χρυσόστομον, ἡ δὲ πρότασις ὁμοθύμως ἔγεινεν ἀποδεκτή. Οὕτω λοιπὸν χειροτονηθεὶς κανονικῶς ἀρχιερεὺς ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον.

Ἂν δὲ καὶ τοσοῦτον ἀπροσδοκήτως καὶ ταχέως ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὕπατον τοῦτο τῆς ἐκκλησίας ἀξίωμα, δὲν ὑπερηφανεύθη ὁ ἐνάρετος ἀνήρ, διότι τὰ μαθήματα τῆς μετριοφροσύνης καὶ τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας, τὰ ὁποῖα παιδιόθεν ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν ἡ μήτηρ του, ἔμειναν ἀκμαῖα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Ἐξηκολούθει λοιπὸν νὰ διάγῃ βίον λιτὸν καὶ αὐστηρόν, ὅπως καὶ πρότερον, καὶ δὲν ἐπεδίωκεν οὔτε τῶν μεγιστάνων τὰς τιμὰς οὔτε τῶν ἰσχυόντων τὴν εὔνοιαν. Ἀφωσιώθη δὲ ὅλως εἰς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, ὁσάκις δὲ ἐκήρυττε, τοσοῦτον πλῆθος συνέρρεεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε πολλάκις κυριολεκτικῶς ἐκινδύνευον νὰ πάθωσιν ἐξ ἀσφυξίας. Καὶ ἄλλοτε μὲν παρουσιάζων πρὸς τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων, ἄλλοτε δὲ καυτηριάζων τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ διδάσκων τὸν τρόπον τῆς θεραπείας αὐτῶν, ἐνίσχυε τὸ ποίμνιον αὐτοῦ εἰς τὴν πίστιν, ἐνίσχυε καὶ ἐνεθουσίαζεν αὐτό. Διὰ ταῦτα ὁ λαὸς ἐλάτρευε τὸν πατριάρχην αὐτοῦ.

Ἀλλ' ἡ βασίλισσα Εὐδοξία γυνὴ δοξομανὴς καὶ ματαιόφρων δὲν ἐφέρετο προσηνῶς πρὸς οὐδένα εἰμὴ μόνον πρὸς τοὺς κολακεύοντας αὐτήν. Ὅταν λοιπὸν εἶδεν ὅτι ὁ πατριάρχης δὲν ἔκυπτε πρὸ αὐτῆς καὶ δὲν παρέβλεπε τὰς παρεκτροπὰς αὐτῆς, ἀλλὰ τοὐναντίον ἤλεγχεν αὐτὴν διὰ τὰς ἀδυναμίας καὶ σφάλματα αὐτῆς, κατώρθωσε νὰ ἐξορίσῃ αὐτὸν μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Δὶς ἐξωρίσθη ὁ ἅγιος ἀνὴρ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως· τὸ δεύτερον ὡς τόπος ἐξορίας ὡρίσθη μικρά τις καὶ ἀφανεστάτη πολίχνη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ Κουκουσός. Ὁ Χρυσόστομος ὅμως πράως φέρων τὰ δεινὰ τῆς ἐξορίας, εὗρεν ἐν τῇ πολίχνῃ ἐκείνῃ εὐρὺ στάδιον ἐνεργείας, διότι ἂν καὶ γέρων ἤδη καὶ καταβεβλημένος ὑπὸ ἀσθενείας ἔγεινεν ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς Γοτθους, Πέρσας καὶ Ἀρμενίους. Αἱ ἐπιστολαί, τὰς ὁποίας ἔγραψεν ἐκ τῆς ἐξορίας, περισωθεῖσαι μέχρις ἡμῶν μαρτυροῦσιν ὁπόσος ἐνθουσιασμὸς καὶ ἱερὸς ζῆλος κατεῖχε τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην ἐκείνην ψυχήν. Μεταβὰς δὲ κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου εἰς τὴν παρὰ τὸν Πόντον μικρὰν πόλιν τῶν Κομάνων, ἀπέθανε τῷ 407 μ. Χ. τὸ ἑξηκοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἐκ τῶν κακουχιῶν, ἃς ὑπέστη κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν.

Ἀλλ' ὁ λαὸς δὲν ἠδύνατο νὰ παρηγορηθῇ διὰ τὸν ἄδικον καταδιωγμὸν τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς καὶ ἐπὶ τριάκοντα σχεδὸν ἔτη συνεταράσσετο καὶ ἐξεδήλου τὸ πένθος αὐτοῦ. Δὲν ἐπῆλθε δὲ ἡ γαλήνη εἰμὴ ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος υἱὸς τοῦ Ἀρκαδίου καὶ τῆς Εὐδοξίας, εἵτινες εἶχον ἤδη ἀποθάνῃ, διέταξε καὶ ἐκομίσθη ἐκ Κομάνων εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου ἀνδρός. Ὅτε δὲ ἡ ναῦς ἡ φέρουσα τοῦτο προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα ἦτο νύξ, ὁ λαὸς ἐν ἀπεριγράπτῳ συγκινήσει ἔτρεχε μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ. Ἡ πόλις ὅλη ἐφωταγωγήθη, ὁ δ' αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν αὐλικῶν ἐξῆλθεν, ἵνα ἀποδώσῃ

εἰς τὸ ἱερὸν λείψανον τὰς προσηκούσας τιμάς. Πρῶτος δ' αὐτὸς προσκυνήσας τοῦτο ἐξητήσατο συγγνώμην παρὰ τοῦ ἁγίου ὑπὲρ τῶν καταδιωξάντων αὐτὸν γονέων του. Μετὰ ταῦτα ἐν πομπῇ κατανυκτικωτάτῃ μετεκομίσθη εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἐκεῖ κατετέθη ἐν μνημείῳ. Ἡ δὲ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία τιμῶσα τὴν μνήμην αὐτοῦ ἑορτάζει κατὰ τὴν 13ην Νοεμβρίου.

---

26. Μία μητέρα.

Πίσω 'ς τὸν κάμπο τὸν πλατύ, 'ς τὴν παραπάνω χώρα,
κἄποιος 'ς τὰ χρόνια τὰ παληὰ κατάρα εἶχε δώσῃ,
νὰ 'βγῇ 'ς τὴ μάννα τοῦ νεροῦ θεριὸ 'ξαγριωμένο,
νὰ μὴν ἀφίνῃ τὸ νερὸ τὴ χώρα νὰ ποτίσῃ
καὶ τὰ σπαρτὰ νὰ ξεραθοῦν καὶ νὰ διψοῦν οἱ ἀνθρῶποι.
Καὶ τὸ θεριὸ παράγγειλε 'ς τὸ βασιληὰ τῆς χώρας
πῶς ἂν τοῦ στέλνῃ καθ' αὐγὴ νὰ τρώγῃ ἕνα κορίτσι,
θ' ἀφίνῃ 'λίγο τὸ νερὸ νὰ τρέχῃ μέσ' 'ς τὸν κάμπο·
κ' ἡ κόρη νἆν' ἀπὸ γεννιὰ κ' ἀπ' ὅλαις διαλεγμένη
μοναχοκόρη κι' ὥμορφη καὶ μοσχαναθρεμμένη.
Κ' ὁ βασιληᾶς 'σὰν τἄκουσε 'βγάζει πικρὸ φαρμάκι
κάθε πρωὶ 'ς τὴν ἔλεψι νὰ βγάζουνε τὸν κλῆρο
'ς ταῖς ὥμορφαις, 'ς ταῖς διαλεκταῖς κ' 'ς ταῖς μοναχοκόραις.
Κ' ὅποια 'ν ἐκείνη' ἡ ἄτυχη ποῦ θὰ τῆς πέσ' ὁ κλῆρος,
νὰ τὴν ἐπᾶνε 'ς τὸ θεριὸ γιὸ τάμμα νὰ τὴν φάγῃ.
Πηγαίνουν μιά, πηγαίνουν δυό, πηγαίνουν τρεῖς καὶ πέντε,
καὶ κάθ' αὐγὴ μιὰν ὥμορφη καὶ μιὰ μοναχοκόρη.
Μαυροφοροῦν οἱ χωριανοί, μαυροφοροῦν μανάδες,

καὶ κλίνουν τἀρχοντόσπιτα καὶ μοιρολόγια βγάζουν.
Μὰ μιὰν αὐγή, μιὰ Κυριακή, μιὰ 'πίσημον ἡμέρα
ὁ κλῆρος 'πῆγε κ' ἔπεσε σὲ μιὰν ἀρχοντοπούλα
'ποὖχε τἀτέλειωτα προικιά, τὰ κάλλη τὰ περίσσια
Κ' ἡ μάννα της 'σὰν τἄκουσε βαρειὰ λιγοθυμάει
καὶ κλαίγει καὶ σκοτώνεται καὶ 'σὰν τρελλὴ φωνάζει·
— Θέ μου μεγαλοδύναμε, μιὰ χάρι σοῦ γυρεύω
ἐσὺ ποῦ βλέπεις τοὐρανοῦ τὸ διαμαντένιο πλάτος,
τὰ περὶ βαθειὰ τῆς θάλασσας καὶ τὴν καρδιὰ τῆς μάννας,
κύτταξε καὶ τὴν καρδοῦλά μου καὶ μή με ξεστοχιάσῃς·
καὶ δόσε μου γιὰ μιὰ στιγμὴ γιὰ μιὰ στιγμὴ μονάχα
τὴν ὠμορφιὰ τῆς κόρης μου καὶ τὰ γλυκά της νειᾶτα.
Κ' ἡ μάννα ἐξεκίνησε μυριοκαμαρωμένη
γιὰ νὰ τὴν φάγῃ τὸ θεριό, νὰ ζήσ' ἡ κόρη 'πίσω.
Ἦταν ἡ ὥρα ποὖτρεμε τὸ τελευταῖο ἀστέρι
κ' ἐπρόβαλλ' ὁ Ἀὐγερινὸς κ' ἐκρύβουνταν ἡ Πούλια
κ' ἐρρόδιζ' ἡ ἀνατολὴ κ' ἐφεγγοβόλ' ἡ δύσις.
Ἡ μάννα παίρνει τὸ στρατὶ καὶ 'ς τὸ βουνὸ ἀναιβαίνει
καὶ φθάν' ἐπάνω 'ς τοῦ νεροῦ τὴ στοιχειωμένη μάννα
κι' ἀκούει ἄγριο μουγκρητὸ ἀπ' τοῦ θεριοῦ τὸ στόμα
καὶ βλέπει σπίθαις νὰ πετοῦν ἀπ' τοῦ θεριοῦ τὰ μάτια.
Ἀνατριχιάζει σύσσωμη καὶ πνίγετ' ἡ φωνή της,
μὰ παίρνει δύναμ' ἀπ' τὸ Θεὸ κ' ἀπ' τὴν πολλὴν ἀγάπη
κ' ἐφτέρωσαν τὰ πόδια της κ' ἐθέργεψεν ὁ νοῦς της·
ἀστόχιασε τὸ θάνατο γιὰ τὴ ζωὴ τῆς κόρης,
κ' ἔσκυψε μόνη 'ς τοῦ θεριοῦ τὸ πεινασμένο στόμα.
Μᾶταν ἡ ὥρα θεϊκὴ κ' εὐλογημέν' ἡ ὥρα
καὶ μέσ' 'ς τὰ σπλάγχνα τοῦ θεριοῦ, τὰ πεινασμένα σπλάγχνα,
ἔμειν' αἰώνια ζωντανὴ ἡ μητρικὴ καρδιά της,

καὶ τὸ θεριὸ ἀπόκτησε καρδιὰ ποῦ δὲν τὴν εἶχε,
κι' ὅσα κορίτσια, πήγαιναν γιὰ νὰ τὰ φάῃ γιὰ τάμμα
τὰ κύττοζε, τὰ πόναγε μὲ τὴν καρδιὰ τῆς μάννας
κι' ἄφινε πάλι τὰ νερὸ χωρὶς νὰ φάῃ ταὶς κόραις
ὡς ὅπου περὰ ξεψύχησεν ἀπ' τὴν πολλή του πεῖνα.

Ἔτσι τῆς μάννας ἡ καρδιὰ καὶ τὸ θεριὸ νικάει.

---

27. Ὁ Ἀριστείδης κατὰ Πλούταρχον.

Ἀριστείδης ὁ Ἀθηναῖος ὁ ἐπονομασθεὶς Δίκαιος πατέρα εἶχε τὸν Λυσίμαχον καὶ ἦτο σύγχρονος τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἦτο ἀνὴρ γενναῖος, συνετός, φιλόπατρις καὶ πιστὸς φύλαξ τοῦ καθήκοντος. Καὶ δὲν εἶχε μὲν τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὴν πολιτικὴν ἱκανότητα τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Θεμιστοκλέους, ἀλλ' οὔτε τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ. Τὸ φιλοδίκαιον δὲ αὐτοῦ κατέστη ἐν Ἀθήναις παροιμιῶδες· ἡ δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ εἰλικρίνειαν ἀγάπη αὐτοῦ ἦτο τόση, ὥστε ἀπεστρέφετο καὶ παιδιᾶς χάριν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν κολακείαν.

Ἐν ᾧ δὲ πολλάκις διετέλεσεν ἄρχων, διαιτητὴς ἰδιωτικῶν δικῶν, στρατηγός, ναύαρχος, διανομεὺς καὶ εἰσπράκτωρ τῶν φόρων, οὓς οἱ σύμμαχοι τακτικῶς ἔδιδον πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἐν ᾧ μυρίας ἀφορμὰς ἔλαβεν, ὅπως πλουτήσῃ, πτωχὸς ὅμως ἔζησε καὶ πτωχὸς ἀπέθανεν. Οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ μολύνῃ τὰς χεῖρας σφετεριζόμενος δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ χρήματα.

Ἀλλὰ καὶ οἱ συμπολῖται αὐτοῦ Ἀθηναῖοι ἐνάρετοι ὄντες καὶ ἀδιάφθοροι, καὶ διὰ τοῦτο σεβόμενοι τὴν ἀρετήν, δὲν ἐδίστασαν ἐπὶ τέλους νὰ προτιμήσωσι τὸν ἐνάρετον Ἀριστείδην μᾶλλον ἢ τὸν μεγαλοφυᾶ Θεμιστοκλέα, ἂν καὶ σωτὴρ τῆς Ἑλλάδος ἀνεδείχθη ἐν Σαλαμῖνι.

Ὁ Ἀριστείδης ὑπὲρ πάντα ἄλλον νομοθέτην ἐσέβετο τὸν Λυκοῦργον, τὸν σοφὸν τῆς Σπάρτης νομοθέτην καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ συσταθεῖσαν κυβέρνησιν τῶν ἀρίστων προετίμα καὶ οὐχὶ τοῦ ὄχλου. Τοὐναντίον ὁ Θεμιστοκλῆς κολακεύων τὸν λαὸν ἀπέκλινε πρὸς τὴν δημοκρατίαν· τοῦτο δὲ ἦτο ἡ αἰτία τῆς διαφωνίας τῶν δύο τούτων ἐνδόξων ἀνδρῶν. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς πρὸς τὸν συμβουλεύσαντα αὐτὸν νὰ εἶναι ἴσος καὶ κοινὸς πρὸς πάντας τοὺς πολίτας, ἵνα καλῶς κυβερνήσῃ τὴν πόλιν, δὲν ἐδίστασε νὰ εἴπῃ, ὅτι οὐδέποτε θὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλ' ἐννοεῖ, ὅπως οἱ φίλοι αὐτοῦ ἔχωσι πλείονα τῶν ἄλλων ὠφελήματα. Ὁ δὲ Ἀριστείδης οὐδόλως ἠνείχετο δι' ἀδικιῶν νὰ ὠφελῇ τοὺς ἑαυτοῦ φίλους, ἵνα ὑπ' αὐτῶν στηρίζηται, φρονῶν ὅτι ὁ ἀγαθὸς πολίτης ὀφείλει πάντοτε νὰ λέγῃ καὶ νὰ πράττῃ μόνον τὰ χρηστὰ καὶ δίκαια.

Ἀξιοθαύμαστος καὶ ἀξιομίμητος ἦτο ἡ εὐστάθεια τοῦ ἐναρέτου τούτου ἀνδρὸς ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν· διότι οὔτε, ὅτε ἀπελάμβανε μεγάλων τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων, οὔτε, ὅτε ἀπεκλείετο τούτων ἐμαίνετο καὶ ἐθορύβει. Τοὐναντίον δὲ οἱ μὴ ἑαυτοὺς σεβόμενοι πολιτικοὶ ἄνδρες, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἐγωϊσμοῦ ἐλαυνόμενοι, ἐν ὅσῳ μὲν τὴν ἀρχὴν κατέχουσιν, ὑπεραίρονται καὶ τὰ πάντα εὑρίσκουσιν καλῶς γινόμενα, ἅμα δὲ ταύτης ἐκπέσωσι, δυσανασχετοῦσι καὶ εἰς ὕβρεις, ἀπειλάς, συκοφαντίας, διαβολάς, ἐγκλήματα καὶ ἀνατροπὰς καταφεύγουσιν οὐχὶ πρὸς κοινὸν ἀγαθόν, ἀλλ' ὅπως τὴν ἀρχὴν ἀνακτήσωσι. Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ φιλόπατρις ἀνήρ, ὅτι ὁ ἀγαθὸς πολίτης ὀφείλει νὰ ὑπηρετῇ καὶ ὠφελῇ τὴν πατρίδα οὐχὶ μόνον ἕνεκα χρημάτων καὶ δόξης ἀλλὰ καὶ

ἀμισθὶ καὶ ἄνευ τιμῶν. Ὅτε δὲ εἰς τὸ θέατρον τῶν Ἀθηνῶν ἀπηγγέλθη ὁ στίχος τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Αἰσχύλου **οὐ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει,** δικαίως πάντες οἱ θεαταὶ ἔστρεψαν τὸ βλέμμα πρὸς τὸν Ἀριστείδην. Διότι μόνος αὐτὸς δὲν ἤθελε μόνον νὰ νομίζηται ὅτι εἶναι δίκαιος, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι τοιοῦτος, ἐπειδὴ ὄχι μόνον τοὺς φίλους αὐτοῦ ἀλλ' οὐδὲ τοὺς ἐχθροὺς ἠνείχετο νὰ βλέπῃ ἀδικουμένους.

Λέγεται δ' ὅτι ποτὲ ἐνήγαγέ τινα εἰς τὸ δικαστήριον· οἱ δὲ δικασταὶ καλῶς γινώσκοντες τὴν χρηστότητα αὐτοῦ ἠθέλησαν νὰ καταδικάσωσιν τὸν ἐγκαλούμενον ἄνευ ἀπολογίας· ὁ Ἀριστείδης ὅμως παρεκάλεσε τοὺς δικαστὰς νὰ μὴ ἀποφασίσωσι τι πρὶν ἢ ἀκούσωσι καὶ τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἀντιδίκου.

Ἄλλοτε δὲ ἔκρινε ὡς διαιτητὴς δύο ἰδιώτας. Ὁ εἷς δὲ τούτων, ἵνα διαθέσῃ κακῶς τὸν Ἀριτείδην κατὰ τοῦ ἀντιδίκου αὐτοῦ ἀνέφερεν ὅτι πολλάκις οὗτος ἐλύπησε καὶ αὐτὸν τὸν Ἀριστείδην. Ὁ δίκαιος ὅμως Ἀριστείδης εἶπε τότε πρὸς αὐτόν· «**λέγε, ὦ φίλε, ἂν κατὰ σοῦ ἔχῃ πράξῃ κακόν τι καὶ οὐχὶ κατ' ἐμοῦ, διότι μετὰ σοῦ καὶ ὄχι μετ' ἐμοῦ δικάζεται**»

Ἐκλεγεὶς δὲ ἐπιμελητὴς τῶν δημοσίων προσόδων ἀπέδειξεν καταχρηστὰς οὐχὶ μόνον πολλοὺς τῶν ὑπ' αὐτὸν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀρχόντων. Καίτοι δὲ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ κατερραδιούργησαν αὐτὸν καὶ σφοδρῶς διέβαλον, ἐξελέχθη καὶ πάλιν ἐπιμελητής. Ἐξελέγξας δὲ καὶ ἀποδείξας τὰς ἐπισυμβάσας κλοπὰς δικαίως ἐπηνέθη ὑπὸ τῶν ἐντίμων πολιτῶν.

Κατὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ὑπῆρξεν εἷς τῶν δέκα στρατηγῶν. Αὐτῷ δὲ κυρίως ὀφείλεται ἡ δόξα τῆς λαμπρᾶς

ἐκείνης νίκης· διότι οὗτος ἐν τῇ μετριοφροσύνῃ αὐτοῦ καὶ φιλοπατρίᾳ παρεχώρησε τὴν ἡμέραν τῆς ἀρχιστρατηγίας αὐτοῦ εἰς τὸν ἱκανώτερον καὶ ἐμπειρότερον πάντων, τὸν Μιλτιάδην, διδάσκων οὕτω, ὅτι τὸ νὰ ὑποτάσσηταί τις καὶ ν' ἀκολουθῇ τὸν ἱκανώτερον δὲν εἶναι αἰσχρόν, ἀλλὰ σεμνὸν καὶ σωτήριον τῇ πατρίδι. Τοῦτον δ' ἐμιμήθησαν τότε καὶ ἅπαντες οἱ ἄλλοι στρατηγοί. Οὕτω δὲ διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀριστείδου διευθυντὴς καὶ ἀρχιστράτηγος τῆς μάχης ἔγεινεν ὁ πολύπειρος καὶ ἱκανὸς Μιλτιάδης καὶ ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐξησφαλίσθη.

Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν ἔνδοξον ταύτην μάχην, ἐν ᾗ γενναίως καὶ ὁ Ἀριστείδης ἠγωνίσθη, τοῦ Μιλτιάδου ἀπελθόντος μετὰ τοῦ στρατοῦ ἵνα προλάβῃ τὴν ἀποβίβασιν τῶν Περσῶν εἰς Φάληρον, τὸν Ἀριστείδην ἀφῆκαν ἐν Μαραθῶνι φύλακα τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν πλουσιωτάτων περσικῶν λαφύρων. Τόσον δὲ τίμιος καὶ ἐκεῖ ἀνεδείχθη, ὥστε οὐχὶ μόνον αὐτὸς οὐδὲν κατεδέχθη νὰ σφετερισθῇ, ἀλλ' οὐδ' ἄλλῳ τινὶ ἐπέτρεψε τοῦτο.

Διὰ πάντα ταῦτα τὴν βασιλικωτάτην καὶ θειωτάτην ἐπωνυμίαν τοῦ Δικαίου ἀπέκτησεν, ἂν καὶ πένης καὶ ἄνευ ἐνδόξου καταγωγῆς. Ἡ ἀληθὴς καὶ ἀμάραντος δόξα δὲν εἶναι ἡ ἐκ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς τύχης προερχομένη, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρετῆς· τὸ δὲ θειότερον τῶν προσόντων εἶναι ἡ δικαιοσύνη· διότι αὕτη συμβαδίζουσα τῇ δυνάμει καὶ τῇ τύχῃ ἀναδηκνύει τὸν βίον θεῖον, ἐν ᾧ ἡ ἀδικία καθιστᾷ αὐτὸν θηριώδη. Ἀγαπώμενος δ' ὁ Ἀριστείδης διὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἐν γένει διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ καὶ αὐξάνων διαρκῶς τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ δύναμιν αὐτοῦ, προεκάλεσε ἐπὶ τέλους ἄλλων μὲν τὸν φθόνον, ἄλλων δὲ τὸν φόβον τῆς τυραννίδος. Οὕτω

δὲ κατὰ πρότασιν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Θεμιστοκλέους ἐξωστρακίσθη ἐπὶ δεκαετίαν μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν.

Καθ' ἣν δ' ἡμέραν ἐγράφοντο τὰ ὄστρακα, νέον δεῖγμα τῆς ἀνοχῆς καὶ πραότητος αὐτοῦ ὁ Ἀριστείδης ἔδωκε· διότι χωρικός τις ἀγράμματος οὐδόλως αὐτὸν γινώσκων παρεκάλει νὰ γράψῃ ἐπὶ τοῦ ὀστράκου τὸ ὄνομα Ἀριστείδης. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὁ χωρικὸς ὑπ' αὐτοῦ τί κακὸν παθὼν ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου ἐπιθυμεῖ τὸν ἐξοστρακισμὸν αὐτοῦ ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς· «οὐδὲ γινώσκω τὸν ἄνδρα, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι ἀκούων πανταχοῦ αὐτὸν καλούμενον δίκαιον». Ὁ δ' ἄκακος ἀνὴρ οὐδὲν ἀπαντήσας ἔγραψεν ἀμέσως τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα ἐπὶ τοῦ ὀστράκου καὶ ἐνεχείρισεν εἰς τὸν χωρικὸν οὐδόλως θελήσας νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἢ νὰ νοθεύσῃ τὴν ψῆφον αὐτοῦ. Ἀπερχόμενος δ' ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Αἴγιναν, τόπον τῆς ἐξορίας, ἀνύψωσε τὰς χεῖρας πρὸς οὐρανὸν καὶ ἐδεήθη τοῦ Θεοῦ, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι πάντοτε εὐτυχοῦντες οὐδέποτε λάβωσιν ἀνάγκην αὐτοῦ.

Ἰδοὺ φιλοπατρία ὑψίστη, ἰδοὺ ἀμνησικακία, ἰδοὺ ἀπόδοσις καλοῦ ἀντὶ κακοῦ, ἰδοὺ ἀληθὴς χριστιανικὴ ἀρετὴ δοξάζουσα καὶ ἄτομα καὶ ἔθνη. Τοὐναντίον ἔπραξεν ὁ Ρωμαῖος Κοριολᾶνος. Οὗτος ἐξοστρακιζόμενος ἐκ τῆς Ρώμης ἀγανακτεῖ καὶ πνέων ἐκδίκησιν, ἐπανέρχεται δ' ἐπὶ κεφαλῆς ἐχθρικοῦ στρατοῦ κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος, ἣν μόλις ἔσωσαν αἱ τῆς μητρὸς καὶ τῆς συζύγου παρακλήσεις.

Ἐν τούτοις μόλις τρία ἔτη εἶχον παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἐξοστρακισμοῦ αὐτοῦ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τῇ προτάσει αὐτοῦ τοῦ Θεμιστοκλέους ἀνακαλοῦσιν ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν φιλόπατριν Ἀριστείδην· διότι ὁ Ξέρξης προεχώρει τότε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν διαβὰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ ἄλλοι μὲν ἐθεώρουν ἀναγ-

καιοτάτην τὴν παρουσίαν αὐτοῦ κατὰ τὴν κρίσιμον καὶ δεινὴν ἐκείνην περίστασιν τῆς πατρίδος, ἄλλοι δὲ ἐφοβοῦντο μήπως μνησικάκων ἐνωθῇ μετὰ τῶν ἐχθρῶν πολλοὺς μεθ' ἑαυτοῦ παρασύρων.

Οἱ φόβοι ὅμως οὗτοι ἦσαν ὅλως ἀνυπόστατοι καὶ μάταιοι· διότι ὁ Ἀριστείδης ἀμνησίκακος καὶ πλήρης φιλοπατρίας ὢν καὶ πρὶν ἢ ἀνακληθῇ πάντας εἰς τὴν τῆς πόλεως ἄμυναν προέτρεπε καὶ ἀνακληθεὶς ἔσπευσε κινδυνεύων νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ νὰ καταστήσῃ γνωστὸν τοῖς ἐν Σαλαμῖνι, ὅτι ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἀπέκλεισεν αὐτούς. Φθάσας δ' ἐκεῖ καὶ τὰ σχέδια τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Θεμιστοκλέους ὡς τῇ πολιτείᾳ συμφέροντα ὑπεστήριξε καὶ πρὸς δόξαν αὐτοῦ μεγάλως συνετέλεσε, προθύμως θυσιάσας ὑπὲρ τῆς κοινῆς σωτηρίας πᾶν αἴσθημα φιλοπρωτίας καὶ εἰπὼν τοὺς ἀξιομνημονεύτους ἐκείνους λόγους «*ὦ Θεμιστόκλεις, ἃς ἀφήσωμεν τὰς νεανικὰς ἡμῶν ἀντιζηλίας καὶ ἃς φιλοτιμηθῶμεν νὰ συντελέσωμεν πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος σὺ μὲν στρατηγῶν, ἐγὼ δὲ προθύμως ὑπακούων καὶ συμβουλεύων.*»

Διαρκούσης δὲ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας γενναίως ἠγωνίσθη ἐπὶ τῆς νήσου Ψυτταλείας καταστρέψας τὸν ἐπ' αὐτῆς ἀποβιβασθέντα ἐχθρικὸν στρατόν.

Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ναυμαχίαν ὁ Θεμιστοκλῆς ἠθέλησε νὰ διαλύσῃ τὴν ἐν Ἑλλησπόντῳ γέφυραν, ὅπως μὴ δυνηθῇ ὁ Ξέρξης ν' ἀπέλθῃ ἐξ Εὐρώπης, καὶ ἀνεκοίνωσε τὴν σκέψιν ταύτην τῷ Ἀριστείδῃ, ὁ συνετὸς ἀνὴρ τοὐναντίον συνεβούλευσε νὰ ἐπιταχυνθῇ, εἰ δυνατόν, ἡ εἰς Ἀσίαν ἀναχώρησις τῶν Περσῶν, διότι ἐν Εὐρώπῃ ἀποκλειόμενοι ἠδύναντο πιθανῶς ν' ἀποβῶσιν ἐν ἀπογνώσει διατελοῦντες λίαν ἐπικίνδυνοι. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς ἀποδεχθεὶς τὴν φρόνιμον ταύτην

συμβουλὴν τοῦ Ἀριστείδου ὡς συμφορωτέραν ἀμέσως ἐμήνυσε πρὸς τὸν Ξέρξην, νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐπάνοδον, διότι οἱ Ἕλληνες διενοοῦντο δῆθεν νὰ διαλύσωσι τὴν γέφυραν. Οὕτω δὲ ὁ μέγας βασιλεὺς πλήρης φόβου μετὰ τῆς πολυαρίθμου αὐτοῦ στρατιᾶς ἀμέσως ἔφυγε καταλιπὼν τὸν Μαρδόνιον μετὰ 300 χιλιάδων ἐκλεκτοῦ στρατοῦ πρὸς καθυπόταξιν τῆς χώρας.

Ὁ Μαρδόνιος κατανοήσας τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν Ἀθηναίων προσεπάθησε ν' ἀποσπάσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, τούτους μὲν ἀπειλῶν, τοῖς δ' Ἀθηναίοις πολλὰ χρήματα ὑπισχνούμενος καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν δὲ τῆς κατεστραμμένης πολεως αὐτῆς λαμπροτέραν. Πρὸς τούτοις δὲ ὑπισχνεῖτο αὐτούς, ὅτι ἤθελε καταστήσῃ αὐτοὺς ἡγεμόνας τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἂν ἤθελον μείνῃ οὐδέτεροι.

Οἱ Σπαρτιᾶται μαθόντες ταῦτα καὶ φοβηθέντες μήπως αἱ δελεαστικαὶ αὗται προτάσεις τοῦ Μαρδονίου γείνωσιν ἀποδεκταὶ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἀπέστειλαν ἀμέσως πρέσβεις πρὸς αὐτούς, ἵνα ἀποστρέψωσι τούτους ἀπὸ τούτου.

Τότε ὁ ἐνάρετος καὶ φιλόπατρις Ἀριστείδης ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἀθηναίων εἶπε πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους πρέσβεις, ὅτι τοὺς μὲν Πέρσας συγχωρεῖ νὰ φρονῶσιν, ὅτι τὰ πάντα δύνανται νὰ ἐξαγορασθῶσι διὰ χρημάτων, διότι οὐδὲν πολυτιμότερον τούτων γινώσκουσιν· ἀγανακτῶν ὅμως κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἐνεστῶσαν δυσχέρειαν τῶν Ἀθηναίων ἐπιλήσμονες γίνονται τῆς ἀρετῆς καὶ φιλοτιμίας αὐτῶν. Παρήγγειλε δὲ εἰς μὲν τοὺς πρέσβεις τῶν Λακεδαιμονίων νὰ εἴπωσιν εἰς τὴν Σπάρτην, ὅτι οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς οὔτε ὑπὸ ταύτην ὑπάρχει τόσος χρυσὸς ἀντὶ τοῦ ὁποίου δύνανται νὰ πωλήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἐλευθερίαν τῆς χώρας· εἰς δὲ τοὺς πρέσβεις Πέρσας παρήγγειλε νὰ εἴπωσι πρὸς τὸν Μαρδόνιον, ὅτι ἐν ὅσῳ ὁ ἥλιος δὲν μεταβάλλει τὴν πορείαν αὐτοῦ, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ παύσωσιν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἐλευθερίας.

Τοιαύτην ἀπάντησιν λαβὼν ὁ Μαρδόνιος κατέρχεται ἀμέσως τοῦ ἔαρος ἐπελθόντος ἐκ τῆς Θεσσαλίας, ὅπου διεχείμασε, μετὰ τῆς πολυαρίθμου αὐτοῦ στρατιᾶς καὶ εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἀττικήν. Οἱ δὲ ταλαίπωροι ἀλλὰ καὶ γενναῖοι Ἀθηναῖοι οὐδεμίαν ἐπικουρίαν βλέποντες ἐκ Πελοποννήσου ἀναγκάζονται καὶ πάλιν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς Ἀθήνας καὶ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις νὰ καταφύγωσιν εἰς Σαλαμῖνα, ἔνθα ὁ Μαρδόνιος ἐπαναλαμβάνει πρὸς αὐτοὺς τὰς γνωστὰς δελεαστικὰς αὐτοῦ προτάσεις. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὴν αὐτὴν ἀπάντησιν ἔλαβεν· ὁ δὲ βουλευτὴς Λυκίδης, ἴσως διότι ἔβλεπε τοὺς Ἀθηναίους ἐγκαταλελειμμένους ὑπὸ πάντων, προτείνει τὴν παραδοχὴν τῶν προτάσεων τοῦ Μαρδονίου, ἀλλ' εὐθὺς λιθοβολεῖται ὑπὸ τῶν ἰδίων συμπολιτῶν ὡς ἐκστομίσας τοιαύτην ὕβριν.

Ἐπὶ τέλους μετὰ νέας προσκλήσεις καὶ ἀπειλὰς αἱ ἐπικουρίαι ἐκ Πελοποννήσου καὶ ἄλλων μερῶν ἀφικνοῦνται καὶ συγκροτεῖται ἐν Πλαταιαῖς τῆς Βοιωτίας, ὅπου εἶχε στρατοπεδεύσῃ ὁ Μαρδόνιος ἀποχωρήσας ἐκ τῆς Ἀττικῆς, ἡ ἔνδοξος ἐν Πλαταιαῖς μάχη τῷ 479 π. Χ.

Ἐναντίον τῶν 300 χιλιάδων τοῦ Μαρδονίου συνεκεντρώθησαν περὶ τὰς 110 χιλιάδας Ἑλλήνων μαχητῶν. Ἐκ τούτων 40 χιλιάδες ἦσαν Λακεδαιμόνιοι ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Παυσανίαν ἐπιτροπεύοντα τὸν ἀνήλικον βασιλέα τῆς Σπάρτης καὶ υἱὸν τοῦ ἐν Θερμοπύλαις πεσόντος Λεωνίδου Πλείσταρχον. Ὀκτὼ δὲ χιλιάδες ἦσαν Ἀθηναῖοι ὑπὸ τὸν

Ἀριστείδην, οἱ δὲ λοιποὶ προσῆλθον ἐκ διαφόρων πόλεων ἑλληνικῶν. Γενικὸς δ' ἀρχηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὡρίσθη ὁ Σπαρτιάτης Παυσανίας.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔλαβον τὴν δεξιὰν πτέρυγα, οἱ Τεγεᾶται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐφιλονείκουν περὶ τῆς ἀριστερᾶς· ἀλλ' ὁ συνετὸς Ἀριστείδης τὴν πολιτείαν καὶ οὐχὶ τὰ πρωτεῖα ἀγαπῶν εἶπεν, ὅτι ἀδιαφορεῖ περὶ τῆς θέσεως, διότι οὐχὶ ἡ θέσις τιμᾷ τοὺς μαχομένους, ἀλλ' ἡ ἀνδρεία αὐτῶν τιμᾷ τὴν θέσιν, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι, καὶ οὕτω διέλυσε τὴν φιλονεικίαν καὶ προέλαβεν ἐμφυλίους σπαραγμούς. Ἐπὶ τέλους εἰς τοὺς Ἀθηναίους παρεχωρήθη ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ.

Κατὰ πρῶτον δὲ ὁ Μαρδόνιος διέταξε τὸ ἱππικόν του, ὑπὸ τὸν ἐπιφανέστατον στρατηγὸν Μασίστιον νὰ προσβάλῃ τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' οἱ Μεγαρεῖς ὠφελούμενοι ἐκ τῆς δυσβάτου θέσεως, ἣν κατεῖχον, καὶ λαβόντες ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ Ἀριστείδου ἀπέκρουσαν γενναίως τοὺς Πέρσας, ἐφόνευσαν τὸν γενναῖον Μασίστιον καὶ οὕτως οἱ μὲν Ἕλληνες ἐνεπλήσθησαν θάρρους, οἱ δὲ Πέρσαι ἀπογνώσεως.

Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην τοῦ ἱππικοῦ τῶν Περσῶν ἀνεβλήθη ἡ μάχη ἐπὶ δέκα ἡμέρας, κατὰ δὲ τὴν δεκάτην συνεκροτήθη ἡ ὁριστικὴ μάχη. Κατὰ ταύτην ἠνδραγάθησαν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Τεγεᾶται, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς. Ὁ Μαρδόνιος ἱππεύων ἵππον λευκὸν ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Ἀειμνήστου. Ὁ δ' Ἀρτάβαζος ἡγούμενος 40 χιλιάδων Περσῶν, ἀντιπολιτευόμενος δὲ πάντοτε τὸν Μαρδόνιον ἀντὶ νὰ βοηθήσῃ αὐτόν, ἀπέρχεται εἰς Ἀσίαν. Ἐπὶ τέλους οἱ Ἕλληνες κυριεύουσι μετὰ

τῶν Περσῶν. Οἱ δὲ Τεγεᾶται διαρπάζουσι τὴν πλουσίαν σκηνὴν τοῦ Μαρδονίου, τοῦ ὁποίου ὁ ἀργυρόπους θρόνος καὶ τὸ ξίφος αὐτοῦ καὶ ὁ θώραξ τοῦ Μασιστίου μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἐπὶ πολὺ ἐφυλάττοντο. Τοσοῦτος δ' ὑπῆρξεν ὁ ὄλεθρος τῶν Περσῶν, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, ὥστε ἐκ τῶν τριακοσίων χιλιάδων μόνον 43 διεσώθησαν. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἔπεσον 1360, ἐξ ὧν καὶ ὁ Σπαρτιάτης Ἀριστόδημος, ὅστις περισωθεὶς ἐκ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ γενναίως ἀγωνισθεὶς ἐν Πλαταιαῖς ἔπεσεν ἐνδόξως.

Μετὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην, ἥτις ἐξησφάλισε τὰ τρόπαια τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Σαλαμῖνος, φιλονεικία πεισματώδης ἠγέρθη περὶ τῶν ἀριστείων τῆς νίκης μεταξὺ Λακεδαιμονίων καὶ Ἀθηναίων. Ῥῆξις δὲ καὶ ἐμφύλιος πόλεμος βεβαίως ἤθελε προέλθῃ, ἐὰν ἡ φιλοπατρία, ἡ σύνεσις, ἡ μετριοφροσύνη, αἱ συμβουλαὶ καὶ προτροπαὶ τοῦ Ἀριστείδου μὴ κατετραύματτον τὰ ἐξημμένα πάθη, ἀποδοθέντων τῶν ἀριστείων εἰς τοὺς Πλαταιεῖς κατὰ πρότασιν τοῦ φρονίμου ἀνδρός. Καὶ ἰδοὺ ἡ φιλοπρωτία ἐπαπειλοῦσα τὴν καταστροφήν, ἡ δ' ἀρετὴ σῴζουσα.

Ἀλλ' ὁ Παυσανίας, ὁ νικητὴς τῶν Πλαταιῶν, καταστὰς ὑπερόπτης, κενόδοξος, βίαιος καὶ φίλος τῆς περσικῆς διαίτης καὶ πολυτελείας, καὶ διαφθαρεὶς ὑπὸ τοῦ περσικοῦ πλούτου ἠγάπησε δυστυχῶς τὰ χρήματα καὶ τὴν ματαίαν δοξαν μᾶλλον τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος, ἣν ἐν τῇ αἰσχρᾷ αὐτοῦ φιλοχρηματίᾳ καὶ κενοδοξίᾳ διεπραγματεύετο κρυφίως νὰ προδώσῃ εἰς τὸν μέγαν βασιλέα. Ἀνακαλυφθεὶς ὅμως ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ ἱκέτης ἐν τῷ ναῷ τῆς ἐν Σπάρτῃ χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς, ὅπου ἀπέθανεν ἐξ ἀσιτίας.

Ὁ Ἀριστείδης ὅμως οὔτε ὑπερόπτης ἔγεινεν ὡς ὁ Παυσανίας μετὰ τὴν ἔνδοξον τῶν Πλαταιῶν μάχην, οὔτε ὑπὸ τοῦ περσικοῦ χρυσίου καὶ τῶν πολυτίμων ἐχθρικῶν λαφύρων διεφθάρη. Εὐτυχήσας δὲ νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπωφελῶς τὴν πατρίδα οὐχὶ μόνον διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀνδρείας, ἀλλ' ἰδίως διὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀρετῆς ἐν Μαραθῶνι, ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἐν Πλαταιαῖς κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους καὶ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην οὐχὶ διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλὰ διὰ τῆς εὐπροσηγορίας καὶ εὐθύτητος νὰ προσελκύσῃ ὑπὸ τὴν ναυτικὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν τὰς συμμαχικὰς ἑλληνικὰς πόλεις, αἵτινες ἕως τότε διετέλουν ὑπὸ τὴν ναυτικὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης. Αὗται δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ ὑποφέρωσι τὸ ἀγέρωχον τοῦ Παυσανίου οὔτε τὸ ὀργίλον αὐτοῦ, οὔτε τὴν φιλοχρηματίαν, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν ἀδικίαν αὐτοῦ, ἐλαττώματα, ἅτινα ἀνέπτυξεν ἰδίως μετὰ τὴν τοῦ Βυζαντίου ἅλωσιν καὶ τὴν ἀπόκτησιν πολυτίμων λαφύρων ἐν Βυζαντίῳ κυριευθέντων. Τοὐναντίον ἠγάπησαν τὸν δίκαιον, μετριόφρονα καὶ πρᾷον Ἀριστείδην καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ συνεκστρατεύσαντα εἰς Βυζάντιον ἐλευθέριον καὶ ἤπιον Κίμωνα, τὸν υἱὸν τοῦ Μιλτιάδου, ἀποσπασθεῖσαι δὲ ἀπὸ τῆς ναυτικῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης προθύμως ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης ἑκάστη τῶν πόλεων ἐπλήρωνε φόρον καὶ προσέφερε πλοῖα καὶ ναύτας πρὸς κατάρτισιν ἱκανῆς ναυτικῆς δυνάμεως, ἅπασαι αἱ πόλεις ἐκτιμῶσαι τὸ φιλοδίκαιον καὶ τὴν ἀφιλοχρηματίαν τοῦ Ἀριστείδου ἐζήτησαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων ν' ἀποσταλῇ αὐτός, ὅπως ἐπισκεφθεὶς τὰς χώρας καὶ μελετήσας τὰς προσόδους αὐτῶν κανονίσῃ τὸν φόρον ἑκάστης κατὰ τὸ δίκαιον.

Ἀναλαβὼν λοιπὸν τὴν ἐντολὴν ταύτην πένης ἐξῆλθεν ἐξ

Ἀθηνῶν καὶ πενέστερος ἐπανῆλθεν, ἀφ' οὗ οὐχὶ μόνον δικαίως ἀλλὰ καὶ προσφιλῶς πρὸς πάντας ἐκανόνισε τοὺς φόρους, ὥστε οὐδὲν οὐδαμόθεν παράπονον ἠγέρθη κατὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ, οἱ δὲ σύμμαχοι ἐπὶ μακρὸν ἐθεώρουν τοὺς χρόνους τούτους ὡς τοὺς εὐτυχεστέρους τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν ἀφιλοχρηματίαν αὐτοῦ ἀπέδειξεν ὁ Ἀριστείδης καί, ὅτε οἱ ἐχθροὶ τοῦ θείου αὐτοῦ, τοῦ πλουσιωτάτου Καλλίου, κατηγοροῦντες αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ἀνέφερον, ἵνα ἐρεθίσωσι κατ' αὐτοῦ τοὺς δικαστάς, ὅτι, ἂν καὶ τοσοῦτον πλούσιος, παρημέλει πεινῶντα καὶ ῥιγοῦντα τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ, τὸν δίκαιον Ἀριστείδην. Ὁ Καλλίας ἰδὼν τότε τοὺς δικαστὰς ἀγανακτοῦντας κατ' αὐτοῦ διὰ τοῦτο προσεκάλεσεν ἀμέσως μάρτυρα τὸν Ἀριστείδην, ὅστις ἐβεβαίωσεν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ὅτι πολλάκις ὁ Καλλίας ἔδωκε πρὸς αὐτὸν χρήματα, ἀλλ' αὐτὸς ἀπεποιήθη νὰ λάβῃ αὐτὰ προτιμῶν τὴν πενίαν παρὰ τὰ πλούτη τοῦ Καλλίου, διότι συνήθως οἱ πλούσιοι κάμνουσι κατάχρησιν τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἐκ τούτου δυνάμεως αὐτῶν. Πάντες δὲ ἀνεχώρησαν τότε ἐκ τοῦ δικαστηρίου προτιμῶντες νὰ εἶναι πένητες ὡς ὁ Ἀριστείδης ἢ πλούσιοι ὡς ὁ Καλλίας.

Τὴν δὲ ὄντως χριστιανικὴν αὐτοῦ ἀμνησικακίαν ἀπέδειξεν οὐχὶ μόνον ἐν Σαλαμῖνι, ὅπου ἐπὶ κινδύνῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔδραμε πρὸς σωτηρίαν τῶν ἑαυτοῦ συμπολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀδίκως εἶχον ἐξοστρακίσῃ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἐν Ἀθήναις μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην οἱ ἐχθροὶ τοῦ Θεμιστοκλέους κατηγόρουν αὐτὸν καὶ ἐνήργουν τὸν ἐξοστρακισμὸν αὐτοῦ, οὐδὲ λέξιν ἠκούσθη εἰπὼν κατ' αὐτοῦ οὔτε ἐνήργησε πρὸς τοῦτο οὐδ' ἐχάρη διὰ τὴν καταδρομικὴν ταύτην τοῦ ἀντιπάλου, ὡς οὐδ' ἐφθόνησεν αὐτὸν εὐτυχοῦντα.

Διὰ ταῦτα πάντα δικαίως ὁ θεῖος Πλάτων μεταξὺ πάντων τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῶν Ἀθηνῶν τὸν Ἀριστείδην ἰδίως θαυμάζει διὰ τὴν ἐξόχως ἐνάρετον πολιτείαν αὐτοῦ.

Περὶ τὸ 468 ἔτος πρὸ Χριστοῦ ἐτελεύτησε τέλος τὸν βίον ὁ χρηστὸς ἀνήρ· κατανοήσας δὲ πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐνδόξου Κίμωνος, δὲν ἐφθόνησεν οὐδὲ διέβαλεν αὐτόν, ἀλλὰ τοὐναντίον προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν εὔνοιαν τοῦ δήμου καὶ παρεσκεύασεν αὐτὸν ἄξιον αὐτοῦ διάδοχον. Οὕτω δὲ ἐξηκολούθησεν ὁ ἐνάρετος καὶ συνετὸς ἀνὴρ καὶ μετὰ θάνατον νὰ εὐεργετῇ καὶ νὰ δοξάζῃ διὰ τοῦ Κίμωνος τὰς κλεινὰς Ἀθήνας καὶ διὰ τούτων τὴν ὅλην χώραν.

Οἱ δ' Ἀθηναῖοι τιμῶντες τὸν ἄνδρα καὶ εὐγνωμονοῦντες ἀνήγειραν αὐτῷ μνημεῖον ἐν Φαλήρῳ, ἐπροίκισαν δημοσίᾳ δαπάνῃ τὰς δύο αὐτοῦ θυγατέρας, ἐχορήγησαν γαίας καὶ σύνταξιν πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Λυσίμαχον καὶ ἐπὶ 150 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐνδόξου ἀνδρὸς ἐξηκολούθησαν περιθάλποντες τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, ἀποδεικνύοντες οὕτω τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων αὐτῶν.

---

28. Ἐκ τῶν τοῦ Λουκιανοῦ Διαλόγων.

Ἑρμῆς.— Διὰ τί γελᾷς, ὦ Χάρων; ἢ διὰ τί ἀφήσας τὸ πορθμεῖον ἀνῆλθες ἐδῶ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, ἐν ᾧ δὲν συνηθίζεις πολὺ νὰ παρευρίσκησαι εἰς τὰ ἄνω πράγματα;

Χάρων.— Ἐπεθύμησα νὰ μάθω, ὦ Ἑρμῆ, ὁποῖα εἶναι τὰ ἐν τῷ βίῳ, καὶ ὅσα πράττουσιν οἱ ἄνθρωποι ἐν αὐτῷ, ἢ τίνων στερούμενοι πάντες θρηνοῦσιν, ὅταν καταβαίνωσι πρὸς ἡμᾶς

διότι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν διέπλευσε τὴν λίμνην ἄνευ δακρύων. Ζητήσας λοιπὸν παρὰ τοῦ Πλούτωνος καὶ ἐγώ, ὥσπερ ὁ Θεσσαλὸς νεανίσκος Πρωτεσίλαος, νὰ καταλίπω τὸ πλοῖον διὰ μίαν ἡμέραν, ἀνῆλθον εἰς τὸ φῶς καί μοι φαίνεται ὅτι ἐν καταλλήλῳ καιρῷ σὲ συνήντησα· διότι καλῶς γινώσκω, ὅτι θὰ μὲ ὁδηγήσῃς ὡς ξένον περιερχόμενος μετ' ἐμοῦ καὶ θὰ μοὶ δείξῃς τὰ πάντα λεπτομερῶς, ἐπειδὴ γινώτκεις ἅπαντα.

Ἑρμῆς.— Δὲν ἔχω καιρόν, ὦ πορθμεῦ, διότι ἀπέρχομαι, ἵνα ὑπηρετήσω τὸν Δία ὑπηρεσίαν τινὰ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Εἶναι δ' οὗτος ὀξύθυμος καὶ φοβοῦμαι μήπως, ἐὰν βραδύνω, μὲ ἀφήσῃ νὰ εἶμαι ὅλος ὑμέτερος παραδοὺς εἰς τὸ σκότος ἢ, ὅπως πρό τινος ἔκαμε τὸν Ἥφαιστον, ῥίψῃ καὶ ἐμὲ συλλαβὼν ἀπὸ τοῦ ποδὸς ἐκ τοῦ θείου κατωφλίου· οὕτω δὲ χωλαίνων καὶ ἐγὼ καὶ οἰνοχοῶν ἤθελον προξενεῖ γέλωτα.

Χάρων.— Θά με παρίδῃς λοιπὸν πλανώμενον ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν ᾧ εἶσαι φίλος καὶ συμπλωτὴρ καὶ συνδιάκτορος; Καὶ ὅμως καλὸν ἦτο, ὦ παῖ τῆς Μαίας, ἐκεῖνα τοὐλάχιστον νὰ ἐνθυμῆσαι, ὅτι οὐδέποτε μέχρι σήμερον σὲ διέταξα ν' ἀντλήσῃς ἢ νὰ κωπηλατήσῃς· ἀλλὰ σὺ μὲν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐξαπλωθεὶς ῥέγχεις, ἐν ᾧ τόσον ἰσχυροὺς ἔχεις τοὺς ὤμους, ἢ ἂν εὕρῃς νεκρόν τινα φλύαρον, μετ' ἐκείνου καθ' ὅλον τὸν πλοῦν διαλέγεσαι· ἐγὼ δὲ ἄ, καὶ πρεσβύτης μόνος ἐρέσσω διὰ ἀμφοτέρων τῶν κωπῶν. Ἀλλὰ χάριν τοῦ πατρός σου, ὦ φίλτατον Ἑρμάδιον, μὴ μὲ ἀφήσῃς, ἀλλὰ περιάγαγέ με καὶ δεῖξόν μοι τὰ ἐν τῷ βίῳ ἅπαντα ἵνα ἐπανέλθω, ἀφ' οὗ ἴδω τι πρότερον· διότι, ἂν σύ με ἀφήσῃς, οὐδόλως θὰ διαφέρω τῶν τυφλῶν· διότι καθὼς ἐκεῖνοι προσκόπτουσι διολισθαίνοντες ἐν τῷ σκότει, οὕτω καὶ ἐγὼ τοὐναντίον προσκόπτω ἐν

φωτὶ ἀμβλυώττων πρὸς τοῦτο. Ἀλλὰ δός, ὦ Κυλλήνιε, τὴν χάριν ταύτην, ἣν διὰ παντὸς θὰ ἐνθυμῶμαι.

Ἑρμῆς.— Τοῦτο τὸ πρᾶγμα θά μοι γείνῃ αἰτία νὰ λάβω πληγάς, τοὐλάχιστον προβλέπω ὅτι ὁ μισθὸς τῆς περιηγήσεως ταύτης δὲν θὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος ὅλως διόλου κονδύλων. Ἀλλ' ὅμως πρέπει νὰ σὲ ὑπηρετήσω· διότι καὶ τί δύναταί τις νὰ πράξῃ, ὅταν φίλος τις ἀναγκάζῃ; Νὰ ἴδῃς ὅμως τὰ πάντα λεπτομερῶς εἶναι ἀδύνατον, ὦ πορθμεῦ· διότι πρὸς τοῦτο πολλὰ νὰ κατατρίψῃς δύνασαι ἔτη· ἔπειτα ἀνάγκη θὰ γείνῃ ἐγὼ μὲν νὰ κηρύττωμαι ὑπὸ τοῦ Διὸς ὡς δραπέτης, σὺ δὲ κατ' ἀνάγκην θὰ παύσῃς νὰ ἐνεργῇς τὰ ἔργα τοῦ θανάτου καὶ θὰ ζημιοῖς τὸ βασίλειον τοῦ Πλούτωνος μὴ ὀλιγῶν ἐπὶ πολὺν χρόνον νεκρῶν; εἰς τὸν Ἅιδην· ἔπειτα δὲ θὰ ἀγανακτήσῃ καὶ ὁ τελώνης Αἰακὸς μηδ' ὀβολὸν εἰσπράττων. Φρόντισον λοιπὸν νὰ παρατηρήσῃς τὰ σπουδαιότατα τῶν γινομένων.

Χάρων.— Σύ, ὦ Ἑρμῆ, σκέπτου τὸ κάλλιστον, διότι ἐγὼ ξένος ὢν οὐδὲν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς γινώσκω.

Ἑρμῆς.— Πρῶτον μέν, ὦ Χάρων, ἔχομεν ἀνάγκην ὑψηλοῦ τινος μέρους, ὅπως ἐκεῖθεν πάντα καλῶς ἴδῃς. Καὶ ἐὰν μὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνέλθῃς εἰς τὸν οὐρανόν, δὲν θὰ ἐκοπιάζομεν, διότι ἐκεῖθεν ἀφ' ὑψηλοῦ ἀκριβῶς θὰ ἔβλεπες ἅπαντα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι θεμιτὸν σὺ ἄνθρωπος πάντοτε μετὰ νεκρῶν ἀναστρεφόμενος νὰ θέσῃς τὸν πόδα εἰς τὰ βασίλεια τοῦ Διός, ἀνάγκη εἶναι νὰ εὕρωμεν ὑψηλόν τι ὄρος.

Χάρων.— Γινώσκεις, ὦ Ἑρμῆ, ὅσα συνηθίζω νὰ λέγω πρὸς ὑμᾶς, ὅταν πλέωμεν; Ὁπόταν δηλαδὴ ὁ ἄνεμος σφοδρῶς πνεύσας ἐμπέσῃ εἰς τὸ ἱστίον, ὥστε νὰ καταστήσῃ

αὐτὸ πλάγιον, καὶ τὸ κῦμα πολὺ ὑψωθῇ, τότε ὑμεῖς μὲν δι' ἄγνοιαν φωνάζετε νὰ περιστείλω τὸ ἱστίον ἢ νὰ χαλαρώσω ὀλίγον τὸ σχοινίον ἢ νὰ ἀκολουθήσω τὸν δρόμον τοῦ ἀνέμου, ἐγὼ δὲ ὡς ἔμπειρος ναύτης προτρέπω ὑμᾶς νὰ ἡσυχάζητε, διότι ἐγὼ γινώσκω τὸ καλλίτερον. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς ταῦτα καὶ σὺ πρᾶττε τώρα, ὅτι νομίζεις καλὸν ὡς κυβερνήτης, ἐγὼ δέ, καθὼς εἶναι νόμος εἰς τοὺς ἐπιβάτας, μετὰ σιωπῆς θὰ κάθημαι πειθόμενος εἰς πάντα σου τὰ διατάγματα.

Ἑρμῆς.— Ὀρθῶς λέγεις· διότι ἐγὼ θὰ φροντίσω περὶ τοῦ πρακτέου καὶ θὰ εὕρω τὴν κατάλληλον σκοπιάν. Ἆρά γε εἶναι ὁ Καύκασος κατάλληλος; ἢ ὁ Παρνασὸς ὑψηλότερος; ἢ ἀμφοτέρων ὁ Ὄλυμπος ἐκεῖνος; καὶ βεβαίως δὲν εἶναι κακὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀνεμνήσθην εἰς τὸν Ὄλυμπον ἀποβλέψας· ἀλλὰ πρέπει καὶ σὺ νὰ συγκοπιάσῃς κατά τι καὶ νὰ ὑπηρετήσῃς εἰς τοῦτο.

Χάρων.— Πρόσταττε καὶ θὰ βοηθήσω ὅσον δύναμαι.

Ἑρμῆς.— Ὁ ποιητὴς Ὅμηρος λέγει, ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀλωέως, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἦταν δύο, ἔτι παῖδες ὄντες ἠθέλησάν ποτε ἀναστάσαντες τὴν Ὄσσαν ἐκ βάθρων νὰ ἐπιθέσωσιν ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, ἔπειτα τὸ Πήλιον ἐπ' αὐτῆς, διότι ἐνόμιζον, ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο κατάλληλος καὶ ἐπαρκὴς κλῖμαξ, ὅπως ἀναβῶσιν εἰς τὸν οὐρανόν. Ἐκεῖνα μὲν λοιπὸν τὰ μειράκια, διότι ἦσαν αὐθάδη καὶ ἀνόητα, ἐτιμωρήθησαν· ἀλλ' ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι οὐχὶ διὰ κακὸν τῶν θεῶν ταῦτα σκεπτόμεθα, διατί νὰ μὴ οἰκοδομῶμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ παράδειγμα ἐκείνων κυλίοντες τὰ ὄρη ἐπάλληλα, ὅπως τοιουτοτρόπως ἀπὸ ὑψηλοτέρας σκοπιᾶς ἀκριβέστερον βλέπωμεν;

Χάρων.— Καὶ θὰ δυνηθῶμεν, ὦ Ἑρμῆ, δύο ἡμεῖς

σηκώσαντες τὸ Πήλιον ἢ τὴν Ὄσσαν νὰ θέσωμεν ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου;

Ἑρμῆς. — Καὶ διατί ὄχι, ὦ Χάρων; ἢ νομίζεις ὅτι εἴμεθα ἀσθενέστεροι τῶν βρεφυλλίων ἐκείνων καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ εἴμεθα θεοί;

Χάρων. — Οὐχί· ἀλλὰ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος μοὶ φαίνεταί πως ἀδύνατον τὸ κατόρθωμα.

Ἑρμῆς. — Ἔχεις δίκαιον νομίζων ταῦτα, ὦ Χάρων, διότι εἶσαι ἄπειρος καὶ ἐλάχιστα ποιητικός, ὁ δὲ γενναῖος Ὅμηρος διὰ δύο στίχων εὐθὺς κατέστησεν εἰς ἡμᾶς ἀναβατὸν τὸν οὐρανὸν τόσον εὐκόλως συνθέσας τὰ ὄρη. Καὶ ἀπορῶ πῶς σοὶ φαίνονται ταῦτα τεράστια, ἀφ' οὗ γινώσκεις τὸν Ἄτλαντα, ὁ ὁποῖος εἷς ὢν τὸν πόλον αὐτὸν φέρει ὑποβαστάζων ἡμᾶς; ἅπαντας. Ἀκούεις δὲ ἴσως καὶ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου τοῦ Ἡρακλέους, ὅτι διεδέχθη ποτὲ ἐκεῖνον τὸν Ἄτλαντα καὶ ἀνέπαυσεν αὐτὸν ἐπ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ βάρους, ἀναλαβὼν αὐτὸς τὸ φορτίον.

Χάρων. — Ἀκούω καὶ ταῦτα, ὦ Ἑρμῆ· ἐὰν ὅμως εἶναι ἀληθῆ οὐ καὶ οἱ ποιηταὶ γινώσκετε.

Ἑρμῆς. — Ἀληθέστατα εἶναι, ὦ Χάρων· ἢ πρὸς τίνα σκοπὸν σοφοὶ ἄνδρες ἠδύναντο νὰ ψευσθῶσιν; ὥστε ἂς σηκώσωμεν πρῶτον τὴν Ὄσσαν διὰ μοχλῶν, ὅπως οἱ στίχοι καὶ ὁ ἀρχιτέκτων Ὅμηρος λέγουσιν· ἔπειτα δὲ ἐπὶ τῆς Ὄσσης τὸ πυκνόδενδρον Πήλιον ἄ; ἐπιθέσωμεν.

Βλέπεις πόσον εὐκόλως καὶ συγχρόνως ποιητικῶς κατωρθώταμεν τοῦτο; Ἂς ἀναβῶ ὅμως, ἵνα ἴδω, ἂν θὰ γείνῃ ἀνάγκη καὶ ἐπ' αὐτοῦ νὰ οἰκοδομῶμεν. Ὢ δυστυχία! ἀκόμη εἴμεθα κάτω εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ οὐρανοῦ· διότι ἐξ ἀνατολῶν μὲν μόλις φαίνεται ἡ Ἰωνία καὶ ἡ Λυδία, ἀπὸ δυσμῶν

δὲ μόνον ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία, ἀπὸ βορρᾶ δὲ μόνον τὰ ἐντεῦθεν τοῦ Ἴστρου μέρη φαίνονται καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἡ Κρήτη οὐχὶ ἐντελῶς. Πρέπει, ὡς φαίνεται, νὰ μετακινήσωμεν, ὦ Πορθμεῦ, καὶ τὴν Οἴτην, ἔπειτα καὶ τὸν Παρνασὸν ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων.

Χάρων. — Τοιουτοτρόπως ἂς πράττωμεν· πρόσεχε μόνον μὴ κατασκευάσωμεν τὸ ἔργον λεπτότερον ὑψώσαντες πέραν τοῦ πιθανοῦ, ἔπειτα συγκαταρριφθέντες μετ' αὐτοῦ συντριβῶσι τὰ κρανία ἡμῶν καὶ πικρὰν λάβωμεν πεῖραν τῆς οἰκοδομητικῆς τοῦ Ὁμήρου.

Ἑρμῆς. — Ἔχε θάρρος· ἅπαντα θὰ ἔχωσιν ἀσφαλῶς. Μετακίνει τὴν Οἴτην· ἂς μετακυλισθῇ ἐπ' αὐτῆς ὁ Παρνασός. Ἰδοὺ λοιπὸν θὰ ἀναβῶ πάλιν· καλῶς ἔχει· πάντα βλέπω· ἀνάβαινε ἤδη καὶ σύ.

Χάρων. — Ἔκτεινον, ὦ Ἑρμῆ, τὴν χεῖρα· διότι ἀναβαίνω εἰς οὐχὶ μικράν τινα μηχανήν.

Ἑρμῆς. — Ἀφ' οὗ θέλεις τὰ πάντα νὰ ἴδῃς, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀναβῇς ταύτην· δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ εἶναί τις καὶ φιλοθεάμων καὶ ἀσφαλής· ἀλλὰ κράτει με ἐκ τῆς δεξιᾶς χειρός καὶ πρόσεχε μὴ πατῇς ἐπὶ ὀλισθηροῦ μέρους. Εὖγε ἀνῆλθες καὶ σύ· ἐπειδὴ δὲ δύο ἔχει ὁ Παρνασὸς κορυφάς, ἑκάτερος ἡμῶν ἂς ἐκλέξῃ τὴν μίαν καὶ ἂς καθίσωμεν· σὺ δὲ βλέπων πέριξ παρατήρει ὅλα.

Χάρων. — Βλέπω γῆν πολλὴν καὶ μεγάλην τινὰ λίμνην καὶ ὄρη καὶ ποταμοὺς μείζονας τοῦ Κωκυτοῦ καὶ τοῦ Πυριφλεγέθοντος καὶ ἀνθρώπους πάνυ μικροὺς καί τινας φωλεὰς αὐτῶν.

Ἑρμῆς. — Πόλεις εἶναι ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας σὺ νομίζεις φωλεάς.

Χάρων.— Γνωρίζεις, ὦ Ἑρμῆ, ὅτι οὐδὲν κατωρθώσαμεν, ἀλλὰ μάτην τὸν Παρνασὸν μετ' αὐτῆς τῆς Κασταλίας πηγῆς καὶ τὴν Οἴτην καὶ τὰ ἄλλα ὄρη μετεκινήσαμεν.

Ἑρμῆς.— Διὰ τί;

Χάρων.— Ἐγὼ τοὐλάχιστον οὐδὲν ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου μέρους βλέπω· δὲν εἶχον δὲ ἀνάγκην πόλεις καὶ ὄρη νὰ βλέπω ὥσπερ ἐν ζωγραφίαις, ἀλλὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς καὶ ὅσα πράττουσι καὶ ὁποῖα λέγουσι, ὡς, ὅτε πρῶτον συναντήσας με εἶδες γελῶντα καί με ἠρώτησας διατί ἐγέλων· διότι ἀκούσας τι εὐχαριστήθην καθ' ὑπερβολήν.

Ἑρμῆς.— Τί δὲ ἦτο τοῦτο;

Χάρων.— Εἰς δεῖπνον, νομίζω, προσκληθείς τις ὑπό τινος τῶν φίλων εἰς τὴν ἐπιοῦσαν εἶπε «μάλιστα, θὰ ἔλθω», καὶ ἐν ᾧ ταῦτα ἔλεγεν, ἀπὸ τῆς στέγης κεραμὶς ἐπιπεσοῦσα ἐφόνευσεν αὐτόν. Ἐγέλασα λοιπόν, διότι δὲν ἐξετέλεσε τὴν ὑποσχεσίν του. Μοὶ φαίνεται δέ, ὅτι καὶ τώρα θὰ καταβῶ ὀλίγον ταπεινότερον, ἵνα βλέπω καὶ ἀκούω καλλίτερον.

Ἑρμῆς.— Ἡσύχαζε, διότι καὶ τοῦτο θὰ θεραπεύσω ἐγὼ καὶ ὀξυδερκέστατον ἐντὸς ὀλίγου θὰ σὲ καταστήσω λαβὼν καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τοῦ Ὁμήρου τὴν θεραπείαν· ὅταν δὲ ἀπαγγείλω τοὺς στίχους, πρόσεχε νὰ μὴ ἀμβλυώττῃς πλέον, ἀλλὰ καθαρῶς πάντα νὰ βλέπῃς.

Χάρων.— Λέγε μόνον.

Ἑρμῆς.— Τὸ σκότος δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου ἀφῄρεσα, ὅπερ πρότερον ὑπῆρχεν, ὅπως καλῶς γιγνώσκῃς καὶ θεὸν καὶ ἄνθρωπον. Τί συμβαίνει; βλέπεις πλέον;

Χάρων.— Ἐξαίρετα μάλιστα· τυφλὸς εἶναι ὁ Λυγκεὺς ἐκεῖνος παραβαλλόμενος πρὸς ἐμέ, ὥστε σὺ ἀπὸ τοῦδε δίδασκέ με καὶ ἀποκρίνου εἰς τὰς ἐρωτήσεις μου. Ἀλλ' ἐὰν θέλῃς, καὶ ἐγὼ ὁμηρικῶς θά σε ἐρωτήσω, ἵνα μάθῃς ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου ἔχω μελετήσῃ.

Ἑρμῆς.— Καὶ πόθεν σὺ δύνασαι νὰ γινώσκῃς ὁμηρικόν τι, ἀφ' οὗ καθ' ὅλον τὸν χρόνον εἶσαι ναύτης καὶ κωπηλάτης;

Χάρων.— Βλέπεις; τοῦτο, ὅπερ λέγεις, εἶναι ὑβριστικὸν εἰς τὴν τέχνην μου. Ἐγὼ δέ, ὅτε διεπόρθμευον αὐτὸν ἀποθανόντα, ἤκουσα αὐτὸν ῥαψῳδοῦντα πολλὰ καὶ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη τινὰ ἐξ αὐτῶν, καίτοι τότε οὐχὶ μικρὰ τρικυμία κατέλαβεν ἡμᾶς. Διότι, ὅτε ἤρχισε νὰ ψάλλῃ ἀπαίσιόν τινα ᾠδὴν διὰ τοὺς πλέοντας, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ποσειδῶν συνήθροισε τὰς νεφέλας καὶ ἐτάραξε τὸν πόντον διὰ τῆς τριαίνης καὶ πάσας τὰς θυέλλας διήγειρε καὶ ἄλλα πολλά, ἀνακινῶν τὴν θάλασσαν διὰ τῶν στίχων, τρικυμία ἀΐφνης καὶ ὁμίχλη ἐπέπεσεν, ἥτις παρ' ὀλίγον συνέτριβε τὸ πλοῖον ἡμῶν. Τότε καὶ ἐκεῖνος ναυτιάσας ἐξήμεσε τὰς περισσοτέρας ῥαψῳδίας μετ' αὐτῆς τῆς Σκύλλης καὶ Χαρύβδεως καὶ τῶν Κυκλώπων. Δὲν ἦτο λοιπὸν δύσκολον ἐκ τοσούτου ἐμέτου νὰ διαφυλάξω τοὐλάχιστον ὀλίγα.

Εἰπέ μοι λοιπόν.

Τίς εἶναι ὁ παχύτατος καὶ ὡραῖος καὶ μέγας οὗτος ἀνήρ, ὅστις προεξέχει τῶν ἄλλων κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς εὐρεῖς ὤμους;

Ἑρμῆς.— Οὗτος εἶναι Μίλων ὁ ἐκ Κρότωνος ἀθλητής· χειροκροτοῦσι δ' αὐτὸν οἱ Ἕλληνες, διότι ἀνασηκώσας τὸν ταῦρον φέρει αὐτὸν διὰ μέσου τοῦ σταδίου.

Χάρων.— Καὶ πόσον δικαιότερον πρέπει ἆρά γε νὰ ἐπαινέσωσιν ἐμέ, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον συλλαβὼν αὐτὸν σου τὸν Μίλωνα θὰ θέσω ἐν τῷ σκαφιδίῳ, ὁπόταν θὰ ἔλθῃ πρὸς ἡμᾶς καταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀνικήτου τῶν ἀνταγωνιστῶν,

τοῦ Θανάτου; Καὶ ἔπειτα θὰ θρηνῇ εἰς ἡμᾶς ἐνθυμούμενος τοὺς στεφάνους τούτους καὶ τὰ χειροκροτήματα· νῦν δὲ ὑπερηφανεύεται θαυμαζόμενος διὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο. Τί δὲ νὰ ὑποθέσωμεν; ἆρά γε σκέπτεται, ὅτι θὰ ἀποθάνῃ καὶ αὐτὸς ποτέ;

Ἑρμῆς. — Πόθεν ἐκεῖνος δύναται τώρα νὰ σκεφθῇ περὶ θανάτου διατελῶν ἐν τοσαύτῃ δόξῃ καὶ τιμῇ;

Χάρων. — Ἄφες τοῦτον, ὦ Ἑρμῆ· οὐχὶ μετὰ πολὺν χρόνον θὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς ἀφορμὴν γέλωτος, ὅταν πλέων μεθ' ἡμῶν δὲν θὰ δύναται νὰ φέρῃ οὐχὶ πλέον ταῦρον, ἀλλ' οὐδὲ κώνωπα.

Σὺ δὲ εἰπέ μοι ἐκεῖνο.

Τίς ἆρά γε εἶναι ἐκεῖνος ὁ ἄλλος ὁ σοβαρὸς ἀνήρ; Οὐχὶ Ἕλλην, ὅπως φαίνεται τοὐλάχιστον ἀπὸ τῆς στολῆς.

Ἑρμῆς. — Ὁ Κῦρος, ὦ Χάρων, ὁ υἱὸς τοῦ Καμβύσου, ὁ ὁποῖος καθυπέταξε τὴν Μηδίαν εἰς τοὺς Πέρσας· καὶ τοὺς Ἀσσυρίους δὲ πρὸ ὀλίγου καθυπέταξε καὶ τὴν Βαβυλῶνα ἐκυρίευσε καὶ τώρα φαίνεται ὅτι παρασκευάζεται νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Λυδίαν, ὅπως καταβαλὼν τὸν Κροῖσον γείνῃ κύριος ἁπάντων.

Χάρων. — Ὁ δὲ Κροῖσος ἆρά γε ποῦ εὑρίσκεται;

Ἑρμῆς. — Ἐκεῖ παρατήρησον εἰς τὴν μεγάλην Ἀκρόπολιν, τὴν ἔχουσαν τὸ τριπλοῦν τεῖχος, εἶναι αὕτη αἱ Σάρδεις· καὶ τὸν Κροῖσον δ' αὐτὸν βλέπεις ἤδη ἐπὶ κλίνης χρυσῆς καθήμενον καὶ διαλεγόμενον πρὸς Σόλωνα τὸν Ἀθηναῖον. Θέλεις νὰ ἀκούσωμεν τί λέγουσι;

Χάρων. — Μάλιστα.

Κροῖσος. — Ὦ ξένε Ἀθηναῖε, εἶδες τέλος πάντων τὸν πλοῦτόν μου καὶ τοὺς θησαυρούς μου καὶ τὸν πολὺν ἀκατέργαστον χρυσὸν καὶ τὴν ἄλλην πολυτέλειαν· εἰπέ μοι λοιπὸν τίνα ἐξ ἁπάντων τῶν ἀνθρώπων νομίζεις εὐδαιμονέστατον;

Χάρων. — Τί ἆρά γε θὰ εἴπῃ ὁ Σόλων;

Ἑρμῆς. — Ἔχε θάρρος, ὦ Χάρων· δὲν θὰ εἴπῃ τι ταπεινόν.

Σόλων. — Ὦ Κροῖσε, ὀλίγοι μὲν εἶναι οἱ εὐδαίμονες· ἐξ ὅσων δ' ἐγὼ γινώσκω νομίζω, ὅτι ὁ Κλέοβις καὶ ὁ Βίτων, οἱ υἱοὶ τῆς ἐξ Ἄργους ἱερείας, ὑπῆρξαν εὐδαιμονέστατοι

Χάρων. — Ἐννοεῖ τοὺς συγχρόνως πρὸ μικροῦ ἀποθανόντας, ἀφ' οὗ εἴλκυσαν τὸ ἅρμα τῆς μητρὸς μέχρι τοῦ ναοῦ.

Κροῖσος. — Ἔστω· ἂς ἔχωσιν ἐκεῖνοι τὰ πρωτεῖα τῆς εὐδαιμονίας· τίς δὲ θὰ εἶναι ὁ δεύτερος;

Σόλων. — Τέλλος ὁ Ἀθηναῖος, ὅστις καὶ ἔζησε καλῶς καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ τῆς πόλεως.

Κροῖσος. — Ἐγὼ δέ, ὦ κάθαρμα, δέν σοι φαίνομαι εὐδαίμων;

Σόλων. — Δὲν γινώσκω, ὦ Κροῖσε, ἀκόμη, ἐὰν μή σε ἴδω πρότερον ἐλθόντα πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου, διότι μόνος ὁ θάνατος εἶναι ἀκριβὴς ἔλεγχος τῶν τοιούτων καὶ τὸ νὰ διέλθῃ τις μέχρι τέλους τοῦ βίου του εὐδαιμόνως.

Χάρων. — Κάλλιστα εἶπες ταῦτα, ὦ Σολων, καὶ δὲν ἐλησμόνησας ἡμᾶς, ἀλλ' ἐννοεῖς νὰ γίνωνται αἱ κρίσεις περὶ τῶν τοιούτων παρὰ τὸ πορθμεῖον. Ἀλλὰ τίνες εἶναι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἀποστέλλει ὁ Κροῖσος καὶ τί ἐπὶ τῶν ὤμων φέρουσι;

Ἑρμῆς. — Πλίνθους χρυσᾶς πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα στέλλει ὡς ἀριέρωμα, ἀντιμισθίαν τῶν χρησμῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων μετ' ὀλίγον θὰ καταστραφῇ· καθ' ὑπερβολὴν δὲ φιλόμαντις εἶναι ὁ ἀνήρ.

Χάρων. — Ἐκεῖνο λοιπὸν εἶναι ὁ χρυσός, τὸ λαμπρόν, τὸ στίλβον, τὸ ὑπέροχον μετ' ἐρυθήματος; διότι τώρα πρῶτον βλέπω αὐτὸν ἀπὸ πολλοῦ ἀκούων.

Ἑρμῆς.— Ἐκεῖνο εἶναι, ὦ Χάρων, τὸ περίφημον ὄνομα καὶ περιμάχητον.

Χάρων.— Καὶ ὅμως δὲν βλέπω τι ἐπ' αὐτοῦ ἀγαθὸν πλὴν ἴσως μόνον, ὅτι βαρύνονται οἱ φέροντες αὐτόν.

Ἑρμῆς.—Δὲν γινώσκεις λοιπὸν πόσοι δι' αὐτὸ πόλεμοι καὶ ἐπιβουλαὶ καὶ λῃστεῖαι καὶ ἐπιορκίαι καὶ φόνοι καὶ μακρὰ ταξείδια καὶ δουλεῖαι γίνονται;

Χάρων.— Διὰ τοῦτο, ὦ Ἑρμῆ, γίνονται τοσαῦτα, τὸ ὁποῖον ὀλίγον μόνον τοῦ χαλκοῦ διαφέρει; διότι τὸν χαλκὸν γινώσκω, λαμβάνων παρ' ἑκάστου τῶν καταπλεόντων, ὡς γινώσκεις, ὀβολόν.

Ἑρμῆς — Ναί· ἀλλ' ὁ μὲν χαλκὸς εἶναι πολύς, ὥστε δὲν ἀπολαύει μεγάλης ἀξίας παρ' αὐτοῖς· τοῦτον δὲ τὸν χρυσὸν ὀλίγον εἰς μέγα βάθος ἀνασκάπτοντες ἐξάγουσιν οἱ μεταλλευταί· ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἐκ τῆς γῆς εἶναι καὶ οὗτος, ὡς ὁ μόλυβδος καὶ τὰ ἄλλα.

Χάρων.— Φοβερὰ λοιπὸν φαίνεται ἡ ἀθλιότης τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τοσοῦτον ἀγαπῶσιν ὠχρὸν καὶ βαρὺ κτῆμα.

Ἑρμῆς — Ἀλλ' ὁ Σόλων ἐκεῖνος φαίνεται, ὅτι δὲν ἀγαπᾷ αὐτόν, διότι, ὡς βλέπεις, καταγελᾷ τὸν Κροῖσον καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτοῦ καταφρονεῖ· μοὶ φαίνεται δὲ ὅτι θέλει νὰ ἐρωτήσῃ τι αὐτόν· ἂς προσέξωμεν λοπὸν νὰ ἀκούσωμεν.

Σόλων.— Εἰπέ μοι, ὦ Κροῖσε, ἆρά γε νομίζεις, ὅτι ἔχει ἀνάγκην τῶν πλίνθων τούτων ὁ Ἀπόλλων;

Κροῖσος.— Βεβαίως· διότι οὐδὲν τοιοῦτον ἀφιέρωμα ὑπάρχει ἐν Δελφοῖς.

Σόλων.— Λοιπὸν νομίζεις, ὅτι μακάριος θὰ καταστῇ ὁ θεός, ἐὰν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀποκτήσῃ καὶ πλίνθους χρυσᾶς;

Κροῖσος.— Καὶ πῶς ὄχι;

Σόλων— Πολλὴ πενία, ὦ Κροῖσε, ὑποθέτεις, ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐὰν ἀναγκασθῶσιν οἱ θεοὶ νὰ μετακερίσωσι τὸ χρυσίον ἐκ τῆς Λυδίας.

Κροῖσος.— Καὶ ποῦ ἄλλοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ τοσοῦτος χρυσός, ὅσος παρ' ἡμῖν;

Σόλων.— Ἀλλ' εἰπέ μοι σίδηρος εὑρίσκεται ἐν Λυδίᾳ;

Κροῖσος.— Ὄχι τόσον πολύς.

Σόλων.— Λοιπὸν στερεῖσθε τοῦ καλλιτέρου πράγματος.

Κροῖσος.—Πῶς; καὶ εἶναι καλλίτερος ὁ σίδηρος τοῦ χρυσοῦ;

Σόλων.— Θὰ μάθῃς, ἂν ἀποκρίνεσαι εἰς τὰς ἐρωτήσεις μου ἄνευ ἀγανακτήσεως.

Κροῖσος.— Ἐρώτα, ὦ Σόλων.

Σόλων.— Τίνες εἶναι οἱ καλλίτεροι οἱ σώζοντες ἄλλους ἢ οἱ σωζόμενοι ὑπ' αὐτῶν.

Κροῖσος.— Βεβαίως οἱ σῴζοντες ἄλλους.

Σόλων.— Λοιπόν· ἂν ὁ Κῦρος, ὡς τινες διαδίδουσιν, ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Λυδῶν, χρυσᾶς διὰ τὸν στρατὸν θὰ κατασκευάσῃ μαχαίρας ἢ ὁ σίδηρος τότε θὰ εἶναι ἀναγκαῖος;

Κροῖσος.— Βεβαίως ὁ σίδηρος.

Σόλων.— Καὶ ἂν μὴ τοῦτον παρασκευάσῃς, εἶναι δυνατὸν ὁ χρυσός σου ν' ἀπέλθῃ αἰχμάλωτος εἰς τοὺς Πέρσας.

Κροῖσος.— Λέγε καλοὺς λόγους, ὦ ἄνθρωπε.

Σόλων.— Ἀλλὰ ταῦτα εἴθε νὰ μὴ γείνωσί ποτε· σὺ ὅμως φαίνεσαι ὁμολογῶν, ὅτι ὁ σίδηρος εἶναι καλλίτερος τοῦ χρυσοῦ.

Κροῖσος.— Λοιπὸν καὶ εἰς τὸν θεὸν θέλεις νὰ ἀφιερώσω σιδηρᾶς πλίνθους, τὸν δὲ χρυσὸν πάλιν νὰ ἐπαναφέρω;

Σόλων.— Οὐδὲ σιδήρου ἐκεῖνος θὰ λάβῃ ἀνάγκην, ἀλλ' εἴτε χαλκὸν εἴτε χρυσὸν ἀφιερώσῃς δι' ἄλλους, κτῆμά ποτε καὶ εὕρημα θὰ ἔχῃς ἀφιερωμένον ἢ διὰ τοὺς Φωκεῖς ἢ διὰ

τοὺς Βοιωτοὺς ἢ δι' αὐτοὺς τοὺς κατοίκους τῶν Δελφῶν ἢ διά τινα τύραννον ἢ λῃστήν, ὁ δὲ θεὸς ὀλίγον φροντίζει περὶ τῶν χρυσῶν πλίνθων σου.

Κροῖσος. — Πάντοτε σὺ ἐχθρὸς εἶσαι τοῦ πλούτου μου καὶ με φθονεῖς.

Ἑρμῆς. — Δὲν ὑποφέρει, ὦ Χάρων, ὁ Λυδὸς τὴν παρρησίαν καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν λογων τοῦ Σόλωνος, ἀλλὰ παράδοξον νομίζει, ὅτι πένης ἄνθρωπος δὲν φοβεῖται, ἀλλ' ἐλευθέρως λέγει ὅ,τι ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν του. Καὶ ὅμως μετ' ὀλίγον θὰ ἐνθυμηθῇ τὸν Σόλωνα, ὅταν συλληφθεὶς αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Κύρου γείνῃ ἀνάγκη νὰ ἀναβιβασθῇ ἐπὶ τὴν πυράν. Διότι ἤκουσα πρό τινος τὴν Κλωθὼ ἀναγινώσκουσαν τὰ προωρισμένα δι' ἕκαστον, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ ἑξῆς ἦσαν γεγραμμένα, ὅτι ὁ μὲν ὁ Κροῖσος θὰ συλληφθῇ ὑπὸ τοῦ Κύρου, ὁ δὲ Κῦρος θὰ φονευθῇ ὑπὸ ἐκείνης τῆς Μασσαγέτιδος. Βλέπεις τὴν γυναῖκα ἐκείνην τὴν Σκυθίδα τὴν ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἐκείνου ἵππου καθημένην καὶ ἐξορμῶσαν;

Χάρων. — Μάλιστα.

Ἑρμῆς. — Εἶναι ἡ Τόμυρις· αὕτη δὲ θὰ κόψῃ τοῦ Κύρου τὴν κεφαλὴν καὶ εἰς ἀσκὸν πλήρη αἵματος θὰ ἐμβάλῃ. Βλέπεις δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν νεανίσκον; Εἶναι ὁ Καμβύσης ἐκεῖνος, ὅστις, ἀφ' οὗ βασιλεύσῃ μετὰ τὸν πατέρα καὶ πράξῃ πολλὰ σφάλματα ἐν Λιβύῃ καὶ Αἰθιοπίᾳ, τέλος ἐκμανεὶς θὰ φονεύσῃ τὸν Ἄπιν καὶ θὰ ἀποθάνῃ.

Χάρων. — Ὦ πόσον γελοῖα λέγεις τὰ πράγματα! ἀλλὰ τώρα τίς δύναται ν' ἀτενίσῃ πρὸς αὐτούς, οἵτινες τόσον περιφρονοῦσι τοὺς ἄλλους; ἢ τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι μετ' ὀλίγον οὗτος μὲν θὰ εἶναι αἱχμάλωτος, ἐκεῖνος δὲ θὰ ἔχῃ τὴν κεφαλὴν ἐντὸς ἀσκοῦ αἵματος; Ἐκεῖνος δὲ τίς εἶναι,

ὦ Ἑρμῆ, ὁ περιβεβλημένος τὸν χρυσοῦν ἐπενδύτην, ὁ ἔχων τὸ διάδημα, πρὸς ὃν ἐγχειρίζει τὸν δακτύλιον ὁ μάγειρος, ὃν ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ ἰχθύος;

Ἑρμῆς. — Εἶναι ὁ τύραννος τῆς Σάμου Πολυκράτης, ὅστις νομίζει ἑαυτὸν πανευδαίμονα· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ παρισταμένου ὑπηρέτου Μαιανδρίου πρὸς τὸν σατράπην Ὀρσίτην θὰ ἀποθάνῃ οἰκτρῶς ἐκπεσὼν τῆς εὐδαιμονίας ἐν μιᾷ στιγμῇ. Καὶ ταῦτα δὲ ἤκουσα τὴν Κλωθὼ λέγουσαν.

Χάρων. — Θαυμάζω ἐγὼ τὴν Κλωθώ· ἀλλ' ὦ βελτίστη, καὶ αὐτοὺς καὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀπόκοπτε καὶ ἀνασκολόπιζε, ἵνα μάθωσιν ὅτι εἶναι ἄνθρωποι. Ἐν τούτοις ἂς ὑπερηφανεύωνται καὶ ἂς ἀνέρχωνται ὑψηλότερον, ἵνα ἐκεῖθεν ἀλγεινότερον καταπέσωσιν. Ἐγὼ δὲ τότε θὰ γελάσω ἀναγνωρίζων ἕκαστον ἐξ αὐτῶν γυμνὸν ἐν τῷ σκαφιδίῳ χωρὶς νὰ φέρῃ οὔτε ἐπενδύτην οὔτε τιάραν οὔτε χρυσῆν κλίνην.

Ἑρμῆς. — Καὶ οὗτοι μὲν ταῦτα θὰ πάθωσιν. Ἀλλὰ δὲν βλέπεις, ὦ Χάρων, τὸ πλῆθος τῶν πολεμούντων, τῶν δικαζομένων, τῶν γεωργούντων, τῶν δανειζόντων, τῶν ἐπαιτῶν;

Χάρων. — Βλέπω ποικίλας τὰς ἀσχολίας αὐτῶν καὶ πλήρη ταραχῆς τὸν βίον καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ὁμοίας πρὸς σμήνη, ἔνθα πᾶς μὲν ἄνθρωπος ἔχει ἴδιον ἑαυτοῦ κέντρον καὶ τὸν πλησίον κεντεῖ, ὀλίγοι δέ τινες ὡς σφῆκες ἄγουσι καὶ φέρουσι τοὺς ὑποδεεστέρους. Ὁ δὲ ὄχλος οὗτος ὁ ἱπτάμενος πέριξ αὐτῶν ἀφανὴς τί εἶναι;

Ἑρμῆς. — Ἐλπίδες, ὦ Χάρων, καὶ φόβοι καὶ ἄνοιαι καὶ ἡδοναὶ καὶ φιλαργυρίαι καὶ ὀργαὶ καὶ μῖσοι καὶ τὰ παρόμοια. Ἐκ τούτων δὲ ἡ μὲν ἄνοια οὕτω ἀναμιγνύεται μετ' αὐτῶν καὶ συνυπάρχει, πρὸς ταύτῃ δὲ καὶ τὸ μῖσος καὶ ἡ ὀργή, ἡ

ζηλοτυπία καὶ ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀπορία καὶ ἡ φιλαργυρία· ὁ δὲ φόβος καὶ αἱ ἐλπίδες ἱπτάμενοι ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐκεῖνος μὲν ἐπιπίπτων ἐκπλήττει αὐτοὺς ἐνίοτε καὶ φοβίζει αὐτούς, αἱ δὲ ἐλπίδες ἱπτάμεναι περὶ τὴν κεφαλήν, καθ' ἣν στιγμὴν νομίζει τις, ὅτι θὰ συλλάβῃ αὐτάς, φεύγουσιν αἴφνης ἐγκαταλείπουσαι αὐτὸν χάσκοντα· τοῦτο δὲ πάσχει, ὡς βλέπεις καὶ σύ, κάτω ἐν τῷ ᾅδῃ ὁ Τάνταλος.

Ἐὰν δὲ ἀτενίσῃς, τὰς Μοίρας θὰ διακρίνῃς καὶ ὑπεράνω αὐτῶν κλωθούσας τὸν ἄτρακτον δι' ἕκαστον ἐξ οὗ ἔχει συμβῇ νὰ κρέμανται πάντες ἐκ λεπτῶν νημάτων. Διακρίνεις ὡς τινα λεπτὰ ἀράχνης νήματα καταβαίνοντα ἐπὶ ἕκαστον ἀπὸ τῶν ἀτράκτων;

Χάρων. — Βλέπω νῆμα λεπτότατον ὑπεράνω ἑκάστου ἐξ αὐτῶν πεπλεγμένον ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, διάφορον ὅμως κατὰ τὸ μῆκος καὶ τὴν λεπτότητα καὶ συμπλεκόμενον τοῦ μὲν πρὸς τὸ τοῦ δέ.

Ἑρμῆς. — Εὐλόγως, ὦ Πορθμεῦ. Διότι εἶναι πεπρωμένον ἐκεῖνος μὲν νὰ φονευθῇ ὑπὸ τούτου, οὗτος δὲ ὑπ' ἄλλου τινὸς καὶ νὰ κληρονομήσῃ οὗτος μὲν ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου τὸ νῆμα εἶναι βραχύτερον, τοῦτον δὲ πάλιν ἄλλος· τοιαύτην σημασίαν ἡ ἐπιπλοκὴ τοῦ νήματος ἔχει. Ἀλλὰ διακρίνεις βεβαίως, ὅτι ἅπαντες ἀπὸ λεπτοῦ νήματος κρέμανται· καὶ οὗτος μὲν ἀνελκυσθεὶς εἰς ἱκανὸν ὕψος κρέμαται εἰς τὸν ἀέρα καὶ μετ' ὀλίγον καταπεσών, ἀφ' οὗ διὰ τὸ βάρος ἀποκοπῇ τὸ νῆμα, μέγαν κρότον θὰ προξενήσῃ, ὁ δ' ἄλλος ὀλίγον μόνον ἀπὸ τῆς γῆς ὑψούμενος, καὶ ἂν πέσῃ, ἄνευ κρότου θὰ κῆται, διότι ἡ πτῶσις αὐτοῦ μόλις ὑπὸ τῶν γειτόνων μόνον θὰ ἀκουσθῇ.

Χάρων. — Παγγέλοια εἶναι ταῦτα, ὦ Ἑρμῆ.

Ἑρμῆς. — Βεβαίως οὐδὲ δύνασαι νὰ παραστήσῃς πόσον καταγέλαστα εἶναι, ὦ Χάρων, καὶ μάλιστα αἱ μεγάλαι αὐτῶν φροντίδες καὶ τὸ ὅτι ἐξαφανίζονται ἐν μέσῳ τῶν ἐλπίδων ἀνάρπαστοι γινόμενοι ὑπὸ τοῦ βελτίστου θανάτου.

Χάρων. — Καὶ ὅμως, ὦ Ἑρμῆ, βλέπεις ὁποῖα πράττουσι καὶ πόσον ἀγωνίζονται πρὸς ἀλλήλους περὶ ἀρχῶν καὶ τιμῶν καὶ κτήσεων, τὰ ὁποῖα ἅπαντα θὰ ἀναγκασθῶσι νὰ ἐγκαταλίπωσι καὶ νὰ ἔλθωσι πρὸς ἡμᾶς ἔχοντες μόνον ἕνα ὀβολόν. Θέλεις λοιπόν, ἐπειδὴ εἴμεθα ἐπὶ τόπου ὑψηλοῦ, ἀναβήσας ἰσχυρότατα νὰ συμβουλεύσω αὐτοὺς ν' ἀπέχωσι μὲν ἀπὸ τῶν ματαίων κόπων, νὰ ζῶσι δὲ ἔχοντες πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον καὶ νὰ εἴπω· «Ὦ μάταιοι, διατί τόσον φροντίζετε διὰ ταῦτα; παύσατε κοπιάζοντες, διότι δὲν θὰ ζῆτε πάντοτε· οὐδὲν τῶν ἐπὶ γῆς λαμπρῶν εἶναι ἄφθαρτον· οὐδὲ δύναταί τις ἀποθανὼν νὰ φέρῃ τι ἐξ αὐτῶν μεθ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην αὐτὸς μὲν γυμνὸς θ' ἀπέλθῃ, ἡ δὲ οἰκία καὶ ὁ ἀγρὸς καὶ τὸ χρυσίον πάντοτε θὰ ἀλλάσσωσι κύριον.» Ἐὰν ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα βοήσω πρὸς αὐτοὺς ἐντεῦθεν, δὲν νομίζεις, ὅτι μεγάλως ἤθελον ὠφεληθῇ καὶ κατὰ πολὺ ἤθελον γείνῃ σωφρονέστεροι;

Ἑρμῆς. — Ὦ μακάριε, ἀγνοεῖς, ὅτι ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀπάτη ἔχουσι διαθέσῃ αὐτοὺς οὕτως, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀκούσωσι καὶ ἂν ἀκόμη διὰ τρυπάνου διανοιχθῶσιν αὐτῶν τὰ ὦτα· διότι διὰ κηροῦ ἔκλεισαν αὐτά, ὥσπερ ὁ Ὀδυσσεὺς τὰ ὦτα τῶν συντρόφων αὐτοῦ φοβούμενος μὴ ἀκούσωσι τὸ ᾄσμα τῶν Σειρήνων.

Λοιπὸν εἶναι ἀδύνατον ἐκεῖνοι ν' ἀκούσωσιν, ἀκόμη καὶ ἂν σὺ διαρραγῇς φωνάζων, διότι ὅ,τι κατορθώνει παρ' ἡμῖν ἡ λήθη, τοῦτο ἐνταῦθα ἡ ἄγνοια ἐργάζεται. Ὑπάρχουσιν

δμως ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν μὴ παραδεχόμενοι τὸν κηρὸν εἰς τὰ ὦτα πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀποκλίνοντες. Οὗτοι μετὰ ὀξυδερκείας βλέπουσιν εἰς τὰ πράγματα καὶ ἀκριβῶς ἔχουσιν ἐννοήσῃ ὁποῖα εἶναι.

Χάρων. — Λοιπὸν πρὸς ἐκείνους τοὐλάχιστον νὰ φωνάξωμεν.

Ἑρμῆς. — Περιττὸν νὰ λέγωμεν πρὸς αὐτούς, ὅσα γινώσκουσι.

Χάρων. — Εὖγε, ὦ γενναῖοι! ἀλλ' εἶναι πολὺ ὀλίγοι.

Ἑρμῆς. — Ἀρκετοὶ εἶναι· ἀλλ' ἂς κατεβῶμεν πλέον.

Χάρων. — Ἓν ἔτι ἐπεθύμουν, ὦ Ἑρμῆ, νὰ μάθω καί, ἂν τοῦτό μοι δείξῃς, θὰ συμπληρώσῃς τελείως τὴν περιήγησιν· θέλω δηλαδὴ νὰ ἴδω τὰς ἀποθήκας τῶν σωμάτων, ὅπου αὐτὰ θάπτουσι.

Ἑρμῆς. — Ἠρία, ὦ Χάρων, καὶ τύμβους καὶ τάφους αὐτὰ ἐπονομάζουσιν. Ἀλλὰ τοὺς σωροὺς ἐκείνους τοὺς πρὸ τῶν πολεων καὶ τὰς στήλας καὶ τὰς πυραμίδας βλέπεις; ἐκεῖνα πάντα νεκροδοχεῖα καὶ σωματοφυλάκια εἶναι.

Χάρων. — Διὰ τί δὲ ἐκεῖνοι στεφανοῦσι τοὺς λίθους καὶ διὰ μύρου αὐτοὺς περιχρίουσι; ἄλλοι δὲ καὶ πυρὰν κατασκευάσαντες πρὸ τῶν σωρῶν καὶ σκάψαντες βόθρον καίουσι τὰ πολυτελῆ ταῦτα δεῖπνα καὶ εἰς τοὺς βόθρους οἶνον καὶ μελίκρατον, ὡς φαίνεται τοὐλάχιστον, χύνουσι;

Ἑρμῆς. — Δὲν γινώσκω, ὦ πορθμεῦ, τί χρησιμεύουσι ταῦτα πρὸς τοὺς ἐν ᾅδῃ· πιστεύουσιν ὅμως, ὅτι αἱ ψυχαὶ ἀνερχόμεναι κατωθεν καὶ περιπτάμεναι δειπνοῦσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν κνῖσαν καὶ τὸν καπνόν, πίνουσι δὲ ἀπὸ τοῦ βόθρου τὸ μελίκρατον.

Χάρων. — Ἐκεῖνοι τρώγουσιν καὶ πίνουσι, τῶν ὁποίων

τὰ κρανία εἶναι ξηρότατα; ἀλλ' εἶμαι γελοῖος λέγων ταῦτα πρὸς σέ, ἀφ' οὗ καθ' ἑκάστην σὺ ὁδηγεῖς αὐτοὺς πρὸς ἐμέ. Γινώσκεις λοιπόν, ἂν δύνανται πλέον ν' ἀναβῶσιν, ἀφ' οὗ ἅπαξ ἔγειναν ὑποχθόνιοι. Διότι, μὰ τὸν Δία, πολὺ γελοῖον θὰ ἦτο, ὦ Ἑρμῆ, ἀφ' οὗ τόσας ἔχεις φροντίδας, ἂν ἦτο ἀνάγκη ὄχι μόνον νὰ ὁδηγῇς αὐτοὺς κάτω, ἀλλὰ καὶ πάλιν νὰ ἀναβιβάζῃς, ὅπως πίνωσιν. Ὦ μάταιοι καὶ ἀνόητοι, οἱ ὁποῖοι δὲν γινώσκετε πόσον μεγάλα ὅρια διαχωρίζουσι τὰ τῶν νεκρῶν καὶ τὰ τῶν ζώντων πράγματα, πῶς ἔχουσι τὰ παρ' ἡμῖν καὶ ὅτι

> καὶ ὁ ταφεὶς ἀποθνήσκει ἐπίσης καὶ ὁ ἄταφος μείνας·
> ἴσα τιμᾶται δ' ὁ Ἶρος καὶ ὁ ἰσχυρὸς Ἀγαμέμνων,
> καὶ τοῦ Θερσίτου ποσῶς ὁ καλὸς Ἀχιλλεὺς διαφέρει,
> ἀλλὰ νεκρῶν εἶναι πάντες σκιαὶ καὶ ἀδύναται εἰκόνες
> καὶ ἐρριμμένοι γυμνοὶ καὶ ξηροὶ 'ς τὸν λειμῶνα τοῦ ᾅδου.

Ἑρμῆς. — Πολύ, μὰ τὸν Ἡρακλέα, ἐνθυμεῖσαι τὸν Ὅμηρον· ἀλλ' ἀφ' οὗ μὲ ἐνεθύμησας τὸ πρᾶγμα, θέλω νά σοι δείξω τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως. Βλέπεις αὐτὸν παρὰ τὴν θάλασσαν; ἐκεῖ εἶναι τὸ τρωϊκὸν ἀκρωτήριον Σίγειον· ἀντικρὺ δὲ ἐκεῖ κατὰ τὸ Ῥοίτιον εἶναι τεθαμμένος ὁ Αἴας.

Χάρων. — Ἀλλὰ δὲν εἶναι μεγάλοι οἱ τάφοι, ὦ Ἑρμῆ· τὰς πόλεις δὲ τὰς ἐπισήμους δεῖξόν μοι πλέον, τὰς ὁποίας κάτω ἀκούομεν, τὴν Νινευὶ τοῦ Σαρδαναπάλλου καὶ τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὰς Μυκήνας καὶ τὰς Κλεωνὰς καὶ αὐτὴν τὴν Τροίαν· διότι ἐνθυμοῦμαι, πολλοὺς διεβίβασα ἐξ αὐτῆς, ὥστε ἐπὶ δέκα ἔτη δὲν ἔσυρά ποτε εἰς τὴν ξηρὰν τὸ σκάφος οὔτε ἀνέπαυσα αὐτό.

Ἑρμῆς. — Ἡ μὲν Νινευὶ ἐξηφανίσθη πλέον, ὦ πορθμεῦ, καὶ οὔτε ἴχνος αὐτῆς ὑπολείπεται οὔτε δύναταί τις νὰ εἴπῃ

ποῦ ἦτό ποτε· ἡ δὲ Βαβυλὼν εἶναι ἐκείνη ἡ καλοὺς ἔχουσα πύργους καὶ τεῖχος μέγα, τὸ ὁποῖον περιβάλλει αὐτήν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ μετ' ὀλίγον χρόνον θὰ ἀναζητηθῇ ὡς ἡ Νινευί, τὰς δὲ Μυκήνας καὶ τὰ Κλεωνὰς αἰσχύνομαι νά σοι δείξω, μάλιστα δὲ τὴν Τροίαν, διότι δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἐπανελθὼν εἰς τὸν Ἅδην θὰ ἀποπνίξῃς τὸν Ὅμηρον διὰ τὴν μεγαγαλοποίησιν, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη εἰς τοὺς στίχους αὐτοῦ. Ἀλλὰ βεβαίως ἦταν καὶ αὗται ποτε εὐδαίμονες, ὦ Χάρων· τώρα ὅμως ἀπέθανον, διότι καὶ αἱ πόλεις ἀποθνήσκουσιν, ὥπερ καὶ οἱ ἄνθρωποι· τὸ δὲ παραδοξότατον εἶναι, ὅτι τοῦτο πάσχουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ποταμοὶ ἀκόμη· οὕτω τὸ λάχιστον τοῦ Ἰνάχου οὔτε ἡ κοίτη πλέον ὑπάρχει ἐν Ἄργει.

Χάρων.— Καὶ ὅμως ὁποίους ἐπαίνους, ὦ Ὅμηρε, λέγεις καὶ ὀνόματα ἱερὰ ἀποκαλῶν τὴν Τροίαν καὶ εὐρείας ἔχουσαν ἀγυιὰς καὶ καλῶς ἐκτισμένας τὰς Κλεωνάς! Ἀλλὰ τέλος εἰπέ μοι τίνες εἶναι οἱ πολεμοῦντες ἐκεῖνοι καὶ ὑπὲρ τίνος ἀλλήλους φονεύουσιν;

Ἑρμῆς.— Οἱ Ἀργεῖοι εἶναι, ὦ Χάρων, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὁ ἡμιθανὴς στρατηγὸς Ὀθρυάδης διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ αἵματος ἐπιγράφων τὴν νίκην.

Χάρων.— Καὶ ὑπὲρ τίνος πολεμοῦσιν, ὦ Ἑρμῆ;

Ἑρμῆς.— Ὑπὲρ τῆς πεδιάδος ταύτης, ἐν τῇ ὁποίᾳ μάχονται.

Χάρων.— Ὦ τῆς ἀνοησίας! οἱ ὁποῖοι δὲν γινώσκουσιν, ὅτι καὶ ἂν ὅλην τὴν Πελοπόννησον ἕκαστος καταλάβῃ, μόλις θὰ λάβωσιν ἑνὸς ποδὸς τόπον παρὰ τοῦ Αἰακοῦ· τὴν δὲ πεδιάδα ταύτην ἄλλοι ἄλλοτε θὰ καλλιεργήσωσι διὰ τοῦ ἀρότρου ἀνασκάπτοντες τὸ τρόπαιον.

Ἑρμῆς— Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχουσιν· ἡμεῖς δὲ πλέον

καταβάντες καὶ διευθετήσαντες καλῶς τὰ ὄρη πάλιν ἂς χωρισθῶμεν, ἐγὼ μὲν πορευόμενος ἐκεῖ, ὅπου ἀπεστάλην, σὺ δὲ εἰς τὸ πορθμεῖον. Θὰ ἔλθω μετ' ὀλίγον ψυχὰς ὁδηγῶν.

Χάρων.— Κάλλιστα ἔπραξας, ὦ Ἑρμῆ· εὐεργέτην δὲ παντὸς θά σε θεωρῶ. Ὠφελήθην δὲ κατά τι ἐκ τῆς ἀπονδημίας ἕνεκα σοῦ. Ἀλλὰ πόσον γελοῖα εἶναι τὰ πράγματα τῶν δυστυχῶν ἀνθρώπων. Περὶ δὲ τοῦ Χάρωνος οὐδεὶς λόγος γίνεται.

29. Πλουτάρχου περὶ φιλαδελφίας.

Σήμερον ἡ φιλαδελφία τόσον σπανία εἶναι, ὅτον ἡ μισαδελφία ἐπὶ τῶν παλαιῶν, τῆς ὁποίας μάλιστα τὰ φανέντα παραδείγματα μετηνέχθησαν ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ βίου εἰς τὰς τραγῳδίας καὶ τὰ θέατρα διὰ τὸ ἀπίστευτον καὶ τὸ μυθῶδες· οἱ δὲ νῦν ἄνθρωποι πάντες βλέποντες ἀδελφοὺς ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀγάπῃ πρὸς ἀλλήλους βιοῦντας ἐκπλήσσονται, ὥπερ θὰ ἐξεπλήτσετό τις θεώμενος τοὺς συγκεκολλημένους ἐκείνους Μολιονίδας ἀδελφούς.[1] Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κοινὴ χρῆσις τῆς πατρικῆς περιουσίας καὶ φίλων καὶ ἐχθρῶν τόσον ἀπίστευτος νομίζεται καὶ τερατώδης, καὶ ἐὰν μία ψυχὴ μεταχειρίζηται χεῖρας καὶ πόδας καὶ ὀφθαλμοὺς δύο σωμάτων.

Καὶ ὅμως τὸ παράδειγμα τῆς χρησιμότητος τῶν ἀδελφῶν αὐτὸς ὁ Δημιουργὸς ἔθεσεν ὄχι μακρὰν ἡμῶν ἀλλ' ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σώματος τὰ πλεῖστα τῶν ἀπαραιτήτων ὀργάνων κατασκευάσας διπλᾶ καὶ ἀδελφά, ὡς τὰς χεῖρας, τοὺς πόδας,

1. Κτέατος καὶ Εὔρυτος υἱοὶ τῆς Μολιόνης καὶ τοῦ Ἄκτορος ἦσαν συμφυεῖς τὸ σῶμα φονευθέντες ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐν τῇ κατὰ τοῦ Αὐγείου μάχῃ.

τοὺς ὀφθαλμούς, τὰ ὦτα, τοὺς ῥώθωνας, διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ταῦτα ἐποίησεν οὕτω διπλᾶ, ἵνα ἀλληλοβοηθῶνται εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῶν καὶ ὄχι ἵνα ἀντιμάχωνται. Πασίδηλον λοιπὸν εἶναι ὅτι ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων γεννῶνται δύο καὶ τρεῖς ἢ καὶ πλείονες ἀδελφοὶ ὄχι ἵνα ἀντιφέρωνται καὶ διχονοῶσιν, ἀλλ' ἵνα κεχωρισμένοι ὄντες σωματικῶς συμβοηθῶσιν ἀλλήλους καὶ συμπράττωσιν. Εἰ δὲ μή, οὐδεμίαν διαφορὰν θὰ ἔχωσι τῶν παθῶν, οἱ ὁποῖοι ὑποσκελίζουσιν ἀλλήλους, ἢ τῶν δακτύλων, ὅταν ὁ μὲν κωλύῃ τὸν ἕτερον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας, ἐν ᾧ ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα βοηθῇ αὐτόν. Ἵνα δὲ ὀρθότερον εἴπω, ὅπως ἐν τῷ αὐτῷ σώματι τὰ ὑγρὰ καὶ στερεὰ καὶ τὰ ψυχρὰ καὶ θερμὰ συμμετέχοντα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ τροφῆς παράγουσι διὰ τῆς ὁμονοίας καὶ συμφωνίας τὴν ἀρίστην ὑγείαν, ἄνευ τῆς ὁποίας οὔτε πλούτου, οὔτε δοξης, οὐτ' ἄλλου τινὸς ὑπάρχει τέρψις καὶ ὠφέλεια, ἂν δὲ ἐπέλθῃ ἐν αὐτοῖς διάστασις κάκιστα διαφθείρεται καὶ καταστρέφεται τοῦτο, τοιουτοτρόπως διὰ τῆς ὁμονοίας τῶν ἀδελφῶν καὶ τὸ γένος καὶ ἡ οἰκογένεια ὑγιοίνει καὶ ἀκμάζει καὶ φίλοι καὶ γνώριμοι ὡς ἐν χορῷ ἁρμονικῷ οὐδὲν τὸ ἐναντίον οὔτε πράττουσιν οὔτε λέγουσιν οὔτε διανοοῦνται. Ὅταν δὲ διχονοῶσιν καὶ ἐριζωσι πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀδελφοί, τότε καὶ οἱ συκοφάνται καὶ οἱ κόλακες καὶ οἱ φθονεροὶ εὐκόλως παρεισδύουσιν εἰς τὸν οἶκον καὶ ἐξασκοῦσιν τὰ βδελυρὰ πάθη αὐτῶν. Διότι, ὥσπερ ὁ ἀσθενὴς ἀποστέργει μὲν τὴν κατάλληλον τροφήν, ἐπιθυμεῖ δὲ τὰ παράλογα καὶ βλαβερά, οὕτω καὶ οἱ ἀδελφοὶ διϊττάμενοι ἀγαπῶσιν τὸς συναναστροφὰς τῶν φαύλων, οἵτινες καταλαμβάνοντες τὴν θέσιν τῶν ἀδελφῶν διαβάλλουσιν αὐτοὺς καὶ ἐρεθίζουσι κατ' ἀλλήλων.

Ἀδελφὸς δὲ ἀντιφερόμενος πρὸς ἀδελφὸν καὶ ζητῶν νὰ εὕρῃ ξένον φίλον οὐδὲν ἄλλο φαίνεται πράττων ἢ ὅτι ἀποκόψας ἑκουσίως μέλος φυσικῶς συνηνωμένον μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ προσαρμόζει ξένον. Διότι αὐτὴ ἡ ἀνάγκη, δι' ἣν παραδεχόμεθα καὶ ποθοῦμεν φιλίαν καὶ οἰκειότητα, διδάσκει ἡμᾶς ὅτι πρέπει νὰ τιμῶμεν τοὺς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους καὶ νὰ περιποιώμεθα καὶ νὰ διαφυλάττωμεν, διότι οὔτε δυνάμεθα οὔτε ἡ φύσις ἐπιτρέπει νὰ ζῶμεν ἄφιλοι, ἀκοινώνητοι καὶ μεμονωμένοι. Αἱ δὲ φιλίαι, τὰς ὁποίας συνάπτομεν πρὸς ξένους εἶναι σκιαὶ παραβαλλόμεναι πρὸς τὴν πρώτην ἐκείνην φιλίαν, ἣν ἡ φύσις αὐτὴ ἐνεφύτευσεν ἐν τῇ ψυχῇ τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς ἀδελφούς· καὶ ὁ μὴ σεβόμενος μηδὲ τιμῶν τὴν θείαν ταύτην φιλίαν τίνα ἆρά γε πίστιν δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ πρὸς τοὺς ξένους περὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας του; Ἢ πῶς πρέπει νὰ ὀνομάσωμεν ἐκεῖνον, ὅστις μὲν φίλον φιλοφρονεῖται καὶ ἀδελφὸν ἐν ἐπιστολαῖς καὶ ἀλλαχοῦ προσαγορεύει, τοῦ δὲ ἀδελφοῦ ἀποφεύγει καὶ μισεῖ; Ὅμοιός ἐστι πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις τὴν μὲν τοῦ ἀδελφοῦ εἰκόνα τιμᾷ περιβάλλων διὰ χρυσοῦ πλαισίου, τοῦτον δὲ κακοποιεῖ. Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ εἶναι ἴδιον ἀνθρώπου οὐχὶ σωφρονοῦντος οὐδὲ συλλογισθέντος ποτὲ πόσον ἁγιώτατον καὶ σπουδαιότατον πρᾶγμα εἶναι ἡ φύσις.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ὅτε διέτριβον ἐν Ῥώμῃ, ὑπῆρχον δύο ἀδελφοί, ἐξ ὧν ὁ εἷς θελων νὰ ἐπιδεικνύηται ὅτι διαφέρει τῶν ἄλλων κατὰ τὰς ἰδέας, ἔλεγεν ὅτι δὲν θεωρεῖ σπουδαῖον οὐδὲ ἀξίαν τινὰ ἀποδίδει εἰς τὸ νὰ γεννηθῇ τις ἐκ τῆς αὐτῆς κοιλίας. Πρὸς τοῦτον δ' ἐγὼ εἶπον «οὕτω ἀποδεικνύεις ὅτι μηδὲ τὸ νὰ γεννηθῇς ἐκ σαρκὸς θεωρεῖς σπουδαῖον». Καὶ ὅμως πάντες, καὶ ἂν μὴ φρονῶσιν οὕτω, λέγουσι τοὐλάχιστον

ὅτι πρώτην καὶ μεγίστην τιμὴν μετὰ τὸν θεὸν ἀπέδωκε πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ ἡ φύσις καὶ ὁ τὴν φύσιν διασώζων νόμος· καὶ οὐδὲν ἄλλο οἱ ἄνθρωποι πράττουσιν εὐαρεστότερον τῷ θεῷ ἢ ἀποδιδόντες τοῖς γονεῦσι μετ' εὐνοίας καὶ προθυμίας ὀφειλομένας χάριτας· τοὐναντίον δὲ ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς περιφρόνησις καὶ ὕβρις μεγίστη ἀπόδειξις ἀσεβείας εἶναι. Διὰ τοῦτο τὸ μὲν τοὺς ἄλλους νὰ κακοποιῶμεν ἀπαγορεύει ὁ νόμος, τὸ δὲ νὰ μὴ προσπαθῶμεν καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ νὰ εὐφραίνωμεν τοὺς γονεῖς ἀσεβὲς καὶ ἄδικον νομίζεται. Ἀλλὰ τί ἄλλο δύναται νὰ εὐφράνῃ περισσότερον τοὺς γονεῖς εἰμὴ ἡ ἀμοιβαία καὶ σταθερὰ τῶν ἀδελφῶν ἀγάπη;

Ἵνα δὲ καλῶς ἐννοήσωμεν πόσον οἱ γονεῖς εὐφραίνονται βλέποντες τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν ἀγάπῃ καὶ εἰρήνῃ ἀμοιβαίᾳ διάγοντα, τοὐναντίον δὲ πόσον λυποῦνται βλέποντες αὐτὰ διχονοοῦντα, ἂς λάβωμεν καί τινα ἄλλα μικρὰ παραδείγματα. Ἐὰν ὁ υἱὸς κακῶς φέρηται πρὸς ὑπηρέτην παλαιὸν τιμώμενον καὶ ἀγαπώμενον ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρός, ἂν μὴ καλλιεργῇ μετ' ἐπιμελείας δένδρα ἢ ἀγρούς, δι' οὓς ἔχαιρον οἱ γονεῖς ἢ ἂν μὴ ἀγαπᾷ ἵππον ἢ κύνα, πρὸς ἃ οἱ γέροντες αἰσθάνονται εὐσπλαχνίαν, τότε ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ θλίβονται. Ἀλλ' ἀφ' οὗ διὰ τὰ μικρὰ ταῦτα αἰσθάνονται θλῖψιν, ὁπόσην ἆρά γε λύπην αἰσθάνονται βλέποντες τὰ τέκνα διχονοοῦντα, ἀλληλομισούμενα καὶ ἀντιφερόμενα εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν! Τοὐναντίον δὲ ὅταν ἀγαπῶσιν ἀλλήλους καὶ συνδέωνται διὰ τῶν αὐτῶν διαθέσεων καὶ πράξεων καὶ συγχρόνως ἔχωσι κοινοὺς τοὺς λόγους, κοινὰς τὰς ἐνασχολήσεις καὶ παιδιάς, κατέστησαν ἤδη εὐάρεστον καὶ ζηλωτὴν τροφὸν τοῦ γήρατος τῶν γονέων τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην. Διότι δὲν ὑπάρχει γονεὺς ὅστις ἀγαπᾷ τόσον τὰ γράμματα, οὔτε τὰς τιμὰς οὔτε τὰ χρήματα, ὅσον τὰ ἑαυτοῦ τέκνα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν εὐφραίνει τοὺς γονεῖς τόσον οὔτε πλοῦτος, οὔτε σοφία οὔτε δόξα, ὅσον ἡ ἀμοιβαία τῶν τέκνων ἀγάπη. Παράδειγμα δὲ ἔστω Ἀπολλωνὶς ἡ Κυζικηνή. Αὕτη μήτηρ οὖσα τοῦ βασιλέως Εὐμένους καὶ τριῶν ἄλλων υἱῶν, τοῦ Ἀττάλου, Φιλεταίρου καὶ Ἀθηναίου, λέγουσιν ὅτι πάντοτε ἐμακάριζεν ἑαυτὴν καὶ εὐχαρίστει τῷ θεῷ ὄχι διὰ τὸν πλοῦτον οὐδὲ διὰ τὴν δόξαν, ἀλλὰ διότι ἔβλεπε τοὺς τρεῖς αὐτῆς υἱοὺς σωματοφύλακας τοῦ πρεσβυτέρου, τοῦτον δὲ διάγοντα ἐν μέσῳ αὐτῶν ἀφόβως· τοὐναντίον δὲ ὁ βασιλεὺς Ἀρταξέρξης μαθὼν ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ὦχος ἐπεβούλευσε τὴν ζωὴν τῶν ἀδελφῶν, σφόδρα λυπηθεὶς ἀπέθανε. Διότι καθὼς ὁ Εὐριπίδης λέγει, σκληροὶ ὄντες οἱ πόλεμοι ἀποβαίνουσι σκληρότατοι πρὸς αὐτοὺς τοὺς γονεῖς· διότι ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀδύνατον νὰ μὴ καταρᾶται καὶ τοὺς γεννήσαντας αὐτόν.

Χρηστοὶ δὲ καὶ δίκαιοι παῖδες ὄχι μόνον διὰ τοὺς γονεῖς θὰ ἀγαπήσωσιν ἀλλήλους περισσότερον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς γονεῖς, διότι ἐγέννησαν αὐτούς. Τοιουτοτρόπως πάντοτε καὶ σκεπτόμενοι καὶ λέγοντες ὅτι τοῖς γονεῦσιν ἀντὶ πολλῶν ἀγαθῶν ὀφείλουσι χάριτας, κυρίως διὰ τοὺς ἀδελφοὺς ὀφείλουσιν αὐτούς, διότι πάντων τῶν κτημάτων τοῦτο ἔχουσι λάβῃ παρ' αὐτῶν πολυτιμότατον καὶ ἡδονικώτατον, τὸν ἀδελφόν.

Ἡ φιλαδελφία λοιπὸν εἶναι ἡ τρανοτάτη ἀπόδειξις τῆς ἀγάπης τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ἡ ἀρίστη διδασκαλία καὶ τὸ κάλλιστον παράδειγμα πρὸς τοὺς υἱούς. Τοὐναντίον δὲ ἡ ἀδελφικὴ διχόνοια εἶναι συμφορὰ διὰ τοὺς γονεῖς καὶ κάκιστον πρὸς τὰ τέκνα παρά-

δειγμα· διὰ τοῦτο παντὶ σθένει πρέπει νὰ ἐκριζώνωμεν τὴν μισαδελφίαν, ἥτις εἶναι τὸ δριμύτατον κατηγορητήριον κατὰ τῶν διχονοούντων ἀδελφῶν καὶ ἡ χειρίστη σύστασις· διότι οἱ ἄνθρωποι νομίζουσιν, ὅτι μετὰ τόσην συμβίωσιν καὶ οἰκειότητα δὲν θὰ ἐγίνοντο οἱ ἀδελφοὶ ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι, ἂν μὴ ἦσαν ἔνοχοι πολλῶν κακῶν πράξεων. Διότι ἀπαιτοῦνται ἰσχυροὶ λόγοι νὰ συντρίψωσι μίαν στενὴν φιλίαν, οἵα εἶναι ἡ ἀδελφική· διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐκόλως γίνονται αἱ συνδιαλλαγαί. Καὶ καθὼς τὰ συγκεκολλημένα πράγματα, καὶ ἂν ἡ συνδέουσα αὐτὰ οὐσία διαλυθῇ, εἶναι δυνατὸν πάλιν νὰ συνδεθῶσιν, ὅταν δὲ σῶμα φύσει συνηνωμένον διαρραγῇ ἢ σχισθῇ, δυσκόλως συγκολλᾶται καὶ συναρμόζεται, οὕτω αἱ μὲν ἐξ ἀνάγκης συναπτόμεναι φιλίαι, καὶ ἂν διασπασθῶσιν, εὐκόλως ἀνανεοῦνται· ἀδελφοὶ ὅμως, ἐὰν διαρρήξωσι τὸν κατὰ φύσιν δεσμόν, λίαν δυσχερῶς δύνανται νὰ συνδεθῶσιν, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐπέλθῃ συνδιαλλαγή τις, θὰ φαίνηται πάντοτε ἡ πληγὴ τῆς διχονοίας.

Πᾶτα ἔχθρα ἀνθρώπου πρὸς ἄλλον ἄνθρωπον προξενεῖ λύπην σφοδρὰν καὶ ταραχήν, διότι παρακολουθεῖται ὑπὸ φιλονεικίας, ὀργῆς, φθόνου καὶ μνησικακίας. Ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἔχθρα, μεθ' οὗ τελεῖς τὰ θρησκευτικά, οἰκογενειακὰ καὶ κοινωνικὰ καθήκοντα, ἐνίοτε δὲ καὶ συγκατοικεῖς ἢ εἶσαι γείτων, ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν σὲ λυπεῖ ὑπενθυμίζουσα καθ' ἑκάστην τὴν ἀνοησίαν καὶ παραφροσύνην σου, ἕνεκα τῆς ὁποίας τὸ εὐαρεστότατον καὶ συγγενικώτατον πρόσωπον γίνεται σκυθρωπότητος μεγάλης προξενον καὶ ἡ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας προσφιλὴς καὶ οἰκειοτάτη φωνὴ γίνεται φοβερὰ καὶ ἀποτρόπαιος. Ἐν' ᾧ δὲ πολλάκις ἄλλους ἀδελφοὺς βλέπουσιν ὅτι ὁμονοοῦντες καὶ συνοικοῦντες τρώγουσιν ἐν κοινῇ τραπέζῃ καὶ τὴν περιουσίαν ἀδιανέμητον ἔχουσιν, αὐτοὶ οὐδὲ τοὺς αὐτοὺς φίλους ἔχουσι θεωροῦντες ὡς ἐχθρὰ πάντα τὰ ἀγαπητὰ τοῖς ἀδελφοῖς αὐτῶν. Καὶ ταῦτα πράττουσιν, ἐν ᾧ εἶναι εὔκολον νὰ συλλογισθῶσιν, ὅτι φίλοι μὲν καὶ συμπόται εὐκόλως ἀντικαθίστανται, συγγενεῖς δὲ ἐξ ἀγχιστείας καὶ γνώριμοι ἀποκτῶνται, ὅταν οἱ πρῶτοι ἐκλίπωσι, καθὼς ὅπλα ἢ ὄργανα ὅταν φθαρῶσιν, ἀδελφοῦ ὅμως ἀντικατάστασις εἶναι ἀδύνατος, ὅπως οὐδὲ χειρὸς ἀποκοπείσης οὐδὲ ὀφθαλμοῦ ἀφαιρεθέντος. Ὀρθῶς λοιπὸν καὶ ἐκείνη ἡ Περσὶς προτιμήσασα νὰ σώσῃ τὸν ἀδελφὸν ἢ τὰ ἑαυτῆς τέκνα εἶπεν, ὅτι παῖδας μὲν ἄλλους δύναται ν' ἀποκτήσῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀδελφόν, μὴ ὑπαρχόντων τῶν γονέων αὐτῆς.

Τί λοιπὸν πρέπει νὰ πράξωμεν, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, φαῦλον ἔχοντες ἀδελφόν; Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα, ὅτι καὶ οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι ἔχουσιν ἐλαττώματα· ἄρα φρόνιμον εἶναι νὰ ὑπομένωμεν τὰς κακίας τῶν συγγενῶν μᾶλλον ἢ τὰς τῶν ξένων· διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ψέξῃ ἡμᾶς, ἐὰν ἀγαπῶμεν ἀδελφὸν κακόν, μεθ' οὗ φύσει συνδεόμεθα ἐν ᾧ ἐὰν φίλον φαῦλον ἀγαπῶμεν, εἴμεθα ἄξιοι μομφῆς, διότι ἡμεῖς ἐξελέξαμεν τοιοῦτον φίλον· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν μετ' ἀκριβείας καὶ πικρῶς νὰ ἐπικρίνωμεν.

Τι δὲ νὰ εἴπῃ τις περὶ ἐκείνων, οἵτινες τῶν μὲν ξένων, μεθ' ὧν τυχαίως συνεδέθησαν διὰ φιλίας, τὰ ἐλαττώματα ἀνέχονται, πρὸς δὲ τοὺς ἑαυτῶν ἀδελφοὺς εἶναι δύστροποι καὶ ἄκαμπτοι; Καὶ ὄχι μόνον ἀνθρώπων ἀλλὰ καὶ ζώων ἐλαττώματα ἀνέχονται ὡς κυνῶν, ἵππων καὶ ἄλλων, ἐν ᾧ ὀργὴν ἢ ἄγνοιαν ἢ φιλοτιμίαν ἀδελφῶν χαλεπῶς φέρουσιν. Ἄλλοι δέ, ἐν ᾧ ἀτώτως καταδαπανῶσι τὴν περιουσίαν αὐ-

τῶν, ὅμως πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἐρίζουσι μέχρι μονομαχίας δι' εὐτελές τι οἰκόπεδον ἢ καὶ γωνίαν τινὰ ἀγροῦ. Τελευταῖον δὲ πρὸς δικαιολογίαν ἑαυτῶν λέγουσιν, ὅτι ἐχθρεύονται τοὺς ἀδελφοὺς διὰ τὴν κακίαν αὐτῶν, ἐν' ᾧ τὴν κακίαν ἄλλων δὲν βλέπουσι.

Ὁσάκις δὲ εἰς οἰκογένειαν συμβαίνῃ υἱὸς νὰ προκαλῇ διὰ τοῦ ἐν γένει κακοῦ τρόπου τὴν πατρικὴν ἀγανάκτησιν, οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ δὲν πρέπει διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν νὰ ὑποθάλπωσι καὶ ἐπαυξάνωσιν αὐτήν. Ἐνίοτε τινὲς βλέποντες, ὅτι ὁ πατὴρ ἔλαβεν ἔκ τινος ἀφορμὴν δυσαρεσκείας κατὰ υἱοῦ αὐτοῦ, κάκιστα πράττοντες μεγαλοποιοῦσιν ἐνώπιον τοῦ πατρὸς τὸ ἀδελφικὸν πταῖσμα, κατηγοροῦσιν αὐτὸν καὶ προσπαθοῦσι νὰ παραστήσωσιν ἑαυτοὺς ἀπηλλαγμένους τοιούτων ἐλαττωμάτων. Ἡ τοιαύτη διαγωγὴ εἶναι ἐπονείδιστος, διότι ὁμοιάζει πρὸς τὴν διαγωγὴν κλέπτου. Καθὼς δηλαδὴ ὁ κλέπτης ἀφαιρεῖ δολίως τὰ πράγματα τοῦ ἄλλου, οὕτω καὶ ὁ δόλιος ἀδελφὸς στερεῖ τὸν ἀδελφὸν διὰ τρόπου ἀγεννοῦς τὸ μέγιστον καὶ ὡραιότατον τῶν πατρικῶν ἀγαθῶν, τὴν πατρικὴν εὔνοιαν. Τοὐναντίον ὀφείλει νὰ πράττῃ ὁ καλὸς ἀδελφός, ὅταν μὲν ὀργίζηται ὁ πατὴρ κατὰ ἑτέρου υἱοῦ διὰ τὸ πταῖσμα, νὰ λαμβάνῃ μέρος τῆς εὐθύνης τούτου καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ καταπραΰνῃ τὴν πατρικὴν ὀργὴν ἀνακουφίζων τρόπον τινὰ διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτοῦ τὸν ἐπιπληττόμενον ἀδελφόν. Ἐὰν δὲ βλέπῃ τὸν πατέρα εὐχαριστούμενον καὶ χαίροντα διά τινα καλὴν αὐτοῦ πρᾶξιν, πρέπει νὰ καθιστᾷ τῆς εὐχαριστήσεως ταύτης κοινωνὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν λέγων ὅτι καὶ ἐκεῖνος συνήργησεν εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἀγαθῆς ταύτης πράξεως. Οὕτω καὶ τὴν τοῦ πατρὸς ὀργὴν κατὰ τῶν ἀδελφῶν καταπραΰνομεν καὶ πρὸς ἡμᾶς

αὐτοὺς μᾶλλον ἑλκύομεν τὴν πατρικὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην.

Μετὰ ταῦτα δὲ ὀφείλει ὁ καλὸς ἀδελφὸς στραφεὶς πρὸς τὸν ἁμαρτήσαντα ἀδελφὸν νὰ κατακρίνῃ αὐστηρῶς καὶ μετὰ παρρησίας τὸ ἁμάρτημα, νὰ ἐπιπλήξῃ καὶ συμβουλεύσῃ αὐτόν. Οὕτως ὁ ἁμαρτήσας πείθεται εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ, διότι ἤδη καλῶς γινώσκει ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι ταῦτα πράττει οὗτος πρὸς τὸ συμφέρον αὐτοῦ· διότι οὔτε ἀδιάφορος πρέπει τις νὰ διατελῇ διὰ τὰ τῶν ἀδελφῶν ἁμαρτήματα οὔτε πάλιν φορτικὸς αὐτοῖς νὰ γίνηται διὰ ταῦτα. Ἂν δ' ἄνευ τινὸς αἰτίας ἀδελφὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατηγορῆται, τότε ἀνάγκη νὰ ὑπερασπίζωμεν αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ πατρὸς καταδεικνύοντες τὴν ἀθῳότητα αὐτοῦ μηδόλως φοβούμενοι, ὅτι θὰ παροργίσωμεν τὸν πατέρα, διότι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς γονεῖς, ὅταν ἐξελέγχωνται, ὅτι ἀδίκως αἰτιῶνται τὰ ἑαυτῶν τέκνα, ἡ τοιαύτη δίκη καθιστᾷ τὴν ἧτταν εὐαρεστοτέραν τῆς νίκης.

Μετὰ δὲ τὸν τοῦ πατρὸς θάνατον καλὸν εἶναι τότε μᾶλλον ἢ πρότερον νὰ συνδέηται διὰ τῆς ἀγάπης ἀδελφὸς πρὸς ἀδελφὸν εὐθὺς μὲν ἀποδεικνύων τὴν υἱικὴν στοργὴν συνδακρύων καὶ συλλυπούμενος, μὴ ἀνεχόμενος δὲ τοὺς διαβάλλοντας τὸν ἀδελφὸν ἀλλ' ἀποκρούων τοὺς τοιούτους, ὡς ἔπραξε κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν καὶ ὁ Πολυδεύκης, ὅστις τὸν διαβάλλοντα πρὸς αὐτὸν τὸν ἀδελφὸν Κάστορα πατάξας διὰ τοῦ γρόνθου ἐφόνευσε. Κατὰ δὲ τὴν διανομὴν τῆς πατρικῆς κληρονομίας μάλιστα πρέπει νὰ προφυλαττώμεθα, διότι δι' ἄλλους μὲν ἡ ἡμέρα τῆς διανομῆς ταύτης εἶναι ἀρχὴ μίσους καὶ ἔχθρας ἀδιαλλάκτου, δι' ἄλλους δὲ ἀγάπης καὶ ὁμονοίας. Πρέπει δὲ ταύτην νὰ ἐνεργῶσιν αὐτοὶ οἱ ἀδελφοὶ μόνοι μηδενὸς παρόντος, εἰμὴ ἐὰν δεήσῃ, κοινοῦ τινος

φίλου ὡς μάρτυρος ἀμφοτέρων ἄνευ πείσματος καὶ πλεονεξίας λαμβάνοντες ἕκαστος ὅ,τι ἀνήκει αὐτῷ καὶ νομίζοντες ὅτι διανέμεται μόνον ἡ φροντὶς καὶ διοίκησις τῶν πατρικῶν κτημάτων, ἡ δὲ χρῆσις καὶ κατοχὴ πάντων ὅτι κεῖται ἐν μέσῳ κοινὴ καὶ ἀδιανέμητος. Διότι εἶναι ἐπονείδιστον καὶ ἀπαίσιον ἐκεῖνο, ὅπερ τινὲς πράττουσιν οὐχὶ διὰ κέρδος ἀλλὰ ἕνεκα διαθέσεως φιλονείκου ἐννοοῦντες νὰ γείνῃ διανομὴ καὶ ἐπὶ τὰ ἐλάχιστα τῆς περιουσίας, ὡς ἔπραξαν δύο ἐκ Λιμνρίδος ἀδελφοί, οἵτινες κληρονομήσαντες χρυσοῦν ποτήριον κατακόψαντες αὐτὸ διεμοιράσθησαν. Τινὲς δὲ καὶ διηγοῦνται πρὸς ἄλλους κομπάζοντες, ὅτι διὰ πανουργίας καὶ βίας καὶ ἁπάτης ὑπερίσχυσαν κατὰ τὴν διανομὴν λαβόντες μείζονα μερίδα, ἐν ᾧ πρέπει νὰ χαίρωσι καὶ μεγαλοφρονῶσιν, ἐὰν ἐφάνησαν ἀνώτεροι κατὰ τὴν ἐπιείκειαν καὶ ἀφιλοκέρδειαν.

Κάλλιστον παράδειγμα τοιούτου καλοῦ ἀδελφοῦ ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Ἦσαν δύο ἀδελφοὶ ὁ Ξένων καὶ ὁ Ἀθηνόδωρος. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Ξένων ὡς πρεσβύτερος διαχειριζόμενος τὴν πατρικὴν περιουσίαν μέγα μέρος αὐτῆς κατεσπατάλησεν. Ἐπὶ τέλους δὲ δι' ἔγκλημά τι ἐδημεύθη τὸ ὑπολειπόμενον ἐκ τῆς πατρικῆς κληρονομίας μερίδιον αὐτοῦ καὶ οὕτως ἔμεινεν ἀπορώτατος. Ὁ δὲ Ἀθηνόδωρος αὐξηθεὶς καὶ λαβὼν τὸ ἀνῆκον αὐτῷ μέρος τῆς πατρικῆς περιουσίας, δὲν παρεῖδε τὸν ἀδελφόν, ἀλλ' ἐκ φιλαδελφίας ἀγόμενος κατέθεσεν ἅπαντα ἐν μέσῳ καὶ διεμοιράσθη μετ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐν ᾧ καὶ κατὰ τὴν νέαν ταύτην διανομὴν ὁ Ξένων προσεπάθει διὰ δόλου νὰ λάβῃ μείζονα μερίδα, ὁ Ἀθηνόδωρος κατιδὼν τὸν δόλον οὔτε ὠργίσθη κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ οὔτε μετενόησεν, ἀλλὰ μετὰ πραότητος καὶ ἱλαρότητος ὑπέμεινε τὴν ἀδελφικὴν

ἀσπλίαν, ἥτις ἔγεινε διαβόητος καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἰσότης ἐν τῇ οἰκογενείᾳ εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς οἰκογενειακῆς ὁμονοίας καὶ εἰρήνης. Ἀλλ' εἶναι δυνατὸν κατὰ πάντα νὰ εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους ἀδελφοί; ὄχι· διότι ἄλλα μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διανέμει αὐτὴ ἡ φύσις ἀνίσως, ἄλλα δὲ βραδύτερον ἡ τύχη, ἐξ οὗ πηγάζουσι φθόνοι καὶ ἀντιζηλίαι, πάθη αἰσχρότατα καὶ συμφοραὶ ὀλέθριαι ὄχι μόνον εἰς οἰκογενείας ἀλλὰ καὶ εἰς πόλεις. Ὁ ἀδελφὸς ὁ ὑπερέχων τῶν ἄλλων ἀδελφῶν εἴτε κατὰ τὴν εὐφυΐαν εἴτε κατὰ τὸν πλοῦτον εἴτε κατὰ τὴν κοινωνικὴν ἢ πολιτικὴν θέσιν πρέπει μετὰ μεγίστης προσοχῆς νὰ κανονίζῃ τὴν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς διαγωγὴν αὐτοῦ. Ἐὰν κατέχῃ θέσιν ἐπίζηλον, νὰ φροντίζῃ ὥστε καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς νὰ καθιστᾷ κοινωνοὺς τῆς τιμῆς ταύτης μὴ περιφρονῶν αὐτοὺς ἀλλὰ τοὐναντίον συνιττῶν αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φίλους· προσέτι ὀφείλει νὰ μὴ δεικνύῃ ὑπεροψίαν ἀλλὰ ἐ δίδων κατὰ τὴν γνώμην νὰ καθιστᾷ τὴν ὑπεροχὴν ἀνεπίδεκτον φθόνου καὶ ν' ἀντισταθμίζῃ τὴν ἐκ τῆς τύχης ἀνισότητα, ὅσον τὸ δυνατόν, διὰ τῆς μετριοφροσύνης. Οὕτως ὁ Πολυδεύκης οὐδὲ θεὸς ἠθέλησε μόνος νὰ γείνῃ, ἀλλ' ἡμίθεος μᾶλλον μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ προκρίνας νὰ συμμετέχῃ τῆς θνητῆς καταστάσεως ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς ἐκεῖνον τὴν ἀθανασίαν. Ἐπίσης δ' ὁ Πλάτων, ἵνα καταστήσῃ ὀνομαστοὺς ἀμφοτέρους τοὺς ἀδελφοὺς Γλαύκωνα καὶ Ἀδείμαντον, ἐμνημόνευσεν αὐτοὺς ἐν τοῖς ἀρίστοις τῶν ἑαυτοῦ συγγραμμάτων.

Πρὸς δὲ τούτοις ὅπως καὶ ἐκ φύσεως καὶ ἐκ τύχης οἱ ἀδελφοὶ γίνονται ἄνισοι, οὕτως ἀδύνατον εἶναι ὁ εἷς νὰ ὑπερέχῃ τοῦ ἑτέρου κατὰ πάντα· διότι οὐδεὶς ποτε εἶδεν, ὅτι ἐκ δύο ἀδελφῶν γεννηθέντων ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς καὶ

πατρὸς ὁ μὲν ὑπῆρξεν ὡραῖος, χαρίεις, τίμιος, πλούσιος, εὔγλωττος, πολυμαθὴς καὶ φιλάνθρωπος, ὁ δὲ ἄσχημος, ἄχαρις, ἄτιμος, πτωχός, ἀνίκανος εἰς τὸ λέγειν, ἀμαθὴς καὶ μισάνθρωπος. Καὶ οἱ ἀδοξότεροι καὶ οἱ ταπεινότεροι ἔχουσι μερίδα τινὰ χάριτος ἢ δυνάμεως ἢ πρός τι καλὸν φυσικῆς δεξιότητος. Ὁ ὑπερέχων λοιπὸν κατὰ ταῦτα, βλέπων καὶ τὸ ἐλάχιστον προτέρημα τοῦ ἀδελφοῦ πρέπει οὐ μόνον νὰ μὴ ἀποκρύπτῃ αὐτὸ μηδὲ καταφρονῇ, ἀλλὰ τοὐναντίον νὰ ἀναγνωρίζῃ αὐτὸ καὶ ἀνομολογῇ, ὅτι κατὰ τοῦτο εἶναι αὐτὸς κατώτερος ἐκείνου. Οὕτω δύναται νὰ κατασβέσῃ τὸ φθόνον, ὅστις ὡς πῦρ γεννᾶται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἐὰν μάλιστα καὶ συνεργὸν παραλαμβάνῃ τὸν ἀδελφὸν καὶ σύμβουλον ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ καὶ ἐν γένει ἐὰν εἰς μηδεμίαν σπουδαίαν καὶ τιμὴν φέρουσαν πρᾶξιν δὲν παραβλέπῃ αὐτὸν ἀλλὰ πάντων τῶν καλῶν καθιστᾷ αὐτὸν μέτοχον, ἐξασφαλίζει δι' ἑαυτὸν τελείως τὴν ἀγάπην αὐτοῦ.

Ὁ μὲν λοιπὸν ὑπερέχων ἀδελφὸς τοιαύτην τινὰ στάσιν πρέπει νὰ τηρῇ ἀπέναντι τοῦ ἀδελφοῦ· ὁ δ' ἐλαττούμενος ὀφείλει νὰ συλλογισθῇ ὅτι δὲν εἶναι εἷς, οὐδὲ μόνος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ πλουσιώτερος, πολυμαθέστερος καὶ ἐνδοξότερος αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλάκις πολλῶν εἶναι ὑποδεέστερος καὶ μυριάκις μυρίων ἄλλων. Εἴτε λοιπὸν πάντας διατελεῖ φθονῶν εἴτε μεταξὺ τόσων εὐτυχούντων μόνος ὁ φίλτατος καὶ οἰκειότατος λυπεῖ αὐτόν, τούτου κακοδαιμονέστερος ἄλλος οὐδεὶς δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Οὕτω λοιπὸν ἕκαστος μὲν πρέπει νὰ εὔχηται πρὸ πάντων μηδ' αὐτὸς νὰ ὑπερέχῃ κατὰ τὴν εὐτυχίαν· εἰ δὲ μὴ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ νὰ διακρίνηται κατὰ τὴν ἐπιθυμητὴν ὑπεροχὴν καὶ δύναμιν. Οἱ πλεῖστοι ὅμως τόσον ἄτυχεῖς εἶναι φύσει κατὰ τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα, ὥστε δι' ἐν-

δόξους μὲν φίλους σεμνύνονται καὶ μεγαλοφρονοῦσι, τὴν δὲ τῶν ἀδελφῶν δόξαν ὡς ἑαυτῶν ταπείνωσιν ἐκλαμβάνουσι· καὶ διὰ τὰς εὐτυχίας μὲν τῶν πατέρων ἐπαίρονται καὶ τὰ φημιζόμενα στρατηγικὰ ἀνδραγαθήματα τῶν προπάππων, ἐξ ὧν οὐδαμῶς ὠφελήθησαν οὔτε συμμετέσχον, διὰ δὲ τὰς τῶν ἀδελφῶν κληρονομίας καὶ τὰ ἀξιώματα καὶ τοὺς λαμπροὺς γάμους λυποῦνται. Ὁ φθονος βεβαίως οὐδέποτε πρέπει νὰ γεννᾶται ἐν ἡμῖν, ἀλλ' ἐὰν κατὰ κακὴν τύχην γεννηθῇ, φυσικώτερον εἶναι τοὺς ξένους καὶ ὄχι τοὺς ἀδελφοὺς νὰ φθονῶμεν.

Δὲν πρέπει δὲ ὁ ἀδελφός, καθὼς ἡ πλάστιγξ, νὰ ῥέπῃ πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος ταπεινούμενος αὐτός, ἐν ᾧ ὁ ἀδελφὸς ὑψοῦται, ἀλλ' ὅπως οἱ μικροὶ ἀριθμοὶ πολλαπλασιάζοντες τοὺς μεγάλους καὶ αὐτοὶ συναυξάνονται, οὕτω καὶ οἱ ἀδελφοὶ πρέπει ἀμοιβαίως νὰ συναυξάνωνται διὰ τῶν ἀγαθῶν. Διότι οὐδὲ ἐκ τῶν δακτύλων εἶναι ὑποδεέστερος τοῦ κρατοῦντος τὴν γραφίδα ἢ ἐπιψαύοντος τὰς χορδὰς τῆς λύρας ἐκεῖνος, ὅστις οὔτε δύναται οὔτε φυσικὴν ἔχει δεξιότητα νὰ πράττῃ τοῦτο, ἀλλ' ἅπαντες κινοῦνται συγχρόνως καὶ βοηθοῦσιν ἀλλήλους ἕκαστος ἀναλόγως τῆς ἑαυτοῦ ἱκανότητος καὶ τοῦ μεγέθους. Ἐπειδὴ δ' εἰς τὰς φιλοτίμους μάλιστα φύσεις διεγείρεται ὁ φθόνος πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας κατὰ τὴν δόξαν καὶ τιμήν, συντελεστικώτατον κατὰ τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι οἱ ἀδελφοὶ νὰ μὴ θηρεύωσι τιμὰς καὶ δύναμιν διὰ τῶν αὐτῶν μέσων ἀλλ' ἄλλος δι' ἄλλου. Διότι καὶ ἐκ τῶν ἀγρίων ζώων ἐκεῖνα πολεμοῦσι πρὸς ἄλληλα, ὅσα ἐκ τῆς αὐτῆς τρέφονται τροφῆς· καὶ ἐκ τῶν ἀθλητῶν ἀντίπαλοι εἶναι, ὅσοι κατὰ τὸ αὐτὸ ἀγώνισμα ἀσκοῦνται· οἱ πυγμάχοι ὅμως φίλοι τυγχάνουσι τῶν παγκρατιαστῶν

καὶ οἱ σταδιοδρόμοι εὐμενῶς ἔχουσι πρὸς τοὺς παλαιστὰς καὶ συναγωνίζονται καὶ συμπροθυμοῦνται ὑπὲρ ἀλλήλων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν δύο Τυνδαριδῶν ὁ μὲν Πολυδεύκης μυθολογεῖται, ὅτι ἦτο ὑπέρτερος κατὰ τὴν πυγμαχίαν, ὁ δὲ Κάστωρ κατὰ τὸν δρόμον. Ἐπίσης καὶ οἱ στρατιωτικοὶ οὐδόλως φθονοῦσι τοὺς πολιτικούς, οἱ δὲ νομικοὶ τοὺς φιλοσόφους οὐδὲ οἱ περὶ τὴν δίαιταν ἀσχολούμενοι ἰατροὶ τοὺς χειρούργους, ἀλλὰ καὶ συμβοηθοῦνται καὶ συνεπιδοκιμάζουσιν ἀλλήλους. Τὸ νὰ ἐπιζητῶμεν ὅμως διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου ἢ διὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως νὰ γείνωμεν ἔνδοξοι καὶ περιφανεῖς, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς ἐὰν δύο μοχθηροὶ ἀγαπῶντες τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον ἤθελεν ἑκάτερος νὰ ὑπερτερήσῃ καὶ ὑποσκελίσῃ τὸν ἕτερον.

Ὑπὲρ πάντα δὲ ταῦτα δέον νὰ προφυλαττώμεθα ἀπὸ τοὺς ὀλεθρίους λόγους συγγενῶν καὶ ὑπηρετῶν καὶ μάλιστα γυναικῶν, οἵτινες ἐξερεθίζουσι τὴν φιλοδοξίαν. «Ὁ ἀδελφός σου, λέγουσιν, εἶναι τὸ πᾶν· αὐτὸς θαυμάζεται καὶ τιμᾶται, σὲ δὲ οὐδεὶς πλησιάζει, οὐδεὶς θεωρεῖ ἄξιον λόγου». «Ἀλλ' ἔχω, δύναταί τις εὖ φρονῶν νὰ εἴπῃ, ἀδελφὸν διαπρέποντα καὶ μέγα μέρος τῆς δυνάμεως ἐκείνου ἀνήκει εἰς ἐμέ· ἀγαπῶ δὲ περισσότερον καὶ δόξης καὶ πλούτου τὸν πλούσιον καὶ ἔνδοξον ἀδελφόν μου». Καὶ τοῦτο μὲν τὸ εἶδος τῶν ἀνωμαλιῶν οὕτω πρέπει νὰ θεραπεύωμεν· ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι φιλονικίαι παρουσιαζόμεναι μεταξὺ ἀδελφῶν καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ἡλικίας. Διότι οἱ μὲν πρεσβύτεροι πολλάκις ἀξιοῦσι ν' ἄρχωσι τῶν νεωτέρων καὶ νὰ δεσπόζωσιν αὐτῶν καὶ ἐν παντὶ νὰ φαίνωνται ἀνώτεροι, δι' ὃ ἀποβαίνουσιν δυσάρεστοι καὶ ἀφόρητοι· οἱ δὲ νεώτεροι ἀφ' ἑτέρου ἀποπτύοντες πάντα χαλινὸν καὶ ἐξαγριούμενοι συνηθίζουσι νὰ

περιφρονῶσι καὶ μισῶσι τοὺς πρεσβυτέρους. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τοιαύτης διαγωγῆς εἶναι, ὅτι οἱ μὲν νεώτεροι νομίζοντες ὅτι φθονοῦνται ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ἀποφεύγουσι καὶ ἀπεχθάνονται τὰς ἐπιπλήξεις τούτων· οἱ δὲ πρεσβύτεροι πάλιν ἐπιθυμοῦντες πάντοτε τὴν ὑπεροχὴν φοβοῦνται τὴν αὔξησιν ἐκείνων ὡς ἰδίαν ταπείνωσιν καὶ καταστροφήν. Καθὼς λοιπὸν προκειμένου περὶ εὐεργεσίας θεωροῦσι πρέπον οἱ μὲν λαμβάνοντες νὰ μεγαλοποιῶσιν αὐτήν, οἱ δὲ δίδοντες νὰ παριστῶσιν ὡς μικράν, οὕτω συμβουλεύων τις τὸν μὲν πρεσβύτερον νὰ μὴ θεωρῇ τὴν ἡλικίαν ὡς μέγα τι, τὸν δὲ νεώτερον ὡς μικρόν τι, δύναται ν' ἀπαλλάξῃ ἀμφοτέρους τῆς ἀγερωχίας, ὀλιγωρίας καὶ ἀμοιβαίας καταφρονήσεως.

Ἐπειδὴ δὲ τοῦ μὲν πρεσβυτέρου δικαίωμα εἶναι νὰ ἔχῃ τὴν φροντίδα τοῦ οἴκου, νὰ διευθύνῃ αὐτὸς τὰς ὑποθέσεις, αὐτὸς νὰ συμβουλεύῃ καὶ καθοδηγῇ, τοῦ δὲ νεωτέρου καθῆκον εἶναι νὰ τιμᾷ, νὰ μιμῆται καὶ παρακολουθῇ τὸν πρεσβύτερον, ἡ μὲν κηδεμονία ἐκείνου ἔστω φιλικὴ μᾶλλον ἢ πατρική, καὶ ἂς ἀσκῆται διὰ πειθοῦς μᾶλλον ἢ διὰ προσταγῆς καὶ ἡ χαρὰ διὰ τὰ καλῶς πραχθέντα καὶ ὁ ἔπαινος δέον νὰ γίνηται μετὰ προθυμίας καὶ συμπαθείας μᾶλλον ἢ ἡ ἐπίπληξις, ὅταν περιπίπτῃ εἰς ἁμάρτημά τι. Ὁ δὲ τοῦ νεωτέρου ζῆλος ἂς περιορίζηται εἰς μίμησιν καὶ ὄχι εἰς ἀνταγωνισμόν· διότι ἡ μὲν μίμησις εἶναι ἴδιον τοῦ ἐκτιμῶντός τινα, ὁ δὲ ἀνταγωνισμὸς τοῦ φθονοῦντος. Διὰ τοῦτο τοὺς μὲν θέλοντας νὰ ἐξομοιωθῶσι πρὸς ἡμᾶς ἀγαπῶμεν, τοὺς δὲ νὰ ἐξισωθῶσι καταδιώκομεν καὶ ἀποστρεφόμεθα. Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν τιμῶν, ἂς πρέπον εἶναι ν' ἀποδίδωσιν οἱ νεώτεροι τοῖς πρεσβυτέροις ἡ πειθαρχία μάλιστα ἐπαινεῖται, διότι τόσον προσελκύει τὴν εὔνοιαν τοῦ πρεσβυτέρου, ὥστε πολλά-

κις οὐδὲν πράττει ἄνευ τῆς γνώμης τοῦ νεωτέρου. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ ὁ Κάτων εὐθὺς ἐκ παιδικῆς ἡλικίας περιποιούμενος τὸν πρεσβύτερον αὐτοῦ ἀδελφὸν Καιπίωνα διὰ τῆς εὐπειθείας, πραότητος καὶ σιωπῆς ἐν τέλει τοσοῦτον ὑποχείριον κατέστησε κατὰ τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν, ὥστε οὐδὲν ἔπραττεν οὔτ' ἔλεγεν ἐν ἀγνοίᾳ ἐκείνου.

Ἀλλὰ καὶ οἱ τῆς αὐτῆς περίπου ἡλικίας ἀδελφοὶ πρέπει νὰ εἶναι προσεκτικοί, διότι πολλαὶ πολλάκις μικραὶ ἀφορμαὶ παρουσιάζονται γεννῶσαι ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἔχθραν καὶ μῖσος ἀδιάλλακτον· διότι ἅπαξ ἀρχίσαντες νὰ διαφέρωνται διὰ παιγνίδια καὶ ἄλλα μικρά, δὲν δύνανται πλέον εἰς μείζονα νὰ κρατηθῶσι καὶ νὰ καταπαύσωσι τὴν πρὸς τὰς ἔριδας κλίσιν. Διὰ τοῦτο μεγάλως πρέπει νὰ καταπολεμῶμεν τὴν εἰσδύουσαν εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν φιλονικίαν καὶ ἀντιζηλίαν διὰ τὰ μικρὰ καὶ τυχαίως συμπίπτοντα κατὰ πρῶτον προσπαθοῦντες νὰ ἐνδίδωμεν καὶ νὰ χαίρωμεν μᾶλλον χαριζόμενοι εἰς αὐτοὺς ἢ νικῶντες. Ἀλλὰ θὰ εἴπῃ τις· μήπως καὶ μεταξὺ τῶν φαινομένων μετριοφρόνων καὶ φιλησύχων δὲν προκαλοῦσι τὰ πράγματα ἀφορμὰς πολλῶν διενέξεων καὶ διχονοιῶν; Μάλιστα· ἀλλ' ἀκριβῶς πρέπει νὰ προσέχωμεν, ὥστε αἱ φιλονικίαι αὗται νὰ γίνωνται ἄνευ ὀργῆς καὶ πάθους καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπωμεν νὰ εἰσδύῃ εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἔχθρα, ἀλλ' εὐθὺς διὰ τῆς κρίσεως καὶ τοῦ λογικοῦ ἐξετάζοντες τὸ αἴτιον τῆς διαφορᾶς νὰ διαλύωμεν αὐτὴν πρὶν ἐντυπωθεῖσα ὡς βαφὴ ἡ ἕξις ἀποβῇ ἀνεξίτηλος. Ἔτσι ἂς μιμηθῶμεν ἐνταῦθα τοὺς μαθητὰς τοῦ Πυθαγόρου. Οὗτοι καίπερ μὴ ἔχοντες σχέσιν τινὰ συγγενικήν, ἀλλὰ διὰ μόνης τῆς κοινῆς διδασκαλίας συνδεδεμένοι ὄντες, ὅμως, ἐάν ποτε παρεσύροντο εἰς κακολογίαν ἐξ ὀργῆς, πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου δίδοντες καὶ λαμβάνοντες τὴν δεξιὰν καὶ ἀσπαζόμενοι ἀλλήλους συνδιηλλάττοντο.

Ἁρμόζει δ' ἐνταῦθα ν' ἀκούσωμεν τὴν διαμφισβήτησιν τὴν ἐγερθεῖσαν μεταξὺ δύο βαρβάρων ἀδελφῶν ὄχι περὶ μικροῦ μέρους γῆς ἢ περὶ προβάτων, ἀλλὰ περὶ τοῦ βασιλείου τῆς Περσίας. Ἀποθανόντος Δαρείου τοῦ βασιλέως ἄλλοι μὲν ἔκριναν ἄξιον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος Ἀριαμένην τὸν πρεσβύτατον, ἄλλοι δὲ τὸν Ξέρξην ὡς γεννηθέντα βασιλεύοντος ἤδη τοῦ πατρός. Ὁ μὲν λοιπὸν Ἀριαμένης κατήρχετο ἐκ τῆς Μηδίας οὐχὶ ἐχθρικῶς ἀλλὰ πράως ὡς νὰ ἐπορεύετο εἰς δίκην· Ὁ δὲ Ξέρξης εὑρεθεὶς παρὼν ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς. Ἐλθόντος δὲ τοῦ ἀδελφοῦ, καταθέσας τὸ διάδημα προϋπάντησεν αὐτόν, προσηγόρευσε καὶ δῶρα πέμψας διέταξε τοὺς κομίζοντας νὰ εἴπωσι πρὸς αὐτόν. «Διὰ τούτων νῦν σε τιμᾷ ὁ ἀδελφὸς Ξέρξης, ἐὰν δὲ γνώμῃ καὶ ψήφῳ τῶν Περσῶν ἀναγορευθῇ βασιλεύς, σὺ θὰ ἔχῃς μετ' ἐκεῖνον τὴν μείζονα ἰσχὺν ἐν τῷ βασιλείῳ». Πρὸς ταῦτα ὁ Ἀριαμένης εἶπε· «Τὰ μὲν δῶρα δέχομαι, ἡ δὲ βασιλεία νομίζω, ὅτι ἀνήκει εἰς ἐμέ· τὴν μείζονα ὅμως τιμὴν μετὰ τὴν βασιλικὴν θὰ φυλάξω διὰ τοὺς ἀδελφούς μου καὶ μάλιστα διὰ τὸν Ξέρξην». Ὅτε δ' ἐπέστη ἡ ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς, οἱ μὲν Πέρσαι ὥρισαν δικαστὴν τῆς διαφορᾶς Ἀρτάβανον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δαρείου· ὁ δὲ Ξέρξης δὲν ἀπεδέχετο τοῦτο ἔχων πεποίθησιν ἐπὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ πλήθους. Ἄτοσσα δὲ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐπετίμησεν αὐτὸν εἰποῦσα. «Διὰ τί ἀποφεύγεις, ὦ παῖ, τὸν Ἀρταβάνον ὄντα θεῖόν σου καὶ ἄριστον τῶν Περσῶν; Φοβεῖσαι μὴ ἡττηθῇς; Ἀλλά, κἂν τοῦτο συμβῇ, πάλιν ἔνδοξος θὰ εἶναι ἡ θέσις σου, νὰ ὀνομάζησαι δῆλα δὴ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως». Πεισθέντος λοιπὸν τοῦ Ξέρξου, ὁ

μὲν Ἀρτάβανος ἔκρινεν, ὅτι ἡ βασιλεία ἀνήκει τῷ Ξέρξῃ, ὁ δὲ Ἀριαμένης ἀναστὰς ἀμέσως προσεκύνησε τὸν ἀδελφόν καὶ λαβὼν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ἐκάθισεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ θρόνου. Ἔκτοτε κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν παρ' αὐτῷ, καὶ τόσον ἀφωσιωμένος ἦτο, ὥστε κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ἀριστεύσας ἔπεσεν ὑπὲρ τῆς δοξης ἐκείνου. Τοῦτο μὲν λοιπὸν τὸ ἔργον ἔστω πρότυπον, λαμπρὸν καὶ ἄμεμπτον παράδειγμα ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ μεγαλοφροσύνης.

Τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν θέλομεν περιέλθῃ εἰς φιλονικίαν πρὸς οἰκείους καὶ συγγενεῖς, πρέπει νὰ παραδίδωμεν εἰς λήθην θεωροῦντες αὐτὴν ὡς ἀποφράδα. Δὲν εἶναι λυπηρὸν καὶ ἄδικον διὰ μίαν τοιαύτην νὰ ῥίπτωμεν εἰς λήθην πολλὰς καὶ εὐτυχεῖς ἡμέρας, καθ' ἃς συνεβιώσαμεν ἐν ὁμονοίᾳ; Πρὸς τί ἡ φύσις ἔδωκεν ἡμῖν τὴν πρᾳότητα καὶ ἀνεξικακίαν; Πρὸς τίνας ἄλλους ἢ πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους ὀφείλομεν νὰ δείξωμεν τὰς ἀρετὰς ταύτας; Διὰ τοῦτο, πρέπει, ἐὰν ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν περιπέσῃ εἰς ἁμάρτημα, προθύμως νὰ συγχωρῶμεν αὐτόν· ἐὰν δ' ἡμεῖς ἁμαρτήσωμεν, εὐθὺς σπεύδοντες νὰ αἰτῶμεν παρ' αὐτοῦ συγγνώμην. Κάλλιστον δ' εἶναι καὶ νὰ προλαμβάνωμεν πολλάκις τὴν ὀργὴν καὶ δυσαρέσκειαν, αἰτοῦντες συγγνώμην, ἐὰν ἡμεῖς εἴμεθα ἔνοχοι· ἐὰν δὲ τοὐναντίον ἡμεῖς ἀδικηθῶμεν, νὰ προλαμβάνωμεν τὰς παρακλήσεις τοῦ ἀδικήσαντος χορηγοῦντες συγγνώμην. Περιβόητος κατέστη ὁ λόγος Εὐκλείδου τοῦ Σωκρατικοῦ, ὅστις ἀκούσας τὸν ἀδελφὸν εἰπόντα πρὸς αὐτὸν λόγον ἄφρονα καὶ θηριώδη. «Νά με ἐξολοθρεύσωσιν οἱ θεοί, ἐὰν μή σε ἐκδικηθῶ», ἀπήντησε μετὰ πρᾳότητος «καὶ ἐμέ, ἐὰν μή σε πείσω νὰ παύσῃς τὴν ὀργήν σου καὶ νά με ἀγαπᾷς ὡς πρότερον». Ἀλλ' ἡ πρᾶξις τοῦ βασιλέως Εὐμένους ὄχι ὁ λόγος ὑπερέβαλε

πᾶσαν ἄλλην κατὰ τὴν πρᾳότητα. Δῆλα δὴ Περσεὺς ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων ἐχθρὸς ὢν τοῦ Εὐμένους, ἀπέστειλεν ἀνθρώπους, ἵνα δολοφονήσωσι τοῦτον πορευόμενον εἰς Δελφούς. Στήσαντες λοιπὸν οὗτοι ἐνέδραν ἔρριψαν λίθους κατὰ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ τραχήλου, ἐξ οὗ σκοτισθεὶς καὶ πεσὼν ἐπιστεύθη ὅτι ἀπέθανεν. Ἡ φήμη τῆς δολοφονίας ταύτης διεδόθη ταχέως· ἀκόλουθοι δέ τινες τοῦ Εὐμένους ἐλθόντες εἰς Πέργαμον ἀνήγγειλαν τὴν συμφορὰν πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν Ἄτταλον. Οὗτος δὲ ὢν ἀνὴρ χρηστὸς καὶ φιλάδελφος ὄχι μόνον βασιλεὺς ἀνηγορεύθη, ἀλλὰ καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ Εὐμένους Στρατονίκην συνεζεύχθη. Ὅτε ὅμως ἀνηγγέλθη, ὅτι ὁ Εὐμένης ἔζη καὶ ἐπορεύετο εἰς Πέργαμον, ἀποθέσας ὁ Ἄτταλος τὸ διάδημα καὶ λαβὼν κατὰ τὴν συνήθειαν τὰ δόρατα προϋπήντησε τὸν ἀδελφὸν μετὰ τῶν ἄλλων δορυφόρων. Ὁ Εὐμένης δὲ εὐμενῶς καὶ ἐκεῖνον ἐδέχθη καὶ τὴν βασίλισσαν μετὰ πολλῆς τιμῆς καὶ ἀγάπης. Ἀποθανὼν δὲ μετ' ὀλίγον παρέδωκε τὴν βασιλείαν καὶ τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν Ἄτταλον. Τί δ' ἔπραξεν οὗτος; Ἐν ᾧ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐμένους πολλὰ τέκνα ἀπέκτησεν, οὐδὲν ἐκ τούτων ἠθέλησε ν' ἀναδείξῃ, ἀλλ' ἀναθρέψας τὸν υἱὸν ἐκείνου βασιλικῶς ἀνεκήρυξε βασιλέα ἀνδρωθέντα καὶ τῇ ἰδίᾳ χειρὶ ἐπέθηκεν αὐτῷ τὸ διάδημα.

Ἐκτὸς δὲ τούτων, ὅταν διατελῶμεν εἰς διάστασιν πρὸς τὸν ἀδελφόν, πρέπει τότε μάλιστα νὰ πλησιάζωμεν τοὺς φίλους αὐτοῦ, ν' ἀποφεύγωμεν δ' ὅσον τὸ δυνατὸν τοὺς ἐχθροὺς μιμούμενοι κατὰ τοῦτο τοὺς Κρῆτας, οἵτινες περιπίπτοντες πολλάκις εἰς ἐμφυλίους πολέμους, ἐὰν ἐπήρχοντο ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ συνδιηλλάττοντο καὶ συνηνοῦντο· καὶ τοῦτο ἦτο ὁ παρ' αὐτῶν ὀνομαζόμενος *Συγκρητισμός*. Διότι ἐν τῇ

κοινωνίᾳ συμβαίνει τὸ ἑξῆς· οἱ κακοηθέστατοι τῶν ἐχθρῶν βλέποντες ἀδελφοὺς ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλους διακειμένους προσεγγίζουσι πρὸς τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν, τὸν ἔχοντα ἀσθενέστερον χαρακτῆρα καὶ προσποιοῦνται, ὅτι συμμερίζονται τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἔχωμεν ἐν νῷ τὸν μῦθον τοῦ Αἰσώπου, καθ' ὃν ἀΐλουρός τίς ποτε ἠρώτησεν ὄρνιν ἀσθενοῦσαν πῶς ἔχει· ἡ δ' ἀπεκρίθη· «καλῶς, ἐὰν ἀπομακρυνθῇς ἐντεῦθεν». Οὕτω λοιπὸν πρὸς τοιοῦτον ἄνθρωπον προσπαθοῦντα ν' ἀποσπάσῃ τινὰ ἐκ τῶν μυστικῶν τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν διαφορᾶς ὀφείλομεν νὰ λέγωμεν. «Ἀλλ' ἐγὼ οὐδὲν ἔχω κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου οὔτ' ἐκεῖνος κατ' ἐμοῦ, ἂν μὴ προσέχωμεν εἰς τοὺς διαβάλλοντας».

Καθὼς δὲ πάσχοντες ὀφθαλμίαν ἀποστρέφομεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῶν ἐνοχλούντων αὐτοὺς χρωμάτων καὶ σωμάτων, οὕτω καὶ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς διιστάμενοι ὀφείλομεν ν' ἀποφεύγωμεν μὲν τοὺς κακοβούλους, νὰ συνδιατρίβωμεν δὲ μετὰ τῶν συγγενῶν, οἰκείων καὶ φίλων ἐκείνου, πρὸς οὓς μετὰ παρρησίας νὰ ἐκθέτωμεν τὰς αἰτίας τῆς διαφορᾶς. Διὰ τοῦτο συμφέρον εἶναι τοὺς αὐτοὺς φίλους νὰ ἔχωσιν οἱ ἀδελφοί. Διότι αἱ σχέσεις καὶ φιλίαι, τὰς ὁποίας ἰδιαιτέρως ἄλλοι πρὸς ἄλλους συνάπτουσιν, ἀπομακρύνουσιν αὐτοὺς καὶ ἀποσπῶσιν ἀπ' ἀλλήλων. Πλὴν τούτου οὐδεμία ἄλλη ἀπόδειξις τῆς διαφορᾶς τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῶν ἠθῶν ὑπάρχει μείζων τῆς ἐκλογῆς φίλων διαφόρων κατὰ τὸν χαρακτῆρα. Διὰ τοῦτο οὔτε τὸ νὰ συντρώγῃ τις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ· οὔτε νὰ συμπίνῃ οὔτε νὰ συμπαίζῃ καὶ διημερεύῃ συνέχει τόσον στερεῶς τὴν ὁμόνοιαν, ὅσον ἡ ἀγάπη ἢ ἡ ἔχθρα πρὸς τὸν αὐτὸν καὶ νὰ χαίρῃ τοὺς αὐτοὺς συναναστρεφόμενος καὶ πάλιν τοὺς αὐτοὺς νὰ βδελύσσηται καὶ ν' ἀποφεύγῃ. Διότι αἱ κοιναὶ φιλίαι οὔτε διαβολὰς οὔτε διαπληκτισμοὺς ἐπιφέρουσιν· ἀλλὰ καὶ ἂν συμβῇ ἀφορμή τις ὀργῆς ἢ μεμψιμοιρίας, διαλύεται διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν φίλων, οἵτινες ἀναλαμβάνουσι καὶ ἐξουδετεροῦσιν αὐτήν, ἐὰν ἀκριβῶς καὶ πρὸς τοὺς δύο διάκεινται οἰκείως καὶ ἀμφοτέρους ἐξ ἴσου ἀγαπῶσι· διότι καθὼς ὁ κασσίτερος συναρμόζει καὶ συγκολλᾷ τὸν χαλκὸν διαρραγέντα συνάπτων ἀμφότερα τὰ ἄκρα, οὕτως ὀφείλει καὶ ὁ φίλος συνδιαλλακτικὸς ὢν καὶ κοινὸς πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς φίλους νὰ καθιστᾷ σταθερὰν τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην. Τέλος δὲν πρέπει νὰ παρορῶμεν τὸν ἀδελφόν, διότι δῆθεν εἴμεθα πεπεισμένοι, ὅτι οὗτος ἐκ φύσεως πάντοτε θὰ εἶναι εὔνους πρὸς ἡμᾶς, διότι καὶ ὁ ἵππος ἐκ φύσεως ἀγαπᾷ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὁ κύων τὸν κύριον αὐτοῦ, ἀλλ' ἂν μὴ περιποιώμεθα τὰ ζῷα ταῦτα, ἀποβάλλουσι πᾶσαν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην καὶ ἀποξενοῦνται.

---

30. Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου.[1]

Δροσεράν τινα ἑσπέραν τῆς ἀνοίξεως ἐρρέμβαζον καθήμενος ἐπὶ βράχου παρὰ τὴν ἀμμώδη παραλίαν. Ὄπισθεν ὑψηλὸς λίθος παρεῖχέ μοι εὐάρεστον ἔρεισμα, ἐφ' οὗ ἀνέπαυον τὰ ἐκ μακρᾶς πορείας πεπονημένα μέλη μου. Ὁ ὁρίζων ἐξετεί-

1.) Τὴν περὶ τῆς ἀρχαίας Περγάμου ὡραίαν ταύτην πραγματείαν ἔχει γράψῃ ἐν τῷ περιοδικῷ Ξενοφάνει ὁ ἑλλόγιμος κ. Γεώργιος Σακάρης γυμνασιάρχης τοῦ ἐν Κυδωνίαις γυμνασίου. Παρελάβομεν δὲ ταύτην παραλιπόντες ἐλάχιστα ἐν τῷδε τῷ ἀναγνωστικῷ διά τε τὴν χάριν αὐτῆς καὶ διὰ τὰς πολλὰς μυθολογικὰς τε καὶ ἀρχαίας ἱστορικὰς γνώσεις, ἃς θὰ μάθῃ ἐξ αὐτῆς ὁ μαθητὴς καλῶς διδασκόμενος.

νετο εὐρὺς πέραν καὶ πρὸ τῶν ποδῶν μου ὁ Ζέφυρος ἐπαιζε μὲ τὸ κῦμα. Ἦτο μία τῶν ὡρῶν, αἵτινες ἐμπνέουσι τοὺς ποιητάς.

Ἀπό τινων ἤδη ἡμερῶν συχνὰ παρίστατο ἐν τῇ διανοίᾳ μου μαγευτική τις καὶ ἀπείρως καλὴ εἰκών. Μετασχὼν δηλαδὴ ἐκδρομῆς εἰς Πέργαμον ἀνῆλθον τὸν ἀπότομον ἀλλὰ περικαλλῆ βράχον τῆς ἀκροπόλεως, ὃν φιλοστόργως περιβάλλει ἡ πεδιὰς ὡς διὰ δύο βραχιόνων, τοῦ Σελινοῦντος καὶ τοῦ Κητείου, παραποτάμων τοῦ Καΐκου. Ἐθαύμασα τοῦ ἐξαισίου βωμοῦ τοῦ Διὸς τὰ σεπτὰ ἐρείπια καὶ ὑπὲρ αὐτὰ τὰ τοῦ ναοῦ τῆς Παλλάδος. Εἶδον τότε ἐνώπιόν μου τοσαῦτα λείψανα χρόνων ἀπαραμίλλου εὐκλείας, ἅτινα μόνον ἀπὸ τῶν σελίδων καὶ τῶν εἰκόνων τοῦ ἀψύχου χάρτου τέως ἐγίγνωσκον: ἐρείπια ναῶν καὶ ἀνακτόρων, θεάτρων καὶ ἱπποδρομίων, ἀγορῶν καὶ γυμνασίων, ἄλλα μὲν ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου βράχου, ἄλλα δὲ πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πεδιάδος. Οὕτως ἔκτοτε εἰκὼν τῆς παλαιᾶς Νεωκόρου τῆς Ἀσίας ἐδέσποζεν ἁπάντων μου τῶν λογισμῶν καὶ πρὸς αὐτὴν ἦτο διηνεκῶς προσηλωμένος ὁ νοῦς μου.

Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἱερῶν ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου ἐντυπώσεων διατελῶν καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἠτένιζον εἰς τὸν πέραν εὐρὺν ὁρίζοντα. Τὴν καρδίαν μου συνεῖχεν ἀόριστος δυσθυμία καὶ τὸ σῶμα βαρεῖα ἐξάντλησις, ἀποτέλεσμα προηγηθείσης κοπώσεως. Τὴν κεφαλήν μου συνεσκότιζε σκέψις δυσδιάκριτος, ἐν ᾗ συνεχέοντο ἐνδάλματα ἀρχαίων καὶ νέων ἡμερῶν καὶ οἱ ὀφθαλμοί μου ἐθολοῦντο. Αἴφνης ἠσθάνθην βαρεῖαν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου καὶ στρέψας τὴν κεφαλὴν βλέπω παρ' ἐμὲ πρεσβύτην πολιὸν ἀλλ' εὐθυτενῆ ἐν μεγαλοπρεπεῖ στάσει προσβλέποντά με. Εἶχεν ἐν τῷ

βλέμματι μελαγχολικήν τινα γλυκύτητα καὶ τὴν γαλήνιον αὐτοῦ ὄψιν ἐπεκόσμει μειδίαμα αὐστηρᾶς ἀγαθότητος. Ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ ἁπαλοὶ κατέπιπτον οἱ λευκοὶ βόστρυχοι, οὓς ἐχρύσιζον διὰ τῶν κλάδων προσπίπτουσαι αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες. Μανδύας μέλας καθικνεῖτο κάτω τῶν γονάτων αὐτοῦ καταλείπων γυμνὰς τὰς κνήμας καὶ τοὺς πόδας ἐκάλυπτον ἀρχαιότροπα σανδάλια. Ἔκπληκτος ἠγέρθην καί, πρὶν προφθάσω ν' ἀνοίξω τὸ στόμα, ὁ γέρων ἔνευσε ν' ἀκολουθήσω αὐτῷ καὶ προηγήθη τῆς ὁδοῦ. Καί, ὡς εἰ δύναμίς τις ἀκατάσχετός με ἦγεν, ἐφερόμην εὐθὺς ὡς πτερωτὸς ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἀγνώστου. Ἐβαδίσαμεν ὁδὸν μακράν, διεβημεν λόφους καὶ πεδιάδας, δάση καὶ ἀγρούς, γεφύρας ποταμῶν καὶ χειμάρρων. Οἱ πόδες μου ἐλαφρῶς μόνον ἔψαυον τοῦ ἐδάφους καὶ ἔτεινον διηνεκῶς τὰς χεῖρας πλαγίως πρὸς τὰ ὦ, ὡς εἰ εἶχον μεταβληθῇ εἰς πτέρυγας. Εἰς τὰ ὦτα ἠσθανόμην βαρὺν βόμβον ἐκ τοῦ ὁρμητικῶς διασχιζομένου ἀέρος, καὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου ἐθάμβωνε λάμψις μυστικὴ καὶ ἀκατάληπτος. Καὶ ἐν τούτοις τὴν καρδίαν μου οὐδεὶς φόβος συνεῖχεν, οὐδεὶς παλμὸς ἐτάραττε. Γλυκὺ αἴσθημα ἀορίστου ἐλπίδος ἐπλήρου ἀγαλλιάσεως τὰ στήθη μου καὶ ἔτλεον εἰς πέλαγος εὐδαιμονίας ἀνεκφράστου.

Αἴφνης αἰσθάνομαι ὑπὸ τοὺς πόδας τὸ ὁμαλὸν λιθόστρωτον εὐρείας ἀνωφεροῦς λεωφόρου. Ὁ ἄγνωστος πρεσβύτης ἐβάδιζε παρ' ἐμὲ σιωπῶν, καὶ μετ' ὀλίγον εὑρέθημεν πρὸ ὑψηλοῦ τείχους φρουρίου καὶ διὰ μεγαλοπρεποῦς πύλης εἰσήλθομεν. Διήλθομεν στοὰν εὐρεῖαν καὶ ὑψηλήν, ἧς τὸν ῥυθμὸν δὲν ἠδυνήθην νὰ διακρίνω, διότι ἤδη τὸ σκότος τῆς νυκτὸς εἶχε καλύψῃ τὴν γῆν. Μόνον ἑκατέρωθεν διεῖδον πολλὰ οἰκήματα, μικρὰ καὶ μεγάλα, τὰ μὲν κεκλεισμένα τὰ δὲ ἡμίκλειστα·

ἐνόμισα αὐτὰ ὡς πρατήρια καὶ τὸ ὅλον ἐκεῖνο ἐφάνη μοι ὥσπερ ἀγορά, ἧς τὴν τύρβην διεσκέδαζεν ἡ νύξ.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ ἄγνωστος πρεσβύτης ἔλυσε τὴν μακρὰν μυστηριώδη σιωπήν του.

— Ξένε, μοι λέγε, διότι ξένος μου εἶσαι εὑρισκόμενος ἐνταῦθα, παρ' αὐτὰ τὰ πανάρχαια δώματά μου. Ἰδοὺ πατεῖς τὸ ἔνδοξον ἔδαφος, οὗ τινος ἡ εἰκὼν κατεῖχε τέως τὸν νοῦν σου. Εὑρίσκεσαι ἐπὶ τῆς δευτέρας ζώνης τῆς περγαμηνῆς ἀκροπόλεως καὶ τὸ πρὸ σοῦ τεῖχος περιέκλειε τὴν πόλιν τοῦ πρώτου τῶν Ἀττάλων. Ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης ἀκροπόλεως εἶχεν ἐγκαθιδρυθῇ πρὸ αἰῶνος ἤδη Φιλέταιρος ὁ θησαυροφύλαξ τοῦ στρατηγοῦ Λυσιμάχου, ὅστις καταχρώμενος τῆς πίστεως καὶ τῶν ἐννεακισχιλίων ταλάντων τοῦ δεσπότου αὐτοῦ ἵδρυσεν ἐνταῦθα ἰδίαν ἀνεξάρτητον ἀρχήν, ταύτην δὲ ἐπιτηδείως διαφυλάξας καὶ κρατύνας παρέδωκεν εἰς τὸν ἀνεψιὸν Εὐμένη. Τούτου ὁ ἔνδοξος ἐξάδελφος καὶ διάδοχος Ἄτταλος διακριθεὶς ἐν πολέμοις καὶ ἐν εἰρήνῃ περίβλεπτον τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ κατέστησε καὶ εἰς μέγα μέρος ἐπεκτείνας αὐτὴν πρῶτος αὐτὸς ὠνομάσθη βασιλεὺς τῆς Περγάμου. Νῦν δὲ ὁ κλεινὸς Εὐμένης ὁ δεύτερος, πατρὸς εὐκλεοῦς ἄξιος γόνος, ἄρχει δεξιῶς τό τε κράτος ἔτι μᾶλλον ἐπεκτείνας καὶ ἐνισχύσας καὶ τὴν πολιν πρώτην τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀνέδειξας. Πρὸ μικροῦ ἤδη ἐπέρανε τὸν τρίτον περίβολον αὐτῆς περὶ τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ, διότι ἡ παλαιὰ πόλις αὐξανομένη ἐν εὐημερίᾳ ἔστενεν ὑπὸ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων. Διήλθομεν ἤδη τὴν ἐν τῷ δευτέρῳ περιβόλῳ ἀγορὰν καὶ βαίνομεν πρὸς τὸν περίδοξον βωμὸν τοῦ ὑπερτάτου τῶν θεῶν. Σπεῦσον, διότι ἡ ἡμέρα εἶναι ἐγγύς, ἡμέρα μεγάλης ἑορτῆς τοῦ Διός, καὶ τὰ πλήθη μετ' ὀλίγον θὰ συνωθῶνται

περὶ τὸν ἱερὸν χῶρον, ἄγοντα λαμπρὰς ἑκατόμβας πρὸς τὸν νεφεληγερέτην. Ἀνέλθωμεν, ὅπως ἀπὸ περιωπῆς ἴδωμεν τὴν μεγάλην πομπήν.

Εἶπε ταῦτα καὶ με ἔσυρεν εἰς τόπον ὑψηλὸν τρίβοντα εἰσέτι τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τοῦ θάμβους. Ὁλόκληρος νὺξ εἶχεν ἤδη παρέλθῃ ἐν ὀλίγαις στιγμαῖς καὶ αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτιζον πρὸ ἐμοῦ εἰκόνα ἀρρήτου καλλονῆς.

— Ἰδού, μοι εἶπεν ὁ πρεσβύτης, ἰδοὺ ὁ πάγκαλος βωμὸς τοῦ Διός. Ἐκεῖ ὑπὸ τὴν ἐξαίσιον στοάν, ἥτις περιβάλλει τὴν ἱερὰν περιοχὴν θὰ συμπυκνωθῇ μετ' ὀλίγον ὁ εὐσεβὴς λαός, καὶ δι' αὐτῆς ἡ ἱερὰ τῶν θυσιῶν συνοδία θὰ προβῇ πρὸς τὸν σηκόν. Τάχυνον τὸ βῆμα.

Γοργοὶ βαίνοντες ἐκάμψαμεν μίαν τῶν γωνιῶν τοῦ μεγάλου βωμοῦ καὶ παρέστη οὗτος πρὸ τῶν ἐκθάμβων ὀφθαλμῶν μου ἀσύλληπτος καὶ ἀπερίγραπτος τὸ κάλλος καὶ τὸ μεγαλεῖον. Εὐρεῖα κλῖμαξ ἱκανῶν λιθίνων βαθμίδων ἦγεν εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ βωμοῦ ἔδαφος, περὶ δὲ τὸ κρηπίδωμα ὑψοῦτο διάζωμα τοίχου περικοσμούμενον ὑπὸ ἀναγλύφων θαυμαστῆς τέχνης καὶ ὑπὲρ αὐτὸ ἔβαινε πέριξ σειρὰ μεγαλοπρεπῶν κιόνων ῥυθμοῦ ἰωνικοῦ.

— Βλέπεις, ἐπανέλαβεν ἕνθους ὁ ἄγνωστος ὁδηγός, τοῦ ἐξαισίου τούτου διαζώματος τὰ ἀνάγλυφα; δὲν νομίζεις ὅτι παρέχουσι ζῶσαν τὴν εἰκόνα τῶν ὑπερφυῶν δραμάτων τοῦ Ὀλύμπου; Ἰδὲ ἐκεῖ τὸν ὑψιβρεμέτην Δία ὀρθούμενον διὰ τοῦ θεσπεσίου αὐτοῦ ἀναστήματος καὶ ἕτοιμον νὰ ἐξακοντίσῃ τὸν κεραυνὸν κατὰ τῶν ἀπαισίων τεράτων, ὅσα ἡ μήτηρ Γῆ ἀνήγαγε κατ' αὐτοῦ ἐκ τῶν σπλάγχνων αὐτῆς. Παρ' αὐτὸν ἡ γλαυκῶπις Ἀθηνᾶ τὴν δεινὴν αἰγίδα σείουσα συντα-

ράσσει τὰ ἀτίθασσα πλήθη τῶν Γιγάντων καὶ πολλῶν παραλύει τὰς χεῖρας, ἐν ᾧ εἶναι ἕτοιμοι νὰ βάλωσι πελωρίους βράχους κατὰ τῶν ὀλυμπίων δωμάτων. Ἰδὲ πῶς ἁρπάζει ἀπὸ τῆς κόμης τὸν πτερωτὸν ἐκεῖνον Γίγαντα καὶ ἀνυψοῦται αὐτὸν μέλλει μεθ' ὁρμῆς νὰ κατακρημνίσῃ εἰς τὸν Τάρταρον. Κεῖται ἐκεῖ ἐκπνέων βληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδαμάστου κεραυνοῦ τοῦ Διὸς Πορφυρίων ὁ τερατωδέστατος τῶν Γιγάντων καὶ παρ' αὐτὸν ὁ τρομερὸς Ἀλκυονεὺς ὁ ἀντλῶν τὴν δύναμιν ἀπὸ τοῦ γενεθλίου ἐδάφους. Ἐμβρόντητοι δὲ καταφέρονται ὅτε πελώριος Ἐγκέλαδος, ὃν ἡ Παλλὰς κατακαλύπτει δι' ὁλοκλήρου τῆς Σικελίας, καὶ ὁ δεινὸς Πολυβώτης, ὅστις θάπτεται εἰς τὰ ἔγκατα τῆς Νισύρου ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος. Νῦν στρέψον τὰ βλέμματα ἐκεῖ πρὸς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ διαζώματος. Ἰδοὺ ὁ τεράστιος Τυφών, τὸ τέκνον τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ταρτάρου, ὑψούμενος ὡς ἐκδικητὴς τῶν ὁμομητρίων αὐτοῦ ἀδελφῶν. Αἱ ἑκατὸν δρακόντειοι αὐτοῦ κεφαλαὶ ἀπειλοῦσιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸν οὐρανὸν καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐξικνοῦνται μέχρι περάτων τῆς οἰκουμένης· βαρὺς δὲ φέρεται κατὰ τοῦ Ὀλύμπου πῦρ ἐξερευγόμενος καὶ διαπύρους βράχους ἐκσφενδονίζων. Ἀλλ' οὐδὲν πτοεῖ τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τοῦ Διός. Ὁ σμερδαλέος Τιτὰν ἰδοὺ καταβάλλεται καὶ τὸ ἀμέτρητον αὐτοῦ σῶμα μέλλει νὰ δεσμευθῇ πλησίον τοῦ Ἐγκελάδου συμπιεζόμενον ὑπὸ τῆς βαρείας Αἴτνης».

Ταῦτα εἶπεν ὁ πρεσβύτης καὶ λαβών με ἀπὸ τῆς χειρὸς ὡδήγησεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ βωμοῦ καὶ δεικνύων μοι τὸ εἰς τὸ βάθος αὐτοῦ ἐσωτερικὸν διάζωμα, ὅπερ ὡσαύτως κατεκόσμουν ἐξόχου τέχνης ἀνάγλυφα, ἐπανέλαβε μετὰ φωνῆς χαμηλῆς ἀλλ' ὑποτρεμούσης ἐκ προφανοῦς συγκινήσεως.

— Καὶ νῦν, ξένε, μάθε καὶ τὰς εἰκονικὰς παραστάσεις τοῦ περιπετειώδους βίου τοῦ ἀγνώστου σου ὁδηγοῦ. Βλέπεις ἐκεῖ τὸν ζωηρὸν ἐκεῖνον ἄνδρα τὸν φέροντα διάδημα καὶ σκῆπτρον; Εἶναι ὁ Τεύθρας, τῆς ἐνδόξου ταύτης χώρας παλαιότατος βασιλεύς. Ἀπ' αὐτοῦ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκαλεῖτο αὕτη Τευθρανία, πρὶν ἔτι δώσῃ εἰς τὸν βράχον τοῦτον τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα Πέργαμος ὁ υἱὸς τοῦ Πύρρου καὶ τῆς Ἀνδρομάχης, εὐκλεὴς καρπὸς ἑνώσεως δύο μεγάλων οἴκων τοῦ Πηλείδου Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Ἑτείωνος. Παρ' αὐτὸν δ' ἵσταται ἡ βασίλισσα Αὔγη, ἡ ἐμὴ μήτηρ. Βλέπεις δ' ἐκεῖ ἐρχόμενον πρὸς τὸν βασιλέα ἄνδρα ζωηρόν, πλήρη ἀκμῆς καὶ πολεμικοῦ μένους;

Ἔστρεψα τότε τὸ βλέμμα ἐκεῖ, ἔνθα ὁ ἄγνωστος πρεσβύτης ἐδείκνυε διὰ τοῦ δακτύλου. Εἶδον ἀληθῶς ἄνδρα σθεναρὸν καὶ ἀκμαῖον βαστάζοντα βαρεῖαν ἀσπίδα καὶ μέγα δόρυ. Ἠτένιζον μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ περιεργείας εἰς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον, ὅτε ὁ ἄγνωστος ὁδηγός μου ἐπανέλαβεν.

— Εἶναι ὁ Τήλεφος, ὦ ξένε. Εἶμαι ἐγὼ ὁ πολύπλαγκτος υἱός σου, ὦ βασίλισσα Αὔγη καὶ ἔρχομαι νὰ βοηθήσω τῷ σῷ συζύγῳ καὶ βασιλεῖ.

Καθ' ὅσον ταῦτα ἔλεγεν ὁ Τήλεφος προσήγγιζε πρὸς τὸν βωμὸν ἡ μεγάλη πομπή· μετ' ὀλίγον δὲ ὁ ἱερὸς περίβολος ἐπληρώθη ἀναριθμήτου πλήθους. Ἀνήλθομεν τότε εἰς θέσιν ὑψηλὴν δεσπόζουσαν τοῦ βωμοῦ καὶ τῆς ὅλης πομπῆς, ἀπόθεν τὸ βλέμμα περιέλαβε θέαμα ἐξόχως μεγαλοπρεπές. Πέραν τοῦ κατόπτου βωμοῦ μέχρι τῆς πεδιάδος ἐξετείνετο ἡ περικαλλὴς πόλις καὶ πέραν ἔτι ἡ Περγαμηνὴ πεδιὰς διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Σελινοῦντος καὶ τοῦ Κητείου, ὥσπερ ἀσιανή τις Ἀττικὴ ἔχουσα τὸν Ἰλισσὸν καὶ τὸν Κηφισσὸν αὐτῆς,

καὶ περαιτέρω πρὸς νότον ὁ Κάϊκος κυλίων ἠρέμα τὰ ὕδατα αὐτοῦ, καὶ εἰς τὸ βάθος πρὸς δυσμὰς ὁ εὐρὺς ὁρίζων ἐξικνούμενος μέχρι τῆς θέας τοῦ Αἰγαίου. Ἂς φαντασθῇ ἕκαστος νῦν τὰ εὐσεβῆ πλήθη συνωθούμενα πρὸ τοῦ βωμοῦ καὶ τὸν ἀρχιερέα τοῦ Διὸς ἀνερχόμενον ἐν ἐπιβολῇ τὰς βαθμίδας τῆς μεγαλοπρεποῦς κλίμακος καὶ βαίνοντα ἐπισήμως, ὅπως προσενέγκῃ τὴν λατρείαν αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα ἀνδρῶν τε θεῶν τε. Ὁ εὐρὺς περίβολος περιέκλειεν ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ ἀνέκφραστον μεγαλεῖον, ὅπερ ἐξῆρεν ἡ οὕτως θεσπεσία ἐκείνη θέσις· θὰ ἐπίστευε δέ τις, ὅτι αὕτη ὡρίσθη ὥσπερ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὑπερτάτου Θεοῦ πρὸς λατρείαν αὐτοῦ.

Αἴφνης φωνὴ ἠχηρὰ ἀντήχησεν ἀπὸ τῶν βαθμίδων τοῦ βωμοῦ:

— Τίς τῇδε;

Ἦτο ἡ φωνὴ τοῦ κήρυκος, πρὸς ὃν ἀπήντα ἀθρόον τὸ πλῆθος:

— Πολλοὶ καγαθοί.

Καὶ ὁ κήρυξ ἐπανέλαβεν:

— Εὐχώμεθα. Εὐφημεῖτε, σῖγα, σῖγα, πᾶς ἔστω λεώς.

Συγχρόνως χιλιάδες χειρῶν ὑψώθησαν πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ μέγας ψιθυρος προσευχῆς ἠκούσθη εἰς ἔκτασιν, μεθ' ὃ πλήρης σιγὴ ἐπηκολούθησε. Πάντως ὁ ἀρχιερεὺς ἑστεμμένος ἐντὸς τοῦ βωμοῦ ἐδοκίμαζε τὸ θῦμα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην, καὶ ἔσπενδε καὶ ἐθυμίαζε καὶ ἔχυνε τὰς σὐλὰς καὶ προέβαινε τέλος εἰς αὐτὴν τὴν θυσίαν. Ἐφανταζόμην κατ' ὀλίγον, ὅτι οἱ κήρυκες ἤδη ἀπεκάλυπτον τὰ σπλάγχνα τοῦ θύματος καὶ ὁ ἱερεὺς ἐξήταζεν αὐτὰ ἀναστρέφων διὰ τῆς ἱερᾶς μαχαίρας.

Τοιαύτην εἰκόνα διέβλεπον ἢ ἔπλαττον, ἀγνοῶ πότερον συνέβαινεν, ὅτε τρομερὸς αἰθέριος κρότος, ὥσπερ μυρίων

ἀθρόων βροντῶν, ἔσεισε καὶ συνετάραξε τὸ πᾶν. Πλήρης τρόμου ὕψωσα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βλέπω νέφη σκιῶν ἀνθρωπομόρφων διατρέχοντα τῆς ἀτμοσφαίρας τὰ ὕψη, ἐν ᾧ μία μεγάλη καὶ φοβερὰ φωνὴ ἐπλήρου τὰς ἐκτάσεις αὐτῆς:

— Νίκα, νίκα!

Καὶ συγχρόνως τὰ πυκνὰ τῶν σκιῶν νέφη κατεφέροντο ἐπάλληλα εἰς τὴν πρὸ ἡμῶν πεδιάδα μεθ' ὁρμῆς ἀκατασχέτου. Ὅπλων ἔπειτα συγκρουομένων κλαγγὴ παρατεταμένη ἠκούσθη ἀνὰ τὴν ἔκτασιν αὐτῆς, διεφαίνοντο δὲ ἐκεῖθεν ἀπειροπληθῶν δοράτων αἰχμαὶ καὶ ἀσπίδων συγκρουομένων κύκλοι καὶ λόφοι περικεφαλαιῶν δεινὸν ἐπισειομένοι. Καὶ τὰ πλήθη ἐκεῖνα τἀμέτρητα τῶν μαχητικῶν σκιῶν ἐφαίνοντο περιελθόντα εἰς βαρεῖαν καὶ ἀπερίγραπτον σύρραξιν. Αἴφνης ἄπειροι κραυγαί, αἱ μὲν εὐφημιῶν καὶ θριάμβου, αἱ δὲ ὀδύνης καὶ ἀπελπισμοῦ, διέδραμον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν πεδιάδα. Καὶ αἱ σκιεραὶ φάλαγγες ὥσπερ συνωθούμεναι βιαίως ἐξηφανίσθησαν μετ' ὀλίγον εἰς τὰ βάθη τοῦ ὁρίζοντος, ἐν ᾧ πέριξ ἡ ἠχὼ ἐφ' ἱκανὰς στιγμὰς ἀπέδιδε τοῦτο μὲν θρήνων καὶ ὀλολυγμῶν καὶ στεναγμῶν θανάτου τὴν βοήν, τοῦτο δὲ ἀλαλαγμοὺς χαρᾶς μετὰ τῶν λέξεων «Νίκα, νίκα». Μετὰ τῶν τελευταίων ἀπηχήσεων τῶν λέξεων τούτων ἐσβέσθη ὁ μέγας θόρυβος, ἡ πεδιὰς ἀνέλαβε τὸ φῶς καὶ τὴν ἠρεμίαν καὶ μόνον τοῦ πρὸ ἡμῶν πλήθους αἱ φωναὶ καὶ ὁ συνωτισμὸς ἐδήλουν, ὅτι ἔληξεν ἡ πάνδημος θυσία. Ἀλλ' ἐμοῦ τὸ βλέμμα ἔκπληξιν καὶ ἀπορίαν δηλοῦν προσηλοῦτο νῦν πρὸς τὴν ἥρωα ξεναγόν, ὅστις μαντεύσας τοὺς λογισμούς μου εἶπε τὰ ἑξῆς:

— Ἡ σπλαγχνοσκοπία τοῦ ἀρχιερέως, τέκνον μου, προσείλκυσεν ὑπεράνω τοῦ μεγάλου βωμοῦ τὰς σκιὰς τῶν γενναίων μαχητῶν, οἵτινες ὑπὸ τὸν εὐκλεᾶ Ἄτταλον κατασυνέ-

τριψαν τὰ μαστίζοντα τὴν Ἀσίαν γαλατικὰ στίφη. Εἶχον καταστῇ δεινὴ πληγὴ τῆς χώρας οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι διαρπάζοντες καὶ βεβηλοῦντες τὰ ἱερά, τέμνοντες τὴν γῆν καὶ πόλεις ὁλοκλήρους ἐξολοθρεύοντες. Μόνος ὁ Ἄτταλος ἐτόλμησε νὰ ὁδηγήσῃ τὸν γενναῖον αὐτοῦ στρατὸν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων καταστήσας αὐτὸν ἤδη διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς πειθαρχίας ἐφάμιλλον τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεώνων. Ὁ εὐσεβὴς ἡγεμὼν πρὸ τῆς μεγάλης μάχης ἐζήτησε τὴν θείαν ἀντίληψιν καὶ προσήνεγκε τὰς νενομισμένας θυσίας πρὸς τοὺς θεούς. Καὶ ἀληθῶς τῶν εὐσεβῶν ἡ δέησις δὲν ἀνέρχεται μάτην πρὸς τὸν οὐρανόν. Τὰ σπλάγχνα τῶν θυμάτων ἀπεκαλύφθησαν πρὸ τῶν ἐκπεπληγμένων ὀφθαλμῶν τῶν παρεστώτων φέροντα ἀναγεγραμμένον εὐδιακρίτοις γράμμασι τὴν λέξιν «νίκα», ἥτις ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ αἰθέρος μέχρι τοῦ βάθους τοῦ ὁρίζοντος ἀντήχει πρὸ μικροῦ ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων σκιῶν τῶν νικητῶν. Τὸ μέγα θαῦμα ἐν ἀκαρεῖ διεδόθη ἀνὰ τὰς φάλαγγας τῶν πολεμιστῶν τῆς Περγάμου καὶ ἄπειρος ἐνθουσιασμὸς κατέλαβε πάντας. Ὡς λέοντες ὥρμησαν τότε ἀκράτητοι κατὰ τῶν ἐχθρικῶν ὁρδῶν καὶ ἐπήνεγκον αὐταῖς ἐν τάχει τὸν περιβόητον ἐκεῖνον ὄλεθρον, ὅστις τῶν μὲν γενναίων ὑπερασπιστῶν τοῦ πατρίου ἐδάφους τὰ μέτωπα ἐκόσμησε διὰ στεφάνων εὐκλείας ἀφθίτου, τὴν δὲ χώραν ἀπήλλαξε μάστιγος δεινῆς καὶ ἀνηλεοῦς. Ἐπὶ τῷ μεγάλῳ θριάμβῳ, ὁ στρατὸς ἔνθους ἐκόσμησε τὸν ἡγεμόνα αὐτοῦ διὰ βασιλικοῦ διαδήματος καὶ ἐπὶ τοσαύτης εὐκλείας ἱδρύθη ἡ βασιλικὴ δυναστεία τῶν Ἀτταλιδῶν. Ἔξοχοι δὲ μύσται τῆς τέχνης, ὁ Ἀντίγονος, ὁ Ἰσίγονος, ὁ Στρατόνικος, ὁ Ξενοκράτης καὶ ἄλλοι ἀπηθανάτισαν τὸ μέγα ἔργον δι' ἀνταξίων αὐτῶν ἔργων τῆς σμίλης, ὧν ἡ φήμη θὰ παραμείνῃ

ἀναλλοίωτος ἀνὰ τὰς γενεὰς τῶν θνητῶν. Στρέψον ἐκεῖ τὸ βλέμμα πρὸς τὸν μέγαν ναὸν τῆς Πολιάδος καὶ Νικηφόρου Ἀθηνᾶς, τὸ περικαλλὲς αὐτὸ μνημεῖον τοῦ Ἀττάλου, ὅπερ ἐπέστεψε τὸν λαμπρὸν αὐτοῦ θρίαμβον. Πλῆθος ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων ἀναφερομένων εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐκείνους κοσμεῖ τὸν θεῖον τοῦτον δόμον καὶ τὸν κόσμον ἐπαυξάνει καὶ σήμερον ἔτι ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ φιλοκαλία τοῦ ἐνδόξου αὐτοῦ διαδόχου. Ἀκολούθει μοι.

Εἶπε ταῦτα ὁ Τήλεφος καὶ ὡδήγησέ με εἰς τὴν ἀνωτάτην ζώνην τῆς Ἀκροπόλεως, ἔνθα ναὸς πάγκαλος δωρικοῦ ῥυθμοῦ παρέστη μεγαλοπρεπὴς πρὸ ἡμῶν ἐν μέσῳ περιβόλου στοῶν, ἃς ἐκόσμουν ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα ἐξόχου τέχνης.

— Ἰδού, εἶπεν ὁ πρεσβύτης, ὁ ναὸς τῆς Πολιάδος. Πάνοπλος καὶ ὑπέρλαμπρος νομίζεις, ὅτι ἐκπηδᾷ ἡ θεὰ τῆς σοφίας ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐκεῖ κάτω λατρευομένου Κρονίωνος. Τὸ κολοσσαῖον ἄγαλμα αὐτῆς ἵσταται ἐν τῷ σηκῷ, ἔνθα εὐμενὴς ἡ θεὰ δέχεται τὴν λατρείαν τοῦ λαοῦ. Αἱ δὲ κατὰ τῶν Γαλατῶν νῖκαι ἐπλήρωσαν τὸν ὀπισθόδομον πολυτίμων λαφύρων καὶ ἐνέπνευσαν τοὺς καλλιτέχνας, ὡς πλεῖστα ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα κατακοσμοῦσιν ἔσω τε καὶ ἔξω τὸν ναὸν καὶ τὰς περὶ αὐτὸν στοάς. Ἰδὲ τὸν Γαλάτην ἐκεῖνον, ὅστις θανασίμως τετραυματισμένος κατάκειται ἐπὶ τῆς ἀσπίδος· τὸ ἐπωδύνως ἀνυψούμενον στῆθος αὐτοῦ ἐκπέμπει τὴν τελευταίαν πνοὴν καὶ τὰ συσπώμενα μέλη αὐτοῦ δεικνύουσιν ἐναργῆ τὴν ἀγωνίαν τοῦ θανάτου. Ἰδὲ καὶ τὸ περίφημον σύμπλεγμα τῶν Γαλατῶν, ἐφ' οὗ τελείως ἀπετυπώθη τοῦ ἀπελπισμοῦ ἡ εἰκών. Ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ ἐχθροῦ διαπερᾷ τὸ στῆθος τῆς συζύγου διὰ τοῦ ξίφους, ὅπερ αἱμο-

σταγὲς στρέφει κατὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καρδίας, ὅπως ἀποφύγῃ τῆς δουλείας τὸ αἶσχος.

Ταῦτα εἰπὼν ὁ Τήλεφος ὡδήγησέ με ἀνὰ μέσον τοῦ ὑπὸ τὰς στοὰς καὶ περὶ τὸν ναὸν μαρμαρίνου ἐκείνου καλλιτετεχνικοῦ κόσμου. Θεῶν καὶ ἡρώων ἀγάλματα περικαλλῆ, ἀνδριάντες βασιλέων καὶ στρατηγῶν καὶ ἄλλων μεγάλων ἀνδρῶν, παραστάσεις σκηνῶν τοῦ γαλατικοῦ πολέμου, πάντα ταῦτα ἔργα τέχνης ἐφαμίλλου πρὸς τὴν τῶν ἐνδόξων χρόνων τοῦ Πολυκλείτου, τοῦ Σκόπα καὶ τοῦ Πραξιτέλους ἐθάμβουν τὸ βλέμμα καὶ ἐξύψωνον τὴν διάνοιαν.

Περαιτέρω πρὸς βορρᾶν τοῦ ἱεροῦ περιβόλου εἶδον οἰκοδόμημα εὐρὺ καὶ ὑψηλόν, τρεῖς εἰσόδους ἔχον διὰ μέσου τῶν στοῶν. Πρὸ μιᾶς τούτων ἔστημεν καὶ διὰ τῆς ἀνοικτῆς θύρας εἶδον περικαλλὲς ἄγαλμα θεότητος ἐν τῷ βάθει αἰθούσης καὶ προτομὰς ἀνδρῶν περὶ αὐτό.

— Ἔχομεν πρὸ ἡμῶν, ἐπανέλαβεν ὁ πρεσβύτης, τὴν περίπυστον βιβλιοθήκην τῆς Περγάμου, ἵδρυμα τοῦ φιλομούσου καὶ φιλοκάλου βασιλέως Εὐμένους. Ἐνταῦθα βλέπεις τὸ ἄγαλμα τῆς γλαυκώπιδος, ἧς ἡ πολυύμνητις αἰγὶς φέρεται ἔνδοξος οὐ μόνον ἀνὰ τὰ πεδία τῶν μαχῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Ἑλικῶνος. Περὶ αὐτὴν ἵστανται ἐν χορῷ αἱ μορφαὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων ἀνδρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ, φάλαγξ εὐγενῶν πνευμάτων ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς θεᾶς τῆς σοφίας. Ἐκεῖ δὲ αἱ συνεχόμεναι εὐρεῖαι αἴθουσαι ἐγκλείουσι τοὺς θησαυροὺς τῆς διανοίας εἰς μυριάδας τόμων, οὐχὶ ἐπὶ τοῦ βαρυτίμου καὶ δυσχρήστου παπύρου, ἀλλ' ἐπὶ τῆς εὐώνου καὶ εὐχρήστου καὶ διαρκεστέρας περγαμηνῆς, ἐφ' ᾗ δικαίως ἡ Πέργαμος καυχᾶται. Ἐκεῖ θὰ εὕρῃς τὰ θεσπέσια τοῦ Ὁμήρου ἔπη καὶ τῶν μεγάλων δραματικῶν ποιητῶν τὰ ἀμίμητα ἔργα καὶ τῆς μούσης τοῦ Πινδάρου καὶ τῶν λοιπῶν λυρικῶν τὰ κηλοῦντα μέλη καὶ τῶν σκαπανέων τῆς ἱστορίας, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ῥητορικῆς τὰ ἀθάνατα πνευματικὰ προϊόντα. Περὶ τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔρευναν αὐτῶν ἀσχολοῦνται ἐκεῖ ἑξοχοι τῶν γραμμάτων μύσται, ἐν οἷς διαπρέπει Κράτης ὁ Μαλλώτης ὁ τοῦ Ἀριστάρχου μέγας ἀντίπαλος.

Ταῦτα λέγων ὁ Τήλεφος παρέσυρέ με λεληθότως ὀλίγον πέραν πρὸς ἀνατολάς, ὁπόθεν εἶδον αἴφνης ἀπέναντι μέγαρα περικαλλῆ, ἐν οἷς ἐν ἀμίλλῃ ἐπεδεικνύοντο ἡ τέχνη καὶ ὁ πλοῦτος, κατέχοντα ἔκτασιν μεγάλην ἀνὰ τὸ πλεῖστον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς ἀνωτάτης ἀκροπόλεως. Ταῦτα δεικνύων ὁ ἥρως ἐπανέλαβεν.

— Ἐνταῦθα ἱστάμεθα πρὸ τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων. Ἰδέ, ὁποία φιλοκαλία καὶ χάρις ἐν τῇ πολυτελεῖ διακοσμήσει. Καὶ ἐνταῦθα ὑπὸ τὰς στοὰς ἵστανται λαμπρὰ ἔργα τῆς τέχνης, τοὺς δὲ τοίχους τῆς τε προσόψεως καὶ τῶν μεγάλων καὶ πλουσίων αἰθουσῶν στολίζουσι θαυμαστὰ ἀνάγλυφα. Ἀπὸ μακρᾶς δὲ ἐκτάσεως καταναγκασθέντα τὰ ὕδατα νὰ στρέψωσι τὸν ῥοῦν πληροῦσι παμμεγίστους δεξαμενὰς καὶ ἀρδεύουσι τοὺς μαγευτικοὺς κήπους τοῦ ἄνακτος καὶ τὰ ἄλση τῶν θεῶν. Βλέπεις ἤδη τὴν πρὸ τῶν ἀνακτόρων περικαλλῆ ἐκείνην παστάδα; Ὁ διάκοσμος αὐτῆς ἐμποιεῖ ἔκπληξιν, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους περίφημα ψηφιδωτά, ὧν ἡ καλλιτεχνία μεγίστην ἔσχεν ἐπίδοσιν ἐν Περγάμῳ. Πάμπολλα τοιαῦτα κοσμοῦσι τὰς οἰκοδομὰς τῆς πόλεως, φημίζεται δ' ἐν αὐτοῖς ὁ λεγόμενος **ἀσάρωτος οἶκος**, ἔργον τοῦ Σώσου. Ἐπὶ τοῦ δαπέδου κεῖνται παντοειδῆ λείψανα δείπνου: ὄστρεα,

ἰχθύες, καρποὶ καὶ ἄλλα καὶ ἐν τῷ μέσῳ μῦς τρώγων πάντα φυσικώτατα μέχρις ἀπάτης τοῦ εἰσερχομένου ὑπηρέτου. Πέραν δὲ ποτήριον μέγα, τὸ καλούμενον κάνθαρος φέρει ἐπὶ τοῦ χείλους περιστερὰς κνηθομένας εἰς τὸν ἦλιον, ἐν ᾧ ἄλλη τις πίνουσα σκιάζει τὸ ὕδωρ διὰ τῆς κεφαλῆς.

Ἐν ᾧ ταῦτα ἔλεγεν ὁ Τήλεφος, εἶδον ἄνδρα μεγαλοπρεπῆ ἐξερχόμενον ἐκ τῆς μεγάλης παστάδος τῶν ἀνακτόρων. Τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐκόσμει διάδημα καὶ ἀπὸ τῶν ὤμων καθικνεῖτο ποδήρης πορφυροῦς μανδύας. Τὸ πρόσωπον αὐτοῦ συνήνωνε γαλήνην ἅμα καὶ αὐστηρότητα καὶ τὸ βλέμμα εἶχεν ὄντως ἡγεμονικόν. Ἔβαινε στηριζόμενος ἐπὶ μεγάλης πολυτίμου ῥάβδου, εἵπετο δ' αὐτοῦ ἐν τάξει συνοδία ἀκολουθων μετὰ σεβασμοῦ προδήλου. Προελθὼν δὲ τῆς παστάδος ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου παρ' αὐτὴν ὑπὸ μικρὰν ἀψῖδα, ἣν ὅπωσθεν καὶ ἑκατέρωθεν ἐσκίαζον οἱ πυκνόφυλλοι κλῶνες ὑψικαρήνων δένδρων.

— Εἶναι, ἐπανέλαβεν ὁ Τήλεφος, ὁ βασιλεὺς Εὐμένης ὁ δημοφιλὴς τῆς Περγάμου κύριος. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ πιστοὶ ὑπήκοοι εὐλογοῦσιν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου μέχρι τῶν κορυφῶν τοῦ Ταύρου, τὰς δ' ἀρετὰς αὐτοῦ τὰς μεγάλας μετ' ἐπαίνων καὶ θαυμασμοῦ ἀνομολογεῖ καὶ αὐτὴ ἡ κραταιὰ Ρώμη. Μέγας ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ, ὡς ὁ ἔνδοξος αὐτοῦ πατήρ, τοὺς μὲν ἐχθροὺς ἐταπείνωσε πάντας, τὸ δὲ κράτος κυβερνᾷ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ εὐνομίᾳ, τὴν δὲ πόλιν ἤγαγεν εἰς ἄκρον εὐημερίας καὶ ἀκμῆς. Φιλόμουσος ὢν σφόδρα συνήγαγε περὶ ἑαυτὸν φάλαγγα ὅλην λογίων ἀνδρῶν, ὑφ' ὧν ἀποτελεῖται τὸ πλεῖστον τῆς σεμνῆς αὐτοῦ ἀκολουθίας. Ἰδού, τῇ κελεύσει τοῦ ἄνακτος ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς μικρᾶς ἐκείνης ἐξέδρας φαιδρὸς αὐλητὴς ἀκολουθούμενος ὑπὸ χοροῦ εὐμόλπων νεανιῶν. Ἄκουσον· πρὶν ἐκεῖνος κατέλθῃ εἰς τὸ μέγα θέατρον, ἔνθα μετ' ὀλίγον θὰ συρρεύσωσι τὰ πλήθη, ὅπως παραστῶσιν εἰς τὴν διδασκαλίαν δραμάτων ἐγκρίτων, θέλει νὰ θέλξωσι τὰ εὔμουσα ὦτα αὐτοῦ οἱ φθόγγοι τοῦ αὐλοῦ καὶ τὸ ᾄσμα τοῦ χοροῦ.

Ὀλίγαι στιγμαὶ σιγῆς παρῆλθον καὶ ἀπὸ τῆς ἐξέδρας ἐκείνης ἠκούσθησαν οἱ τερψίθυμοι φθόγγοι τοῦ αὐλοῦ καὶ τοῦ ᾄσματος τοῦδε, οὗ τινος τὰς στροφὰς πιστῶς συνεκράτησεν ἡ μνήμη μου.

Εὖϊε κλεινέ, τῆς Καδμείας νύμφης
καύχημα λαμπρόν, τοῦ βαρυβρεμέτου
πανσθενοῦς Διὸς ὀλβοδότα γόνε,
Βάκχε διμήτωρ.

Τῶν εὐθύμων σὺ προστατεῖς θιάσων
τὰς πομπὰς πληρῶν τὰς καλλιστεφάνους
σκιρτηθμοῦ γοργοῦ καὶ μελῶν ἐνθέων,
πάντιμε Βάκχε.

Φέρεις ἀφειδῶς τῆς χαρᾶς τὰ δῶρα
ᾕδιστος, φαιδρός, τέρπων τὰς καρδίας
καὶ τῶν μεριμνῶν τὴν ἀχλὺν διώκεις,
ἄναξ Λυαῖε.

Φέρε νῦν ἡμᾶς εἰς τῶν Πιερίδων
τὰ περικαλλῆ μυροβόλα ἄλση
καὶ εἰς τὸν χορὸν τῶν σεμνῶν Χαρίτων,
πάντιμε Βάκχε.

Πάρεχ' εὐμενής. ἱλαρός, γελόεις
πολυθόρυβον συμποσίων τέρψιν
εἰς πολυγηθῆ λατρευτῶν σου πλήθη,
ὦ Ἐριβόα.

Πάρεχε δ' αὐτοῖς καὶ τὴν κουροτρόφον
ὀλβοδότειραν, ποθητὴν εἰρήνην,
ἄλυπον, τερπνὸν καθιστᾶς τὸν βίον,
πάντιμε Βάκχε.

Εὐθὺς ὡς τὸ ᾄσμα ἔληξεν, ὁ βασιλεὺς ἠγέρθη ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ἐν ᾧ μακρόθεν ὡς ἐκ βάθους τινὸς βοὴ μεγάλη ὥσπερ ἀπὸ μυρίων στομάτων, ἔφθασεν εἰς τὰ ὦτά μου. Συγχρόνως ὁ πρεσβύτης ὡδήγησέ με εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα ἔστημεν εἰς θέσιν ὑψηλὴν ἔχοντες ὄπισθεν μὲν τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος, πρὸς δὲ τἀριστερὰ χαμηλότερον τὸν βωμὸν τοῦ Διὸς καὶ πρὸ ἡμῶν ἐπὶ τῆς κλιτύος μέγα ὑπαίθριον οἰκοδόμημα πλῆρες χιλιάδων λαοῦ. Ἦτο θέατρον ἀρχαῖον μετὰ τοῦ ἀχανοῦς κοίλου διηρημένου κατὰ κερκίδας καὶ διαζώματα, τῆς ὀρχήστρας καὶ τοῦ λογείου. Τὸ πλῆθος ἔσπευσεν ἀθρόον, τὸ πλεῖστον ἐκεῖθεν τοῦ μεγάλου βωμοῦ προσερχόμενον. Ἐνταῦθα ὁ Τήλεφος ἐπανέλαβε τὸν λόγον αὐτοῦ.

— Ὁ περγαμηνὸς λαός, εἶπεν, ἔχει σφοδρὰ ἀνεπτυγμένην τὴν πρὸς τὸ θέατρον ἀγάπην. Συρρέει εἰς αὐτὸ οὐχὶ μόνον ἐν ταῖς ἑορταῖς τοῦ Διονύσου, ἀλλὰ ἐν πάσῃ ἡμέρᾳ πομπῆς καὶ πανηγύρεως, τὰ δ' ἔργα τῶν διαπρεπεστάτων δραματικῶν διδάσκονται συχνὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐκείνης. Τὸ δὲ πλῆθος, ὅπερ σπεύδει ἀριστεροθεν τοῦ μεγάλου βωμοῦ, προσηνεγκε πρῶτον τὴν λατρείαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Διόνυσον, οὗτινος ἐκεῖ πλησίον ὑψοῦται κομψὸς μικρὸς βωμός. Ὁ θεὸς τῆς εὐθυμίας τυγχάνει ἐνθέρμου λατρείας ἐν τῇ χώρᾳ τῇδε, ἐν ᾗ τὸ κλῖμα ἀκμάζει, πρὸς τιμὴν δ' αὐτοῦ κόπτονται καὶ ἐν Περγάμῳ οἱ γνωστοὶ *κυστοφόροι*, νομίσματα, ἐφ' ὧν πολυειδῶς ἀπεικονίζεται ἡ μυστικὴ κύστη ἡ περικλείουσα τὰ ἱερὰ σκεύη τοῦ Βάκχου. Ἐκ τῆς λατρείας δὲ ταύτης δὲν λείπουσιν οὔτε οἱ διθύραμβοι οὔτε αἱ πομπαί οὔτε τῶν δραμάτων ἡ διδασκαλία ἦτο δυνατὸν ν' ἀποχωρισθῇ αὐτῆς. Οὕτω καὶ νῦν τὰ πλήθη ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διονύσου πυκνοῦνται εἰς τὰς

κερκίδας τοῦ μεγάλου θεάτρου, ὅπου διδάσκεται σήμερον ἡ Εὐριπίδειος *Αὐγή*. Εἶναι τὸ δρᾶμα τοῦτο τῶν ἐμῶν παθῶν καὶ τῶν τῆς ἐμῆς μητρὸς ἡ τραγικὴ παράστασις. Ναί, τέκνον μου, ἡ παράστασις ὅσον οὔπω ἄρχεται, ἀλλ' ἡμεῖς ἐπειγόμεθα νὰ ἐγκαταλίπωμεν τὸν ἱερὸν τοῦτον χῶρον πρὶν διαλυθῇ ὑπὸ τὰ βλέμματα ἡμῶν. Θὰ ἴδῃς σὺ τάχιστα ἄλλην παράστασιν πολλῷ ταύτης τραγικωτέραν. Ἐν ζωηρᾷ εἰκόνι θὰ ἐξελιχθῇ πρὸ σοῦ τὸ μέλλον, οὗ πέραν καὶ σὺ ἀναπνέεις καὶ ζῇς καὶ θ' ἀκούσῃς καὶ θὰ ἴδῃς ἔργα μεγάλα καὶ δεινά. Ἀλλ' ἀκολούθει μοι.

Εἰπὼν ταῦτα ὁ ἥρως ἀνήγαγέ με ὡς πτερωτὸν ἐπὶ τῆς στέγης τοῦ Ναοῦ τῆς Πολιάδος. Παρέστη τότε ἐνώπιόν μου θέαμα ὑπέρτερον παντὸς λόγου.

Ὑπὸ τοὺς πόδας μου ὡς ἀπαράμιλλος εἰκὼν ζωγράφου ἐξετείνετο κατάφυτος ἡ πεδιὰς ἐνέχουσα τὴν πόλιν καὶ τὴν ἀκρόπολιν. Ὀγκώδη οἰκοδομήματα ἐκόσμουν τὴν ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ Σελινοῦντος ἔκτασιν, ἡ δὲ πόλις ἐξικνεῖτο ἐπὶ πολὺ ἀνὰ τὴν πεδιάδα. Ῥίπτω τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς πρὸ τῶν ποδῶν μου κλιτύος τῆς ἀκροπόλεως καὶ βλέπω πάλιν τὸ θέατρον, ἀλλὰ νῦν κενὸν ὅλως καὶ σιωπηλόν. Μακρὸν ἄνδηρον ἐξετείνετο πρὸ αὐτοῦ ὄπισθεν καὶ ἑκατέρωθεν τῶν παρασκηνίων, πέραν δὲ εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ἄκραν ὑψοῦτο μικρὸς καλλιμάρμαρος ἰωνικὸς ναός. Ὑψῶ ἐκεῖθεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ διακρίνω δεξιὰ ναὸν ἕτερον μέγαν οὐδαμῶς στερούμενον κάλλους καὶ λαμπρότητος.

— Ὁ χρόνος φεύγει ταχύς, ἐπανέλαβεν ὁ πρεσβύτης καὶ μετ' αὐτοῦ τἀνθρώπινα πάντα ἀλλοιοῦνται καὶ καταρρέουσι. Μὴ ζήτει πλέον τὸ κλέος τῶν Ἀτταλιδῶν ἀνάκτων. Βαρὺς καὶ ἀπηνὴς ἐπίεσε τὸ κράτος ὁ ῥωμαϊκὸς βραχίων ἐπὶ τῶν

δύο καὶ τελευταίων διαδόχων Εὐμένους τοῦ δευτέρου. Κα
ἀνέστειλαν μὲν τὸ μοιραῖον τέλος αἱ μεγάλαι περιπλοκαὶ τῆ
Ῥώμης ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀττάλου τοῦ Φιλαδέλφου
ἀλλ' ὅτε ὁ υἱὸς τοῦ Εὐμένους Ἄτταλος ὁ φιλομήτωρ διὰ στν
γεροῦ ἐγκλήματος κατὰ τοῦ θείου αὐτοῦ ἀνέβη τὸν θρόνον
ὁ ἥλιος τῆς Περγάμου γοργὸς πλέον ἐφέρετο πρὸς τὴν δύσιν
αὐτοῦ. Στυγνὸς καὶ μισάνθρωπος ὁ τελευταῖος Ἀτταλίδης
διῆλθεν ἐν οἰκτρᾷ ἀπομονώσει τὰ ἓξ ἔτη τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ
μεθ' ἃ διὰ τῆς περιβοήτου ἐκείνης διαθήκης ταρέδιδε τὸ κρά
τος εὔκολον λείαν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν κοσμοκρατορίαν. Μάτη
ὁ τελευταῖος γόνος τοῦ οἴκου τῶν Ἀτταλιδῶν Ἀριστόνικο
ἠθέλησε νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν κληρονομίαν πρὸς τὸν ἀκα
τάβλητον κολοσσόν. Αἱ λεγεῶνες τοῦ Περπέννα κατέβαλο
τὴν στρατιὰν τοῦ ἀτυχοῦς προμάχου τῆς Περγάμου, καὶ αὐ
τὸς μὲν ἀπαχθεὶς εἰς Ῥώμην κακῶς ἐτελεύτησε, τὸ δὲ τέω
εὐκλεὲς περγαμηνὸν κράτος μετὰ βίον ἐλεύθερον ἑνὸς καὶ ἡμι
σεος αἰῶνος μόνον ἀπετέλεσε μίαν τῶν πολλῶν ῥωμαϊκῶν
ἐπαρχιῶν. Ῥωμαῖος ἀνθύπατος διαμένει ἐκεῖ ἐντὸς τῶν ἀνα
κτόρων, ἡ δὲ Πέργαμος ἐκ τῆς παλαιᾶς αὐτῆς δόξης διετη
ρησε μόνον τὰ πρωτεῖα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ προσέλαβε τὸν τί
τλον τῆς Νεωκόρου.

Λέγων ταῦτα ὁ Τήλεφος εἶχε τὴν φωνὴν τρέμουσαν, τὴ
ὄψιν σκυθρωπὴν καὶ τὸ βλέμμα περίφροντι. Στεναγμὸς βαθὺς
διέκοπτε συχνὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ. Μετὰ διακοπὴν δὲ πέν
θιμον στιγμῶν τινων στενάξας πάλιν ὁ ἥρως ἐπανέλαβε.

— Ἀληθῶς ἡ Νεωκόρος μόνον τοῦ ὀνόματος τούτου κα
τέστη τοῦ λοιποῦ ἀξία. Τὸ πλῆθος τῶν παλαιῶν ἐνδόξων
ναῶν καὶ βωμῶν ἐπηύξησαν καὶ ἄλλοι, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τού
των πόσον ἀπέχουσι τῆς ὑψηλῆς ἐννοίας καὶ τοῦ κάλλους ἐκεί-

νων! Καιναὶ ἀνθρώπων θεότητες ἐτόλμησαν νὰ ἐγείρωσι τοὺς
σηκοὺς αὐτῶν παρὰ τοὺς τῶν προγόνων· οὕτω δὲ βλέπεις
ἐνταῦθα μὲν παρὰ τὸν ναὸν τῆς νικηφόρου Ἀθηνᾶς ἐκεῖνον
ἐκεῖ θνητοῦ ἀνδρός, τοῦ Τραϊανοῦ, περαιτέρω δὲ πρὸς τὴν
ἐσχατιὰν ἐκείνην τῆς ἀνωτάτης ἀκροπόλεως τὸν τῆς Φαυστί
νης καὶ ἐκεῖ κάτω, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ παρὰ τὸ θέατρον ἀνδή
ρου, τὸν Ἰωνικὸν ναὸν τοῦ ὠμοῦ Καρακάλλα. Οἴμοι! σὺν τῇ
καταπτώσει τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας καὶ τῇ νοθείᾳ τῶν προ
γονικῶν παραδόσεων αὐξάνεται εἰς ὄγκον ἀπαίσιον ἡ διαφθορὰ
καὶ ἡ ἐξαχρείωσις. Πανταχοῦ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις μετ' ἀγα
νακτήσεως ἀπέκρουσαν τοιοῦτον κέντρον σκηνῶν ἀποτρο
παίων, οἷαί εἰσιν αἱ ἐν τοῖς ἀμφιθεάτροις αἱματηραὶ θηριο
μαχίαι καὶ μονομαχίαι, τὸ ἐντρύφημα τῆς ἀναισθήτου ῥω
μαϊκῆς πληθύος, μόνον δὲ ἡ Πέργαμος καὶ ἡ Κύζικος ἐζή
λωσαν τὴν φοινικὴν ταύτην τιμήν. Ἰδὲ τὸ σύμβουλον τοῦτο
τῆς ἀπανθρωπίας ὑψούμενον ἐκεῖ κάτω εἰς τὴν πεδιάδα πέραν
τοῦ Σελινοῦντος καὶ ἀπόστρεψον εὐθὺς τὸ πρόσωπον ἀπ' αὐ
τοῦ ὑπὸ φρίκης καὶ βδελυγμίας.

Εἶδον ἀληθῶς τὸ κολοσσαῖον οἰκοδόμημα ὑψούμενον ἑκα
τέρωθεν χαράδρας διαρρεομένης ὑπὸ ῥύακος τοῦ Σελινοῦντος.
Εἰς τὸ πνεῦμά μου εὐθὺς παρέστησαν αἱ φρικαλέαι σκηναί,
ἃς ἡ ἱστορικὴ φήμη μετ' ἀποστροφῆς παραδίδει τοῖς ἐπιγι
γνομένοις καὶ ἀπέσυρα ἐκεῖθεν τεταραγμένον τὸ βλέμμα.

— Δυστυχὴς Πέργαμος! ἐπανέλαβε στενάζων ὁ πρεσβύ
της. Ἡ θεία ὀργὴ βαρεῖα ἐπὶ σοῦ ἐπικρέμαται καὶ ταχεῖα
ἐπέρχεται ἡ τιμωρία. Ὁ μέγας λυτρωτὴς τῆς ἀνθρωπότητος
ἐπέστη ἤδη. Ἀ'ὼ καὶ τρίτον σχεδὸν αἰῶνος παρῆλθεν, ἀφ' ὅ
του τὸ ἐν Ἀσίᾳ κράτος σου κατέλυσεν ἡ ῥωμαϊκὴ βία καὶ
ἰδοὺ καταλύεται καὶ τὸ κράτος τοῦ μεγάλου Ὀλύμπου. Ἐν-

τὸς ὀλίγου λίθος ἐπὶ λίθου δὲν θὰ μείνῃ ἐν τῷ βωμῷ τοῦ Διός, τὴν αὐτὴν δὲ τύχην θὰ ὑποστῶσι καὶ τῶν λοιπῶν θεοτήτων οἱ οἶκοι τῆς λατρείας. Βαρεῖς χωμάτων σωροὶ θὰ κατακαλύψωσι τὰ ἐρείπια αὐτῶν καὶ ἐπὶ αἰῶνας καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάμνησις αὐτῶν θὰ σβεσθῇ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν δὲ ποτε τὸ βαρὺ κοιμητήριον αὐτῶν ἀνασκαφῇ, τὰ ἀμαυρὰ καὶ παραμεμορφωμένα αὐτῶν λείψανα ξέναι χεῖρες θὰ περισυλλέξωσι καὶ θὰ ἀπαγάγωσι μακράν, εἰς χώρας ὑγρὰς καὶ παγεράς, ὧν ὁ νεφελώδης οὐρανὸς σπανίως ἐπιτρέπει τὴν λάμψιν τῶν ζωογόνων ἀκτίνων τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῆς γῆς . . .

Μετὰ τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις τοῦ Τηλέφου ἠσθάνθην ἐπὶ τοῦ μετώπου τὴν ψυχρὰν πνοὴν ὥσπερ ἑσπερινῆς θαλασσίας αὔρας καὶ μετὰ πόνου πολλοῦ ἤνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐκαθήμην εἰσέτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βράχου παρὰ τὴν ἀμμώδη παραλίαν, ὁπόθεν, πρὸ πόσης ὥρας ἀγνοῶ, διειρός τις ἡ ὀπτασία μὲ εἶχε καταγάγῃ εἰς τὸν φανταστικὸν ἐκεῖνον κόσμον. Ἡ νὺξ εἶχεν ἤδη ἐκτείνῃ τὸν βαρὺν αὐτῆς πέπλον ἐπὶ τῆς γῆς καί, ὅτε μετ' ὀλίγον ὁ Ζέφυρος ἐδρόσισε τὴν πυρέσσουσαν κεφαλήν μου καὶ κατεπράϋνε τὸν τρόμον μου, ἠγέρθην καὶ ἐβάδισα βραδέως πρὸς τὴν πόλιν πλήρης παραδόξων ἀναμνήσεων καὶ συναισθημάτων.

---

31. Τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Σπάρτης.

Κύλα, τῆς Σπάρτης ποταμέ, τὰ ῥεύματά σου κύλα.
Εἰς τὸν ἀφρόν σου τὰ ὠχρὰ καὶ μαραμμένα φύλλα
τοῦ κρύου φθινοπώρου
μὲ σιωπὴν ἀκολουθοῦν τὸ βροντερόν σου κῦμα.
Καθὼς αὐτὰ σ' ἀκολουθῶ σιωπηλὸς μὲ βῆμα
θρηνοῦντος ὁδοιπόρου.

Ποῦ εἶν', Εὐρώτα, οἱ καιροὶ ἐκεῖν' οἱ δοξασμένοι,
ὡς κύκνος ὅταν ἔπαιζεν ἡ θαυμαστὴ Ἑλένη
'ς τὰ κρύσταλλα νερά σου,
καὶ μὲ τὸν Ἀγησίλαον ὁ ἥρως ὁ Θηβαῖος
ὁπόταν ἠγωνίζετο ἀκούραστος δρομαῖος
ὡσὰν τὰ ῥεύματά σου;

—

Ἠχὼ ἀρχαία δὲν λαλεῖ τὴν σήμερον καμμία.
Κατήφεια καὶ σιωπὴ καὶ θλῖψις κ' ἐρημία
τὴν ὄχθην σου κατέχει.
Καὶ ἄλλο δὲν ἀκούεται παρὰ τῶν καλαμώνων
ὁ συριγμὸς καὶ ἡ βοὴ τοῦ κύματός σου μόνον,
ὅπου βροντᾷ καὶ τρέχει.

—

Νὰ τοῦ Λυκούργου ἡ πατρίς, ἡ γῆ τῶν ἀθανάτων,
ἡ γῆ μεγάλων πράξεων, μεγάλων ὀνομάτων!
Ὦ τῆς Πελοποννήσου
βασίλισσα! Ὦ Σπάρτη μου! . . σ' ἀσπάζομαι μὲ σέβας
κ' ἐγγίζουσα τοὺς πόδας μου μὲ πυρπολεῖ τὰς φλέβας
ἡ γηραλέα γῆ σου.

—

Θρηνώδης θέα . . . σκέλεθρον τῆς γῆς ἡ πρώτη χώρα.
Καὶ εἰς τὸ κενοτάφιον τοῦ Λεωνίδα τώρα
μανδρίζονται οἱ βόες!
Τοῦ Κλεομένους σπήλαιον ἢ ἀχυρὼν ὁ οἶκος,
καὶ τὰ θηρία κατοικοῦν, ἡ λέαινα, ὁ λύκος,
ὅπου οἱ πρῶτοι νόες

—

Ποῦ εἶναι, Σπάρτη παλαιά, ποῦ εἶν' ὁ Λεωνίδας,
ὁ μέγας Ἀγησίλαος, ὁ ἄτρομος Βρασίδας,
οἱ Ἔφοροι, ὁ Δῆμος;
Καὶ τῆς Παλαίστρας αἱ φωναί, ὅπου γυμναὶ παρθένοι
ἐπάλαιον εὐσχήμως;

---

32. Η ΑΝΑΣΣΑ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Δρᾶμα Δημητρίου Βερναρδάκη. — Ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς: Τὸν βασιλέα τῆς Μεσσηνίας Κρεσφόντην καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν συνωμοσίᾳ ἐφόνευσαν· εἷς δὲ τῶν συνωμοτῶν, ὁ Πολυφόντης, ἐνυμφεύθη τὴν περικαλλῆ βασίλισσαν Μερόπην. Ἐκ τῶν τέκνων τοῦ Κρεσφόντου ἓν μόνον τέκνον ὁ Αἴπυτος διεσώθη ὑπὸ τοῦ πιστοῦ γέροντος ὑπηρέτου Λυκόρτα καὶ μακρὰν εἰς Αἰτωλίαν ἦχθη. Καὶ ὁ μὲν Πολυφόντης ἀποκαλύπτων πρὸς τὴν Μερόπην τὴν ὑπαρξιν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς ὑπισχνεῖται, ὅτι θὰ καταστήσῃ αὐτὸν διάδοχον τῆς βασιλείας. Ἀλλ' ὁ Αἴπυτος ἐν τῇ ξένῃ μαθὼν τὰ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ λάθρα κατέρχεται εἰς Μεσσηνίαν καὶ ἀγνώριστος εἰσδύσας εἰς τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα ἐναγκαλίζεται τὸν βωμὸν τοῦ Ξενίου Διὸς καὶ ἀποκαλύπτεται ὡς φονεὺς δῆθεν τοῦ Αἰπύτου, ὃν χαριζόμενος τῷ βασιλεῖ ἐφόνευσεν. Ὁ Πολυφόντης ἐξοργίζεται βλέπων οὕτω τὰ σχέδια αὐτοῦ ματαιούμενα καὶ τὰς πρὸς τὴν Μερόπην ὑποσχέσεις αὐτοῦ διαψευδομένας. Ἡ δὲ Μερόπη μαθοῦσα παρὰ τῆς τροφοῦ Εὐρυμέδης, ὅτι ἐν τοῖς ἀνακτόροις ξενίζεται ὁ τοῦ Αἰπύτου φονεὺς ὑπὸ τοῦ δολίου ἄνακτος, σπεύδει ὑψοῦσα ἐκδικητικὸν κατὰ τοῦ ἰδίου υἱοῦ ξίφος, ἀλλὰ μόλις ἀναχαιτίζεται ὑπὸ τοῦ Λυκόρτα καὶ ῥίπτεται εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ Αἰπύτου. Ὁ δὲ Πολυφόντης μετανοῶν, διότι ἔδωκεν ἄσυλον εἰς τὸν φονέα τοῦ υἱοῦ τῆς Μερόπης, ὁμνύει εὐθὺς νὰ φονεύσῃ αὐτόν· τότε δὲ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀπογνώσει ἡ Μερόπη ἀλλοφρονοῦσα σχεδὸν πλήττει διὰ τοῦ ξίφους καὶ φονεύει τὸν Πολυφόντην. Ὁ δ' Αἴπυτος ἐλευθεροῦται· ἐπειδὴ δ' ἔγεινε γνωστὸς ὁ φόνος τοῦ βασιλέως, ἐμφύλιος πόλεμος ἐκρήγνυται ἀνὰ τὴν Μεσσηνίαν μεταξὺ Μεσσηνίων καὶ Δωριέων, ὧν οἱ τελευταῖοι ἀρνοῦνται νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν Αἴπυτον ὡς βασιλέα καὶ νὰ συνδιαλλαγῶσι μετὰ

τῶν Μεσσηνίων, ἐν ὅσῳ ἡ Μερόπη ζῇ ἡ φονεύσασα τὸν Πολυφόντην. Αὕτη δὲ μαθοῦσα τὴν αἰτίαν τῆς ἀλληλομαχίας ἀγνώριστος ἐξέρχεται τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐλθοῦσα ἔστη ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀντιπαρατεταγμένων λαῶν, ἀποκαλυφθεῖσα δὲ καὶ γνωσθεῖσα παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ φονεύσωσιν αὐτὴν καὶ συνδιαλλαγῶσιν· ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνοι ἐκστατικοὶ μείναντες οὐδόλως ἐκινήθησαν κατ' αὐτῆς, αὐτὴ ἐξάγει γυμνὸν ξίφος, ὅπερ ἐμπήγει εἰς τὸ στῆθος αὐτῆς. Μετὰ τοῦτο Μεσσήνιοι καὶ Δωριεῖς συνδιηλλάγησαν καὶ ἀνεγνώρισαν τὸν Αἴπυτον ὡς βασιλέα. Τὴν δὲ Μερόπην αἱμόφυρτον μετακομίζουσιν εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἧτις ὀλίγας προφθάσασα λέξεις ν' ἀποτείνῃ πρὸς τὸν Αἴπυτον ἐκπνέει.

Τὰ τοῦ δράματος δὲ πρόσωπα εἶναι, Μερόπη, Πολυφόντης, Εὐρυμέδη, Αἴπυτος, Λυκόρτας, δορυφόροι καὶ ἄλλα κωφὰ πρόσωπα.

Ἡ δὲ σκηνὴ τοῦ δράματος ὑπόκειται ἐν Στενικλάρῳ τῆς Μεσσηνίας κατὰ τὴν ἑνδεκάτην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα.

ΠΡΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ

Σκηνὴ πρώτη.

ΜΕΡΟΠΗ ΚΑΙ ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

(Ἀνάκτορα Πολυφόντου. Ἡ Μερόπη ἵσταται ἔμφροντις. Ὁ Πολυφόντης ἔρχεται ἐκ δεξιῶν τῆς σκηνῆς καὶ ἵσταται ἐπὶ μακρὸν προσέχων εἰς αὐτήν. Ἡ Μερόπη στραφεῖσα βλέπει αὐτὸν καί πως ταράττεται).

ΠΟΛ. — Εἰς σκέψεις εἶσαι βυθισμένη, ἄνασσα,
σπουδαίας βλέπω, καὶ ἡ παρουσία μου
σ' ἐτάραξεν.

ΜΕΡ. — Οὐδόλως. Χαῖρε, βασιλεῦ.

ΠΟΛ. — Χαράν, ἂν εἶναι δυνατόν, τὸ μέτωπον
τὸ συνωφρυωμένον τῆς συζύγου μου
νά μοι παράσχῃ.

ΜΕΡ. — Ὅλως ἰδιαίτεραι,

ἀσήμαντοι φροντίδες.

ΠΟΛ.— Ἡ βασίλισσα
βασιλικὰς φροντίδας πιθανώτερον
νὰ εἶχε.

ΜΕΡ.— Σ' ἐνθυμίζω, ὅτι πάντοτε
ὑπῆρξας μάντις ἄστοχος.

ΠΟΛ.— Τῶν καρδιῶν.
ἀλλὰ τῶν λόγων εὔστοχος ἀκροατὴς
καὶ θεατὴς τῶν ἔργων.

ΜΕΡ.— Δὲν ἐνόησα
ὅτι ἐγὼ τῆς μαντικῆς δυνάμεως
μετέχω, ἣν ἠρνήθην πρὸ μικροῦ εἰς σέ.
Οἱ λόγοι σου αὐτοί μοι εἶν' αἰνίγματα.

ΠΟΛ.— Αἴνιγμα εἶναι ἡ πλαστή σου ἄγνοια.

ΜΕΡ.— Ἐὰν δὲν ἤμην πρὸ ὀλίγου ἔμφροντις,
ἤρχισα τώρα ἀληθῶς νὰ γίνωμαι.
Μὰ τοὺς θεούς, ὦ βασιλεῦ, δέν σ' ἐννοῶ.
Λάλησον γλῶσσαν καθαρὰν ὑπαινιγμῶν
καὶ φανεράν. Ἂν τῆς ὀργῆς σου ἔστησας
ἐμὲ σκοπόν, ὡς κόρη μὴ βασάνιζε
κεντῶν με τὴν βελόνην· πλῆξον ἀνδρικῶς
διὰ τοῦ ξίφους. Ἄναξ, λέγε φανερά:
τί ἔργα εἶδες καὶ τί λόγους ἤκουσας;

ΠΟΛ.— Δὲν εἶπα σοῦ, Μερόπη, πλὴν γνωστὰ εἰς σέ
Συνωμοσία πρὸ πολλοῦ λανθάνουσα
λυμαίνεται τὴν χώραν· συνωμόται δὲ
τῆς Μεσσηνίας εἶναι ὅλος ὁ λαός.
Πολὺ ταχέως φαίνετ' ἐλησμόνησαν
οἱ ἀγαθοὶ τῆς Μεσσηνίας κάτοικοι,

ὅτι αἰχμάλωτ' εἶναι τῶν κατακτητῶν
ἡμῶν καὶ διὰ τοῦτο αἰσθανόμενοι
ὑπὲρ τὸ δέον τὸν ζυγὸν βαρύνοντα
τῶν Δωριέων ἐπὶ τοῦ τραχήλου των,
νὰ τὸν ἀποτινάξουν ἐφαντάσθησαν,
χωρὶς ὀλίγον πέραν εἰς τὴν γείτονα
Λακωνικὴν στραφέντες τὸ παράδειγμα
νὰ φοβηθῶσι καὶ τὴν τύχην τὴν σκληρὰν
τῶν δυστυχῶν Εἱλώτων. Τόσον ὁ λαὸς
μωρὸς καὶ μύωψ εἶναι. Οἱ Μεσσήνιοι
ὁπλίζονται ἐν τούτοις καὶ ὁλόκληρος
ἡ Μεσσηνία μόνον εὔκαιρον στιγμὴν
προσμένει, ἵνα ἐγερθεῖσα σύσσωμος
τῶν Δωριέων, ὡς ἐλπίζει, τὸν ζυγὸν
συντρίψῃ καὶ τὸν λαομίσητον ἐμὲ
ἀπὸ τοῦ θρόνου ῥίψῃ τῶν Ἡρακλειδῶν.
Τὸ κέντρον δὲ γνωρίζεις, καθὼς λέγουσι,
φιλτάτη μου Μερόπη, τῶν συνωμοτῶν
ποῦ εἶναι;

ΜΕΡ.— Ἐγώ; ὄχι.

ΠΟΛ.— Εἰς τἀνάκτορα,
Ἓν μόνον μέχρι τοῦδε δὲν κατώρθωσα
ν' ἀνακαλύψω· τίς εἶναι ὁ εὐτυχὴς
διάδοχός μου. Πλὴν καὶ τοῦτο πάραυτα
ὁ ἀρχηγὸς θά μ' εἴπῃ τῶν συνωμοτῶν.

ΜΕΡ.— Ὁ ἀρχηγὸς τίς εἶναι τῶν συνωμοτῶν;

ΠΟΛ.— Ἡ φίλη σύζυγός μου, ἡ βασίλισσα
Μερόπη.

ΜΕΡ.— Μὴ ὑβρίζεις, βασιλεῦ

ΠΟΛ. — Καὶ ἂν
ἐγὼ σ' ὑβρίζω, φέρετ' εὐφημούμενον
εἰς τοῦ λαοῦ τὸ στόμα τὸ δημοφιλὲς
τῆς βασιλίσσης ὄνομα ἀπανταχοῦ
τῆς Μεσσηνίας.

ΜΕΡ. — Τοῦτο ἂν ἠλήθευε,
νά με εὐχαριστήσῃς, ἄναξ, ἔπρεπεν,
ὄχι νά με ὑβρίσῃς. Ἂν δημοφιλὲς
τῆς βασιλίσσης φέρεται τὸ ὄνομα
ἐν Μεσσηνίᾳ, τίς ἐκ τούτου ἕτερος
πλειότερον κερδαίνει ἢ ὁ βασιλεὺς
τῆς Μεσσηνίας; Ἀλλὰ διὰ τί ἐγὼ
νὰ εὐνοῶμαι τόσον, ὄχι δὲ καὶ σύ;
Ἁπλούστατος ὁ λόγος. Σὺ τὴν εὔνοιαν
ποτὲ τῶν Μεσσηνίων δὲν ἐζήτησας
ἐξ ἀδιαφορίας πάντως, ἐὰν μὴ
ἐξ ὑπεροπτικῆς περιφρονήσεως.
Μετ' εὐμενείας φερομένη πρὸς αὐτοὺς
ἐγὼ ἀπ' ἐναντίας, τὴν ἀγάπην των
ἐκέρδισα εὐκόλως καὶ συμπάθειαν.
Ἐκτὸς δὲ τούτου, σὺ μὲν εἶσαι Δωριεύς,
κατακτητής, διὰ τοῦ ξίφους ἔξωθεν
ἐπιδραμὼν εἰς ταύτην τὴν χερσόνησον·
ἐγὼ δὲ Ἀρκαδία τοῦ αὐτόχθονος
κ' εἰρηνικοῦ τῆς Ἀρκαδίας ἄνακτος
θυγάτηρ, τοῦ Κυψέλου. Ἐπὶ πᾶσι δὲ
σὺ μὲν ἀνὴρ ἀνάσσων διὰ σιδηροῦ
τῆς βίας ξίφους, ἀσθενὴς δ' ἐγὼ γυνὴ
τῆς γυναικείας ὅπλον βασιλείας μου

τὸν λόγον μόνον ἔχουσα τὸν ἄοπλον,
τὸν ἥμερον δυνάστην τούτων τῶν θνητῶν,
εἰς τὴν καρδίαν ὅστις ἐνθρονίζεται
καὶ ζεύγ' εἰς τὸν ζυγόν του, ὄχι σώματα
ἀλλὰ ψυχάς.

ΠΟΛ. — Γνωρίζω τοῦτόν σου καλῶς
τὸν λόγον, τὸν δυνάστην σου τὸν ἄοπλον,
ὑπὸ τὸ κράτος οὗτινος συρόμενοι
τῆς βασιλίσσης πλημμυροῦν τὸν θάλαμον
τὰ γύναια τῆς Μεσσηνίας κ' οἱ ἀργοί.
Αὐτὸς ἡ ῥίζα πάντων ἦτο τῶν κακῶν
ἀνέκαθεν καὶ εἶναι ἔτι σήμερον·
τῶν Μεσσηνίων τὴν καρδίαν κατ' ἐμοῦ
αὐτὸς ὁ διαστρέψας καὶ εἰς τὸν λαὸν
τὸ ὄνομά μου καταστήσας μισητόν·
αὐτὸς ὁ ὑποσκάψας ἐν βραδύτητι,
ἀλλ' ἀσφαλῶς τοῦ οἴκου τὰ θεμέλια
καὶ ἀπειλῶν κ' ἐμὲ νὰ ἐκθρονίσῃ νῦν,
ὡς ἄλλοτε τὸν μέγαν ἐξεθρόνισε
προκάτοχόν μου, σοῦ μὲν πρῶτον σύζυγον,
τῆς γῆς δὲ ταύτης πρῶτον βασιλέα, τὸν
Κρεσφόντην.

ΜΕΡ. — Τοῦ Κρεσφόντου, ἄναξ, τ' ὄνομα
θαμμένον κεῖται εἰς τὸ κενοτάφιον
τῆς λήθης πρὸ πολλοῦ, ὅπως καὶ ἡ κόνις του
εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ἡρακλειδῶν.
Τ' ὄνομα τοῦτο ζοφερὸν κ' αἰφνίδιον
ἐκ τῶν νερτέρων ἀναθάπτων σήμερον
νά μ' ἐνθυμίσῃς προφανῶς ἠθέλησας,

ὅτι ὁ Πολυφόντης, ὁ νῦν βασιλεὺς
καὶ σύζυγός μου, θέλων τὸ διάδημα
τοῦ πρώτου μου ἀνδρὸς καὶ βασιλέως,
τοῦ Κρεσφόντου, νὰ ἁρπάσῃ, τὸν ἐφόνευσεν
αὐτὸν καὶ δύο τέκνα μου.

ΠΟΛ. — *(πρὸς ἑαυτόν).* Ὢ παρελθὸν
ἀπαίσιον! Ἐὰν ἐκ τῆς ὑπάρξεως
νὰ ἐξαλείψῃ τις αὐτὸ ἠδύνατο!
(Γεγωνὼς πρὸς τὴν Μερόπην).
Λοιπὸν εἰς τὴν ψυχήν σου τὸ φαρμακερὸν
φυτὸν τῆς ὑπονοίας, ὦ βασίλισσα,
δὲν ἔπαυσεν ἀκόμη νὰ βλαστάνῃ καὶ
τοῦ ὄχλου νὰ τὸ τρέφῃ ἡ διαβολή!
Ἀκόμη δὲν ἐπείσθης οὐδὲ πείθεσαι,
ὅτι τὰ πάντα μῦθοι.

ΜΕΡ. — Ὅπως λέγεις σύ,
ἀλλ' ὄχι καὶ ὁ κόσμος.

ΠΟΛ. — Ὢ Μερόπη μου
ὡς πότε μὲ τοῦ κόσμου τὰς διαβολὰς
θὰ μὲ λυπῇς; Ὁ κόσμος εἶναι βάσκανος.
Αὐτὸς ὁ κόσμος οὗτος μὴ καὶ περὶ σοῦ
δὲν λέγει, ὅτι σὺ ἡ ὑποθάλπουσα
τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ μου κατ' ἐμοῦ καὶ σὺ
τῶν αἰωνίων τούτων συνωμοσιῶν
κατὰ τοῦ θρόνου εἶσαι ἡ ψυχή; Σιγᾷς;

ΜΕΡ. — Καὶ τί νὰ εἴπω;

ΠΟΛ. — κατὰ τῶν διαβολῶν
τοῦ κόσμου; Ἔχεις δίκαιον. Μὴ τὸ λοιπὸν
καὶ σύ με θλίβεις μὲ ψευδεῖς διαβολάς.

Εἶμαι ἀθῷος, καθαρὸς τοῦ αἵματος
τῶν τέκνων σου καὶ τοῦ Κρεσφόντου. Μὴ ἐμέ,
ἑτέρους αἰτιῶ.

ΜΕΡ. — Πλὴν σὺ ὁ ἀρχηγὸς
δὲ ἦσο, Πολυφόντα, τῶν συνωμοτῶν
τῆς ἀριστοκρατίας;

ΠΟΛ. — Ναί, οἱ Δωριεῖς,
οἱ συνωμόται οὗτοι ἐξετέλεσαν
τὸν φόνον τοῦτον,

ΜΕΡ. — ὅστις ἀνεβίβασέ
σε εἰς τὸν θρόνον τοῦ Κρεσφόντου.

ΠΟΛ. — Ναί, ἀλλὰ
ἀτλῶς ὡς Ἡρακλείδην. Αἱ αἱματηραὶ
σκηναὶ ἐκείνης τῆς ἐπαναστάσεως
εἰς τὴν ψυχήν μου φρίκης καὶ ἀποστροφῆς
καὶ μίσους ἀνεξάλειτα αἰσθήματα
ἀφῆκαν. Ἀλλὰ μὴ διὰ τοῦ πρίσματος
τῶν αἰσθημάτων τούτων κρῖνέ με, ὦ! μή·
εἶναι σκληρόν, εἶν' ἄδικον. Πολιτικοὺς
οἱ ἄλλοι συνωμόται ἐπεδίωκον
σκοπούς· ἐγώ, Μερόπη, ὄχι. Ἂν δ' ἐγὼ
τὸ στέμμα τοῦ Κρεσφόντου ἐπεθύμησα,
τοῦ στέμματος ἐκείνου τὸν ἀδάμαντα
κυρίως ἐπεθύμουν, τὴν Μερόπην μου!

ΜΕΡ. — Πρὸς ἧς τὴν χεῖρα μία μόνη στενωπὸς
αἱματηρὰ ὡδήγει, τοῦ συζύγου μου
ὁ φόνος καὶ τῶν τέκνων μου!

ΠΟΛ. — Μὰ τοὺς θεοὺς
εἶσαι σκληρά; Μερόπη, εἶσ' ἀπάνθρωπος.

Ἐγώ, Μερόπη, τοῦ συζύγου σου φονεύς;
τὰς χεῖράς μου νὰ βάψω εἰς τῶν τέκνων σου
ἐγὼ τὸ αἷμα; Ὤ! μὴ γένοιτο ποτέ!
Ἂν νῦν χολῆς πικρίαν ὅτε στάζουσι
τὰ χείλη σου, καὶ πᾶτα λέξις σου καθὼς
φαρμακευμένον βέλος τὴν καρδίαν μου
διατρυπᾷ, Μερόπη, ἂν ἐγώριζες,
τί ὁ φονεὺς τῶν τέκνων σου ἐνήργησα,
ἤθελες εἴπῃ πάντως ὅτι βλασφημεῖς
κατὰ τοῦ Πολυφόντου ἀγνωμόνως.

ΜΕΡ. — Τί;
εἰπέ.

ΠΟΛ. — Μερόπη, ἄκουσον. Πρὸ δέκα ἓξ
ἐτῶν συζῶμεν ἤδη, ἀλλὰ ἄτεκνον
ἀπέδειξαν τὸν γάμον οἱ θεοὶ ἡμῶν.
Ἐγγὺς τὸ γῆρας καὶ τὸ μέλλον ἄδηλον.
Παλίνστροφος ἡ τύχη, εἶναι ἄγνωστον
ποίας περιπετείας εἰς κλονούμενον
καὶ ἄλλως θρόνον καὶ εἰς φιλοτάραχον
προετοιμάζει χώραν. Τούτων ἕνεκα
ἀπάντων νέον υἱοθέτησά τινα,
ὃν καὶ τοῦ θρόνου ὥρισα διάδοχον.

ΜΕΡ. — Ὤ! σὲ συγχαίρω, βασιλεῦ, καὶ μετ' ἐμοῦ
κ' ἡ Μεσσηνία σὲ συγχαίρει βέβαια
διὰ τὴν εὐτυχίαν τὴν ἀπρόοπτον
τοῦ ἀπροόπτου τούτου βασιλόπαιδος.
Καὶ εἶν' ἐδῶ ὁ νέος ὁ τρισευτυχής;

ΠΟΛ. — Λείπει μακρὰν ὁ βασιλόπαις, ἄνασσα,
κ' ἐσχάτως μολις ἀνεκάλυψα αὐτὸν

ὡς κεκρυμμένον καὶ φυγάδα, ἐπειδὴ
ἐντεῦθεν λείπει ἔτη δέκα ἓξ φυγάς.

ΜΕΡ. — Πῶς; ἔτη δέκα ἓξ φυγάς; Τίς εἶναι, τίς;

ΠΟΛ. — Ὁ Αἴπυτος.

ΜΕΡ. — Ὁ Αἴπυτος;

ΠΟΛ. — Ὁ Αἴπυτος,
υἱὸς Κρεσφόντου καὶ Μερόπης.

ΜΕΡ. — Βασιλεῦ,
μὲ σκώπτεις, μὲ χλευάζεις, ἄναξ.

ΠΟΛ. — Οὐδαμῶς.

ΜΕΡ. — Εἶναι σκληρὸν ἡ χλεύη δυστυχοῦς μητρός.

ΠΟΛ. — Μερόπη, ὦ Μερόπη! δέν σε σκώπτω, ὤ!
μὰ τοὺς θεούς, δέν σε χλευάζω· ἄπαγε.
Σοὶ λέγω μετὰ πάσης σπουδαιότητος
κ' ἐνόρκως, ὦ Μερόπη μου: ὁ Αἴπυτος
υἱὸς θετός μου εἶναι καὶ διάδοχος.
Τοὺς ἀθανάτους μάρτυρας τοῦ λόγου μου
θεοὺς ἐπικαλοῦμαι.

ΜΕΡ. — Ἂν, ὦ βασιλεῦ,
χλευάζῃς, εἶν' ἡ χλεύη σου θανάσιμος.
Ἀλλ' ἂν σπουδάζῃς, ὤ! ἂν ἀληθεύωσιν
οἱ ἔνορκοί σου λόγοι, τίς θνητός, θεοὶ
ἀθάνατοι, μεγάλοι, ἐδοκίμασε
τὴν δοξαν, τὴν χαράν, τὴν εὐτυχίαν μου;
Λοιπὸν θὰ ἔλθῃς, θά σε εἴδω τὸ λοιπόν,
κ' εἰς ταύτας θά σε σφίγξω τὰς ἀγκάλας μου.
τεταλαιπωρημένε, πολυπλάνητε,
ἔρημε, ξένε, ἀπροστάτευτε υἱέ,
Ὦ ὀρφανόν μου τέκνον; — Πολυφόντα μου,

ἀγαπητέ μου σύζυγε καὶ βασιλεῦ!
σ' ἠδίκουν δυσπιστοῦσα ἡ ἀχάριστος
καὶ παραλόγως σ' ἐβλασφήμουν. Σύγγνωθι.
Ἐκ ταύτης τῆς στιγμῆς εἰς λήθης ἄβυσσον
τὸ παρελθὸν ἐρρίφθη. Ἀπὸ σήμερον
ἀρχίζει νέος βίος, νέος κόσμος. Ὦ!
εἰπὲ τί θέλεις; τί εἰς ἀνταπόδοσιν
μικρὰν τοσαύτης εὐτυχίας δύναμαι,
ἀγαπητέ, νὰ πράξω, ἄνερ, λέγε μοι.

ΠΟΛ.—Ἀγαπητὸς εἰς τὴν Μερόπην, μάλιστα·
ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς Μεσσηνίους μισητός!

ΜΕΡ.—Ὡς πρὸς αὐτοὺς ἡσύχαζε. Ὦ! δάκρυα
χαρᾶς κ' εὐγνωμοσύνης θὰ ὑγράνωσι
τοὺς ὀφθαλμούς των, ὅταν τὴν γενναίαν σου
ἀκούσουν πρᾶξιν.

ΠΟΛ.— Πόσον ἡ καρδία σου
σὲ ἀπατᾷ, Μερόπη! Ἀπατᾶσαι, ἂν
νομίζῃς ὅτι ἡ γενναία πρᾶξίς μου
νὰ μεταβάλῃ δύναται τὴν ἔμφυτον
κακίαν καὶ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.
Ἀγνώμων φύσει εἶναι καὶ ἀναίσθητος
καὶ πᾶς μὲν ἕτερος λαός, πρὸ πάντων δὲ
τῆς Μεσσηνίας. Ἐὰν σήμερον ἐμέ,
αὔριον θὰ μισῶσι σέ, μεθαύριον
τὸν Αἴπυτον καὶ καθεξῆς. Ἐξ ἅπαντος
ἀνάγκη νὰ μισῶσι καὶ διώκωσιν
ἕνα τινὰ ὑπέροχον, πρὸ πάντων δὲ
τὸν ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ ἱστάμενον.

ΜΕΡ.—Ὡς πρὸς αὐτούς, ὦ ἄναξ, ἔσο ἥσυχος.

Τῶν Μεσσηνίων ὁ λαὸς μὲ ἀγαπᾷ
ἀνεξαιρέτως, ὅστις φύσει ἀγαθὸς
κ' εὐγνώμων, ἄναξ, εἶναι καὶ εὐαίσθητος,
ἂν μόνον τοὺς γνωρίζῃ τις καὶ ἐννοῇ.
Ὡς πρὸς αὐτοὺς ἡσύχαζε. Κατ' ὄνομα
τοὺς ἀρχηγοὺς γνωρίζω ἕνα ἕκαστον.
Ἂν εἷς μου λόγος δύναται εἰς θύελλαν
ν' ἀναστατώσῃ τὸν λαόν, ἓν νεῦμά μου
νὰ καταπαύσῃ δύναται τὴν θύελλαν.
Καὶ τέλος πάντων, ἂν εἰς τὴν ἀπόνοιαν
καὶ φθάσῃ τις κατὰ τοῦ βασιλέως του
μικρόν τι νὰ τολμήσῃ, ἔχει μὲ ἐμὲ
εἰς τὸ ἑξῆς νὰ κάμνῃ.

ΠΟΛ.— Τύχῃ ἀγαθῇ.

(Ὁ Πολυφόντης ἐξέρχεται τῆς σκηνῆς).

Σκηνὴ δευτέρα.

ΜΕΡ.—Ποία χαρὰ καὶ ποία εὐτυχία μου!
Ὁ Αἴπυτος θὰ ἔλθῃ εἰς τ' ἀνάκτορα·
θὰ ἔλθῃ τοῦ πατρός του ὁ ἐξόριστος
υἱός. Τὸ τέκνον ἄγνωστον τὴν ἄγνωστον
μητέρα του θὰ ἴδῃ καὶ τὸ τέκνον της
θὰ ἴδ' ἡ μήτηρ καὶ θὰ ἐναγκαλισθῇ,
καὶ εἰς τὸν μητρικὸν λαβοῦσα κόλπον της
μὲ δάκρυα θὰ βρέξῃ. Κρύψον τὴν χαράν,
Μερόπη, ἕως τότε. Οἱ ἀθάνατοι
θεοὶ φθονοῦσι τῶν ἀνθρώπων τὴν χαράν.

Μὴ σκίρτα, ἀλλ' ἡσύχασον, καρδία μου
ταλαίπωρ', ἕως τότε ἔνδον τὴν χαρὰν
ὡς τιμαλφὲς κειμήλιον φυλάττουσα
ἐκ τῶν ὀμμάτων τῆς βασκάνου τύχης. Ἂν
νὰ δράμω ἠδυνάμην εἰς τοὺς Αἰτωλοὺς
ἐγὼ αὐτὴ ἀμέσως! Ἀλλὰ ποῦ καὶ πῶς
καὶ διὰ τίνος ὁδηγοῦ γνώσκοντος
τὸ κεκρυμμένον ἄσυλον τοῦ τέκνου μου;
Ὁ Πολυφόντης ἔπειτα; Ὄχι· ἐγὼ —
ἐδῶ νὰ μένω μᾶλλον εἶν' ἐπάναγκες.
Ἐκεῖ πλησίον τοῦ Αἰπύτου
ἵσταται φύλαξ καὶ προστάτης πάντοτε
ὁ γηραιὸς Λυκόρτας, τοῦ Κρεσφόντου, φεῦ!
πιστὸς θεράπων καὶ φυγάς, συμμέτοχος
τῆς τύχης τοῦ υἱοῦ μου τῆς σκληρᾶς. Πλὴν τίς
ταράττει τὴν καρδίαν μου ἀόριστος,
ἀλλὰ φρικώδης φόβος! Ὅσον αἱ στιγμαὶ
τῆς δυστυχίας φεύγουσι κ' ἐγγύτερον
ἡ ὥρα φθάνει τῆς εὐδαιμονίας μου,
τόσον ὁ φόβος κυριεύει τὴν δειλήν,
τὴν τρέμουσαν καρδίαν μου. Σεῖς, ὦ θεοὶ
ἀθάνατοι, μεγάλοι παντοδύναμοι,
ἡ δυστυχὴς σᾶς ἱκετεύω μήτηρ, σεῖς
τὴν κεφαλὴν τοῦ ὀρφανοῦ μου σκέπετε.

ΠΡΑΞΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Σκηνὴ πρώτη.

Αἴθουσα ἀνακτόρων, ἄγαλμα Διὸς καὶ βωμὸς πρὸ τοῦ ἀγάλματος. Παρὰ τὸν βωμὸν κεῖται ἱκετηρία τοῦ Αἰπύτου).

ΑΙΠ. — Σᾶς βλέπω πάλιν ζοφερά, αἱμόφυρτα
ἀνάκτορα, καὶ οἱ πόδες μου τὸ ἔδαφος
πατοῦσιν, ὅπου τοῦ Κρεσφόντου ἄλλοτε
τὸ αἷμα καὶ τῶν τέκνων ἔρρευτεν αὐτοῦ.
Σκηνὴ φρικώδης, ἥτις ὡς ἀνάμνησις
κακοῦ ὀνείρου εἰς τὴν φαντασίαν μου
ἔκτοτε μένει. Πῶς, θεοὶ ἐφέστιοι,
ἐνιαυτοὺς τοσούτους ὑπομένετε
τὸν δολοφόνον τοῦ Κρεσφόντου τύραννον
καὶ ἅρπαγα τοῦ θρόνου του, τὰ ἕδη σας
νὰ βεβηλώνῃ ταῦτα; Καὶ σύ, ἄνασσα,
ἠνέχθης καὶ ἀνέχεσαι τὸν μιαρὸν
τῶν τέκνων σου φονέα τῶν Ἡρακλειδῶν
τὸν θρόνον νὰ κατέχῃ καὶ τὸν οἶκον τοῦ
Κρεσφόντου νὰ μολύνῃ! Γύναι δυστυχής!
Ποῦ ἄρα εἶναι; Δὲν τὴν εἶδα πώποτε·
τὸ πρόσωπόν της μ' εἶναι πάντῃ ἄγνωστον·
καὶ ὅμως πόσον ἡ καρδία μου διψᾷ
τῆς γυναικὸς τὴν θέαν ταύτης! Πλὴν σφραγὶς
σιγῆς μυστηριώδης ἂς καλύπτῃ νῦν
κ' ἐμὲ καὶ τὸν σκοπόν μου καὶ τὸ ὄνομα,
διότι μία λέξις ἀπερίσκεπτος
νὰ ματαιώσῃ πάντα εἶναι κίνδυνος.

Ἐν ὅσῳ δ' εἰς τὴν θήκην του τὸ ξίφος μου,
καὶ τ' ὄνομά μου ἔστω εἰς τῶν σπλάγχνων μου
τὰ βάθη κεκρυμμένον, καί, τὸ ξίφος μου
γυμνὸν ὁπόταν τὴν καρδίαν τοῦ σκληροῦ
τυράννου πλήξῃ, τότε εἰς τὰ ὦτά του
συγχρόνως ἂς βροντήσῃ ὡς ἐκ κεραυνοῦ
καὶ τ' ὄνομά μου.

(Ἀκούσας εἰσερχόμενον τὸν Πολυφόντην ἔρχεται πρὸς τὸν βωμὸν ὃν ἐναγκαλίζεται ἀναλαβὼν καὶ κρατῶν ἐν χειρὶ τὴν ἱκετηρίαν).

Σκηνὴ δευτέρα.

ΑΙΠΥΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ ΜΕΤΑ ΔΟΡΥΦΟΡΩΝ

ΠΟΛ. — Εἶσαι σὺ ὁ νέηλυς
ἐξ Αἰτωλίας ξένος;

ΑΙΠ — Ναί.

ΠΟΛ. — Πῶς λέγεσαι;

ΑΙΠ. — Καλοῦμαι Τηλεφόντης.

ΠΟΛ. — Μὲ ἐζήτησας;
Τί θέλεις;

ΑΙΠ — Βασιλεῦ τὴν προστασίαν σου.

ΠΟΛ — Τὴν προστασίαν εἴκοθεν ἡ στέγη μου
παρέχ' εἰς πάντα ξένον ἱκετεύοντα,
ἀλλ' ἄνευ ὅπλων. — Λάβετε τὸ ξίφος του.

(Οἱ δορυφόροι λαμβάνουσι τὸ ξίφος τοῦ Αἰπύτου).

ΑΙΠ. — Ἱκέτης, ἄναξ, ναί, τὴν προστασίαν σου
ἐπικαλοῦμαι κινδυνεύων.

ΠΟΛ. — Πῶς; εἰπέ.

ΑΙΠ — Μόνος πρὸς μόνον νὰ λαλήσω δύναμαι.

(Οἱ δορυφόροι διὰ νεύματος τοῦ Πολ. ἐξέρχονται).

Εἰπέ μοι πρῶτον, βασιλεῦ, ἂν ἀσφαλὴς
ἐνταῦθα εἶμαι.

ΠΟΛ. — Ξένε, τί ἐρώτησις;
Ἐὰν ἐγγὺς τοῦ βασιλέως ἀσφαλὴς
δὲν εἶσαι, τότε ποῦ λοιπόν;

ΑΙΠ. — Ἔχω ἐχθροὺς
τοὺς Μεσσηνίους ὅλους.

ΠΟΛ — Οὐδὲ τρίχα σου
κάνεὶς δὲν θὰ ἐγγίσῃ, σοὶ ὑπόσχομαι.

ΑΙΠ. — Ὦ, ἐκ τῶν Μεσσηνίων εἶμαι ἀσφαλὴς
ἐνταῦθα μᾶλλον, ναί, ἀλλὰ πλειότερον
τῶν Μεσσηνίων ἔχω τὴν βασίλισσαν
ἐχθράν, ἐχθρὰν θανάσιμον καὶ ἄσπονδον,
καὶ ὡς ἐκ ταύτης εἶμ' ἐνταῦθα ἥκιστα,
ὦ Πολυφόντα, ἀσφαλής.

ΠΟΛ — Δὲν ἐννοῶ
τί λέγεις, ξένε. Εἶσαι, σ' εἶπα, ἀσφαλής.
Εἰπὲ τί θέλεις καθαρὰ καὶ σύντομα.

ΑΙΠ. — Εἶχες ἐχθρὸν τὸν Αἴπυτον, ὦ βασιλεῦ,
υἱὸν Κρεσφόντου καὶ Μερόπης.

ΠΟΛ. — Ἐντελῶς
ἠγνόουν τοῦτο, ξένε, καὶ τὸ ἀγνοῶ
καὶ τώρ' ἀκόμη

ΑΙΠ — (*πρὸς ἑαυτὸν*) Ἄ! μὲ ὑποπτεύεται
(Γεγωνὸς πρὸς τὸν Πολυφόντην).
Εἰς Αἰτωλίαν δολοφόνους ἔπεμψας,
διὰ νὰ θανατώσωσι τὸν Αἴπυτον.

ΠΟΛ. — Ἐγώ; τί λέγεις;

ΑΙΠ. — Ὅλοι οἱ Μεσσήνιοι

γνωρίζουν τοῦτο, βασιλεῦ.

ΠΟΛ. — Αἴ, βέβαια
κ' ἡ Μεσσηνία δὲν εἶναι ἀδύνατον
νὰ περιέχῃ ψεύστας ἀναιδεῖς, ὡς σύ,
καὶ συκοφάντας.

ΑΙΠ. — Ἐννοῶ τὴν ἄρνησιν.
Ὡς ἄγνωστος καὶ ξένος σ' εἶμαι ὕποπτος,
κ' εὐλόγως. Ἀλλ' ἂν εἶναί τις καθ' ἅπασαν
τοῦ Πέλοπος τὴν νῆσον ἄνθρωπος, εἰς ὃν
νὰ ἐκμυστηρευθῇς τὰ πάντα δύνασαι
ἀφόβως, ἀκινδύνως, ἄναξ, εἶμ' ἐγώ.

ΠΟΛ. — Ἢ σὺ παράφρων εἶσαι, ξένε, ἢ ἐγώ.

ΑΙΠ. — Οὐδεὶς ἡμῶν δὲν εἶναι ὅ,τι φαίνεται.

ΠΟΛ — Σὲ ὑπομένω ἤδη ὥραν ἱκανήν.

ΑΙΠ. — *(Καθ' ἑαυτόν)*. Ἐνιαυτοὺς ἐγώ.
(Γεγωνὸς πρὸς Πολ). Τὰ πάντα λύονται
μὲ ἕνα μόνον λόγον, τὸν ἀκόλουθον.
Ἐφόνευσα τὸν Αἴτυτον.

ΠΟΛ. — Εἶν' ἀληθές;

ΑΙΠ. — Τοῦ Πολυφόντου δὲν ὑπάρχει ὁ ἐχθρός,
ὦ ἄναξ, ἐν τοῖς ζῶσιν.

ΠΟΛ — Ἢ με ἀπατᾷς
ἢ ἄξιος ἀγχόνης εἶσαι, βάρβαρε.

ΑΙΠ. — Οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἄλλο. Πανταχοῦ
γῆς ζήτητον τὸν Αἴτυτον. Ἂν εὑρεθῇ
ζῶν, τὸν ἀτατεῶνα εἰς τὰς χεῖράς σου
ἔχεις, ἐμέ.

ΠΟΛ. — Ὦ μῆτερ δυστυχές! — Καὶ τί
σοι ἔπταισε, κακοῦργε, τὸ μειράκιον;

ΑΙΠ. — Ἦτο ἐχθρός σου. Τοῦτο μ' ἤρκει, βασιλεῦ.

ΠΟΛ. — Ἦτο θετὸς υἱός μου καὶ διάδοχος.

ΑΙΠ. — Υἱὸς ἦν τοῦ Κρεσφόντου καὶ διάδοχος
τῆς τύχης μόνον τοῦ Κρεσφόντου ἄξιος.

ΠΟΛ. — Εἶσαι θρασὺς κακοῦργος.

ΑΙΠ. — Καὶ ἀγνώμων σύ.

ΠΟΛ. — Πῶς θὰ τἀκούσῃ ἡ Μερόπη, ὦ θεοί!
Ἐδῶ θὰ μένῃς, ξένε, ὑπὸ φύλαξιν,
ἕως τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἐξακριβωθῇ.
Οὐαὶ εἰς σέ, ἂν ἀληθεύῃς, βάρβαρε.
(Ὁ Πολ. ἐξέρχεται τῆς σκηνῆς).

Σκηνὴ Τρίτη.

ΑΙΠ. — Ἀλλ' ἂν δὲν ἀληθεύω, ἄθλιε, οὐαὶ
εἰς σέ! — ὁποία ἀπάτη καὶ ὑπόκρισις!
Τί πλάσμα καὶ τῶν λόγων καὶ τῶν τρόπων του!
Ἂν ὁ Κρεσφόντης ἔζη καὶ ἐμάνθανε
τοῦ τέκνου του τὸν φόνον, θλῖψιν ἔμελλε
νὰ δείξῃ πλειοτέραν; Οἴκτου ἄξιον
τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα τῶν θνητῶν,
ἀφ' οὗ τοῦ δόλου καὶ τῆς ὑποκρίσεως
εἶν' ἀμοιβή! Δὲν βλέπεις καὶ ἐγὼ αὐτὸς
ἐνταῦθα μόλις εἰσελθὼν ὑποκριτὴς
καὶ ψεύστης ἐγενόμην. Τὸν ἀέρα τις
καὶ μόνον ἀναπνέων τοῦ οἰκήματος
τῶν δυναστῶν μολύνεται, ἀφ' οὗ προτοῦ
τὴν κλίμακα ἀναβαίνων εἰς ἑκάστην τῶν
βαθμίδων ἀνὰ μίαν πάσας ἐκδυθῇ
τὰς ἀνθρωπίνας ἀρετάς. Τῶν Αἰτωλῶν
ἐλεύθερα βουνά, σᾶς ἐπεθύμησα.

Ἐδῶ δυσκόλως ἀναπνέω· ὁ ἀὴρ
ἐδῶ μὲ πνίγει. Ὦ! ποῦ εἶσαι, ξίφος μου,
ποῦ εἶσαι; Σὺ δὲν ἔμαθες νὰ ψεύδεσαι,
δὲν ἐδιδάχθης σὺ νὰ ὑποκρίνεσαι.
Γυμνὴ ἐκ τῶν χειλέων ἡ ἀλήθεια
ἐξέρχεται ἐκείνου, ὅστις, ξίφος, σὲ
γυμνὸν κραδαίνει εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ!

Σκηνὴ Τετάρτη.

(Αἴπυτος καὶ Πολυφόντης μετὰ δορυφόρων)

ΠΟΛ. — (*πρὸς τοὺς δορυφόρους*).
Τὸν ξένον τοῦτον, ὅστις παρὰ τὸν βωμὸν
ἐκάθισεν ἱκέτης τῆς οἰκίας μου,
φρουροί, σᾶς παραδίδω. Ὑπὸ φυλακὴν
τηρεῖτε τοῦτον αὐστηράν. Ἡ κεφαλὴ
αὐτοῦ μοι εἶναι ἱερά, εἰς τὸν βωμὸν
ἐν ὅσῳ μένει τοῦ ξενίου μου Διός.
Σεβάζεσθε παρόντα, δραπετεύοντα
κωλύσατε ἐν βίᾳ. Ἔστε ἄγρυπνοι.
(*ὁ Πολυφόντης ἐξέρχεται*).

Σκηνὴ πέμπτη.

(Αἴθουσα τῶν ἀνακτόρων ἄνευ τοῦ βωμοῦ)

ΜΕΡΟΠΗ ΚΑΙ ΕΥΡΥΜΕΔΗ.

ΜΕΡ. — Τί ἔχεις, Εὐρυμέδη; Πόθεν ἡ σπουδὴ
κ' ἡ ταραχὴ ἡ τόση σου;

ΕΥΡ. — Ὦ ἄνασσα,
ὦ χήρα τοῦ Κρεσφόντου πολυστένακτε,
καὶ μῆτερ τοῦ Αἰπύτου δυστυχής!

ΜΕΡ. — Θεοί!

ΕΥΡ. — Ὦ τῶν Ἡρακλειδῶν μοιραία κάθοδος,
ἀπαίσιος ὑδρία, ὅθεν ἔλαβε
τῆς Μεσσηνίας ὁ Κρεσφόντης τὸν λαχνόν,
λαχνὸν εἰς τὴν Μερόπην μου ἀπαίσιον!

ΜΕΡ. — Δὲν ἀναπνέω, Εὐρυμέδη· λάλησον.
Μὴ ὁ υἱός μου.—

ΕΥΡ. — Τοῦ υἱοῦ σου, ἄνασσα,
τὸ ἄτυλον Αἰπύτου ἀνεκάλυψεν
ὁ τύραννος.

ΜΕΡ. — Ναί, τὸ γνωρίζω, γηραιά.

ΕΥΡ. — Ἀλλὰ γνωρίζεις, ὅτι καὶ ἐξέπεμψεν
εἰς Αἰτωλίαν δολοφόνους κατ' αὐτοῦ;

ΜΕΡ. — Τίς κατὰ τίνος; λέγε.

ΕΥΡ. — Κατὰ τίνος τίς;
Ὁ ἀπηνὴς τῶν Μεσσηνίων τύραννος
κατὰ τοῦ βασιλόπαιδος, ὃν ὁ λαὸς
λατρεύει ὡς ἡμίθεον καὶ ἥρωα,
ὁ τοῦ ἀνδρός σου καὶ τῶν τέκνων σου φονεὺς
κατὰ τοῦ μόνου θύματος, τὰς φονικὰς
ὅπερ ἐσώθη χεῖράς του διαφυγόν,
τοῦ θρόνου ὁ παράνομος σφετεριστὴς
κατὰ τοῦ κληρονόμου τοῦ νομίμου του,
ὁ Πολυφόντης κατὰ τοῦ Αἰπύτου σου!

ΜΕΡ. — Τὸν Πολυφόντην ἀδικεῖς ὑβρίζουσα,
τὸν σύζυγόν μου. Εἶναι ἀνεπίδεκτος
τοιούτου κακουργήματος ὁ ἀγαθὸς
τοῦ βασιλέως χαρακτήρ.

ΕΥΡ. — Συγχώρησον
τὴν τόλμην εἰς τὴν δούλην σου καὶ γηραιάν,

ὦ ἄνασσα, τροφόν σου, ἂν ἐξίσταται
μετ' ἀπορίας πρὸς τῶν αἰσθημάτων σου
τὴν νέαν ταύτην καὶ ἀπρόοπτον τροπήν.
Τοὺς λόγους μου ἐθάρρυνν, ὅτι ἤκουε
κ' ἡ χήρα τοῦ Κρεσφόντου κ' ἡ φιλόστοργος
τοῦ ὀρφανοῦ Αἰπύτου μήτηρ. Ἡ γυνὴ
τοῦ Πολυφόντου αἴφνης μ' ἀποκρίνεται.

ΜΕΡ. — Δὲν ἦτο, Εὐρυμέδη, ἡ καρδία μου
δοχεῖον μίσους· σεῖς τὴν κατεστήσατε
μὲ τὰς διαβολάς σας, οἱ Μεσσήνιοι.
Τὸ πῶμα τοῦ δοχείου τούτου μάθετε,
ὅτι ἐσχάτως χεὶρ σοφὴ ἀφῄρεσε
καὶ ἐξητμίσθη ἀπὸ τῆς καρδίας μου
τοῦ μίσους ἡ πικρία ἡ φαρμακερά,
ὅση διὰ τοσούτων εἰς αὐτὴν ἐτῶν
ἐνεσταλάχθη. Ἀπὸ τότε νέον φῶς
φωτίζει τὴν καρδίαν μου καὶ νέον πῦρ
ὡς ἐκ βωμοῦ ἐκ ταύτης ἀναφλέγεται,
ὁ ἔρως, ἡ ἀγάπη. Μὴ μὲ τὴν πνοὴν
τῶν ἐμπαθῶν διαβολῶν σας σβέσητε
τὸ φῶς μου, καὶ μὲ τὴν χολὴν τοῦ μίσους σας
τὸ πῦρ μου. Ὅστις λέξιν εἴπῃ τοῦ λοιποῦ
κατὰ τοῦ Πολυφόντου, εἶναι ἄσπονδος
ἐμοῦ ἐχθρός.

ΕΥΡ. — Μοὶ ἐπιβάλλει σιωπὴν
ὁ αὐστηρός σου λόγος, ἀλλ' ἡ συμφορὰ
τὸ χρέος νὰ λαλήσω, ὦ βασίλισσα.
Ἂν προοικονομοῦσα τὴν καρδίαν σου
τὴν μητρικήν, περὶ κινδύνου ἔμελλον

νά σοι λαλήσω πρὸ μικροῦ, ἀνάγκη νῦν
νά σοι λαλήσω περὶ δυστυχήματος.
Μερόπη, λῦσον τὸν πυκνὸν ἐπίδεσμον,
δι' οὗ τοὺς ὀφθαλμούς σου περιέδεσαν,
ἵνα τυφλὴ μὴ βλέπῃς τὴν ἀλήθειαν.
Ὁ Πολυφόντης δολοφόνους ἔπεμψεν
εἰς Αἰτωλίαν κατὰ τοῦ Αἰπύτου σου
πρὸ μηνὸς ἤδη, οἵτινες—

ΜΕΡ. — τὸν Αἴπυτον
εἰς Μεσσηνίαν, Εὐρυμέδη, φέρουσιν
ἐδῶ κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως σου.

ΕΥΡ. — Νεκρόν;

ΜΕΡ. — Εὐφήμει· ζῶντα καὶ τιμώμενον.
Ὁ Πυλυφόντης, μάθε, Εὐρυμέδη μου,
τὸν Αἴτυτον διάδοχον τοῦ θρόνου του
υἱοθετήσας ὥρισεν.

ΕΥΡ. — Ὦ τάλαινα,
Μερόπη, ἠπατήθης· ἀποτρόπαιον
σοὶ εἶπαν ψεῦδος.

ΜΕΡ. — Γυναι, μ' ἐβεβαίωσεν
ἐνόρκως περὶ τούτου. —

ΕΥΡ. — Τίς;

ΜΕΡ. — Ὁ βασιλεύς.

ΕΥΡ. — Κ' ἐγὼ λοιπὸν ἡ δούλη, ἡ ἐν νεῦμά του
νὰ κόψῃ τὰς ἡμέρας δύναται, ἐγὼ
σοὶ λέγω, ὅτι ψεύδεται καὶ ψευδορκεῖ
ὁ βασιλεύς, Μερόπη. Ἂν τὸν Αἴπυτον
υἱοθετῶν σπουδαίως κληρονόμον του
ὁ βασιλεὺς ἐσκόπει καὶ διάδοχον

τοῦ θρόνου νὰ ὁρίσῃ, ἤθελεν εἰς σὲ
καὶ μόνην εἴπῃ τοῦτο; Εἰς συνέλευσιν
τοὺς Μεσσηνίους πάντας ἢ τοὺς γέροντας
τοὐλάχιστον, ἢ κἂν τοὺς ὁμοφύλους του
νὰ συγκαλέσῃ Δωριεῖς δὲν ἔπρεπε,
κ' ἐνώπιον αὐτῶν πανδήμως τ' ὄνομα
προφέρων τοῦ Αἰπύτου, τὴν ἀπόφασιν
καὶ πρᾶξίν του νὰ προκηρύξῃ; Διὰ τί
ὁ βασιλεύς, Μερόπη, δὲν τὸ ἔπραξε;
Τὸ ἀγνοεῖς καὶ διὰ τοῦτο σιωπᾷς.
Ἐγὼ νὰ σοὶ τὸ εἴπω. Οἱ Μεσσήνιοι
βαρέως φέρουν ἐπὶ τοῦ τραχήλου των
τῆς τυραννίας τοῦ ἀνδρός σου τὸν ζυγόν.
Τῶν Δωριέων τῶν δορυκτητόρων μας
ὁ ἀριθμός, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δύναμις
ἡ ἐκ τῶν ὅπλων ὁσημέρ' ἐκπίπτουσα
μαραίνεται· πλὴν τόσῳ μᾶλλον αἴρεται
τοῦ δουλωθέντος Μεσσηνιακοῦ λαοῦ
ὁ ἀριθμός, ὁ πλοῦτος καὶ τὸ φρόνημα.
Πρὸ πάντων ἓν καὶ μόνον φλέγει αἴσθημα
τῶν Μεσσηνίων τὰς καρδίας, τὸν ζυγόν,
διὰ τοῦ Πολυφόντου, ὃν οἱ Δωριεῖς
βαρὺν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ τραχήλου των
ἐπέθεσαν, ἐκ νέου ν' ἀποσείσωσι.
Πλὴν τοῦ τυράννου, ὄχι καὶ τοῦ θρόνου του
ἀνατροπὴν ζητοῦσιν οἱ Μεσσήνιοι.
Ἐὰν τὴν τυραννίαν ἀποστρέφωνται,
τὴν ἀναρχίαν ἔτι μᾶλλον τρέμουσιν.
Ἡ βασιλεία δι' αὐτούς, ἡ πατρικὴ

εἶν' ἱερὰ ἰδέα. Οἱ Μεσσήνιοι
δὲν θέλουν βασιλέα ἑνὸς κόμματος,
ἀλλὰ τῆς Μεσσηνίας· ὄχι τύραννον
διχάζοντα τὸ ἔθνος εἰς κατακτητὰς
ἀργοὺς καὶ φυγοπόνους καὶ εἰς εἵλωτας,
ἀλλὰ κοινὸν πατέρα περικλείοντα
κοινῶς τοὺς πάντας δι' ἀγάπης πατρικῆς
καὶ προστασίας· μ' ἕνα λόγον θέλουσι
τοιοῦτον βασιλέα οἷος ὁ κλεινὸς
Κρεσφόντης ἦτο καὶ ὁποῖος ἔμελλεν
ὁ Αἴπυτος νὰ εἶναι. Ἰδοὺ διὰ τί
τῆς Μεσσηνίας ὁ λαὸς τὸ ὄνομα
λατρεύει τοῦ Αἰπύτου καὶ τὸ τῆς μητρὸς
αὐτοῦ Μερόπης. Ταῦτα πάντα ἀκριβῶς
ὁ τύραννος γνωρίζει, καὶ φοβούμενος
ἀπαύστως τοῦ λαοῦ τὴν ἐπανάστασιν,
ἤλπισεν ὅτι τῆς ἐπαναστάσεως
ἐκσπᾷ τὰς ρίζας, τὸν μὲν Αἴπυτον μακρὰν
δολοφονῶν, ἐνταῦθα μεταπείθων δὲ
σὲ δι' ἀπατηλῶν του ὑποσχέσεων,
καὶ διὰ σοῦ τὸ μῖσος παύων τοῦ λαοῦ
τὸ κατ' αὐτοῦ καὶ συνδιαλλαττόμενος.
Τῶν λόγων τῶν ψευδῶν του κ' ὑποσχέσεων,
τῶν δόλων, τῆς ἀπίστου του πολιτικῆς,
ἰδοὺ τίς ἡ αἰτία καὶ τίς ὁ σκοπός.

ΜΕΡ.— Εἶναι φρικτὴ τῶν λόγων σου ἡ ἔννοια.

ΕΥΡ.— Ἀλλ', ὅπως βλέπω, ἀσθενὴς ἡ δύναμις.

ΜΕΡ.— Καὶ τί νὰ πράξω θέλεις; Ὤ! τί δύναμαι;
κατὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς δολιότητος

ἡ ἀσθενής, ἡ εὔτιστος ἐγὼ γυνή;

ΕΥΡ. — Τί δύνασαι; Νὰ σβέσῃς τῆς συζυγικῆς
ἀγάπης σου τὸ νέον πῦρ, τὸ νέον φῶς,
καὶ μήτηρ πάλιν, μήτηρ, ὅπως πρότερον
νὰ γείνῃς!

ΜΕΡ. — Ὤ! τὸ πῦρ μου τοῦτο καὶ τὸ φῶς
τὰ μητρικά μου σπλάγχνα πάντοτ' ἔτρεφον.
Καὶ ἤμην κ' εἶμαι μήτηρ.

ΕΥΡ. — Μήτηρ δυστυχής!

ΜΕΡ. — Μὲ κρύπτεσαι, μὲ κρύπτεις τι ἀπαίσιον,
ὦ Εὐρυμέδη, σ' ἐξορκίζω, λάλησον.

ΕΥΡ. — Ὁ Πολυφόντης δολοφόνους ἔπεμψεν
εἰς Αἰτωλίαν κατὰ τοῦ Αἰπύτου σου!

ΜΕΡ. — Καί με τὸ κρύπτεις, ἄσπλαγχνε, καὶ σιωπᾷς;

ΕΥΡ. — Ὤ! πρὸ πολλοῦ ἐλάλουν, ἀλλ' εἰ λόγοι μου
τὴν ἀκοήν σου μάταιοι προσέβαλλον,
διότι ἡ καρδία σου ἦτο κωφή.

ΜΕΡ. — Δὲν ἦτο μόνον ἡ καρδία μου κωφή,
οὐδὲ ἡ ἀκοή μου, φεῦ! ὁλόκληρος
ἤμην κωφή, τυφλή, ἀναίσθητος, μωρά.
Τῆς δολερᾶς ἀπάτης διελύθη νῦν
ἡ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου παχυλὴ ἀχλὺς
καὶ τὴν φρικώδη βλέπω τώρ' ἀλήθειαν!
Πῶς ἐνεπαίχθην! ὡς παιδίον νήπιον!
Ἐπίστευσα καρδίαν ὅτ' ἠδύνατο
νὰ ἔχῃ ἀνθρωπίνην, τίς; ὁ τύραννος!
Ἐντὸς τῶν σπλάγχνων τοῦ θηρίου εὕρεκτος
ἐπίστευσα σπινθῆρ ὅτι ἐκρύπτετο
γενναίων αἰσθημάτων, ὅτι ὁ σπινθὴρ

ἐξαίφνης ἀνεφλέχθη καὶ ἐξύπνησεν
ἡ ληθαργοῦσα τέλος εὐγενὴς ψυχή.
Τοὺς μυστικούς μου στεναγμούς, ἐπίστευσα,
ἐμάντευσ' ἡ ψυχή του, ἀνεκάλυψε
τῆς κεκρυμμένης μου στοργῆς τὰ δάκρυα
καὶ ἡ μητρική μου ἀγωνί' ἀντήχησεν
εἰς τὴν καρδίαν τίνος; Ὤ! μωρὰ ἐγώ!
εἰς τὴν καρδίαν τοῦ τυράννου τὴν σκληράν,
καρδίαν θηριώδη, ἥτις ἔπιε
τὸ αἷμα τοῦ συζύγου καὶ τῶν τέκνων μου,
ἥτις ἀκόμ' αἷμ' ἀνθρώπινον διψᾷ,
τὸ αἷμα τῆς καρδίας μου, τὸ αἷμα, ὦ
θεοί! τοῦ ὀρφανοῦ καὶ μόνου τέκνου μου!
Τί, τί νὰ πράξω τώρα; Ποῦ νὰ δράμω; ποῦ
νὰ εὕρω σωτηρίαν; ποῦ βοήθειαν;
Τὸ στῆθός μου κτυπᾷ καὶ ἡ καρδία μου
ἀγρίας τρικυμίας εἶναι θάλασσα,
ὅπου ὡς σκάφος καταποντιζόμενον
ὁ νοῦς μου μάτην κράζει εἰς βοήθειαν.
Ὤ! βοηθήσατέ με, σεῖς θεοί! σεῖς εἰς
βοήθειάν μου δράμετε. Θεοί, θεοί!
Ἀπελπισία! Εἶμαι ἀσθενὴς γυνή!
Τί εἶπα; ἀσθενὴς γυνή; ὄχι, γυνὴ
δὲν εἶμαι πλέον. Αἷμα εἰς τὰς φλέβας μου
αἰσθάνομαι κοχλάζον νῦν ἀσύνηθες·
ἡ κεφαλή μου καίει· νέα δύναμις
μὲ κυριεύει ἄγνωστος, ὁρμητική·
τὰ σπλάγχνα μου καταβιβρώσκει φλὸξ πυρός·
ἀγρία δίψα φλέγει τὴν καρδίαν μου

καὶ πυρπολεῖ τὰ χείλη μου, δίψ' ἄσβεστος
καὶ θηριώδης, δίψα αἵματος. Γυνὴ
δὲν εἶμαι πλέον, αἱμοβόρε τύραννε!
εἶμαι θηρίον· τρέμε, εἶμαι ἡ γυνὴ
τοῦ Πολυφοντου. Ἀλλ' ἐγὼ παραφρονῶ,
ἐγὼ ἐδῶ εἰς λήρους κατατρίβομαι
καὶ ἀπειλάς, θεοί, ἐν ᾧ ὁ Αἴπυτος
μακράν μου κινδυνεύει; Ὦ! τὸν θάνατον,
αἰῶνα ὅλον, ἄτλαντα δυστυχιῶν,
ὠκεανὸν δακρύων, πᾶσα νῦν στιγμὴ
ἐγκυμονεῖ. Εἰς Αἰτωλίαν πάραυτα·
εἰς Αἰτωλίαν, Εὐρυμέδη, σπεύσωμεν,
ταχύνωμεν, ἐν ὅσῳ ἔχομεν καιρόν.

ΕΥΡ. — Ἀνάγκη πλέον καὶ καιρὸς νὰ δράμωμεν
εἰς Αἰτωλίαν δὲν ὑπάρχει, ἄνασσα.

ΜΕΡ. — Εἰπέ μοι, διὰ τί; Ὦ! ἡ καρδία μου
ἐπάγωσεν· ὁμίλει.

ΕΥΡ. — Διὰ τί, θεοί,
νὰ ζῶ ἀκόμη καὶ τὸ φῶς ἡ τάλαινα
νὰ βλέπω τοῦ ἡλίου μὲ ἀφήκατε;

ΜΕΡ. — *(ἁρπάζουσα τὴν Εὐρ. ἐκ τῆς χειρός).*
Ἀπάνθρωπε, ὁμίλει. Ὁ υἱός μου. — Ὦ,
σ' ἐνόησα. Ἐφόνευσαν τὸν Αἴπυτον;

ΕΥΡ. — Ὁ ἄναξ Πολυφόντης ταύτην τὴν στιγμὴν
ξενίζ' εἰς τοῦ Κρεσφόντου τὰ ἀνάκτορα
τὸν δολοφόνον τοῦ Αἰπύτου.
(Ἡ Μερόπη καταπίπτει λιπόθυμος).
Τάλαινα.
Τί ἔπραξα, τί εἶπον; — Μῆτερ δυστυχής!

ΠΡΑΞΙΣ ΤΡΙΤΗ

Σκηνὴ πρώτη.

(Αἴθουσα τῶν ἀνακτόρων. Τὸ ἄγαλμα τοῦ Διὸς καὶ ὁ βωμός. Εἰς τὰ ἔνδον τῆς σκηνῆς δορυφόροι).

ΑΙΠ. — *(Ἀτενίσας ἐκτὸς τῶν παρασκηνίων).*
Ὁ ἥλιος ἐγγίζει εἰς τὴν δύσιν του.
Ἡμέρα ἤδη μία—διὰ τοὺς θεούς,
ἀλλ' ὄχι μία καὶ δι' ἐμέ,—ὁλόκληρος
παρῆλθε καὶ ὡς ἄλλος Προμηθεὺς ἐδῶ
ἐγὼ δεσμώτης μένω εἰς τὸν τοῦ Διὸς
βωμὸν προσηλωμένος τοῦτον ἄπρακτος.
Οἱ δορυφόροι δ' οὗτοι μὲ φυλάττουσιν
ὡς ἐν εἱρκτῇ, ἀναίσθητοι καὶ ἄλαλοι
ἀκροαταὶ καὶ θεαταὶ τῆς λύπης μου
καὶ τῆς ἀπελπισίας, ἥτις ὡς ὁ γὺψ
τὰ σπλάγχνα μου σπαράσσει καὶ τὸ ἦπάρ μου
βιβρώσκει. Μάτην, ἄρα, Ζεῦ ἱκέσιε,
ἐκάθισα ἱκέτης παρὰ τὸν βωμόν,
ἐνταῦθα, ὅν σοι ὁ Κρεσφόντης ἵδρυσε·
τῆς Αἰτωλίας μάτην τὸν ἐλεύθερον
ἀφεὶς ἀέρα ἦλθον τὴν πολύμοχθον
πορείαν διανύσας κ' εἰς τάνάκτορα
ἐκλείσθην ταῦτα ὡς εἰς δεσμωτήριον
ἐν μέσῳ τούτων τῶν δεσμοφυλάκων μου.
Ἡ χειρ καὶ ἡ καρδία μου πλειότερον
ἐνταῦθ' ἀπέχει ἀπὸ τοῦ σκοποῦ μου ἢ
προτοῦ ἐν Αἰτωλίᾳ. Οὐδεὶς δύναται

ἐνταῦθα νὰ εἰσέλθῃ, οὐδὲ δύναμαι
ἐντεῦθεν νὰ ἐξέλθω πρὸς συνέντευξιν
τῆς βασιλίσσης. Ὦ! ἂν τὴν βασίλισσαν,
ἂν τὴν Μερόπην ἅπαξ μόνον ἔβλεπον,
θεοί! — Ἀπελπισία! Ἰδὲ πῶς εὐθὺς
τὴν δέησίν μου οἱ θεοὶ εἰσήκουσαν!
Ἰδοὺ ποίαν Μερόπην μ' ἀποστέλλουσιν!
Ἐγὼ δὲ — ξένος, ἄνευ ξίφους, ἄοπλος!

Σκηνὴ δευτέρα.

ΑΙΠΥΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

ΠΟΛ.—Ποῦ εἶσαι, ξένε; — Ποία εὐγενὴς μορφὴ
καὶ ποία θηριώδης φύσις ἔνδοθεν!
Ἐκρύβη ὑπὸ ῥόδα πλέον ἀνθηρὰ
νεότητος καὶ κάλλους πλέον φοβερὸς
σκορπίος, πλέον ἰοβόλος ἔχιδνα
ποτέ; — Τοῦ οἴκου τούτου τὸ κατώφλιον
οὐδέποτε, ὦ ξένε, βεβηλότεροι
διῆλθον πόδες, οὐδ' ἐσκέπασέ ποτε
ἡ σεβασμία στέγη τῶν Ἡρακλειδῶν
ἱκέτην ξένον σοῦ ἀνοσιώτερον.
Ἡ γῆ τῆς Μεσσηνίας ὑπὸ τὸ βαρὺ
τοῦ φοβεροῦ ἐγκλήματός σου ἄκουσμα
μέχρι νερτέρων τρέμουσα θέλει σεισθῇ,
καὶ τὴν ἀνθοῦσαν ὄψιν της νεκρώσιμος
θέλει καλύψῃ πένθους πέπλος πάραυτα.
Ἀλλ' οὔτε ἡ Μεσσήνη οὔτε ὁ βωμὸς
Διὸς τοῦ ἱκεσίου οὗτος, ἱερὸς
διὰ τοὺς ξένους καὶ ἀπαραβίαστος,

τόσον βαρέως φέρει τὴν ἀφόρητόν
σου παρουσίαν, ὅσον ἡ καρδία μου
τὴν ἐπαχθῆ σου θέαν, ξένε, ἄκουσον·
νά σε ξενίζῃ πλέον ἡ οἰκία μου
παρέχουσά σοι ἄσυλον δὲν δύναται,
ἀλλὰ οὐδ' ἡ Μεσσήνη. Ἔφθασεν ἡ νύξ,
ἡ σκέπη τῶν κακούργων καὶ προστάτρια.
Ὁ Ζεύς, ἐνταῦθ' ἀρκούντως σ' ἐπροστάτευσε·
τὸ ἀπὸ τοῦδε εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς
ἀσφάλειαν καὶ προστασίαν ζήτησον.
Ἔξελθ' ἐντεῦθεν. Λόχος δορυφόρων μου
μακρόθεν θέλει ἕως εἰς τὰ σύνορα
τῆς Μεσσηνίας σ' ὁδηγήσῃ ἀσφαλῶς.

ΑΙΠ. —Διὰ νά με φονεύσωσιν.

ΠΟΛ.— Οὐδείς ποτε
θέλει τολμήσῃ τοῦτο παρὰ γνώμην μου.

ΑΙΠ —*(ἐναγκαλιζόμενος τὸν βωμόν).*
Πρὸς σὲ λοιπὸν καὶ πάλιν, Ζεῦ ἱκέσιε,
Ζεῦ ξένιε τοῦ οἴκου τῶν Ἡρακλειδῶν,
ἱκέτιδας ἐκτείνω χεῖρας καὶ περὶ
τὸν ἱερὸν βωμόν σου, Ζεῦ, προσφύομαι
ἐνταῦθα τοῦτον. Ὅ,τι ὁ ἡμίθεος
Ἀλκείδης, ὁ υἱός σου πανταχοῦ ζητῶν
γῆς εὗρηκε ξενίαν, ἄσυλον ζωῆς
καὶ ἄλας, τοῦτο, τοῦτο οἱ ἀπόγονοι
ἐκείνου νῦν εἰς τοῦτον τὸν ἱκέτην σου
ἐμὲ ἀρνοῦνται.

ΠΟΛ.— Μὴ βλασφήμει.

ΑΙΠ. — Ἄξενον

τὴν στέγην καθιστῶντες τῶν Ἡρακλειδῶν,
τῆς ἱερᾶς ξενίας παραβαίνοντες
τοὺς νόμους

ΠΟΛ. — Μὴ βλασφήμει.

ΑΙΠ. — καὶ τὸν ὅρκον
εἰς τ' ὄνομά σου ὤμοσαν τὸ ἱερὸν
ἀρτίως ἀθετοῦντες.

ΠΟΛ. — *(σύρων τὸ ξίφος αὐτοῦ).*
Παῦσον, βλάσφημε,
τὰς ὕβρεις παῦσον, πρίν με ἀναγκάσωσι
μὲ τὸ δυσῶδες αἷμά σου τὸν ἱερὸν
νὰ βεβηλώσω τοῦτον χῶρον. Ἄσυλον
ἡ στέγη δέν σ' ἠρνήθη τῶν Ἡρακλειδῶν
οὐδὲ τοὺς τῆς ξενίας ἱεροὺς ἐγὼ
παρέβην νόμους, οὐδ' ἠθέτησα ποσῶς
τὸν ὅρκον, ὃν εἰς Δία τὸν ἱκέσιον
καὶ ξένιον ἐνώμοσα, ἐὰν ἐκῶν
ἐντεῦθεν νὰ ἐξέλθῃς σοι προέτεινα.
Ἂν σὺ ἐνταῦθα θέλῃς παρὰ τὸν βωμὸν
νὰ μένῃς ἱκετεύων, μένε πάντοτε.
Θὰ μ' εἶναι ἀπεχθὴς καὶ ἀποτρόπαιος
ἡ θέα μιαροῦ ἱκέτου, οἷος σύ·
ἀλλὰ ἡ κεφαλή του θέλει ἱερὰ
μοὶ εἶσθαι, ὅπως ἱερὸς ὁ ὅρκος μου.

ΑΙΠ. — *(ἀπαλλατόμενος τοῦ βωμοῦ)*
Συγγνώμην, ἄναξ, ἂν ἱκέτης δυστυχὴς
καὶ κινδυνεύων ἐβλασφήμει πρὸ μικροῦ.
Ὁ σοβαρός σου λόγος εἰς τὴν τρέμουσαν
καρδίαν μου τὸ θάρρος ἀνερρίπισε

καὶ τὴν ἐλπίδα. Ὁ ἀγροῖκος Αἰτωλὸς
ὄψὲ μὲν ἀλλὰ τέλος ἐκ τῶν λόγων σου
τοῦ ἥρωος Ἀλκείδου τὸν ἀπόγονον
καὶ τῆς Μεσσήνης ἄνακτ' ἀνεγνώρισα.
Λοιπὸν τοῦ Ἡρακλείδου εἶναι ἱερὸς
ὁ ὅρκος;

ΠΟΛ. — Ξένε, ναί.

ΑΙΠ. — Ἀπαραβίαστον
τὸ ἄσυλον τῆς στέγης τῶν Ἡρακλειδῶν,
καὶ ὁ βωμός αὐτός;

ΠΟΛ. — Ἀπαραβίαστα.
—Ἀλλ' ἡ Μερόπη ἔρχεται.

ΑΙΠ. — Τίς ἔρχεται,
τίς; ἡ Μερόπη, ἄναξ, ἡ βασίλισσα
καὶ σύζυγός σου;

ΠΟΛ. — Ναί, καὶ μήτηρ τάλαινα
τοῦ δυστυχοῦς Αἰπύτου!

Σκηνὴ Τρίτη.

ΑΙΠΥΤΟΣ, ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ, ΜΕΡΟΠΗ
ΚΑΙ ΕΥΡΥΜΕΔΗ.

ΠΟΛ. — Χαῖρε, ἄνασσα.

ΜΕΡ. — Χαῖρε καὶ σύ, ὦ βασιλεῦ, καθὼς ἐγώ.

ΑΙΠ. — *(ἄνευ ἱκετηρίας δραμὼν πρὸς τὴν Μερόπην).*
Ὦ τῆς Μεσσήνης ἡ κλεινὴ βασίλισσα
καὶ ἄνασσα Μερόπη,—

ΠΟΛ. — *(πρὸς ἑαυτόν).* Ποῖον τόλμημα!

ΑΙΠ. — ὦ μῆτερ παμφιλτάτη τοῦ Αἰπύτου σύ!

ΜΕΡ.—Θεοί, τί βλέπω ;
(πρὸς τὴν Εὐρυμέδην, ἀλλὰ χωρὶς νὰ προσβλέπῃ αὐτήν).
Εὐρυμέδη !
ΑΙΠ.— Πότνια
ὦ μῆτερ τοῦ Αἰπύτου, εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινὴς προσπίπτων ἄφες ν' ἀσπασθῶ
καὶ μὲ θερμὰ νὰ καταβρέξω δάκρυα
τὴν σεβασμίαν ταύτην δεξιάν.
(πράττει ὅ,τι λέγει)
ΠΟΛ —*(καθ' ἑαυτόν)*
Ὁ μιαρὸς τί δόλον ἐπενόησε !
ΜΕΡ.—*(προσηλωμένη πρὸς τὸν Αἴπυτον)*
Τίς εἶσαι, νέε, σύ, ὁ τὴν καρδίαν μου
ταράττων μέχρι τῶν ἐσχάτων της μυχῶν
καὶ διὰ τῆς μορφῆς σου τῆς ἀπατηλῆς
τὰς φρένας καὶ τὴν ὅρασιν τῆς δυστυχοῦς
μητρὸς ἀποπλανῶν ; Δὲν ἀποκρίνεσαι ;
ΑΙΠ. —Ἐξ Αἰτωλίας εἶμαι ξένος νέηλυς
καὶ Τηλεφόντης λέγομαι.
ΜΕΡ. — Ποία φωνή !
τί πόνος, ποία συμπαθητικὴ μορφή !
(πρὸς τὴν Εὐρυμέδην ὅπως ἀνωτέρω)
Τὸν ἤκουσας, τὸν βλέπεις, Εὐρυμέδη μου ;
Ἰδὲ οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου του
εἰς σὲ δὲν ἐνθυμίζουν τὸν Κρεσφόντην ; Καὶ
τὸ βλέμμα του πρὸ πάντων ;
ΕΥΡ. — Ποία πλάνη, φεῦ !
ΜΕΡ. —Ναί· ποία πλάνη ! ποῖον ὄνειρον ψευδές,
ἀπατηλόν, ὦ Εὐρυμέδη, πλὴν τερπνόν !

—ἔχεις μητέρα, ξένε ;
ΑΙΠ.— Ἔχω, ἄνασσα.
ΜΕΡ.—Καὶ ζῇ ἀκόμ' ἡ μήτηρ σου ;
ΑΙΠ.— Ζῇ, ἄνασσα.
ΜΕΡ.—Εἰπέ μοι, ξένε· σ' ἀγαπᾷ, τὴν ἀγαπᾷς ;
ΑΙΠ.—Ναί· μ' ἀγαπᾷ· τὸ βλέπω, τὸ αἰσθάνομαι.
Διὰ τοὺς ὀφθαλμούς μου προσφιλέστερον
ἢ τῆς μητρός μου ταύτης καὶ γλυκύτερον
ὁ ἥλιος ἀκόμη δὲν ἐφώτισεν
ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἄνασσα. Ἡ θέα της
τόσον γλυκεῖα μ' εἶναι, τόσον προσφιλής,
ὥστε πρὸς πάντα ἐὰν ἔμελλον τυφλὸς
νὰ γείνω, ἵνα βλέπω τὴν μητέρα μου,
τυφλὸς νὰ εἶμαι ἐδεχόμην πάντοτε
καὶ πρὸς τὸν κόσμον ὅλον τὸν ἐπίλοιπον
καὶ ὀφθαλμοὺς νὰ ἔχω μόνον διὰ τὴν
μητέρα μου !
ΜΕΡ.— Εὔδαιμον μῆτερ !
ΕΥΡ.— Ὦ θεοί !
ΜΕΡ. — Κ' ἐγὼ — μὲ βλέπεις ; — εἶχα καὶ ἐγὼ
υἱόν. Ἀλλ' εἶτ' ἀκόμη νέος, ξένε, σύ,
οὐδ' ἔμαθες ἀκόμη τί σημαίνουσιν
αἱ λέξεις αὗται. Ὄχι, σὺ οὐδέποτε,
οὐδέποτε οἱ ἄνδρες σεῖς θὰ μάθητε
οὐδὲ θὰ αἰσθανθῆτε ποίαν ἔννοιαν
καὶ σημασίαν διὰ τὴν καρδίαν τῆς
μητρὸς ἡ λέξις αὕτη ἔχει ἡ ἁπλῆ·
υἱός. — Πλὴν σὺ δακρύεις, σύ με ἐννοεῖς.
Καὶ ὅμως σὺ δὲν εἶσαι μήτηρ, ὡς ἐγώ.

ΠΟΛ. — Ταλαίπωρε Μερόπη!

ΕΥΡ. — Σύνελθ' ἄνασσα.

ΜΕΡ. — Διὰ νὰ μ' ἐννοήσῃς, ξένε, κάλλιον,
—διότι μ' ἐννοεῖς, διότ' ἡ θέα σου,
διότι ἡ ὡραία σου καὶ ἄδολος
αὐτὴ μορφὴ ἑλκύει τὴν καρδίαν μου,
καθὼς τοῦ κοιμωμένου Ἐνδυμίωνος
ἡ ὄψις τῆς σελήνης τ' ὄμμα τἄγρυπνον —
ναί, ἵνα μ' ἐννοήσῃς, ξένε, ἄκουσον.
Δὲν εἶχον ἕνα μόνον, εἶχον τρεῖς υἱούς·
ἀλλὰ τοὺς δύο, παῖδας ἔτι, νεαροὺς
μοὶ τοὺς ἐφόνευσαν. Κ' ἦλθον ἐγὼ ἐδῶ
καὶ εἶδον κείμενα ἐδῶ χαμαί,
εἰς ταῦτα τῆς Μεσσήνης τὰ ἀνάκτορα,
τὰ νεαρά των σώματα ἀγνώριστα
κρεουργημένα, αἱματόφυρτα, ἐγώ,
ὦ ξένε, μ' ἐννοεῖς; ἐγὼ ἡ μήτηρ των!
Τὸν τρίτον μου υἱόν, παιδίον νήπιον,
ψελλίζον μόλις, χεῖρες εὔσπλαγχνοι μακρὰν
κ' ἐκτὸς τῆς Μεσσηνίας τὸ διέσωσαν.
Ὁ ὀρφανὸς υἱός μου οὗτος καὶ φυγὰς
τὸ μόνον ἦτο τέκνον μου, μὲ ἐννοεῖς;
ἦτο τὸ πᾶν, ὁ κόσμος ὅλος δι' ἐμέ.
Ἐγώ, μὲ βλέπεις; εἶμαι ἡ βασίλισσα
ἐδῶ τῆς Μεσσηνίας· τὴν βασιλικὴν
πλὴν ἁλουργίδα ταύτην, τὸ διάδημα,
τὸν θρόνον τῆς Μεσσήνης, σύμπαντας ὁμοῦ
τοὺς θρόνους καὶ τὰς χώρας τῶν Ἡρακλειδῶν
ἤθελον δώσῃ, ξένε, εἰς ἀντάλλαγμα

μιᾶς ἡμέρας τοῦ υἱοῦ μου. Μ' ἐννοεῖς;
Πλὴν τὸν υἱόν μου τοῦτον, πλὴν τὸ τέκνον μου,
τὸ μόνον τοῦτο, ξένε, τὸ ἐφόνευσαν.
Τί; τρέμεις ἐκ τῆς φρίκης;

ΑΙΠ. — Παῦσον, πρὸς θεῶν,
βασίλισσα.

ΜΕΡ. — Ναί· τρέμε ἐκ τῆς φρίκης σύ,
παιδίον. Σὺ δὲν εἶσαι μήτηρ. Ἀλλ' ἐγὼ —
ἐγὼ δὲν τρέμω. Μ' ἔλειψεν ἡ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης.

ΑΙΠ. Παῦσον, ἄνασσα.

ΜΕΡ. — Ἀλλ' ὄχι καὶ εἰς σὲ θὰ λείψ' ἡ δύναμις
τοῦ τρόμου καὶ τῆς φρίκης καὶ τῆς νέας σου
ζωῆς θὰ σταματήσῃ ἡ ἐνέργεια,
ὅταν ἀκούσῃ, ὅτι τὸν ἀνόσιον
καὶ μιαρὸν κακοῦργον, τὸν ἀπάνθρωπον
φονέα τοῦ υἱοῦ μου

(ὁ Αἴπ. ὑποχωρεῖ ἔντρομος πρὸς τὸν βωμόν).

εἰς τὸν οἶκόν του
φιλοξενεῖ, γνωρίζεις τίς; Ὤ, μάντευσον!...
ὁ σύζυγός μου,

ΠΟΛ. — ἄνασσα,

ΜΕΡ. — ὁ βασιλεύς,
ὁ Πολυφόντης.

ΠΟΛ. — Ὄχι, δὲν φιλοξενεῖ
ὁ οἶκος τοῦ συζύγου σου καὶ ἄνακτος
τὸν δολοφόνον τοῦ υἱοῦ σου, ἄνασσα,
ἀλλὰ τοῦ ἱκεσίου τῶν Ἡρακλειδῶν
Διὸς ὁ χῶρος, εἰς ὃν ἱκέτης ὁ φονεὺς

κατέφυγε, παρέχει σκέπην, ἄσυλον
καὶ προστασίαν.

ΜΕΡ.— Ποῦ; ἐδῶ; Τίς εἶναι, τίς;

ΠΟΛ.— Ὁ ξένος οὗτος.

ΜΕΡ.— Εὐρυμέδη, —

ΕΥΡ.— Ναί, αὐτὸς
ὁ Αἰτωλός.

ΜΕΡ.— Ὤ, ποία τύφλωσις, θεοί!
ὁ ξένος οὗτος, ἡ ἀσπίς, ἡ ἔχιδνα;

(Ὁρμᾷ, ἵν' ἁρπάσῃ τὸ ξίφος τοῦ Πολυφόντου, ἀλλ' ἐμποδισθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ὁρμᾷ ἔπειτα πρὸς τὸν βωμόν, ὃν εἶχεν ἐναγκαλισθῇ ὁ Αἴπυτος, ἀλλὰ κωλύεται πάλιν ὑπὸ τοῦ Πολυφόντου).

ΠΟΛ.— Τί μελετᾷς, παράφρον, ποῦ, ὦ πάντολμε,
ποῦ προχωρεῖς ἐνταῦθα; Εἶναι ὁ βωμὸς
Διὸς τοῦ ἱκεσίου καὶ ξενίου τῶν
Ἡρακλειδῶν, διὰ τοὺς ξένους ἄσυλον
καὶ τοὺς ἱκέτας. Εἶναι, γύναι, ἱερὰ
ἡ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἱκέτου μου.
Ὀπίσ', ὀπίσω βεβηλε. Φρουροί, ἐδῶ
ταχθῆτε πέριξ.

(Οἱ δορυφόροι περικυκλοῦσι τὸν βωμόν).

ΜΕΡ.— Ὤ, θεοὶ αἰώνιοι!
τί βλέπω, τί; δὲν εἶναι τῶν αἰσθήσεων
ἀπάτη τοῦτο; Ὤ! ποῖος ἀνόσιος
αἰσχρὸς τῶν θείων ἐμπαιγμός! Ἰδοὺ
λοιπόν, τὸ προσωπεῖον πλέον ἔπεσε,
καὶ τοῦ υἱοῦ μου τὸν φονέ' ἀναφανδὸν

ὁ φίλτατός μου προστατεύει σύζυγος.
Ἀλλ' ὄχι, Πολυφόντα, ὄχι, πρόμαχε
τῆς εὐσεβείας κ' ὑπουργὲ τῆς Θέμιδος.
Ἐὰν δι' Ἡρακλείδην εἶναι ἱερὰ
ἡ κεφαλὴ τοῦ ξένου καὶ ἱκέτου σου,
πολὺ ἱερωτέρα εἶναι δι' ἐμὲ
ἡ κεφαλὴ ἐκείνου, ὅστις ἔβαψε
τὰς χεῖράς του εἰς αἷμα Ἡρακλείδου, εἰς
τὸ αἷμα τοῦ υἱοῦ μου. Ναί· τὴν κεφαλὴν
τοῦ μιαροῦ κακούργου ἀφιέρωσα
εἰς τὰς θεὰς τοῦ σκότους, αἵτινες γοργαὶ
καὶ παρὰ πόδας τοὺς φονεῖς διώκουσαι
τὸ αἷμα ἐκδικοῦνται. Κ' ἐκ τοῦ Ἅδου ἂν
αἱ Ἐρινύες καὶ τῆς γῆς ἐξέλειψαν,
διὰ τὸν δολοφόνον τοῦ Αἰπύτου μου
θὰ εὑρεθῇ, ὦ Πολυφόντα, Ἐρινύς.

Σκηνὴ τετάρτη.

ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ ΚΑΙ ΑΙΠΥΤΟΣ

ΠΟΛ.— Μερόπη! Δὲν μ' ἀκούει, οὐδὲ δύναται
νά με ἀκούσῃ, ἔφυγε τὸ βλέμμα της
τὸ ἀπειλητικὸν ἐξακοντίσασα
ὡς ἰοβόλον βέλος κατ' ἐπάνω μου.
Ναί, ποῖον βλέμμα, ποία εἰς τοὺς λόγους της
χολῆς πικρία, ποία τύχη φοβερά!
Ἐγὼ τὸν δολοφόνον ν' ἀναγκάζωμαι
νὰ προστατεύω τῆς Μερόπης ὁ ἀνήρ!
Θνητός ποτε θυσίαν ἄρα μείζονα

καὶ βαρυτέραν ταύτης σοὶ προσήνεγκεν,
ὦ πάτερ, σὺ τῶν ἀθανάτων καὶ θνητῶν;
Εἰς τὸν βωμόν σου τοῦτον πάντ' ἀνθρώπινον
καὶ θεῖον νόμον καὶ θεσμὸν ἐπέθηκα,
τὰς λαοσσόους ἐντολὰς τῆς Θ.μιδος,
τὸ σέβας τῶν σεμνῶν θεῶν, τῆς ἔνδοθεν
ἀνθισταμένης μου καρδίας τὴν φωνήν,
τῆς χώρας καὶ τοῦ ἔθνους τὴν συμπάθειαν,
τὸ αἷμα τοῦ ἀθῴου καὶ τὰ δάκρυα
τῆς δυστυχοῦς μητρός. Εἰς ὁλοκαύτωμα
ἐπάνω τοῦ βωμοῦ σου πάντ' ἀνέφλεξα.
Τίς οἶδε τούτου τοῦ ὁλοκαυτώματος
τοῦ φοβεροῦ αἱ φλόγες ἄρ' ἐκ τοῦ βωμοῦ
δὲν θὰ μεταδοθῶσι κ' εἰς τὸν οἶκόν μου
κ' εἰς τὸ βασίλειόν μου; Σύ μοι ἵλεως
γενοῦ, ὦ Ζεῦ, ὦ σῶτερ ἀλεξίκακε!

(*ἐξέρχεται*).

Σκηνὴ πέμπτη.

Μετασκευασις τῆς σκηνῆς. Αἴθουσα ἀνακτόρων ἄνευ τοῦ βωμοῦ. Μερόπη ἀριστερόθεν καὶ μετ' ὀλίγον Εὐρυμέδη δεξιόθεν).

ΜΕΡ. — Λοιπόν, ὦ Εὐρυμέδη;
ΕΥΡ. — Εἰς τἀνάκτορα
ὁ ὕπνος βασιλεύει καὶ ἡ σιωπὴ
μεσονυκτίου.
ΜΕΡ. — Ὁ φονεύς;
ΕΥΡ. — Εἰς τοῦ βωμοῦ
τοὺς πρόποδας κοιμᾶται.

ΜΕΡ. — Καὶ οἱ φύλακες;
ΕΥΡ. — Κοιμῶνται ἔξω τοῦ θαλάμου ἅπαντες.
ΜΕΡ. — Ἕως λοιπὸν εἰς τὸν φονέα δύναται
νὰ φθάσῃ ἀκωλύτως ὁ βουλόμενος;
ΕΥΡ. — Ναί, ἀκωλύτως δύναται, ὦ ἄνασσα.
ΜΕΡ. — (*ἐκσπάσασα ἐκ τοῦ κόλπου της ἐγχειρίδιον*).
Λοιπὸν ἐλθέ, ὦ ἰατρὲ τοῦ πένθους μου
καὶ τῆς ἀπελπισίας σίδηρε, ἐλθὲ
εἰς τὴν ψυχρὰν λεπίδα σου τὰ χείλη μου
νὰ προσκολλήσω ὡς εἰς χώραν ἄνυδρον
ὁ ἐκ μακρᾶς, ἐκπνέων δίψης προσκολλᾷ
τὰ φλογερά του χείλ' εἰς τὴν ἀνέλπιστον
καὶ σωτηρίαν στάμνον ὕδατος.
ΕΥΡ. — Θεοί!
— Τί μελετᾷς, Μερόπη; Εἰς τὰς χεῖράς σου
τί θέλει τοῦτο, ἄνασσα, τὸ φάσγανον;
ΜΕΡ. — Τι μελετῶ; τί θέλω; Ἂν δὲν ἔμαθες,
ἐρώτησον νὰ μάθῃς, τί, ὦ γηραιά,
τοῦ δάσους μελετᾷ καὶ θέλ' ἡ λέαινα,
ὅταν τὸν νέον σκύμνον της φονεύσωσι.
ΕΥΡ. — Σὲ ἱκετεύω, δός μοι ἢ ἀπόρριψον
τὸ φάσγανόν σου. Ἰατρὸς ὀλέθριος
τοῦ πένθους εἶναι, ἄνασσα, ὁ σίδηρος.
ΜΕΡ. — Ἀλλὰ ὁ μόνος, γηραιά.
ΕΥΡ. — Ὦ τέκνον μου,
δός, ἄρες.
(*θέλει ν' ἁρπάσῃ τὸ φάσγανον. Ἡ Μερόπη τὴν ἀπωθεῖ*).
ΜΕΡ. — Τίς τὴν χεῖρά του ἐπάνω μου
τολμᾷ νὰ θέσῃ; Τὸ ἐσκέφθη πρότερον;

Τὸν κεραυνὸν δὲν ἐμποδίζει τις ποτέ,
τὸν ἀποφεύγει μόνον.

Σκηνὴ ἕκτη.

(Μερόπη, Εὐρυμέδη καὶ Λυκόρτας μὲ κεκαλυμμένον τὸ πρόσωπον παρὰ τὴν εἴσοδον).

ΕΥΡ.— Ἄ! τίς ἔρχεται;
(σπεύδουσα ἐμποδίζει τὴν εἴσοδον εἰς τὸν Λυκόρταν).
—Τίς εἶσαι σὺ καὶ τί εἰς τὰ ἀνάκτορα
ζητεῖς τοιαύτην ὥραν;

ΛΥΚ.— Τὴν βασίλισσαν.

ΕΥΡ.—Εἰπέ, τίς εἶσαι;

ΛΥΚ.— Ξένος.

ΕΥΡ.— Ἀποκάλυψον
τὸ πρόσωπόν σου.

ΛΥΚ.— Γηραιά, δὲν δύναμαι.

ΕΥΡ.—Εἰπέ μοι τ' ὄνομά σου.

ΛΥΚ.— Ἡ βασίλισσα
θὰ μάθῃ τ' ὄνομά μου. Ἄφες πρὸς αὐτὴν
νὰ ἔλθω, γηραιά.

ΕΥΡ.— Ὀπίσω, ἄθλιε!

ΛΥΚ.—Σιώπα, γύναι. Κάλεσον τὴν ἄνασσαν.

ΕΥΡ.—Εἰπέ μοι τ' ὄνομά σου, ἢ τὸ πτῶμά μου
θὰ διαβῇς, πρὶν φθάσῃς εἰς τὴν ἄνασσαν.

ΛΥΚ.—Εἰπὲ σὺ πρῶτον τ' ὄνομά σου, γηραιά.

ΕΥΡ.—Τὸ ὄνομά μου Εὐρυμέδη λέγεται.

ΛΥΚ.— Ἡ Εὐρυμέδη δύναται τὸ πρόσωπον
εὐθὺς νὰ ἴδῃ καὶ ν' ἀκούσῃ τ' ὄνομα
τοῦ γέροντος Λυκόρτα.

ΕΥΡ.— Ὁ Λυκόρτας!

ΜΕΡ.—*(Προχωρήσασα πρὸς τὴν εἴσοδον, ὅθεν εἰσῆλθεν ὁ Λυκόρτας).*
Ὦ
θεοί, τί βλέπω; Ναί, ὁ γηραιός μου καὶ
πιστὸς θεράπων, εἶναι ὁ Λυκόρτας μου.
Τὴν ὥραν ταύτην, γέρον, οἱ ἀθάνατοι
θεοὶ σ' ἐξαποστέλλουν. Τύχῃ ἀγαθῇ,
Λυκόρτα, λέγε. Ὁ υἱός μου Αἴπυτος—;
Ποῦ εἶναι ὁ υἱός μου;

ΛΥΚ.—*(Γονυπετής).* Ἄφες, ἄνασσα,
μὲ τὰ πικρά μου δάκρυα τὰ γόνατα
νὰ βρέξω τῆς ἀνάσσης μου ὁ δύσμοιρος,
κ' ἐδῶ εἰς τὸ μοιραῖον τοῦτο ἔδαφος
τὴν πολιάν μου κόμην καὶ τὸ γένειον
κυλίων, τοῦ Κρεσφόντου, ὦ βασίλισσα,
καὶ τῆς Μεσσήνης νὰ θρηνήσω τὴν πικράν
καὶ ὀλεθρίαν τύχην!

ΜΕΡ.— Τοῦτο μοὶ ἀρκεῖ,
ὦ γέρον. Σὲ ἐνόησα. Ἐγέρθητι.

ΛΥΚ.—Βασίλισσ', ἄφες. Εἰς τὴν συμφοράν μου, φεῦ!
ἡ θέσις αὕτη μόνη πρέπ' ἡ πένθιμος.

ΜΕΡ.—Ἐγέρθητι, Λυκόρτα. Διηγήθητι
τοῦ ὀρφανοῦ Αἰπύτου μου τὸν θάνατον.

ΛΥΚ.—*(Ἐγερθείς).* Μὴ λέγε τοῦτο, ἄνασσα, μὴ θάνατον
ἀλλὰ δολοφονίαν.

ΜΕΡ.— Λέγε, γηραιέ.

ΛΥΚ.—Ἐν Αἰτωλίᾳ τέως βίον ἀσφαλῆ
καὶ ἥσυχον διήγομεν, βασίλισσα,

ὁ Αἴπυτος κ' ἐγὼ εἰς πάντας ἄγνωστοι.
Ἐξαίφνης φήμη ἀπαισία ἔφθασε
καὶ διεσπάρ' εἰς Αἰτωλίαν πανταχοῦ,
ὁ Πολυφόντης ὅτι ἀνεκάλυψεν
υἱόν τινα Κρεσφόντου καὶ Μερόπης, ὃν
ἡ μήτηρ εἶχε κρύψῃ εἰς τὰ πρόσβατα
τῶν Αἰτωλῶν βουνά, καὶ ὅτι φθάνουσι
κρυφίως δολοφόνοι, οὓς ἐξέπεμψεν
ὁ βασιλεύς, διὰ νὰ τὸν φονεύσωσι.
Μόλις ἡ φήμη αὕτη διεδόθη, καὶ
παραλαβὼν τὸν Αἴπυτον μετῴκησα
μακρὰν ἐκεῖθεν. Δὲν παρῆλθεν ἑβδομὰς
ἐν τούτοις, καὶ ἡ φήμη περιέζωσε
τὸ νέον μας ἐκ νέου ἐνδιαίτημα,
τῶν πρὶν ἀπαισιώτερα μηνύουσα.
Οἱ δολοφόνοι ὅτι εἰς τῶν Αἰτωλῶν
τὰ ὅρια εἰσῆλθον καὶ μετὰ σπουδῆς
ὡς κύνες θηρευταὶ τοῦ βασιλόπαιδος
διώκουσι τὰ ἴχνη. Ἀναλογισθεὶς
τὸ γῆρας τὸ βαθύ μου καὶ τὴν ὥριμον
ἡλ' ἡλικίαν τοῦ Αἰπύτου, ὡς καὶ τοὺς
κινδύνους, ὅσοι τῷ ἐπεκρεμάσθησαν,
νὰ τῷ ἀποκαλύψω τὸ μυστήριον
τοῦ γένους του καὶ τ' ὄνομ' ἀπεφάσισα.
Ὦ ἀποφρὰς ἡμέρα καὶ ἀπόφασις
ἐκείνη ἀπαισία! Φρίττων ἤκουσε
τὸν φόνον τοῦ πατρός του καὶ τῶν ἀδελφῶν
καὶ θαλερὰ τὰ δάκρυά του ἔβρεχον
τὸ ἔδαφος. Ἀλλ' ὅτε περὶ τῆς μητρὸς

ἐπείσθη ὅτι ζῇ, λάμψις χαρμόσυνος
τὴν τεθλιμμένην ὄψιν του ἐφαίδρυνε,
καὶ δάκρυα χαρᾶς τὰ πικρὰ δάκρυα
τῆς λύπης καὶ τοῦ πένθους διεσκέδασαν.
«Λοιπὸν ἐμὲ τοῦ Πολυφόντου οἱ φονεῖς
ζητοῦν, ἐμοῦ τὸ αἷμα νῦν ὁ ἄθλιος
διψᾷ νὰ πίῃ, ὅπως ἄλλοτ' ἔπιε
τὸ αἷμα τοῦ πατρός μου καὶ τῶν ἀδελφῶν»
ἐκ τῆς ὀργῆς ἐφώνησε παράφορος
ἐν τέλει. Εἰς τοὺς πόδας μου γονυπετὴς
πεσὼν τὴν δεξιὰν μ' ἡσπάσθη ἔνδακρυς
καὶ «πάτερ, εἶπεν, —ἐπειδὴ πατέρα μου
κ' εἰς τὸ ἑξῆς θά σε καλῶ,—ὑγίαινε.
Ὑπάγω εἰς συνάντησίν των. Τοὺς φονεῖς
νὰ εὕρω τρέχω. Πάτερ, ἡ χεὶρ αὕτη μου
θὰ δείξῃ κ' εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τὸν αἴτιον
καὶ εἰς τὴν χώραν ὅλην, ὅτι γνήσιον
τὸ αἷμα ἔτι ῥέει τοῦ μεγάλου μου
προγόνου Ἡρακλέους εἰς τὰς φλέβας μου
καὶ ὅτι ἀκριβὰ ἐξαγοράζεται
τὸ αἷμα τοῦτο, πάτερ μου, ὑγίαινε».
Τοὺς λόγους τούτους εἶπε καὶ τὸ ξίφος του
λαβὼν ζητεῖ νὰ φύγῃ. Ἔντρομος ὁρμῶ,
ἁρπάζω μίαν ἄκραν τῆς χλαμύδος του,
γονυπετὴς πρὸ τῶν ποδῶν του πίπτω, καὶ
τὸν ἱκετεύω, τὴν νεανικὴν ὁρμὴν
νὰ καταστείλῃ. Εἰς τὰ δάκρυα καμφθεὶς
καὶ τὰς θερμὰς δεήσεις μου ἐνέδωκεν.
Ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν—ποία συμφορά!

ἐγείρομ' ἐκ τῆς κλίνης καὶ ὁ Αἴπυτος
πλησίον μου δὲν ἦτο. Τρέχω πάραυτα
ἐκτὸς τοῦ οἴκου, κράζω μάτην. Ἦτο ἄφαντος.
Αὐθημερὸν τὴν βακτηρίαν ἔλαβον
καὶ τὴν Ἑλλάδα ὅλην περιώδευσα
παντοῦ τὰ ἴχνη του διώκων—μάτην, φεῦ!
Ἀπηλπισμένος ἦλθον εἰς Στενύκλαρον
σήμερον τέλος. Εἶδον τὰ ἀνάκτορα
μακρόθεν ταῦτα καὶ ἡ τεθλιμμένη μου
καρδία συνετρίβη καὶ οἱ πόδες μου
μόλις τὸ σῶμα ἔφερον κλονούμενοι.
Πλὴν τὴν ἑσπέραν εἰσελθὼν εἰς τὴν αὐλὴν
καὶ τοῦ Κρεσφόντου τὴν σεμνὴν καὶ πένθιμον
οἰκίαν ταύτην εἶδον, τότε τοὺς λυγμοὺς
δὲν ἠδυνήθην πλέον καὶ τὰ δάκρυα
νὰ ἐμποδίσω. Ἔδραμον εἰς μίαν τῆς
αὐλῆς γωνίαν καὶ συγκαλυφθεὶς ἐκεῖ
ἐρρίσθην μόνος κ' ἔκλαυσα πικρότατα.
Ἀφ' οὗ δὲ τὴν καρδίαν μου τὰ δάκρυα
ὀλίγον ἀνεκούφισαν, ἀθέατος
εἰσῆλθον καὶ ἀνέβην εἰς τἀνάκτορα
καὶ καιροφυλακτήσας ἦλθον ἄνασσα,
πρὸς σὲ ἐγρηγοροῦσαν ἔτι νῦν ἐδῶ.

ΜΕΡ.— Οὐδὲ ἀμφιβολίας πλέον τὸ λοιπὸν
σκιὰ μοὶ ἀπομένει.—Σεῖς τοὺς πόδας μου
καὶ σεῖς τὴν δεξιάν μου ὁδηγήσατε,
θεαὶ τοῦ σκότους.

(*Ἡ Μερόπη ἐξέρχεται*).

ΕΥΡ.— Ποῦ ὑπάγει, ὦ θεοί;
τί μελετᾷ νὰ πράξῃ; Ἀκολούθει μοι
συμβοηθός, Λυκόρτα.

ΛΥΚ.— Σεῖς τὴν τάλαιναν,
σεῖς τὴν ἀπηλπισμένην ἐλεήσατε
μητέρα τοῦ Αἰπύτου, ὦ ἀθάνατοι.

Σκηνὴ τετάρτη.

Ὁ Αἴπυτος κοιμᾶται παρὰ τὸν βωμόν. Μερόπη καὶ μετ' αὐτὴν κρυφίως Εὐρυκλέης καὶ Λυκόρτας).

ΜΕΡ.—Ἐδῶ κοιμᾶται—μόνος. Εἰς τὴν οἴθουσαν
οὐδεὶς φυλάττει πλέον· σπεύσωμεν, καιρός.
—Ὦ ἱκετήσιε καὶ ξένιε σὺ Ζεῦ,
τὴν θείαν σου ἐπικαλοῦμαι ἀρωγήν,
ἢ τοὺς θεσμούς σου ἐὰν παραβαίνω νῦν
τὸ αἷμα ἐκδικοῦσα τοῦ υἱοῦ μου, ὦ!
ὁ κεραυνός σου ἄς με κατακαύσῃ, Ζεῦ,
πλὴν τὴν γλυκεῖαν ἄφες με ἐκδίκησιν
νὰ ἀπολαύσω ταύτην.

(*καταβᾶσα εἰς τὸ προσκήνιον*).

—Σεῖς δέ, ὦ σεμνὰ
ὀνόματα τοῦ σκότους, καταχθόνιαι
θεαί, ὦ Ἐρινύες, σεῖς τὴν χεῖρά μου,
σᾶς ἱκετεύω, σεῖς καθοδηγήσατε.
Σκιὰ παρωργισμένη τοῦ Αἰπύτου μου,
τὸ θῦμα δέξαι τὸ ἐκδικητήριον.

ΛΥΚ.—(*δραμὼν καὶ παρεμβὰς μεταξὺ Αἰπύτ. καὶ Μερόπ*).
Μερόπη, στάσου.

ΜΕΡ.— Γέρον, τί ἀποτολμᾶς; ὀπίσω!

(*ὁ Αἴπυτος ἐγείρεται ἔντρομος*).

ΛΥΚ.— Μῆτερ τάλαινα, τί ἔμελλες ἐδῶ νὰ πράξῃς;

ΜΕΡ.— Τὸν υἱόν μου ἔμελλον νὰ ἐκδικήσω.

ΛΥΚ.— Νὰ φονεύσῃς ἔμελλες.

ΜΕΡ.— Τί λέγεις, ὦ Λυκόρτα;

ΑΙΠ.— (*παρατηρήσας τὸν Λυκόρταν*) Πάτερ μου; (*παρατηρήσας τὴν Μερόπην*) Θεοί!

ΛΥΚ.— Ἡ μήτηρ σου Μερόπη εἶναι, Αἴπυτε.

ΜΕΡ.— Σκληροῦ ὀνείρου ὀπτασία δὲν πλανᾷ τὴν δρασίν μου, ὦ θεοὶ αἰώνιοι;

ΛΥΚ.— Τοὺς ὀφθαλμούς σου ὄνειρον, μὰ τοὺς θεοὺς τοὺς ἀθανάτους, ἄνασσα, δὲν ἀπατᾷ. Εἶν' ὁ υἱός σου οὗτος, εἶν' ὁ Αἴπυτος.

ΜΕΡ.— Ἡ μάντις μου καρδία δὲν ἐψεύδετο λοιπόν. Ὦ τρισολβία τῆς μητρὸς στιγμή! Ὦ τέκνον, ὦ υἱέ μου!

ΑΙΠ.— (*περιβαλλόμενος τὴν Μερόπην*). Μῆτερ, μῆτέρ μου.

ΠΡΑΞΙΣ ΤΕΤΑΡΤΗ

Σκηνὴ πρώτη.

(Αἴθουσα ἀνακτόρων οὐχὶ ἡ τοῦ βωμοῦ).

ΠΟΛ.— Ναί, Πολυφόντα. Διὰ τῶν χειρῶν σου σὺ τὸν σπόρον τοῦτον ἔσπειρας, οὗ τοὺς καρποὺς θερίζεις νῦν. Μὲ αἷμα σὺ ἐμφύλιον ἐμίανας τὸν οἶκον τῶν Ἡρακλειδῶν ἐνταῦθα τοῦτον. Σὺ τὰς χεῖρας ἔβαψας εἰς τοῦ Κρεσφόντου σὺ τὸ αἷμα· καὶ ἂν σὺ τὰς μιαιφόνους χεῖρας δὲν ἐμόλυνας καὶ εἰς τὸ αἷμα τῶν ἀθώων τέκνων του, σὺ ὅμως τοὺς φονεῖς των καθωδήγησας, ὅπου κρυμμένα εἶχεν ἀσφαλῶς αὐτὰ ἡ μητρικὴ στοργή. Τί δὲ τὸ ὄφελος, ἂν τῆς Μερόπης σ' ἔθελξεν ἡ καλλονή, ἂν τοῦ Κρεσφόντου ἡ γυνὴ πλειότερον τὰ βλέμματά σου ἢ ὁ θρόνος εἵλκυσε; Τὸ μιαρόν σου ἔργον μιαρώτερον ὑπῆρξε διὰ τοῦτο, καὶ τὸν γόνιμον πρὶν τῆς Μερόπης κόλπον, στεῖρον, ἄγονον ἡ θεία δίκη διὰ σὲ κατέστησεν. Ἐν ᾧ δὲ ἐπὶ τέλους πρὸς τὴν Νέμεσιν καὶ τὴν Μερόπην ἤλπιζες διὰ παντὸς νὰ συνδιαλλαγῇς, εἰς τὸν φυγάδα της υἱὸν μεταβιβάζων τὸ διάδημα τῆς Μεσσηνίας, ἦλθε τὴν βασιλικὴν νὰ ἀπολαύσῃ χάριν σου καὶ εὔνοιαν

καὶ προστασίαν ὄχι ὁ διάδοχος
ἀλλὰ ὁ δολοφόνος. Ὦ! τὸν δάκτυλον
τὸν τιμωρόν σας, ὦ ἀθάνατοι θεοί,
ἀναγνωρίζω. Ὅστις ἅπαξ ἤνωσε
μὲ τοὺς φονεῖς τὴν τύχην του, μὲ τοὺς φονεῖς
θὰ μένῃ ἡνωμένος. Τὸ κακούργημα
κακούργημα γεννᾷ καὶ ἐκ τοῦ αἵματος
βλαστάνει αἷμα. Ἐρυθρὸς ὁ δρόμος σου
ἐβάφη, Πολυφόντα. Σὺ τὴν τροχιὰν
πρὸ τῶν ποδῶν σου ταύτην τὴν αἱματηρὰν
ἠνέῳξας, ἣν οἱ θεοὶ εἰς ἄβυσσον
μετέβαλον φρικώδη, ὅθεν δύναμις
θνητοῦ νὰ σ' ἐξαγάγῃ δὲν ἰσχύει τις.
Καὶ ἡ Μερόπ' ἡ σύζυγος, ἡ ἄνασσα,
ἡ μήτηρ ἡ ἀπηλπισμένη, ἡ γυνὴ
ἐκείνη τέλος, ὑπὲρ ἧς ἐτόλμησα
τὰ πάντα, καὶ εἰς ταύτην τοῦ ἐγκλήματος
τὴν ἄβυσσον ἐρρίφθην; Τὴν καρδίαν μου
εἰς ποίαν ἀγωνίαν, οἴμοι! ἔθεσε
σκληρὰν ἡ ἀπαισία αὕτη συμφορά!
Ἀνάγκη σιδηρᾶ καὶ ἀναπόφευκτος·
ἢ τῆς ξενίας ν' ἀθετήσω τὸν θεσμὸν
καὶ ἱκεσίας τοῦτον, καὶ τὸν ὅρκον μου
νὰ παραβῶ, ὃν πρὸς τὸν ξένον ὤμοσα,
ἢ τὴν φωνὴν νὰ πνίξω τὴν ἐνδόμυχον,
καὶ νὰ κωφεύσω πρὸς τὸν ἄγριον θυμόν,
πρὸς τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὰ δάκρυα
τῆς βασιλίσσης, τῆς συζύγου, τῆς μητρός.
Οὐδὲν νὰ πράξω δύναμαι, οὐδὲν τολμῶ

καὶ ὅμως ἐκ τῶν δύο τούτων ἄφευκτον
ἓν νὰ ἐκλέξω. Πόσον τὸ διάδημα
βαρύνει τοῦτο τοῦ Κρεσφόντου, ὦ θεοί,
ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου! Ὦ εἶναι βαρύ!
διότι ἐκυλίσθη εἰς τὸ αἷμα, φεῦ!
ἐκείνου, ὅστις τὸ ἐφόρ'. Εἶναι βαρύ,
διότι ἐπ' αὐτοῦ βαρύνει ἔγκλημα.
Εἶναι βαρύ, διότι νέον εἰς αὐτὸ
ἀνήρτησα φρικῶδες πάλιν ἔγκλημα,
ὄχι οἰκεῖον, ξένον καὶ ἀλλότριον.
Καὶ διὰ τί; Διότι. — Ἄ! οὐδέποτε!
Μακράν, μακρὰν τοῦ ἄγους τούτου, βασιλεῦ,
μακρὰν τοῦ φόνου τούτου. Εἰς τὸν οἶκόν μου
πάντ' ἄλλον πέμψον καὶ ἱκέτην σου,
ὦ Ζεῦ, ἀλλὰ μὴ τοῦτον, τοῦτον μόνον μή!
Ὁ κύβος ἀνερρίφθη! Οἱ Μεσσήνιοι
καὶ ἡ Μερόπη πλέον δὲν θὰ εἴπωσιν,
ὅτι ὁ Πολυφόντης εἰς τὸν οἶκόν του
τοῦ ἀτυχοῦς ξενίζει βασιλόπαιδος
τὸν δολοφόνον, ὄχι. Ὁ ἀπάνθρωπος
κακοῦργος καὶ θρασὺς τοῦ κακουργήματος
ἐδῶ θὰ δώσῃ δίκην καὶ αὐθημερόν.
Εἰς δὲ τὸ αἷμα τοῦ σκληροῦ τοῦ τέκνου της
φονέως ἡ Μερόπη τὴν φιλέκδικον
καὶ φλογεράν της δίψαν θέλει σβέσῃ. Ναί,
μὰ τοὺς θεοὺς ὀμνύω τοὺς οὐρανοῦ, τῆς γῆς
καὶ τοὺς ἐν Ἅδου. Εἶπον.

(Ἐξέρχεται τῆς σκηνῆς).

Σκηνὴ δευτέρα.

ΜΕΡΟΠΗ ΚΑΙ ΛΥΚΟΡΤΑΣ

ΜΕΡ.— Λέγε, γηραιέ.
Ἰδοὺ ἐγώ.

ΛΥΚ.— Δὲν εἶναι δορυφόρος τις
ἢ φύλαξ πέριξ.
(περιβλέπει).

ΜΕΡ.— Μόνοι εἴμεθα ἐδῶ.
Ἀφόβως νὰ λαλήσῃς, γέρον, δύνασαι.
Ποῦ ἦσο; τίνας εἶδες; Τί κατώρθωσας;
Εἰπὲ συντόμως πάντα, ἐπειδὴ καιρὸν
δὲν ἔχομεν καὶ τόπον.

ΛΥΚ.— Ἄκουσον εἰς τρεῖς
τὰ πάντα λέξεις νά σοι εἴπω, ἄνασσα.
Τὰ πάντα εἶναι ἕτοιμα κ' ἓν νεῦμά σου
οἱ συνωμόται ἀναμένουσι. Νεκρὸν
τὸν Αἴπυτον οἱ πλεῖστ' ὑπολαμβάνουσιν,
ἀλλὰ οἱ κομματάρχαι τὴν ἀλήθειαν
γνωρίζουσιν. Ἀπόψε εἰς Στενύκλαρον
ἀπανταχόθεν συνωμόται θέλουσι
συνέλθῃ ἄνδρες ἔνοπλοι τρισχίλιοι,
καὶ ὄχι μόνον ἐκ τῆς περιχώρου γῆς,
ἀλλὰ καὶ ἀλλαχόθεν. Μῖσος ἄσπονδον
κατὰ τοῦ Πολυφόντσυ πνέει σύμπασα
ἡ Μεσσηνία, ὄχι ἡ περίχωρος
τῆς Στενυκλάρου μόνον. Διὰ τοῦτο καὶ
μᾶς πέμπει ἐπικούρους εἰς Στενύκλαρον
τὸ Ρίον, ἡ Μεσσόλα, ἡ Ὑάμεια

κ' ἡ Πύλος. Οἱ ἐλεύθεροι Μεσσήνιοι
τῶν ὑπολοίπων ἐλεοῦσιν ἀδελφῶν
τὴν τύχην. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισαν
ἢ καὶ αὐτοὶ τὰ ἔσχατα νὰ πάθωσιν,
ἢ τὸν ζυγὸν τῶν Δωριέων τὸν βαρὺν
συντρίψαντες τὸν θρόνον ν' ἀναστήσωσι
τοῦ ἥρωος Κρεσφόντου, ὃν ἀνέτρεψεν
ὁ τῆς δουλείας καὶ τῆς διαιρέσεως
τῆς δωρικῆς προστάτης καὶ ὑπέρμαχος,
ὁ Πολυφόντης. Μία πάντας ἱερὰ
ἐμπνέ' ἰδέα, ἡ ἑνότης. Οἱ Μεσσήνιοι
εἷς θέλουσι νὰ εἶναι ἀδιαίρετος
παντοῦ λαός, κοινὰ τὰ πάντα ἔχοντες,
ὡς μία εἶναι ἡ κοινὴ των μήτηρ γῆ.
Τὸ σύνθημά των εἶναι: Ἓν βασίλειον,
εἷς θρόνος, μία χώρα, εἷς λαός, καὶ εἷς
διὰ τοὺς πάντας νόμος.

ΜΕΡ. Γέρον, ἄριστα.
Ναί, εἷς λαός, εἷς νόμος, ἓν βασίλειον
καὶ μία Μεσσηνία. Τοῦτο ἔλεγε,
τοῦτο ἐπόθει, τοῦτο ἐπεδίωξε
καὶ ὁ Κρεσφόντης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο καί,
Λυκόρτα, ὁ Κρεσφόντης ἔπεσε.

ΛΥΚ.— Ποτὲ
ὁ βασιλεὺς δὲν πίπτει, ὅστις ἔπεσεν
ὑπὲρ τοῦ ἔθνους ἐνεργῶν, ὦ ἄνασσα.
Εἰς τὴν καρδίαν ἵσταται τοῦ ἔθνους του
ὀρθὸς ὡς ἀνδριάς, ὃν παρερχόμενος
ὁ χρόνος παραδίδ' εἰς τοὺς μετέπειτα

λαμπρότερον αἰῶνας. Ὁ Κρεσφόντης ἂν
νεκρὸς ἐν τάφῳ κεῖται, ζῇ τὸ πνεῦμά του
γιγάντιον ἐκεῖθεν ἀνιστάμενον,
διότι γίγας εἰς κληρονομίαν του
παρέλαβε τὸ πνεῦμα τοῦτο ὁ λαός.

ΜΕΡ. — Ὑπὸ τὸ γῆρας ἔκυψε τὸ σῶμά σου,
ἀλλ' ὄχι, γέρον, κ' ἡ μεγάλη σου ψυχή.

ΛΥΚ. — Καὶ τὴν μικρὰν ψυχὴν μεγάλην, ἄνασσα,
ἡ μνήμη τρέφει τῶν μεγάλων ἡμερῶν.

ΜΕΡ. — Αἱ ἀναμνήσεις εἶναι βάκτρον γήρατος,
ὡς αἱ ἐλπίδες πτέρυξ τῆς νεότητος.

ΛΥΚ. — Ἀλλ' ἂν ἐμὲ τὸν γέροντα ὑπόπτερον
μετεωρίζει ἡ ἐλπίς, ὦ ἄνασσα,
μὴ ἄρα κλονουμένη σὺ βημάτιζε
ὡς δύσελπις πρεσβῦτις. Τὸν βαρὺν ζυγὸν
τῆς τυραννίας ἀποσείει σήμερον
ἡ Μεσσηνία, θάρρει, καὶ ὁ τύραννος,
ὁ αἱμοβόρος τοῦ Κρεσφόντου σου φονεὺς
καὶ τῆς κληρονομίας τοῦ Αἰπύτου σου
τῆς πατρικῆς ὁ ἅρπαξ δίκην ἄφευκτον
ἐκτίνει τέλος τῶν κακουργιῶν του!

ΜΕΡ. — Πῶς;

ΛΥΚ. — Ὁ Πολυφόντης σήμερον φονεύεται.

ΜΕΡ. — Λυκόρτα, εἶναι φοβερὸς ὁ λόγος σου.

ΛΥΚ. — Ἀλλ' ἀσφαλής, βασίλισσα, καὶ βέβαιος.

ΜΕΡ. — Ἀρκεῖ ἡ ἐξορία ἢ ἡ κάθειρξις.

ΛΥΚ. — Εἰς τὴν Μερόπην, ὄχι καὶ εἰς τὸν λαόν.

ΜΕΡ. — Φρονίμως δὲν ἐσκέφθησαν οἱ φίλοι μας.

ΛΥΚ. — Ἀλλὰ δικαίως.

ΜΕΡ. — Τὸ δικαίωμα ἐγώ
τῆς δίκης ἔχω καὶ ποινῆς, ἀλλ' ὄχι σείς.

ΛΥΡ. — Χθὲς ἄλλο εἶχε φρόνημα ἡ ἄνασσα.

ΜΕΡ. — Χθὲς ἐθρηνοῦμεν ὡς νεκρὸν τὸν Αἴπυτον.

ΛΥΚ. — Νεκρὸν θὰ τὸν θρηνήσῃς, μῆτερ τάλαινα,
ἃ οὕτω συμπαθῇς τὸν δολοφόνον του.

ΜΕΡ. — Εὐφήμει, γέρον.

ΛΥΚ. — Εἶπον μόνον τὸ κακόν,
ἀλλ' ἄλλος θὰ τὸ πράξῃ σιωπῶν ποτε.

ΜΕΡ. — Τὰ πεπραγμένα τιμωρεῖ ὁ δίκαιος,
Λυκόρτα, ὄχι καὶ τὰ πραχθησόμενα.

ΛΥΚ — Εἰς πεπραγμένων ἔνδειαν ἡ τιμωρὸς
τοῦ Πολυφόντου δίκη δὲν θὰ εὑρεθῇ.

ΜΕΡ. — Ὦ! ποία πάλιν αἰσθημάτων κ' ἰδεῶν
φρικώδης τρικυμία τὴν καρδίαν μου
σαλεύει καὶ ταράττει. Γερον ἄτεγκτε,
ἀμείλικτε, λιθίνην ἔχεις, σιδηρᾶν,
καρδίαν; Ὑμεναίου δᾷδες ἱεραὶ
ἀνήφθησαν ἐμπρός μας καὶ γαμήλιος
δεσμὸς στεφάνων περιέβαλεν ἐμὲ
κ' ἐκεῖνον. Εἶναι, γέρον, σύζυγος ἐμοῦ
ὁ Πολυφόντης. Ἔκπτωτος τοῦ θρόνου του,
ἀλλὰ ζῶν ἔστω. Τοῦτο ἀπεφάσισα.

ΛΥΚ. — Ὦ φρένες κοῦφαι γυναικῶν καὶ ἄστατοι!

ΜΕΡ. — Ὦ φρόνημα καὶ ῥῆμα τῶν ἀνδρῶν θρασύ!

ΛΥΚ. — Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὸ προσωπεῖον ἔπεσε
τὸ ἔντεχνον τῆς χήρας τοῦ Κρεσφόντου μου,
κ' ἐγὼ ἀναλαμβάνω τὸν ἐλεύθερον
πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ τυράννου λόγον νῦν.

Τὸ πένθος λοιπόν, ὅπερ ἐπεδείκνυτο
ἡ χήρα τοῦ Κρεσφόντου, ἦν ὑπόκρισις.
Πολιτικὴ ἀνάγκη ὄχι τὸ λοιπόν,
οὐδὲ παρακινήσεις τοῦ πατρός, οὐδὲ
φροντὶς πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ θλίβοντος
τοῦ Μεσσηνιακοῦ λαοῦ τὸν τράχηλον
ζυγοῦ ποτε, οὐδ' ἄλλο τι παρόμοιον
τὴν χεῖρα νὰ δεχθῇ σὲ παρεκίνησε
τοῦ Πολυφόντου, χεῖρα αἷμα στάζουσαν
ἀκόμη ἐκ τοῦ φόνου τοῦ συζύγου σου,
ἀλλ' ἔρως, αἰσχρὸς ἔρως καὶ ἀνόσιος.

ΜΕΡ.— Εἶναι συκοραντία. Εἰς τὸ αἷμα τοῦ
Κρεσφόντου ἄλλοι ἔβαψαν τὰς χεῖράς των,
ὁ Πολυφόντης ὄχι.

ΑΥΚ.— Τὴν ἀκούετε,
θεοί; Ὁ Πολυφόντης ὄχι! Καὶ τολμᾷ
τὸ ψεῦδός της νὰ λέγῃ τοῦτο ἔμπροσθεν
ἐμοῦ, ὅστις μὲ τούτους μου τοὺς ὀφθαλμοὺς
ὑπὸ τὴν δολοφόνον εἶδον μάχαιραν
τοῦ Πολυφόντου πίπτοντα τὸν ἄνακτα
Κρεσφόντην κ' εἰς τὸ αἷμα κυλιόμενον
αὐτοῦ ἐδῶ, εἰς ταῦτα τ' ἀποτρόπαια
ἀνάκτορα! Ὦ μάτην ἄρα ἔφαγον
τὸν ἄρτον τὸν πικρόν, μάτην ἐλεύκανα
μακρὰν τῆς γενεθλίας γῆς τὰς τρίχας μου
ἐλπίζων τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδικήσεως
τοῦ αἵματός σου ταύτην εἰς τὸ γῆράς μου
νὰ ἴδω μάτην! Ἡ ἐλπίς μου ἔπεσε
καὶ ἔπρεπε νὰ πέσῃ, ἐπειδὴ γυνὴ

τὸ μόνον τῆς ἐλπίδος ἦτο στήριγμα.
Κ' ἐγὼ μὲν ὁσονούπω, ἄναξ φίλτατε,
τὴν Μεσσηνίαν σου κατὰ τοῦ φονέως σου
κινῶν καὶ ἀποθνήσκων, ἔρχομαι πρὸς σὲ
εἰς Ἅδου κάτω. Σὺ δὲ πέμψον κάτωθεν
ἐκ τοῦ Ταρτάρου τὰς θεὰς τὰς στυγερὰς
κατὰ τοῦ ζεύγους τούτου ὅπερ μιαρῶς
τὸν οἶκόν σου ἐμόλυνε καὶ σήμερον
μολύνει ἔτι. Ἡ φρικώδης ὄψις των
ἂς θραύσῃ ἐκ τοῦ τρόμου τὴν καρδίαν των·
καὶ ἂς σαλεύσῃ πλήξασα τὰς φρένας των·
ἡ ὀφιοειδὴς τὴν νύκτα κόμη των
ὡς ἐχιδνῶν ἂς περιβάλῃ δίκτυον
τὴν μιαρὰν των κοίτην καὶ τὸ βλέφαρον
ὀρθὸν ἡ φρίκη ἂς κρατῇ καὶ ἄγρυπνον
καὶ ὕπνος μὴ τὸ κλείσῃ μηδὲ νυσταγμός.

(Ἡ Μερ. μένει ἔντρομος καὶ ἀτενὲς ἔχουσα τὸ βλέμμα πρὸ ἑαυτῆς)

Σκηνὴ τρίτη.

ΜΕΡΟΠΗ ΚΑΙ ΠΟΛΥΦΟΝΤΗΣ

ΠΟΛ.— Μερόπη! Ἡ ὀδύνη τὴν κατέβαλε
καὶ ἡ ἀπελπισία! — Ὦ μετρίασον
τὸ πένθος σου, Μερόπη μου. Μὴ ἄνθρωποι
θνητοὶ πλασθέντες τρέφωμεν ἀθάνατον
τὴν θλῖψιν καὶ τὸ πένθος. Στρέψον τ' ὄμμα σου,
Μερόπη, ὦ Μερόπη,

ΜΕΡ.— Τ' ὄνομά μου τίς
φωνεῖ;

(νῦν πρῶτον στραφεῖσα καὶ ἰδοῦσα τὸν Πολυφόντην).

Μακράν! ὀπίσω! Αἷμα στάζουσιν
αἱ μιαραί σου χεῖρες.

ΠΟΛ. — Εἶναι καθαραί
τοῦ αἵματος τοῦ τέκνου σου αἱ χεῖρές μου,
Μερόπη, εἶμ' ἀθῷος. Ὅπως σύ, κ' ἐγὼ
τὸν δολοφόνον φρίττω καὶ τὸν Αἴπυτον
θρηνῶ ἐπίσης, ὅπως σύ.

ΜΕΡ. — *(πρὸς ἑαυτήν)* Τὸν Αἴπυτον!
Τὸν Αἴπυτόν μου, ὤ! πῶς ἦτο δυνατὸν
νὰ λησμονήσω, ἔστω μόνον καὶ στιγμήν!
Ἀκόμ' ἠχοῦσιν εἰς τὰ ὦτα ἔναυλοι
τοῦ γέροντος οἱ λόγοι κ' αἱ φρικώδεις του
ἀραί! Ἀκόμη φρίττω!

ΠΟΛ. — Ἄνασσ' ἄκουσον.

ΜΕΡ. — Σ' ἀκούω, ἄναξ.

ΠΟΛ. — Πόσον σὲ ἠγάπησα.
καὶ σ' ἀγαπῶ, Μερόπη, τὸ γνωρίζεις σύ.

ΜΕΡ. — Καὶ ἂν ἐγὼ δὲν τὸ γνωρίζω, ὅλαι σου
τὸ μαρτυροῦν αἱ πράξεις. Ὄντως ἔρωτος
σοὶ πρέπουν λόγοι, Πολυφόντα, σήμερον.

ΠΟΛ. — Ὦ! μὴ τὰς λέξεις ταύτας τὰς μεστὰς χολῆς,
τὸ βλέμμ' αὐτὸ τοῦ μίσους μή, Μερόπη μου.
Τὰ πράγματα δὲν εἶναι, ὡς σοι φαίνονται.
Μὲ κατακρίνεις, μὲ καταδικάζεις νῦν,
διότι ἐξετάζεις τὰ φαινόμενα,
διότι δέν μ' ἀκούεις. Ὦ! ἂν μ' ἤκουες,
ἂν ἡ παραφορά σου δὲν ἐθόλωνε
τὴν κρίσιν τὴν ὀρθήν σου κ' εἰς τὰς φλέβας σου
τὸ αἷμ' ἂν τὸ θερμόν σου δὲν ἐκόχλαζε

τόσον εὐκόλως καὶ δὲν ἔρρεε ταχύ,
γοργόν, ὁρμητικὸν καὶ ἀκατάσχετον.
Μερόπη, ἄκουτόν με, ἀλλὰ ἥσυχος.
Δὲν εἶναι, ὄχι, μιαραὶ αἱ χεῖρές μου
οὐδ' αἷμ' ἀθῷον, ὅπως εἶπες, στάζουσιν.
Ἀθῷος ὅλως εἶμ' ἀπὸ τοῦ αἵματος
τοῦ προσφιλοῦς υἱοῦ σου μὰ τὸν ὕπατον
πατέρα τῶν θεῶν, ὅστις μ' ἐβίασε
τὸν δολοφόνον ἀκουσίως ν' ἀνεχθῶ
ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων. Πλήν, Μερόπη μου,
μὲ τοῦ κακούργου τὴν ἀπαίσιον μορφὴν
τὴν μητρικὴν καρδίαν σου πλειότερον
νὰ βασανίζω δὲν ἠνέχθην καὶ ἰδού,
εἰ καὶ ἐν μέσῳ ἀπαισίων οἰωνῶν
καὶ φοβερῶν ἐντὸς προαισθημάτων μου,
καὶ τὴν θυσίαν ὅμως ταύτην ἄσμενος
προσφέρω νῦν ἰδοὺ εἰς τὴν ἀγάπην σου.
Ἀπὸ τοῦ δολοφόνου πᾶσαν σκέπην μου
καὶ προστασίαν αἴρω. Εἰς τἀνάκτορα
ὁ μέχρι τοῦδε ξένος καὶ ἱκέτης μου
δὲν εἶναι πλέον· μόνον τοῦ Αἰπύτου σου
ὁ δολοφόνος ἔμεινε. Τὸν μιαρὸν
κακοῦργον τοῦτον εἰς τὴν ἐξουσίαν σου,
Μερόπη, παραδίδω.

ΜΕΡ. — Εἶναι ἀληθές;

ΠΟΛ. — Ὁ δολοφόνος εἶναι εἰς τὰς χεῖράς σου,
Μερόπη. Σβέσον ὅλην εἰς τὸ αἷμά του
τὴν φλόγα τῆς δικαίας ἐκδικήσεως,
ἥτις καταβιβρώσκει τὴν καρδίαν σου.

ΜΕΡ.—Ἀπὸ καρδίας, βασιλεῦ, σ' εὐγνωμονῶ.
ΠΟΛ.—Λοιπόν, φιλτάτη σύζυγε, μετρίασον
τὴν θλῖψίν σου κ' εἰς τὸ ἑξῆς ὑπόνοια
εἰς τὴν ψυχήν σου μὴ φαρμακερά ποτε
παρεισερπύσῃ πλέον.
ΜΕΡ.— Ὄχι, βασιλεῦ.
ΠΟΛ.—Πλὴν χαίρω καὶ θαυμάζω τοῦτο, ἄνασσα,
τὸ ἥσυχόν σου ἦθος καὶ τὸ ἥμερον.
ΜΕΡ.—Ὁ χρόνος θραύει τῆς ὀδύνης τὴν αἰχμήν,
ὦ ἄναξ, ἐπὶ τέλους καὶ ψυχρὸς ὁ νοῦς
καθυποτάσσει τὴν καρδίαν τὴν θερμήν.
ΠΟΛ.—Ἂν τὴν λαμπρὰν τῆς Μεσσηνίας ἄνασσαν
ἔβλεπον μόνον τέως καὶ ἀκούω νῦν.
Δὶς βασιλεύει ὅστις ὄχι τῶν λαῶν
ἀλλὰ καὶ τῶν παθῶν του εἶναι κύριος.
Ἂν εἶσαι μήτηρ, εἶσαι καὶ βασίλισσα
συγχρόνως, ὦ Μερόπη, καὶ τοῦ μιαροῦ
τὸ αἷμα δολοφόνου ἡ αἱμοβαφὴς
χεὶρ τοῦ δημίου, ὄχι τῆς Μερόπης μου
νὰ χύσῃ πρέπει.
ΜΕΡ.— Βασιλεῦ, τί ἐννοεῖς;
ΠΟΛ.—Τὸν φόνον τοῦ κακούργου δὲν ἁρμόζ' εἰς σὲ
νὰ ἐκτελέσῃς.
ΜΕΡ.— Τί ἀκούω, ὦ θεοί;
ὁ ξένος, ὁ ἱκέτης—;
ΠΟΛ.— Τοῦ Αἰπύτου σου
ὁ δολοφόνος—
ΜΕΡ.— Ναί, εἰπέ—
ΠΟΛ.— Φονεύεται.

ΜΕΡ.—Φονεύεται;
ΠΟΛ.— Μερόπη, ναί, φονεύεται.
Καὶ τὴν θυσίαν ταύτην εἰς τὸν ἔρωτα
προσφέρω τῆς συζύγου μου.
ΜΕΡ.— Σ' εὐχαριστῶ.
(καθ' ἑαυτήν).
Ἀπάνθρωπε!
ΠΟΛ.— *(γεγωνώς)* Μερόπη, ὤ! φονεύεται!
Καὶ παρευθύς, Μερόπη. Ὅρκον ὤμοσα
εἰς τοὺς θεοὺς φρικτόν. Μὴ πλέον δίσταζε.
Ὦ! πίστευσόν μοι.
ΜΕΡ.— Πολυφόντα.—
ΠΟΛ.— Παύουσιν
οἱ στεναγμοί, ναί, παύουν τῆς φιλτάτης μου
Μερόπης καὶ τὰ δάκρυα. Τοῦ τέκνου σου
ὁ δολοφόνος ἀποθνήσκει πάραυτα,
μὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ θεῶν τὸν ὕπατον
πατέρα σοὶ ὁρκίζομαι, Μερόπη μου.

Σκηνὴ τετάρτη.

(Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς καὶ Εὐρυμέδη).

ΕΥΡ.—Ὁ ξένος καὶ ἱκέτης.—
ΜΕΡ.— Λέγε,
ΕΥΡ.— ἄνασσα,
ὁ Αἰτωλὸς ὁ δολοφόνος δέσμιος
ἐκ τοῦ βωμοῦ ἀπάγεται εἰς θάνατον.
ΜΕΡ.—*(Ὁρμῶσα ἐκτός).* Νὰ μὴ ἐξέλθῃ, δορυφόροι!
Ἄνασσα,
ΠΟΛ.

ποῦ τρέχεις; Τὸν ἀπάγουσιν εἰς θάνατον,
ἔσο βεβαία, ἀσφαλής, Μερόπη μου.

ΜΕΡ.—Κακοῦργε, δολοφόνε!
(*πρὸς ἑαυτὴν*) ὦ αἰώνιοι
θεοί!
(*γεγωνυῖα*) Ζητεῖτε νὰ τὸν φυγαδεύσητε.
Ἐδῶ, ἐδῶ νὰ ἔλθῃ.—Ὤ, ποῦ εἶναι, ποῦ;
Νὰ τὸν φονεύσω θέλω μὲ τὰς χεῖράς μου
ἐγώ.

ΠΟΛ.— Μερόπη, μεῖνον.
(*πρὸς τοὺς δορυφόρους*) Τὸν κατάδικον
ὁ δήμιος νὰ φέρῃ κ' οἱ φρουροὶ ἐδῶ.
(*ἐξέρχονται οἱ δορυφόροι*),

ΜΕΡ.—(*Κατ' ἰδίαν πρὸς τὴν Εὐρ.*)
Πρὸς τὸν Λυκόρταν, Εὐρυμέδη, τάχυνον.
Ὁ Πολυφόντης μελετᾷ τὸν Αἴπυτον
νὰ θανατώσ', εἰπέ τῳ, δράμε, πτέρωτον
τοὺς πόδας σου.
(*Ἡ Εὐρυμέδη ἐξέρχεται. Ἡ Μερόπη πρὸς ἑαυτήν*).
Ὤ, κράτησον, καρδία μου.

Σκηνὴ πέμπτη.

(Οἱ τῆς προηγουμένης σκηνῆς πλὴν τῆς Εὐρυμέδης).

ΠΟΛ.—Ἂν ἀμφιβάλλῃς, εἰς τὸν τόπον δύνασαι
τῆς καταδίκης παρακολουθήσασα
τὸν θάνατον νὰ ἴδῃς τοῦ κακούργου. Πλὴν
αὐτὴ σὺ μὴ τολμήσῃς κατ' ἐκείνου τι,
Μερόπη. Δὲν ἁρμόζ' εἰς τὴν βασίλισσαν.

Σκηνὴ ἕκτη.

(Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς καὶ Αἴπυτ. δέσμιος προσαχθεὶς ὑπὸ δορυφ.)

ΠΟΛ.—Ἰδού, Μερόπη, ἦλθον.

ΜΕΡ.— Πολυφόντα μου,
σ' εὐχαριστῶ. Ἂς μένῃ ὁ κατάδικος,
ὦ βασιλεῦ, αὐτοῦ.

ΠΟΛ.—(*πρὸς τοὺς περὶ τὸν Αἴπυτον δορυφόρους*).
Ἐνταῦθα μένετε.
(*Οἱ δορυφ. μένουσι μετὰ τοῦ Αἴπ. εἰς τὰ μύχια τῆς σκηνῆς*).

ΜΕΡ.—Ἀγαπητέ μου Πολυφόντα, κάθισον
ἐδῶ ἐγγύς μου.
(*κάθηνται ἀμφότεροι εἰς ἀνάκλιντρον*).
Ἄκουσον.

ΠΟΛ.— Μερόπη μου,
ὁμίλει, σὲ ἀκούω.

ΜΕΡ.— Ἡ καρδία μου
εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν θυσίαν σου
αἰσθάνεται βαθεῖαν, ἀνεξάλειπτον.
Τοσαῦτα μέχρι τοῦδε τῆς ἀγάπης σου
δείγματα μοὶ παρέσχες, τόσας χάριτας
εἰς σὲ ὀφείλω, ὥστε νέαν παρὰ σοῦ
θυσίαν, νέαν χάριν, τὸ αἰσθάνομαι,
νὰ σὲ ζητήσω, βασιλεῦ, δὲν ἔπρεπεν.
Ἀλλ' ὅμως τόσ' ἡ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη σου
ἀείποτε ἐφάνη κ' ἐπιείκεια,
ὥστε καὶ νέαν χάριν ἐνθαρρύνομαι
νὰ σὲ ζητήσω.

ΠΟΛ.— Λέγε μόνον.

ΜΕΡ.— Ἄκουσον.
Τὸν θάνατον τοῦ ξένου ἀπεφάσισας
ἀμετατρέπτως;

ΠΟΛ.— Ὄχι τ' ἀπεφάσισα,
τὸ ὤμοσα, σοὶ εἶπον.

ΜΕΡ.— Καὶ ὁ ὅρκος σου
αὐτός—;

ΠΟΛ.— Μερόπη εἶναι ὅρκος ἄλυτος
καὶ ἱερός. Τί θέλεις; Λέγε, ἄνασσα.

ΜΕΡ.—Νὰ μοὶ χαρίσῃς τοῦ φονέως τὴν ζωήν.

ΠΟΛ.—Ἡ ἀκοή, Μερόπη, δέν μ' ἠπάτησε;

ΜΕΡ.—Ναί, χάρισόν μοι, δός μοι τὴν ζωὴν ἑνὸς
κακούργου δυστυχοῦς.

ΠΟΛ.—(*Ἐγερθεὶς ἐν βίᾳ, μετ' αὐτὸν δὲ καὶ ἡ Μερόπη*)
Ἐδῶ μυστήριον
ἀπαίσιόν τι κρύπτεται, μὰ τοὺς θεούς.

ΜΕΡ.—(*καθ' ἑαυτήν*). Τί ἔπραξα ἐγὼ ἡ ἀπερίσκεπτος;
Ἢ μήπως ἤδη—ὦ Ζεῦ ἀλεξίκακε,
τὸ τέκνον μου σὺ σκέπε ἐλεῶν ἐμέ.—
ἢ μήπως ἀνεκάλυψε τὸν Αἴπυτον;

ΠΟΛ.—Ἡ σύ, Μερόπη, ἔχασες τὰς φρένας σου!

ΜΕΡ.—Οὐδὲν ἐκ τούτων, γυναικὸς συμπάθεια.

ΠΟΛ.—Ὁ δολοφόνος ἀποθνήσκει πάραυτα,
Μερόπη, τὸ ὠρκίσθην.

ΜΕΡ.— Σὲ παρακαλῶ,—

ΠΟΛ.—Εἰς μάτην.

ΜΕΡ.— Σ' ἱκετεύω,—

ΠΟΛ.— Εἶν' ἀδύνατον.

ΜΕΡ.—Ὦ βασιλεῦ,—

ΠΟΛ.— Μὴ μάτην μόχθει, ἄνασσα.
Ἂν τὴν ἀδυναμίαν καὶ κουφόνοιαν
ὡς τώρα εἶχον νὰ συμπαραφέρωμαι
εἰς τὴν συχνὴν παλίρροιαν καὶ ἄμπωτιν,
Μερόπη, τῶν φρενῶν καὶ τῆς καρδίας σου,
ὡς σκάφος ἀκυβέρνητον, εἰς τὸ ἑξῆς
ἔσο ἑτοίμη εἰς τοῦ βασιλέως σου
νὰ ὑποκύπτῃς σιδηρᾶν τὴν θέλησιν.
Μωρὸς ὁ ἰδιώτης, ὅστις δέχεται
νὰ πηδαλιουχῆται ὑπὸ γυναικός,
ἀλλὰ παράφρων ἄντικρυς ὁ βασιλεύς.
Σοῦ χάριν πρὸ ὀλίγου ἱερόσυλος
κ' ἐπίορκος, τὰς φλόγας ἐπεκρέμασα
καὶ τὴν ὀργὴν ἐπάνω μου τὴν φοβερὰν
τοῦ τῶν θεῶν μεγίστου. Νῦν ἐπίορκος
νὰ γείνω πάλιν ἀπαιτεῖς καὶ δεύτερον.

ΜΕΡ.—Ὦ ἄναξ, ἄκουσόν με.

ΠΟΛ.— Ματαιοπονεῖς.

ΜΕΡ.—Δὲν θέλω τὴν ζωήν του. Ὦ! ἂς φονευθῇ,
ἀλλ' ὄχι τώρα, ὄχι, Πολυφόντα μου,
τὴν ἀποφράδ' αὐτὴν ἡμέραν, οὔριον.
Τὴν χάριν δός μοι τὴν μικρὰν καὶ ἄσημον,
σὲ ἱκετεύω, σ' ἱκετεύ' ἡ ἄνασσα,
ἡ φίλη σύζυγός σου, ἡ Μερόπη σου.

ΠΟΛ.— Ὁ Τηλεφόντης πάραυτα φονεύεται.
Θεώρει ἤδη τὸν κακοῦργον ὡς νεκρόν.
(*πρὸς τοὺς περὶ τὸν Αἴπυτον δορυφόρους*).
Ἐμπρός, φρουροί.

ΜΕΡ.— Θεοί!

(καθ' ἑαυτήν). Εἶναι ἀδύνατον.

Ὦ! ποία φρίκη!

(γεγωνυῖα) Πολυφόντα, πρὸς θεῶν.—

ΠΟΛ.—Εἶσαι παιδίον—ποῖον αἶσχος, ἄνασσα!—
εἶσαι παιδίον—εἶσαι θάλασσ' ἄστατος,
ἀγρία, μαινομένη. Τας ὁρμάς σου τὰς
ἀλόγους ταύτας καὶ παραφοράς,—ἰδού,
σοὶ τὸ ἐκμυστηρεύομαι καὶ μάθε το—
τὰς ἐβαρύνθην, ἐβαρύνθην σὲ αὐτήν,
σὲ ἀπεστράφην.

ΜΕΡ.— Σ' ἱκετεύω, φίλτατε,
ἀγαπητέ μου ἄναξ, Πολυφόντα μου!

ΠΟΛ.—*(πρὸς τοὺς περὶ τὸν Αἰπ. δορυφόρους)*
Τὸν ξένον, δορυφόροι, ἀπαγάγετε
εἰς θάνατον.

ΜΕΡ.—*(δραμοῦσα πρὸς τοὺς δορυφ.).*
Σταθῆτε.

ΠΟΛ.—*(πρὸς αὐτούς).* Μὲ ἠκούσατε;

ΜΕΡ.—*(ὁμοίως).* Σταθῆτε. Δορυφόροι, μὲ τὴν κεφαλὴν
ἑκάστην τρίχα τούτου θὰ πληρώσετε.

ΠΟΛ.—*(ὁμοίως).* Ἐξέλθετε.

(ὁ Πολ. ὁρμᾷ κατὰ τῶν δορυφόρων)

ΜΕΡ.—*(ὁρμήσασα ἵσταται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν δορυφ.)*
καὶ λέγει πρὸς τὸν Πολυφόντην)

Μή!

(πρὸς τοὺς δορυφ.) ἱκετεύω σας φρουροί,
αὐτὸς εἶναι σκληρός, εἶναι ἀπάνθρωπος,
αὐτὸς εἶναι θηρίον, αὐτὸς ἔπιε

τὸ αἷμα τοῦ Κρεσφόντου καὶ τῶν τέκνων μου,
καὶ διὰ τοῦτο διψᾷ αἷμα, ἀλλὰ σεῖς,
σεῖς ἔχετε καρδίαν, λυπηθῆτέ με.

ΠΟΛ.—*(Σύρει ξίφος, ὅπερ προσπαθεῖ νὰ ἀφαιρέσῃ ἐκ τῆς χειρός του ἡ Μερόπη. Οὗτος κινεῖται κατὰ τῶν δορυφ. ἀλλ' ἡ Μερόπη κρατοῦσα αὐτὸν καὶ τὸ ξίφος μὲ τὰς χεῖρας σύρεται ὑπ' αὐτοῦ γονυκλινὴς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.).*

Οἱ ἀπειθοῦντες εἰς τοῦ βασιλέως των
τὸν λόγον, θὰ ἐκπλύνουν μὲ τὸ αἷμά των
τὸ ἔγκλημά των.

(Οἱ δορυφόροι ἀπάγουσι τὸν Αἰπυτον διὰ τῆς θύρας τῶν ἀριστερῶν παρασκηνίων. Πρός τινας δορυφόρους φρουροὺς τῆς θύρας).

Σεῖς ἐνταῦθα μείνατε
φρουροὶ τῆς θύρας.
(πρὸς τὴν Μερόπην). Ἄφες

(Ἡ Μερόπη κρατεῖ σφιγκτὰ τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους τοῦ Πολυφόντου, ὅστις ἀπελπίσας τὸ παραιτεῖ).

Τώρα λάβε το.
Σοὶ εἶναι πλέον ἄχρηστον.

(Ὁ Πολυφόντης ἐξέρχεται διὰ τῆς μεσαίας θύρας, ἡ δὲ Μερόπη ὁρμᾷ νὰ ἐξέλθῃ διὰ τῆς θύρας τῶν ἀριστερῶν παρασκηνίων ἀλλ' ἐμποδίζουσιν αὐτὴν οἱ φρουροί. Ἵσταται ἐπὶ μικροῦ ἄπελπις. Ἔπειτα ὁρμᾷ ἐκτὸς τῆς σκηνῆς. Μετ' ὀλίγον ἀκούεται ἔξωθεν τῆς σκηνῆς ἡ φωνὴ τοῦ Πολυφόντου).

Μερόπη, μή.

Ἄ, τίγρις αἱμοβόρε, μὲ ἐφόνευσας!

Σκηνὴ ἑβδόμη.

(Ἀκούεται κρότος ἐκτὸς τῶν ἀριστερῶν παρασκηνίων. Οἱ δορυφόροι ἐξέρχονται πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, μεθ' ὃ ἀκούεται κλαγγὴ ὅπλων. Μετ' ὀλίγον εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνὴν ὁ Αἴπυτος ξιφήρης καὶ ὁ Λυκόρτας ἄγοντες συνωμότας Μεσσηνίους ξιφήρεις).

ΑΙΠΥΤΟΣ, ΛΥΚΟΡΤΑΣ ΚΑΙ ΜΕΣΣΗΝΙΟΙ.

ΑΙΠ.—Καὶ πάλιν τὴν ζωήν μου, πάτερ μου, εἰς σὲ ὀφείλω.

ΛΥΚ.— Παῦσον τὰς εὐχαριστήσεις σου, πρὶν ἢ τὸ ἔργον συντελέσωμεν.

ΑΙΠ.—Ἡ μήτηρ μου ποῦ εἶναι; ποῦ ὁ τύραννος; Ἐμπρός, ὦ πάτερ.

(Κινοῦνται ὡς μέλλοντες ν' ἀναβῶσιν εἰς τὰ δεξιὰ παρασκήνια. Ἐμβαίνει διὰ τῆς μεσαίας πύλης ἔντρομος ἡ Εὐρυμέδη. Οἱ περὶ τὸν Λυκ. καὶ Αἴπ. ἰδόντες αὐτὴν ἐπέχουσι.)

Σκηνὴ ὀγδόη.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς καὶ ΕΥΡΥΜΕΔΗ.

ΛΥΚ.— Εὐρυμέδη.—

ΕΥΡ.— Αἴπυτε, Λυκόρτα, φρίκη, φρίκη! Εἰς τὸ αἷμά του ὁ Πολυφόντης κεῖται!

ΑΙΠ.— Τί;

ΛΥΚ.— Αὐτόχειρ, πῶς.

ΑΙΠ.—Ὤ, λέγε.

ΕΥΡ.— Ἡ Μερόπη τὸν ἐφόνευσε!

(Εἰσέρχεται διὰ τῆς μεσαίας πύλης ἡ Μερόπη κρατοῦσα γυμνὸν καὶ αἱματοβαφὲς τὸ ξίφος τοῦ Πολυφόντου).

Σκηνὴ ἐνάτη.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς καὶ ΜΕΡΟΠΗ.

ΜΕΡ.— Ποῦ εἶναι ὁ υἱός μου; Αἴπυτ,' Αἴπυτε!

ΑΙΠ.—Ὦ μῆτέρ μου φιλτάτη!

ΜΕΡ.— Μὴ ἐκεῖνος—; Ὦ! *(Στρέφεται ἔντρομος πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν εἰσῆλθε).*

ΛΥΚ.— Τὴν σεβασμίαν τέλος τοῦ Κρεσφόντου μου ἀναγνωρίζω χήραν καὶ βασίλισσαν.

ΜΕΡ.— *(πρὸς τὸν Αἴπυτον).* Ποῦ εἶναι ὁ υἱός μου;

ΑΙΠ.— Μῆτέρ μου.

ΜΕΡ.— Εἰπέ, Λυκόρτα, τὸν Κρεσφόντην δὲν ἐφόνευσεν αὐτός;

ΛΥΚ.— Ἄνασσα, ναί!

ΜΕΡ.— Εἰπέ, τὰ τέκνα μου καὶ τὸν υἱόν του.— Ὦ αἰώνιοι θεοί! ποῦ εἶναι οἱ δορυφόροι καὶ ὁ Αἴπυτος; Ἔλθετε!

(προσπαθεῖ νὰ σπεύσῃ πρὸς τὰ ἀριστερὰ παρασκήνια ἀλλὰ δὲν δύναται).

Ὦ δὲν δύναμαι νὰ κινηθῶ. Εἶναι νεκρὰ τὰ μέλη μου κ' οἱ πόδες μου βαρύνουσιν ὡς μόλυβδος—Ὦ! δράμετε—ἐδῶ—ἐκεῖ—Λυκόρτα!—Ὦ! τὸ τέκνον μου ποῦ εἶναι;

ΕΥΡ.— Ὁ Λυκόρτας κ' οἱ Μεσσήνιοι ἐκ τῶν χειρῶν τῶν δορυφόρων ἔσωσαν

τὸν Αἴπυτον καὶ εἶν' ἐδῶ. Ἰδοὺ αὐτός,
Μερόπη

ΑΙΠ. — Μῆτέρ μου!

(ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῆς ἀναγνωρισάσης τοῦ Αἴπυτον ἐκπίπτει τὸ ξίφος).

ΜΕΡ. — Υἱέ μου, τέκνον μου.

(Ὁ Αἴπυτος καὶ ἡ Μερόπη ῥίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας ἀλλήλων).

ΠΡΑΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ.

Σκηνὴ πρώτη.

ΕΥΡ. — Κανεὶς δὲν εἶναί που, κανεὶς δὲν ἔρχεται.
Ὁ τρόμος μόνον τώρα τῶν Ἡρακλειδῶν
τὰ ἔρημα κατῴκησεν ἀνάκτορα
κ' εἰς τοὺς εὐρεῖς θαλάμους σύρει θῦμά του
ἀγωνιῶν κ' ἡμιθανὲς τὴν δυστυχῆ
Μερόπην. Ἀνοιχθῆτε σεῖς καὶ ῥεύσατε
πηγαὶ δακρύων, ἂν ἀρκοῦν τὰ δάκρυα
εἰς τῆς πατρίδος καὶ τῆς βασιλίσσης μου
τὴν δυστυχίαν. Ὤ! εἰς ποίαν συμφορὰν
τὴν Μεσσηνίαν ἄβυσσον ἐκρήμνισεν
ἡ χεὶρ τῆς βασιλίσσης, ἣν παράφορος
κατὰ τοῦ Πολυφόντου μητρικὴ στοργὴ
ἐξώπλισε. Φρικώδης ἔξω σήμερον
τὴν νύκτα ὅλην πόλεμος ἐμφύλιος
λυμαίνεται τὴν πόλιν. Οἱ Μεσσήνιοι
τὸν φόνον τοῦ τυράννου ἅμ' ἀκούσαντες,
πολῖται συνωμόται καὶ περίοικοι

τὴν ἀγορὰν κατέλαβον κραυγάζοντες,
τὴν Μεσσηνίαν κράτος ἓν ἐκήρυξαν
ἀπὸ τῆς Νέδας μέχρι τοῦ Ἀκρίτα καὶ
παμβασιλέα ταύτης ἀνηγόρευσαν
τὸν Αἴπυτον. Ἐν τούτοις ἦλθε πρὸς αὐτοὺς
ὁ νέος βασιλεὺς καὶ διὰ κήρυκος
τῶν Δωρικῶν γερόντων τὴν ὑποταγὴν
ἐζήτησεν. Ἀλλὰ ν' ἀναγνωρίσωσι
τὸν νέον βασιλέα ὅλ' οἱ Δωριεῖς
ἠρνήθησαν, ἐν ὅσῳ ἡ Μερόπη ζῇ.
Ὁμολογοῦσιν, ὅτι εἶν' ὁ Αἴπυτος
ὁ μόνος Ἡρακλείδης· διὰ τοῦτο καὶ
μετὰ τοῦ Πολυφόντου ἤδη πρὸ μηνὸς
ὡς κληρονόμον καὶ διάδοχον αὐτὸν
διώρισαν τοῦ θρόνου. Τοῦτον ἤθελον
ἀνακηρύξῃ βασιλέα καὶ αὐτοὶ
τῆς Μεσσηνίας· ἀλλὰ ὅρκον ὤμοσαν
τοῦ Πολυφόντου ὡς τὸν φόνον ἤκουσαν,
κοινὸν οἱ Δωριεῖς νὰ ἐκδικήσωσι
τὸν ἄδικόν του φόνον, τὸν φονέα του,
ὅστις ἤθελεν εἶναι, θανατώνοντες.
Ὁ Αἴπυτος ἀκούσας τὴν ἀπόκρισιν
τῶν Δωριέων τούτων ἠγανάκτησε
καὶ μανιώδης κατ' αὐτῶν ἐπέδραμεν.
Ὁ Ἄρης ἀμφοτέρων τότε τῶν λαῶν
τὸ μῖσος ἔτι μᾶλλον ἐξηρέθισεν.
Εἰς ἀλληλοκτονίας ἡ Στενύκλαρος
σκηνὴν φρικώδη μετεβλήθη ἔκτοτε
κ' ἡ γῆ τῆς Μεσσηνίας μήτηρ τῶν κοινὴ

μὲ τὸ ἀδελφικόν των αἷμα βρέχεται!
Ἡ δυστυχὴς Μερόπη ἀγνοοῦσ' αὐτὰ
ἀκόμη, μόλις τὴν ὑπὸ τοῦ ἄνακτος
καὶ τῶν γερόντων Δωριέων ἔμαθεν
υἱοθεσίαν τοῦ Αἰπύτου καὶ πικρᾶς
μεταμελείας ἔρμαιον τὴν φοβερὰν
μιαιφονίαν ἐνθυμεῖται φρίττουσα.
Ὦ! πότε, ὦ θεοί, πότε θὰ εὕρωμεν
ἀπαλλαγὴν καὶ τέλος τούτων τῶν δεινῶν;

Σκηνὴ δευτέρα.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ ΚΑΙ ΑΥΚΟΡΤΑΣ

ΑΥΚ. —Ποῦ εἶναι, Εὐρυμέδη, ποῦ ὁ Αἴπυτος;
ΕΥΡ. —Πλησίον τῆς Μερόπης, ἥτις ἄγρυπνος
καὶ ἔντρομος τὴν νύκτ' αὐτὴν διήνυσε.
ΑΥΚ. —Καιρὸς διὰ θωπείας ὄντως μητρικάς,
ἐν ᾧ ἡ Μεσσηνία καταστρέφεται.
ΕΥΡ. —Λυκόρτα, ποῦ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς,
ποῦ ἔφθασεν, εἰπέ μοι. Οἱ Μεσσήνιοι
ἀνθίστανται ἀκόμη; ἀπεκρούσθησαν
οἱ Δωριεῖς;
ΑΥΚ. — Τὴν τύχην κλαῦσον, γηραιά,
τῆς δυστυχοῦς πατρίδος! Οἱ Μεσσήνιοι
ἐν ὅσῳ εἰς τὸ μέσον των ὁ Αἴπυτος
ὑπῆρχεν ὁδηγῶν αὐτούς, ἐμάχοντο
ἀνδρείως, ἀλλ' ἀφ' οὗ εἰς τὰ ἀνάκτορα
ὑπέστρεψεν ἐνταῦθα ὑπὸ σοῦ κληθείς,
διότι τὸν ἐζήτει ἡ βασίλισσα,

νὰ ὑποστῶσι μέχρι τέλους τὴν ὁρμὴν
τῶν Δωριέων πάντες δὲν κατώρθωσαν,
καὶ εἰς φυγὴν τραπέντες ἐγκατέλιπον
τὴν ἀγορὰν οἱ πλεῖστοι καὶ τὰς ἁγυιὰς
τῆς πόλεως· ὀλίγοι δὲ ἀνθίστανται
Μεσσήνιοι ἀκόμη, οἱ ἐκ τῶν χωρῶν
τῶν πέριξ συνωμόται. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ
φοβοῦμαι μέχρι τέλους μὴ διαλυθοῦν,
ἐὰν δὲν σπεύσῃ πρὸς αὐτοὺς ὁ Αἴπυτος.
Ἀλλὰ ποῦ εἶναι; λέγε.
ΕΥΡ. — Εἰς τὸν θάλαμον
τῆς βασιλίσσης—Ἀλλ' ἐνταῦθα μεῖνον σύ,
Λυκόρτα, μὴ ὑπάγῃς, μὴ φανῇς ἐκεῖ.
Τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμοὺς τῆς πόλεως
ἀκόμη δὲν γνωρίζει ἡ βασίλισσα,
οὐδ' ὅτι εἰς μάχην ἔνοπλος ὁ Αἴπυτος
λαθὼν αὐτὴν ἐξῆλθε κατὰ τῶν ἐχθρῶν,
οὐδ' ὅτ' οἱ Δωριεῖς ν' ἀναγνωρίσωσι
τὸν Αἴπυτον ἀρνοῦνται βασιλέα των,
ἂν ἡ Μερόπη πρότερον δὲν φονευθῇ.
ΑΥΚ. —Πλὴν τότε ἂς τὰ μάθῃ, γύναι, τὸ λοιπόν.
Ὁ Αἴπυτος δὲν ἦλθεν εἰς Στενύκλαρον,
διὰ νὰ κλώσῃ ἔρια, μὰ τοὺς θεούς,
καὶ νὰ ὑφάνῃ. Ἦλθε σπουδαιότερα
νὰ ἐκπληρώσῃ ἔργα καὶ καθήκοντα.
Εἰπέ, ποῦ εἶναι; Εἰς δεινὴν τὰ πράγματα
ἀκμὴν προῆλθον. Τοῦ Κρεσφόντου σήμερον
ὁ θρόνος τρέμει, εἰς τὸ χεῖλος τοῦ κρημνοῦ
ἡ Μεσσηνία ἵσταται, καὶ τὴν στιγμήν,

καθ' ἣν μ' ἀκούεις ταύτην, κινδυνεύει, φεῦ!
ὄχ' ἡ Μερόπη, κινδυνεύει ἡ πατρίς.
Ὁ Αἴπυτος ποῦ εἶναι;

ΕΥΡ.— Μεῖνον· ἔρχεται.
Ἰδοὺ ἐκείνη μόνη. Πρὸς τὸν Αἴπυτον
ὑπάγεις μόνος ἔπειτα. Ἐλθὲ ἐδῶ.

(Ὑποχωροῦσιν εἰς τὰ μύχια τῆς σκηνῆς. Ἀφ' οὗ ἡ Μερόπη ἔρχεται εἰς τὴν σκηνήν, ὁ Λυκόρτας ἀπέρχεται ἐκτὸς τῶν παρασκηνίων, ὅθεν ἦλθεν αὖτη).

Σκηνὴ τρίτη.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ ΚΑΙ ΜΕΡΟΠΗ.

ΜΕΡ.— Ἐκ τοῦ ἐγγὺς λειμῶνος σπεῦσον, γηραιά,
καὶ ἄνθη ραντισμένα μὲ τὴν πρωϊνὴν
ἀκόμη δρόσον δρέψασα προσκόμισον.

ΕΥΡ.— Νὰ σ' ἐρωτήσω, ἄνασσα, ἐπίτρεψον,
τί θέλεις τ' ἄνθη σήμερον;

ΜΕΡ.— Ἀκήδευτος
καὶ ἄταφος ἀκόμη κεῖται κατὰ γῆς
ὁ Πολυφόντης, γύναι. Νὰ κηδεύσωμεν
καιρὸς τὸν βασιλέα.

ΕΥΡ.— Κρύπτει, ἄνασσα,
τὴν κόνιν ἤδη πρὸ πολλοῦ τοῦ ἄνακτος
ὁ τάφος.

ΜΕΡ.— Πῶς;

ΕΥΡ.— Ἡμεῖς τὸν ἐκηδεύσαμεν.

ΜΕΡ.— Σεῖς; Ὤ! Ἰδοὺ εἷς βασιλεὺς θαπτόμενος,
χωρὶς νὰ τὸ ἀκούσῃ ὁ λαὸς αὐτοῦ,

καὶ εἷς ἀνὴρ εὐδαίμων κηδευόμενος,
χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ ἡ γυνὴ αὐτοῦ!
Καὶ ὅμως εἶχεν ἤδη λόγους ἡ γυνὴ
τοῦ Πολυφόντου νὰ γνωρίζῃ, ὅτι ὁ
ἀνὴρ αὐτῆς κηδεύεται. Καὶ τίς αὐτοῦ
τὸ σῶμα ἐκ τῶν λύθρων καὶ τοῦ αἵματος
ἀπέπλυνε καθάρας; Σεῖς. Ἐντάφια
λευκὰ καὶ καινουργῆ τίς τὸν ἐνέδυσε;
Σεῖς. Μ' ἄνθη καὶ στεφάνους τίς τὸν ἔρρανε;
Σεῖς. Ἀλλὰ τίς ἐθρήνει, τίς ὠδύρετο
παρὰ τὴν νεκρικὴν του κλίνην; Ὤ! κανείς.
Τίς εἶχεν ὄχι τὴν ἐσθῆτα καὶ μορφήν,
ἀλλ' ἔνδον τὴν καρδίαν του πενθοῦσαν, τίς;
Κανείς. Μ' ἓν δάκρυ μόνον τίς ἐρράντισε
νεκρὸν τὸν βασιλέα τῆς Μεσσήνης; Ὤ!
κανείς, κανείς! Δὲν εἶχεν ὁ ταλαίπωρος
θνητὸς αὐτὸς κανένα, ὅστις δι' αὐτὸν
ἓν μόνον δάκρυ θαλερὸν νὰ χύσῃ, ἕν.
Μίαν γυναῖκα εἶχεν, ἣν ἠγάπησε
καὶ ὑπὲρ ἧς τὰ πάντα ἐθυσίασεν,
ἀλλ' ἡ γυνή του αὕτη— Ὤ! τὰ στέρνα σου
πιέζει τόσον ἐπωδύνως, μῆτερ γῆ,
ὁ Ἄτλας ὁ βαρὺς καὶ ὑπερύψηλος,
ὅσον πιέζει τὴν ψυχήν μου τὸ βαρὺ
τῆς θλίψεώς μου καὶ τοῦ πένθους αἴσθημα.
Ἀλλ' ὄχι, Εὐρυμέδη, μ' ἀπατᾶτε σεῖς.
Ὁ βασιλεὺς ἀκόμη κεῖται ἄταφος
ἐδῶ ἀπ' ἔξω, ὅπου τὸν ἐφόνευσα,
καὶ ἡ σκιά του δι' αὐτὸ ἀπόρθμευτος

πλανᾶτ' ἐδῶ ἀκόμη εἰς τἀνάκτορα,
παντοῦ διώκουσά με, ὅπου εὑρεθῶ.

ΕΥΡ.— Ἀγαπητὴ Μερόπη, δέν σε ἀπατῶ
καὶ πίστευσον με.

ΜΕΡ.— Τρέμω! Μόναι εἴμεθα
Ἐδῶ;

ΕΥΡ.— Ναί, μόναι.

ΜΕΡ.— Κάλεσον τὸν Αἴπυτον.

(Ἡ Εὐρυμέδη πορεύεται πρὸς τὴν θύραν).

Ἄ! φύγε ἀπ' ἐκεῖ. Θεοὶ αἰώνιοι!
Ὁ βασιλεύς!

(Ἡ Εὐρ. τρέχει πρὸς τὴν Μερόπην, ἣν ὑποστηρίζει).

ΕΥΡ.— Ποῦ τίς;

ΜΕΡ.— Ἐκεῖ ὁ βασιλεύς,
ὁ Πολυφόντης! Ἴδε πῶς προσήλωσε
τὸ ἄγριόν του βλέμμα κατεπάνω μου!
Ὤ! θ' ἀποθάνω, Εὐρυμέδη.

ΕΥΡ.— Τίποτε,
βασίλισσα, δὲν εἶναι.

ΜΕΡ.— Δὲν τὸν βλέπεις; ὤ!
ἐκεῖ, ἐκεῖ.

ΕΥΡ.— Δὲν βλέπω· πλάσμ' ἀπατηλὸν
τῆς πυρεσσούσης εἶναι φαντασίας σου,
Μερόπη.

ΜΕΡ.— Τὸν υἱόν μου κάλεσον.

(ἀκούεται σάλπιγξ).

ΕΥΡ.— Ἰδού,
αὐτὸς ἐγγίζει.

ΜΕΡ.— Ἀναπνέω, ἔφυγε.

Σκηνὴ τετάρτη.

ΕΥΡΥΜΕΔΗ, ΜΕΡΟΠΗ, ΑΙΠΥΤΟΣ ΚΑΙ ΛΥΚΟΡΤΑΣ

ΑΙΠ.— Φιλτάτη μῆτερ!

ΜΕΡ.— Αἴπυτέ μου, κάθισον.
ἐδῶ ἐγγύς μου. Τόσην ὥραν ἔλειπες,
ἐν ᾧ ἡ δυστυχής σου μήτηρ, τέκνον μου,
τοῦ Πολυφόντου ἠγωνία βλέπουσα
τὸ φάσμα τὸ φρικῶδες.

ΑΙΠ.— Ἀναθάρρησον,
ὦ μῆτερ, βλέπουσά με καὶ ἀπόβαλε
ἀπὸ τῆς κεφαλῆς σου τὴν ἀνάμνησιν
τοῦ Πολυφόντου, ἥτις μόνη τὴν σκιὰν
γεννᾷ ἐμπρός σου ταύτην.

(Ἀκούεται μακρόθεν σάλπισμα).

ΜΕΡ.— Ἡ καρδία μου
ἀναθαρρεῖ ἐγγύς σου, φίλτατε υἱέ.
Ἐδῶ ἐγγύς μου κάθισον.

ΑΙΠ.— Δὲν δύναμαι,
φιλτάτη μῆτερ.

ΜΕΡ.— Διὰ τί;

ΑΙΠ.— Δὲν δύναμαι.
Ἀνάγκη νὰ ἐξέλθω.

ΜΕΡ.— Ἀλλὰ τί, θεοί,
ἐδῶ τί βλέπω; Πανοπλίαν, Αἴπυτε,
φορεῖς; καὶ σύ, Λυκόρτα. Ποῦ ὑπάγετε;
Σαλπίγγων ἦχον πρὸ ὀλίγου ἤκουσα.

Εἰπέτε τί συνέβη; ποῦ ὑπάγετε;
Γιέ μου, λέγε.

ΑΙΠ. — Μὴ ἐρώτα, μῆτέρ μου.

ΜΕΡ. — Εἰπέ μοι σύ, Λυκόρτα. Γέρον, σιωπᾷς;
Κ' οἱ δύο σιωπᾶτε;

ΑΙΠ. — (*Ὡς θέλων νὰ ἐξέλθῃ*). Χαῖρε, μῆτέρ μου.

ΜΕΡ. — Γιέ μου, εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας μου
ἂν ἔβλεπες, ποτὲ τὸ χαῖρε τοῦτό σου
δὲν ἤθελες προφέρῃ. Ὅταν πληρωθῇ
τῶν συμφορῶν ἡ κύλιξ, μί' ἀρκεῖ σταγὼν
διὰ νὰ ἐκχειλίσῃ. Ὦ! δὲν ἐννοεῖς,
ὅτι νὰ σὲ ἀφήσῃ εἶν' ἀδύνατον
ἡ μήτηρ νὰ ἐξέλθῃς οὕτως ἔνοπλος,
ἐν ᾧ τὰ πάντα ἀγνοεῖ. Εἰπέτε μοι,
ποῦ ἔνοπλοι ἐξέρχεσθε καὶ διὰ τί;
Ὅπως ὁ λόγος οὕτω καὶ ἡ σιωπὴ
ῥομφαία εἶναι δίστομος ἐνίοτε,
ζωὴν ἀλλὰ καὶ θάνατον πηγάζουσα.
(*Ἀκούεται σάλπιγξ*).
Καὶ πάλιν ἠχεῖ σάλπιγξ.

ΛΥΚ. — Αἴπυτ' Αἴπυτε. —

ΜΕΡ. — Πολέμου εἶναι, τὸ γνωρίζω, σάλπισμα
κ' εἰς πόλεμον, τὸ βλέπω, σεῖς ἐξέρχεσθε.
Πλὴν σὺ δὲν θὰ ἐξέλθῃς, ὄχι, τέκνον μου.

ΛΥΚ. — Βασίλισσα!

ΜΕΡ. — Λυκόρτα, εἶν' ἀδύνατον.
Θὰ τὸν φονεύσουν, εἶναι νέος ἄπειρος
καὶ τὴν ὁρμήν του ἔτι τὴν νεανικὴν
ὁ χρόνος καὶ ἡ πεῖρα δὲν ἐκόλασαν.

ΑΙΠ. — Ὦ μῆτέρ μου!

ΛΥΚ. — Ὡραῖα εἰς τὸν Αἴπυτον
τὸν Ἡρακλείδην δίδει ἡ βασίλισσα
μαθήματα.

ΜΕΡ. — Λυκόρτα, ὤ! δὲν σκέπτεσαι
τὸν θρόνον τῆς Μεσσήνης, τὴν πατρίδα σου;
Μονος ὑπάρχει Ἡρακλείδης σήμερον
ὁ Αἴπυτος, Λυκόρτα. Εἰς τὴν ἀγορὰν
οἱ βασιλεῖς δὲν καταβαίνουν, κλείονται
εἰς ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορ' ἀσφαλῆ,
ὡς ὁ Κρεσφόντης, ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ
ἐποίουν Ἡρακλεῖδαι κινδυνεύοντες.
Ὁ ἰδιώτης εἶναι ῥᾳδινδυνος,
διότι ἡ ζωή του εἶναι κτῆμά του,
ἀλλὰ τοῦ βασιλέως κτῆμα ἴδιον
δὲν εἶναι ἡ ζωή, ἀλλὰ τοῦ ἔθνους του.

ΛΥΚ. — Ἐμὲ τὸν ἰδιώτην ἀλλ' ἀπαίδευτος
διδάσκει φρὴν κ' ἐδίδαξε τὸν Αἴπυτον.
Οὐτιδανὸς τὸ γένος καὶ τὸ φρόνημα
καὶ ἂν θεοὶ ἀκόμη τὸν ἐγέννησαν,
ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος εἶναι, ἄνασσα,
εἰς τοὺς κινδύνους, ὅστις τῆς πατρίδος του
δὲν κινδυνεύει πρῶτος.

ΑΙΠ. — (*Ὡς μέλλων νὰ ἐξέλθῃ*) Χαῖρε, μῆτερ μου.
Ἐλθέ, Λυκόρτα.

ΜΕΡ. — Αἴπυτέ μου, τέκνον μου.
—Παιδίον, ποῦ ἀφίνεις τὴν μητέρα σου;

ΛΥΚ. — Ἡ πόλις ἔξω σείεται, βασίλισσα,
τὴν ὥραν ταύτην, ὁ λαὸς φονεύεται,

καὶ ἡ πατρὶς εἰς τῆς ἀβύσσου ἵσταται
τὸ χεῖλος.

ΜΕΡ. — Τί ἀκούω; Γέρον, τέκνον μου,
σᾶς ἱκετεύω, πρὸς θεῶν, λαλήσατε.
Τίς τοῦ πολέμου ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἀρχὴ
τοῦ ἐμφυλίου τούτου;

ΛΥΚ. — Ἡ Στενύκλαρος
εἰς δύο χωρισμένη εἶναι ἐχθρικὰ
στρατόπεδα, Μερόπη, εἰς τοὺς Δωριεῖς
καὶ εἰς τοὺς Μεσσηνίους, ὅσοι ἔλαβον
τὰ ὅπλα, ἢ ἐντεῦθεν ἐκ τοῦ ἄστεως
ἢ συνωμόται ἐκ τῶν Μεσσηνιακῶν
χωρῶν ἐνταῦθα φθάσαντες καὶ πόλεων.
Τὴν νύκτα οὗτοι σύμπαντες κατέλαβον
τὴν ἀγορὰν μεθ' ὅπλων οἱ Μεσσήνιοι,
τὴν Μεσσηνίαν ὅλην ἀνεκήρυξαν
ἓν κράτος ἐνιαῖον καὶ ἰσόνομον
ἀπὸ τῆς Νέδας μέχρι τοῦ Ἀκρίτα, καὶ
τῆς Μεσσηνίας βασιλέα ἅπαντας
τὸν Αἴπυτον συμφώνως ἀνηγόρευσαν.
Ἀλλ' οἱ Δωριεῖς ν' ἀναγνωρίσωσι
τὸν νέον βασιλέα δὲν ἠθέλησαν
πρὶν ἢ τοῦ Πολυφόντου ἐκδικήσωσι
τὸν φόνον. Τοῦ Κρεσφόντου εἶπαν τὸν υἱὸν
ὡς Ἡρακλείδην καὶ ἐκεῖνοι στέργουσι
νὰ συναναγορεύσουν βασιλέα των,
πλὴν τὴν Μερόπην, ὡς φονεύσασαν αὐτὸν
τὸν Πολυφόντην, ὅρκον ὤμοσαν φρικτὸν
νὰ θανατώσουν· δι' αὐτὸ ἐν ὅσῳ ζῇ

ἡ μήτηρ τοῦ Αἰπύτου, εἶν' ἀδύνατον
τῆς Μεσσηνίας βασιλέα τὸν υἱὸν
αὐτῆς ἐκεῖνον νὰ ἀναγνωρίσωσι.

ΑΙΠ. — Ναί, καὶ ἐν ὅσῳ, γέρον, ζῇ ὁ Αἴπυτος,
οἱ δολοφόνοι τοῦ Κρεσφόντου κ' οἱ φονεῖς
τῶν τέκνων τῆς Μερόπης μὴ ἐλπίσωσιν
ἐκ τοῦ Αἰπύτου χάριν ἢ διαλλαγήν.

ΛΥΚ. — Τῶν Δωριέων ταύτην τὴν παράλογον
ἀπαίτησιν ὁ Αἴπυτος ἀπέκρουσεν
ὀργίλος, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ οἱ Μεσσήνιοι.
Οἱ Δωριεῖς ἐπῆλθον τότε ἔνοπλοι
κατὰ τῶν Μεσσηνίων κ' ἡ Στενύκλαρος
τὴν νύκτα ὅλην μέχρι ταύτης τῆς στιγμῆς
φρικώδης εἶναι ἐμφυλίου σπαραγμοῦ
σκηνή! Γινώσκεις πάντα νῦν, βασίλισσα.

ΑΙΠ. — Ἐλθέ, Λυκόρτα. Σπεύσωμεν. — Ὦ μῆτέρ μου,
φιλτάτη μῆτερ, χαῖρε.

ΜΕΡ. — (*Ἀλλόφρων καὶ καθ' ἑαυτήν*). Ναί, πατρίς μου, ναί.
Υἱέ μου! Καὶ σεῖς κάτω, ἔρχομαι πρὸς σᾶς.
Τὸ θῦμα θέλει θῦμα, ἐξιλέωσιν!
(*γεγωνυῖα πρὸς τὸν Αἴπυτον*).
Υἱέ μου, χαῖρε.
(*ὁ Αἴπυτος κινεῖται ὡς θέλων νὰ ἐξέλθῃ*).
Ὦ θεοὶ αἰώνιοι,
τοιουτοτρόπως μὲ ἀποχωρίζεσαι
διὰ παντός, υἱέ μου;

ΑΙΠ. — Ὄχι, μῆτέρ μου,
θά σ' ἴδω.

ΜΕΡ. — Τίς οἶδε; Δὲν ἐξέρχεσαι

εἰς πόλεμον, υἱέ μου;

ΑΙΠ. — Πάλιν μῆτέρ μου,
θά σ' ἴδω.

ΜΕΡ. — Πάλιν θὰ μὲ ἴδῃς;— Ἴσως—ναί,
υἱέ μου.
(*πρὸς ἑαυτήν*). Ὦ! φρικώδης, φοβερὰ στιγμή!
(*γεγωνυῖα πρὸς τὸν Αἴπυτον*)
Ὑποθες, ὅτι ἀποχωριζόμεθα
διὰ παντὸς καὶ αἰωνίως, Αἴπυτε.
Ὑποθες, ὅτι ἡ βαρύσταθμος αὐτὴ
στιγμὴ ἐγκλείει τὴν αἰωνιότητα
τοῦ τάφου, ὅτι δὲν θά σ' ἴδῃ ἡ μήτηρ σου
οὐδὲ θὰ ἴδῃς πλέον τὴν μητέρα σου.
Τίς οἶδεν;
(*καθ' ἑαυτήν*). Ὄχι, ὄχι! εἶνε ἀδύνατον,
θεοί, νὰ ὑπομένω.
(*γεγωνυῖα πρὸς τὸν Αἴπυτον*).
Αἴπυτ' Αἴπυτε!

(*Ὁ Αἴπυτος ὁρμᾷ πρὸς αὐτήν, ἵνα τὴν ἐναγκαλιασθῇ, ἀλλ' αὕτη νεύει νὰ μὴ πλησιάσῃ καὶ ἐξορμᾷ τῆς σκηνῆς.*)

Σκηνὴ πέμπτη.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς πλὴν τῆς Μερόπης.

ΑΙΠ. —Εἰς ποῖον τρόμον τὴν καρδίαν μου, θεοί,
οἱ λόγοι τῆς μητρός μου οὗτοι ἔρριψαν.
(*ἠχεῖ σάλπιγξ*).

ΛΥΚ.—Ἐμπρός, υἱέ μου. Σὲ προσμένει ὁ λαός.

ΑΙΠ. —Ὕπαγε μόνος· μετ' ὀλίγον ἔρχομαι
κ' ἐγώ, ὦ πάτερ.

ΛΥΚ.— Τί ἀκούω, Αἴπυτε;
Παρῆλθον ἤδη ὧραι, ἐν ᾧ ἔχομεν
καὶ τῆς στιγμῆς ἀνάγκην. Σπεῦσον, ἄγωμεν.

ΑΙΠ. —Δὲν δύναμαι τὴν ἔντρομον λακτίζουσαν
νὰ καταστείλω ἔνδοθεν καρδίαν μου.
Ἂν σε ἀκολουθήσω, ἡ καρδία μου
θὰ συντριβῇ, ὦ πάτερ. Εἶν' ἀδύνατον
ἐνταῦθα τεθλιμμένην τὴν μητέρα μου
ν' ἀφήσω οὕτω καὶ ἀπαρηγόρητον.
Ἀνάγκη νὰ τὴν ἴδω, νὰ τὴν ἀσπασθῶ,
ἀνάγκη μίαν ἀποχωριζόμενος
γλυκεῖαν λέξιν νὰ τῇ εἴπω.

ΛΥΚ.— Αἴπυτε!
Συγχώρησέ τον, κινδυνεύουσα πατρίς!
Ἀκόμ' εἶναι παιδίον.

ΑΙΠ. — Γέρον, ὕπαγε,
σοὶ τὸ προστάττω. Μετὰ μίαν σύντομον
στιγμὴν ἐν μέσῳ εἶμαι τοῦ λαοῦ κ' ἐγώ.

(*Ἀμφότεροι ἐξέρχονται δι' ἀντιθέτων παρασκηνίων*).

Σκηνὴ ἕκτη.

ΕΥΡ.— Ὦ εἴθε τὴν ἡμέραν ταύτην, ἥλιε,
ἡ Εὐρυμέδη μὴ τὸ φῶς σου ἔβλεπε,
κ' οἱ ὀφθαλμοί της εἴθε μὲ τὸν ζοφερὸν
κεκαλυμμένοι πέπλον τοῦ θανάτου νῦν
τυφλοὶ πρὸς τῆς πατρίδος ἦταν τὰ δεινά,
κ' ἡ τάλαινα καρδία μου ἀναίσθητος
πρὸς τῆς Μερόπης ταῦτα τὰ παθήματα.
Ὦ! ὅσοι πρὸς τοῦ θρόνου ἀτενίζουσι

τὴν λάμψιν μετὰ θάμβους, ἂν ἐγίνωσκον
πόσας καλύπτει ἡ πορφύρα συμφοράς!
Θνητοί, ὀπίσω, ὅσοι πρὸς τὰς κορυφὰς
τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ἀκατάσχετοι
ὁρμᾶτε. Νέφη κρύπτουσι τὰς κορυφὰς
ζοφώδη καὶ τὰ νέφη φλόγας κεραυνῶν.
Ὁ ἦχος τῶν σαλπίγγων ὁ πολεμικός,
τὸν τρόμον νὰ ἐμπνέ' εἰς τὴν καρδίαν μου
κατέπαυσε.

(*Ἀκούεται μακρόθεν θόρυβος ὡς κραυγαὶ λαοῦ. Ἐκ διαλειμμάτων ὁ θόρυβος ἀκούεται ζωηρότερος*).

Ποικίλη δὲ καὶ συμμιγὴς
βοὴ ἀνθρώπων φθάνει εἰς τὰ ὦτά μου
μακρόθεν. Νῦν ἐγγίζει, νῦν ἐγγύτερον
ἀκούεται· νῦν ἔφθασεν ἐκτὸς κ' ἐγγὺς
τῶν ἀνακτόρων. Εἰς τὰ τείχη ἔφθασε
καὶ εἶναι κάτω ὁ λαός. Ὦ! εὐκρινῶς
τὰς λέξεις διακρίνω τώρα, «βασιλεῦ
τῆς Μεσσηνίας Αἴπυτε!» κραυγάζουσι.
Ποία χαρά! Ποῦ εἶναι, ποῦ ἡ εὐτυχὴς
Μερόπη; Εὐρυμέδη, δράμε πρὸς αὐτήν,
καὶ παρὰ πρώτης σου τὰ εὐαγγέλια
τῆς δόξης ἂς ἀκούσῃ κ' εὐτυχίας της.
(*Ἡ Εὐρυμέδη ἐξέρχεται*).

Σκηνὴ ἑβδόμη.

ΑΙΠΥΤΟΣ καὶ ΛΥΚΟΡΤΑΣ ἐξ ἀντιθέτων παρασκηνίων.

ΑΙΠ. — Ὦ, τέλος πάντων, ἦλθες, ἦλθες, πάτερ μου!
Εἰπέ μοι τί συνέβη καὶ διάλυσον

τὴν ἔκπληξίν μου καὶ τὴν ἀπορίαν μου.
Οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ Μεσσήνιοι
πῶς ἀπροόπτως οὕτω διηλλάγησαν
καὶ συμφιλιωμένοι πρὸς τ' ἀνάκτορα
ἡ πόλις ὅλη τρέχει τώρα πανδημεὶ
ἀνακηρύττουσά με ἐν μιᾷ φωνῇ
τῆς Μεσσηνίας βασιλέα;

ΛΥΚ. — Βασιλεῦ
τῆς Μεσσηνίας, μόνον εὐαγγέλια
τὴν ὥραν ταύτην ὁ πιστὸς θεράπων σου
ηὔχετο νά σοι φέρῃ κ' ἦτο δίκαιον.
Ἀλλ' οὕτως οἱ θεοὶ δὲν ἀπεφάσισαν,
καὶ τῶν θεῶν οἱ ἄνθρωποι τὴν θέλησιν
ὀφείλουν ἀγογγύστως ν' ἀποδέχωνται.

ΑΙΠ. — Ἡ μήτηρ μου, ποῦ, γέρον, εἶν' ἡ μήτηρ μου;

ΛΥΚ. — Περὶ αὐτῆς θά σοι λαλήσω, βασιλεῦ.
Ἀπέναντι ἀλλήλων οἱ Μεσσήνιοι
κ' οἱ Δωριεῖς εἰς μάχην ἕτοιμ' ἵσταντο
κατὰ τὴν ἀγοράν, ὅτε ἡ ἄνασσα
Μερόπη συγκεκαλυμμένη ἔφθασεν
ἡ γερουσία ὅπου συνεδρίαζε
τῶν Δωριέων. Ἔκθαμβοι οἱ Δωριεῖς
τὴν ἄγνωστον γυναῖκα εἶδον ἔμπροσθεν
αὐτῶν ἐμφανισθεῖσαν. Ἡ βασίλισσα
εἰς μάτην τοὺς προέτρεψε νὰ παύσωσι
τὴν ἀλληλοσφαγίαν καὶ νὰ σώσωσι
τὴν Μεσσηνίαν τὴν κοινὴν πατρίδα, σὲ
τὸν Ἡρακλείδην Αἴπυτον ὡς ἄνακτα
καὶ βασιλέα συνανακηρύττοντες.

Οἱ Δωριεῖς ὀργίλοι ἀπεκρίθησαν,
ὅτι ἐν ὅσῳ ἡ Μερόπη ζῇ, αὐτοί
ποτὲ δὲν θὰ δεχθῶσι τὸν υἱὸν αὐτῆς
ὡς βασιλέα. Ὅταν ἡ φονεύσασα
τὸν Πολυφόντην φονευθῇ βασίλισσα,
τότε καὶ οὗτοι θέλουσι τὸν Αἴπυτον
ἀνακηρύξῃ βασιλέα. Τὴν μορφὴν
ταχέως τότ' ἐκείνη ἀπεκάλυψε
κ' «ἐγὼ τὸν Πολυφόντην, εἶπ' ἐφόνευσα,
ἐγὼ εἶμ' ἡ Μερόπη.» Ξίφη στίλβουσι
γυμνὰ καὶ κατ' ἐκείνης εὐθὺς στρέφονται.
«Ἐδῶ κτυπᾶτε», εἶπε καὶ τὸ στῆθός της
προέτειν' ἐναντίον εἰς τὰ ξίφη των.
Ἀκίνητοι καὶ σιωπῶντες ἔμειναν
ἐκεῖνοι τότε. «Τρέμ' ἡ χείρ σας, ἔκραξεν,
ἀλλὰ θαρρεῖτε. Εἶχεν, εἶχε, Δωριεῖς,
ὁ Αἴπυτος μητέρα καὶ βασίλισσαν
ἡ Μεσσηνία, ἧς ἡ χεὶρ δὲν ἔτρεμεν,
ὅταν τὸ ξίφος τοῦτο εἰς τὸ στῆθός της
ὑπὲρ αὐτῶν ἐβύθισε!». Καὶ πράγματι
γυμνὸν ἐν τάχει ξίφος, ταῦτα λέγουσα,
βυθίζει εἰς τὸ στῆθός της κ' αἱμόφυρτος
ἀνέπεσεν ἐπάνω τοῦ ἀγκῶνός της
χαμαὶ προστηριχθεῖσα. Θάμβους δάκρυα
καὶ θαυμασμοῦ τῶν Δωριέων βρέχουσι
τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ φήμη τῆς ἡρωϊκῆς
σκορπίζεται παντοῦ ἀφοσιώσεως.
Οἱ ἀλληλομαχοῦντες εἰς τὰς θήκας των
ἐγκλείουσι τὰ ξίφη καὶ δακρύβρεκτοι

ἀλλήλους δεξιοῦνται. Συνδιαλλαγεὶς
τῶν Μεσσηνίων καὶ τῶν Δωριέων ὁ
λαὸς τοιουτοτρόπως πρὸς τ' ἀνάκτορα
ἐνταῦθα συνοδεύει τὴν βασίλισσαν·
κ' ἐν ᾧ ὑπὲρ ἐκείνης χύνει θαυμασμοῦ
κ' εὐγνωμοσύνης δάκρυα, ἀνευφημεῖ
ὡς βασιλέα τὸν υἱόν της Αἴπυτον,
ἵνα χαρᾶς ἐμπλήσῃ τὰς στιγμὰς αὐτῆς
τὰς τελευταίας.

Σκηνὴ ὀγδόη.

Οἱ τῆς προλαβούσης σκηνῆς, ΜΕΡΟΠΗ καθημαγμένη καὶ ἑτοιμοθάνατος, Δωριεῖς, Μεσσήνιοι δορυφόροι καὶ λαός. Οἱ Δωρ. καὶ οἱ Μεσσ. τάττονται ἑκατέρωθεν τῆς σκηνῆς ὁμοίως καὶ οἱ δορ. καὶ λαός. Τὴν ΜΕΡΟΠΗΝ κομίζοντες στηρίζουσιν οἱ περὶ τὴν Εὐρυμέδην.

ΑΙΠ. — Ὦ θεοὶ ἀθάνατοι,
τὴν θέαν ταύτην μοὶ παρεσκευάζετε;
Σβεσθῆτε, ὀφθαλμοί μου, καταπέσετε,
κατηραμένοι θόλοι τῶν Ἡρακλειδῶν,
καὶ τοῦ Κρεσφόντου τὸν υἱὸν τοῦ ἄθλιον
χανοῦσα κρύψον, γῆ! Ὦ τάλαινος υἱοῦ
τάλαινα μήτηρ! — Μῆτέρ μου, τί ἔπραξας!

ΜΕΡ. —(*διὰ φωνῆς βαθμηδὸν ἐκλιπούσης*).
Ὀλίγας ἔτι ἔχομεν στιγμάς, υἱέ,
καὶ ἀποθνήσκω. Τῆς μητρός σου ἄκουσον
ὅσας ἀκόμη νὰ προφέρῃ δύναται
ὑστάτας λέξεις. Μή με κλαίῃς. Ἔπρεπε
νὰ ἀποθάνω. Οὕτως οἱ θεοὶ ἡμῶν
διέταξαν τὴν τύχην, ἐπειδὴ αὐτοὶ
τοιαύτην τὴν καρδίαν κατεσκεύασαν

τὴν ἀνθρωπίνην Τοῦ μεγάλου σου πατρὸς
τὸ ἔργον ἀποθνήσκω συντελέσασα.
Οἱ Δωριεῖς ἰδοὺ καὶ οἱ Μεσσήνιοι
μιᾶς πατρίδος τέκν' ἀναγνωρίζουσι
μιᾶς σε Μεσσηνίας βασιλέα νῦν.
Νῦν ἀποθνήσκω. Μὴ δακρύῃς, τέκνον μου.
Ὦ! ἀφοῦ τόσον, τέκνον μου, σ' ἠγάπησα,
νὰ σὲ ἀφήσω ἔπειτα δὲν δύναμαι.
Ὦ! πίστευσόν με, ἡ ψυχή μου φεύγουσα
τὴν ὥραν ταύτην εἶναι, εἶναι μετὰ σοῦ!
Ὦ τέκνον . . . ὦ υἱέ μου . . . .

ΑΙΠ. — Μῆτερ μου! μῆτέρ μου!

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΑΡΧΑΙΑ ΓΛΩΣΣΑ*

1. Σοφὰ διδάγματα.

Ὁ κόσμος ἐστὶν ἔργον Θεοῦ. — Ἡ θεοσέβειά ἐστιν ἀρχὴ τῆς σοφίας. — Ἀρχὴ σοφίας φόβος Κυρίου. — Πασῶν τῶν ἀρετῶν ἡγεμών ἐστιν ἡ εὐσέβεια. — Ἡ φιλαργυρία μήτηρ πάσης κακίας ἐστίν. — Τὸ ψεῦδος μισεῖ πᾶς σοφὸς καὶ χρηστός. — Γλώσσης κράτει. — Κακολογίας ἀτέχου. — Βίᾳ μηδὲν πράττε. — Ἀργὸς μὴ ἐσθιέτω. — Νόει καὶ τότε πράττε. — Τῆς παιδείας αἱ μὲν ῥίζαι πικραί, οἱ δὲ καρποὶ γλυκεῖς. — Αἱ τῶν ἀγαθῶν φιλίαι βέβαιαι. — Χάρις μὲν χάριν, ἔρις δὲ ἔριν τίκτει. — Γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. — Ἡ σιγὴ τοῖς παισὶ κόσμος ἐστίν. — Ἡ σοφία τιμὴν καὶ δόξαν τίκτει. — Οὐδεὶς μετ' ὀργῆς ἀφαλῶς βουλεύεται. — Πλοῦτος κακίας μᾶλλον ἢ καλοκαγαθίας ὑπηρέτης ἐστίν. — Ἡ δικαιοσύνη ἐστὶν ἡ πρώτη τῶν ἀρετῶν καὶ τοῖς δεσπόταις καὶ τοῖς οἰκέταις καὶ τοῖς νεανίαις καὶ τοῖς πρεσβύταις. — Ἕπου Θεῷ καὶ τοῖς νόμοις πείθου. — Οἱ ἀγαθοὶ ἄνθρωποι τοῖς θεοῖς εἰσι φίλοι. — Εὐχῆς δικαίας οὐκ ἀνήκοος Θεός. — Οἱ ἀπαίδευτοι μόνῃ τῇ μορφῇ τῶν θηρίων διαφέρουσι. — Τῇ

*. Εἰς τὸ τέλος τοῦ κειμένου ἰδὲ τὰς σημειώσεις.

ἐπιμελείᾳ πάντα δοῦλα γίγνεται, τῇ δ' ἀμελείᾳ τὰ πάντα δυσχερῆ φαίνεται. — Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐ βελτίους ποιεῖ τοὺς ἀνθρώπους. — Γνώμη γερόντων ἀσφαλεστέρα νέων. — Πάσης πράξεως τὸ τέλος πρὸ τῆς ἀρχῆς ἐξέταζε. — Πονηρᾶς βιοτῆς πονηρὸν ἔσται καὶ τέλος. — Ἡ γλῶττα μὴ προτρεχέτω τοῦ νοῦ. — Περὶ δόξης χρηστῆς μᾶλλον σπουδάζετε ἢ περὶ τῶν χρημάτων. — Κέρδος πονηρὸν ἀεὶ ζημίαν φέρει. — Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν τὰ ἀγαθὰ οἱ θεοί. — Διώκετε, ὦ παῖδες, τὰς χρηστῶν συνουσίας. — Πᾶν πλῆθος καὶ πᾶς πλοῦτος τῇ ἀρετῇ ὑπείκει. — Εὐποιίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε. — Ἀγάπα τὰ τοῦ πλησίον σου καὶ τήρει ὡς τὰ σαυτοῦ. — Κακοπραγοῦντα μὴ ὀνείδιζε. — Πάντων μάλιστα αἰσχύνου σαυτόν. — Ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστί. — Ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. — Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. — Ὁ θέλων εἶναι πρῶτος, ἔστω πάντων διάκονος. — Τὸν ψεύστην φυλάττου ὥσπερ τὸν κλέπτην καὶ λῃστήν. — Ὥσπερ ὑπὸ τοῦ ἰοῦ ὁ σίδηρος, οὕτως ὑπὸ τοῦ ἰδίου πάθους οἱ φθονεροὶ κατεσθίονται. — Φιλόπονος ἴσθι καὶ κτήσει βίον καλόν. — Σοφοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσει σοφός. — Φίλει τὴν πατρίδα κἂν ἄδικος ᾖ. — Ἐὰν μὴ φυλάττῃς τὰ μικρὰ ἀπεβαλεῖς τὰ μείζω. — Ἂν νέος πονήσῃς, γῆρας ἕξεις εὐτυχές. — Ἔργοις φίλους γινώσκετε μὴ μόνον λόγοις. — Εὐλαβοῦ τὰς διαβολάς, κἂν ψευδεῖς ὦσι. — Μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσῃς· κοινὴ γὰρ ἡ τύχη καὶ τὸ μέλλον ἀόρατον. — Ἔστι δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ. — Πατρός τε καὶ μητρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἁγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀν-

[illegible]εις τοῖς νοῦν ἔχουσι. — Ἀργὸς μὴ ἴσθι, μηδ' ἂν πλου-
— Νόμῳ καὶ ἄρχοντι καὶ σοφωτέρῳ εἴκειν κόσμιον. —
[illegible]ατρὸς λόγῳ ἀνάγκη παισὶ πείθεσθαι. — Κολάζειν μὲν δεῖ τοὺς φιλοψευδεῖς, φιλεῖν δὲ τοὺς φιλαλήθεις. — Αἴσχιστόν ἐστιν τὸν ὑπὲρ πατρίδος θάνατον ἀποφυγεῖν. — Πλάτων ἔλεγε τὴν παιδείαν τοῖς ἀνθρώποις δεύτερον ἥλιον εἶναι. — Τὸν αὐτὸν αἰνεῖν καὶ ψέγειν ἴδιον ἀνδρὸς κακοῦ. — Ἃ ποιεῖν αἰσχρόν, οὐδὲ λέγειν καλόν ἐστιν. — Κέρδος πονηρὸν μὴ λαβεῖν βούλου ποτέ. — Φίλους ἔχων νόμιζε θησαυροὺς ἔχειν. — Βέλτιόν ἐστιν ἀδικηθῆναι ἢ ἀδικῆσαι. — Δουλικώτατον μέν ἐστι τὸ τρυφᾶν, βασιλικώτατον δὲ τὸ πονεῖν. — Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. — Αἱ κακαὶ συναναστροφαὶ φθείρουσιν ἤθη χρηστά. — Ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, ἀργία δὲ τ' ὄνειδος. — Τὸ μὲν ζητούμενον ἀλωτόν, ἐκφεύγει δὲ τ' ἀμελούμενον.

---

2. Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Π. Διαθήκης.

Τωβίτ.

Καλέσας Τωβὶτ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Τωβίαν εἶπε· Παιδίον, ὅταν ἀποθάνω, θάψον με καὶ μὴ ὑπερίδῃς τὴν μητέρα σου. Τίμα αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου καὶ ποίει τὸ ἀρεστὸν αὐτῇ καὶ μὴ λυπήσῃς αὐτήν.

Μνήσθητι, παιδίον, ὅτι πολλοὺς κινδύνους ἑόρακεν ἐπὶ σοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ· ὅταν ἀποθάνῃ, θάψον αὐτὴν παρ' ἐμοὶ ἐνὶ τάφῳ.

Πάσας τὰς ἡμέρας Κυρίου τοῦ Θεοῦ μνημόνευε καὶ μὴ θελήσῃς παραβῆναι τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Δικαιοσύνην ποίει πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου καὶ μὴ πορευθῇς ταῖς ὁδοῖς τῆς ἀδικίας· διότι ποιοῦντός σου τὴν ἀλήθειαν εὐοδίαι ἔσον-

ται ἐν τοῖς ἔργοις σου καὶ πᾶσι τοῖς ποιοῦσι τὴν δικαιοσύνην.

Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων σοι ποίει ἐλεημοσύνην· μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ παντὸς πτωχοῦ. Ὡς σοι ὑπάρχει κατὰ τὸ πλῆθος[1], ποίει ἐλεημοσύνην· ἐὰν ὀλίγον σοι ὑπάρχῃ, κατὰ τὸ ὀλίγον μὴ φοβοῦ ποιεῖν ἐλεημοσύνην. Θέμα γὰρ[2] ἀγαθὸν θησαυρίζεις σεαυτῷ εἰς ἡμέραν ἀνάγκης· διότι ἐλεημοσύνη ἐκ θανάτου ῥύεται καὶ οὐκ ἐᾷ εἰσελθεῖν εἰς τὸ σκότος· δῶρον γὰρ ἀγαθόν ἐστιν ἡ ἐλεημοσύνη πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου.

Μισθὸν παντὸς ἀνθρώπου, ὃς ἐὰν ἐργάσηται παρὰ σοί, ἀπόδος αὐτῷ παραυτίκα. Πρόσεχε σεαυτῷ, παιδίον, ἐν πᾶσι τοῖς ἔργοις σου καὶ ἴσθι πεπαιδευμένος ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ σου.

Καὶ ὃ σὺ μισεῖς, μηδενὶ ποιήσῃς.

Καὶ ἐκ τοῦ ἄρτου σου δίδου πεινῶντι καὶ ἐκ τῶν ἱματίων σου τοῖς γυμνοῖς.

Συμβουλίαν παρὰ παντὸς φρονίμου ζήτησον.

Καὶ ἐν παντὶ καιρῷ εὐλόγει Κύριον τὸν Θεὸν καὶ παρ' αὐτοῦ αἴτησον, ὅπως αἱ ὁδοί σου εὐθεῖαι γένωνται καὶ αἱ βουλαί σου εὐοδωθῶσι.

Μνημόνευε τῶν ἐντολῶν μου καὶ μὴ ἐξαλειφθήτωσαν ἐκ τῆς καρδίας σου.

Ἐκ τῆς Σοφίας Σειράχ.

Ὁ τιμῶν πατέρα ἐξιλάσεται ἁμαρτίας καὶ ὡς ἀποθησαυρίζων ὁ δοξάζων πατέρα αὐτοῦ. Ὁ τιμῶν πατέρα εὐφρανθήσεται ὑπὸ τέκνων καὶ ἐν ἡμέρᾳ προσευχῆς εἰσακουσθήσεται.

Ὁ δοξάζων πατέρα καὶ μητέρα μακροημερεύσει. Ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ τίμα αὐτούς, ἵνα ἐπέλθῃ σοι εὐλογία παρ' αὐτῶν.

Εὐλογία γὰρ πατρὸς στηρίζει οἴκους τέκνων, κατάρα δὲ μητρὸς ἐκριζοῖ θεμέλια.

Τέκνον, ἀντιλαβοῦ ἐν γήρᾳ πατρὸς καὶ μὴ λυπήσῃς αὐτὸν ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Κἂν ἀπολίπῃ σύνεσιν, συγγνώμην ἔχε καὶ μὴ ἀτιμάσῃς αὐτόν.

Ὡς βλάσφημος[3] ὁ ἐγκαταλιπὼν πατέρα καὶ κατηραμένος ὑπὸ Κυρίου ὁ παροργίζων μητέρα αὐτοῦ.

Ὅσῳ μέγας εἶ, τοσούτῳ ταπείνου σεαυτὸν καὶ ἔναντι Κυρίου εὑρήσεις χάριν.

Τέκνον, ψυχὴν πεινῶσαν μὴ λυπήσῃς καὶ μὴ παροργίσῃς ἄνδρα ἐν ἀπορίᾳ αὐτοῦ.

Μὴ γίνου τραχὺς ἐν γλώσσῃ καὶ νωθρὸς ἐν τοῖς ἔργοις σου.

Μὴ ἔστω ἡ χείρ σου ἐντεταμένη εἰς τὸ λαβεῖν καὶ ἐν τῷ ἀποδιδόναι συνεσταλμένη.

Οἱ εἰρηνεύοντές σε ἔστωσαν πολλοί, οἱ δὲ σύμβουλοί σου εἷς ἀπὸ χιλίων.

Εἰ κτᾶσαι φίλον, ἐν πειρασμῷ κτῆσαι αὐτὸν καὶ μὴ ταχὺ ἐμπιστεύσῃς αὐτῷ. Φίλος πιστὸς σκέπη κραταιὰ καὶ ὁ εὑρὼν αὐτὸν εὗρε θησαυρόν. Φίλου πιστοῦ οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα[4].

Μὴ ποίει κακὸν καὶ οὐ μή σε καταλάβῃ κακόν.

Ἐν ὅλῃ καρδίᾳ δόξασον τὸν πατέρα καὶ μητρὸς ὠδῖνας μὴ ἐπιλαθοῦ.

Ὁ ἀπτόμενος πίσσης μολυνθήσεται καὶ ὁ κοινωνῶν ὑπερηφάνῳ ὁμοιωθήσεται αὐτῷ.

---

3. Ἐκ τῶν Αἰσώπου μύθων.

1) *Πῆραι δύο.* — Ἀνθρώπων ἕκαστος πήρας δύο φέρει, τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δ' ὄπισθεν, γέμει δὲ κακῶν ἑκατέρα·

ἀλλ ἡ μὲν ἔμπροσθεν ἀλλοτρίων, ἡ δ' ὄπισθεν τῶν[1] αὐτοῦ τοῦ φέροντος. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι τὰ μὲν ἐξ ἑαυτῶν κακὰ οὐχ ὁρῶσι, τὰ δ' ἀλλότρια πάνυ ἀκριβῶς θεῶνται.

2) *Ἔριφος καὶ λύκος.*—Ἔριφος ἐπί τινος δώματος ἑστώς, ἐπειδὴ λύκον παριόντα εἶδεν, ἐλοιδόρει καὶ ἔσκωπτεν αὐτόν· ὁ δὲ λύκος ἔφη· «ὦ οὗτος, οὐ σύ με λοιδορεῖς, ἀλλ' ὁ τόπος».

3) *Τέττιξ καὶ μύρμηκες.*—Χειμῶνος ὥρᾳ τῶν σίτων βραχέντων οἱ μύρμηκες ἔψυχον. Τέττιξ δὲ λιμώττων ἤτει αὐτοὺς τροφήν· οἱ δὲ μύρμηκες εἶπον αὐτῷ· «διὰ τί τὸ θέρος οὐ συνῆγες τροφήν;» ὁ δ' εἶπεν· «οὐκ ἐσχόλαζον, ἀλλ' ᾖδον». οἱ δὲ γελάσαντες εἶπον· «ἀλλ' εἰ θέρους ὥραις ηὔλεις, χειμῶνος ὄρχου».

4) *Κύων κρέας φέρων.*—Κύων κρέας φέρων ποταμὸν διέβαινε· θεασάμενος δὲ τὴν ἑαυτοῦ σκιὰν ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ὑπέλαβεν ἕτερον κύνα εἶναι μεῖζον κρέας κατέχοντα· διόπερ ἀφεὶς τὸ ἴδιον ὥρμησε τὸ ἐκείνου λαβεῖν. Ἐστερήθη οὖν ἀμφοτέρων, τοῦ μέν, διότι οὐδὲν ἦν, τοῦ δέ, ὅτι ὑπὸ τοῦ ῥεύματος κατεσύρετο.

5) *Γέρων καὶ παῖδες αὐτοῦ.* — Γέρων παῖδας εἶχεν, οἳ πολλάκις ἤριζον ἀλλήλοις· πολὺν δὲ χρόνον καὶ μάτην προτρέψας αὐτοὺς πρὸς ἀλλήλους ἐν ὁμονοίᾳ διάγειν ἐκέλευσέ ποτε αὐτῷ δέσμην ῥάβδων κομίσαι. Εἶτ' ἐνεχείρισεν αὐτοῖς ταύτας ἀθρόας καὶ ἐκέλευσε θραῦσαι, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν παίδων ἱκανὸς ἦν. Τότε οὖν ὁ γέρων τὴν δέσμην ἔλυσε καὶ ἐνεχείρισεν αὐτοῖς τὰς ῥάβδους ἀνὰ μίαν· τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ οἱ παῖδες ῥᾳδίως τὰς ῥάβδους ἔθραυσαν. Καὶ ὁ γέρων ἔφη· «ὦ παῖδες, ταύτῃ τῇ δέσμῃ ὅμοιοί ἐστε· ἐὰν μὲν γὰρ ἐν ὁμονοίᾳ πρὸς ἀλλήλους βούλησθε διάγειν, ἀνίκητοι ἔσεσθε· ἂν δ' ἀλλήλοις ἐρίζητε, πᾶς ἐχθρὸς ἱκανὸς ἔσται ὑμῶν περιγίγνεσθαι.

6) *Αἰθίοψ.* — Αἰθιοπά τις ὠήσατο τοιοῦτον εἶναι τὸ χρῶμα δοκῶν ἀμελείᾳ τοῦ πρότερον ἔχοντος. Καὶ παραλαβὼν οἰκαδε πάντα μὲν αὐτῷ προσῆγε τὰ ῥύμματα[2], πᾶσι δὲ λουτροῖς ἐπειρᾶτο καθαίρειν· καὶ τὸ μὲν χρῶμα μεταβαλεῖν οὐκ ἔσχε[3], νοσεῖν δὲ τῷ πονεῖν παρεσκεύασεν.

7) *Ὄνος ἄγριος.* — Ὄνος ἄγριος ὄνον ἥμερον θεασάμενος ἐν εὐηλίῳ τόπῳ ἐμακάριζεν ἐπὶ τῇ εὐεξίᾳ τοῦ σώματος καὶ τῇ τῆς τροφῆς ἀπολαύσει. Ὑστερον δὲ ἰδὼν αὐτὸν ἄχθος φέροντα καὶ τὸν ὀνηλάτην ὄπισθεν ἑπόμενον καὶ ῥοπάλῳ αὐτὸν πλήττοντα εἶπεν· «ἀλλ' ἐγὼ οὐκέτι σε εὐδαιμονίζω· ὁρῶ γάρ, ὅτι οὐκ ἄ ευ μεγάλων κακῶν τὴν εὐδαιμονίαν ἔχεις».

8) *Γεωργὸς καὶ ὄφις.*—Γεωργὸς χειμῶνος ὥρᾳ ὄφιν εὑρὼν ὑπὸ κρύους πεπηγότα, τοῦτον ἐλεήσας καὶ λαβὼν ὑπὸ κόλπον ἔθετο. Θερμανθεὶς δ' ἐκεῖνος καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἰδίαν φύσιν ἔδηξε τὸν εὐεργέτην.

9) *Λύκος καὶ ἀμνός.* — Λύκος ἀμνὸν ἐδίωκεν· ὁ δὲ εἰς ναὸν κατέφυγε. Προσκαλουμένου δ' αὐτὸν τοῦ λύκου καὶ λέγοντος, ὅτι θύσει αὐτὸν ὁ ἱερεὺς τῷ θεῷ, ἢν συλλάβῃ, ἐκεῖνος ἔφη· «ἀλλ' αἱρετώτερόν μοί ἐστι θεοῦ θυσίαν γενέσθαι ἢ ὑπὸ σοῦ διαφθαρῆναι».

10) *Χελώνη καὶ ἀετός.* — Χελώνη ἀετοῦ ἐδεῖτο πέτεσθαι αὐτὴν διδάξαι. Τοῦ δὲ λέγοντος πόρρω τῆς φύσεως αὐτῆς τοῦτο εἶναι, ἐκείνη μᾶλλον ἐδεῖτο. Λαβὼν οὖν αὐτὴν τοῖς ὄνυξι καὶ εἰς ὕψος ἀνενεγκὼν εἶτα ἀφῆκεν. Ἡ δὲ κατὰ πετρῶν πεσοῦσα συνετρίβη.

11) *Γυνὴ καὶ ὄρνις.* — Γυνὴ χήρα ὄρνιν εἶχε καθ' ἑκάστην ᾠὸν αὐτῇ τίκτουσαν· νομίσασα δὲ ὡς, εἰ πλείους τῇ

ὄρνιθι κριθὰς παραβάλοι[4], δὶς τέξεται τῆς ἡμέρας, τοῦτο ἐποίησεν. Ἡ δ' ὄρνις πιμελὴς γενομένη οὐδὲ ἅπαξ τῆς ἡμέρας τεκεῖν ἠδύνατο.

12) *Ταῦροι καὶ λέων.* — Ταῦροι τρεῖς τῇ αὐτῇ διαίτῃ χρώμενοι[5] ὁμοῦ ἐνέμοντο. Λέων δ' αὐτοῖς παρηκολούθει θηρᾶσαι βουλόμενος. Καὶ συνόντας μὲν ἐλεῖν οὐκ ἠδύνατο, διαστάντας δὲ προῃρεῖτο χειρώσασθαι. Συγκρούσας οὖν αὐτοὺς καὶ διαστήσας καθ' ἕκαστον ταχέως ἔφθειρεν, οὓς συνόντας ἠπόρει χειρώσασθαι.

13) *Ἵππος καὶ ὄνος.* — Ἄνθρωπός τις εἶχεν ἵππον καὶ ὄνον. Ὀδευόντων δ' εἶπεν ὁ ὄνος τῷ ἵππῳ· «ἆρον τοῦ ἐμοῦ βάρους[6], εἰ θέλεις εἶναί με σῶν», ὁ δὲ οὐκ ἐπείσθη· ὁ δὲ ὄνος πεσὼν ἐκ τοῦ κόπου ἐτελεύτησε. Τοῦ δὲ δεσπότου πάντα ἐπιθέντος αὐτῷ καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ ὄνου δοράν, θρηνῶν ὁ ἵππος ἐβόα· «Οἴμοι τῷ παναθλίῳ! τί μοι συνέβη τῷ ταλαιπώρῳ! οὐ θελήσας γὰρ μικρὸν βάρος λαβεῖν, ἰδοὺ ἅπαντα βαστάζω καὶ τὸ δέρμα».

14) *Γεωργὸς καὶ παῖδες αὐτοῦ.* — Γεωργὸς μέλλων καταλύειν τὸν βίον[1] καὶ βουλόμενος τοὺς ἑαυτοῦ παῖδας πεῖραν λαβεῖν τῆς γεωργίας, προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ἔφη· «παῖδες ἐμοί, ἐγὼ μὲν ἤδη τοῦ βίου ὑπέξειμι[8], ὑμεῖς δ', ἅπερ ἐν τῇ ἀμπέλῳ μου[9] κέκρυπται, ζητήσαντες εὑρήσετε πάντα.» Οἱ μὲν οὖν οἰηθέντες θησαυρὸν ἐκεῖ που κατορωρύχθαι[10] πᾶσαν τὴν τῆς ἀμπέλου γῆν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς κατέσκαψαν. Καὶ θησαυρῷ μὲν οὐ περιέτυχον, ἡ δ' ἄμπελος καλῶς σκαφεῖσα πολλαπλασίονα τὸν καρπὸν ἀνέδωκε.

15. *Ἔλαφος καὶ ἄμπελος.* — Ἔλαφος κυνηγοὺς φεύγουσα ὑπ' ἄμπελον ἑαυτὴν ἀπέκρυψεν. Ἐκείνων οὖν ὀλίγον παρελθόντων ἡ ἔλαφος ἤρξατο τῶν τῆς ἀμπέλου φύλλων ἐσθίειν.

Τούτων δὲ σειομένων οἱ κυνηγοὶ ἐπιστραφέντες καὶ νομίσαντες ζῷόν τι ὑπὸ τοῖς φύλλοις κρύπτεσθαι βέλεσιν ἀνεῖλον τὴν ἔλαφον. Ἡ δὲ θνήσκουσα ἔφη· «δίκαια πέπονθα· οὐ γὰρ ἔδει με ἀδικεῖ[11] τὴν εὐεργετοῦσαν».

16. *Χελώνη καὶ λαγώς.* — Χελώνη καὶ λαγὼς περὶ ὠκύτητος ἤριζον· καὶ δὴ προθεσμίαν στήσαντες καὶ τόπον ἀπηλλάγησαν. Ὁ μὲν οὖν λαγὼς διὰ τὴν φυσικὴν ὠκύτητα ἀμελήσας τοῦ δρόμου καὶ κατακλιθεὶς παρὰ τὴν ὁδὸν ἐκοιμᾶτο· ἡ δὲ χελώνη συνειδυῖα ἑαυτῇ[13] τὴν βραδύτητα οὐ διέλιπε τρέχουσα[14], καὶ οὕτω τὸν λαγὼ παραδραμοῦσα εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ ἀφίκετο καὶ ἔτυχε τῆς νίκης.

17. *Λέων καὶ λαγώς.* — Λέων ἐπιτυχὼν λαγῷ κοιμωμένῳ τοῦτον ἔμελλε καταφαγεῖν· μεταξὺ δὲ ἰδὼν ἔλαφον παριοῦσαν ἀφεὶς τὸν λαγὼ ἐκείνην ἐδίωκεν. Ὁ μὲν οὖν ἀπὸ τῶν ψόφων ἐξαναστὰς ἔφυγεν· ὁ δὲ λέων ἐπὶ πολὺ διώξας τὴν ἔλαφον, ἐπειδὴ καταλαβεῖν οὐκ ἠδυνήθη ἐπανῆλθεν ἐπὶ τὸν λαγών· εὑρὼν δὲ καὶ τοῦτον πεφευγότα ἔφη· «ἀλλ' ἔγωγε δίκαια πάσχω, ὅτι ἀφεὶς τὴν ἐν χερσὶ βορὰν ἐλπίδα μείζονα προύκρινα».

18. *Ὁδοιπόροι καὶ ἄρκτος.* Δύο φίλοι τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἐβάδιζον· ἄρκτου δὲ αὐτοῖς ἐπιφανείσης ὁ μὲν εἰς φθάσας[15] ἀνέβη ἐπί τι δένδρον καὶ ἐνταῦθα ἐκρύπτετο· ὁ δὲ ἕτερος μέλλων περικατάληπτος γενέσθαι πεσὼν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἑαυτὸν νεκρὸν προσεποιεῖτο. Τῆς δ' ἄρκτου προσενεγκούσης αὐτῷ τὸ ῥύγχος καὶ περιοσφραινομένης, τὰς ἀναπνοὰς συνεῖχε· φασὶ γὰρ νεκροῦ μὴ ἅπτεσθαι τὸ ζῷον. Ἀπαλλαγείσης δέ, ὁ ἀπὸ τοῦ δένδρου καταβὰς ἐπυνθάνετο τοῦ ἑτέρου τί ἡ ἄρκτος πρὸς τὸ οὖς, εἰρήκοι· ὁ δ' εἶπε· τοῦ λοιποῦ τοιούτοις μὴ συνοδοιπορεῖν φίλοις, οἳ ἐν κινδύνοις οὐ παραμένουσι.

4. Διηγήματα καὶ περιγραφαί.

1) Κλεάνθης εἰς ὄστρακα καὶ βοῶν ὠμοπλάτας ἔγραφεν, ἄτερ ἥκουε παρὰ Ζήνωνος τοῦ φιλοσόφου ἀπορίᾳ κερμάτων, ὥστε πρίασθαι χαρτία. Διεβοήθη δ' ἐπὶ φιλοπονίᾳ· πένης γὰρ ὢν νύκτωρ μὲν ἐν τοῖς κήποις ἤντλει, μεθ' ἡμέραν δ' ἐν τοῖς λόγοις[1] ἐγυμνάζετο.

2) Ἐπαμεινώνδας ἕνα εἶχε τριβωνα καὶ αὐτὸν ῥυπῶντα· εἴ ποτε δ' αὐτὸν ἐδίδου εἰς γναφεῖον, αὐτὸς ὑπέμενεν οἴκοι δι' ἀπορίαν ἑτέρου. Ἐν δὴ τούτοις τῆς περιουσίας ὢν[2] τοῦ Περσῶν βασιλέως πέμψαντος αὐτῷ πολὺν χρυσὸν οὐ προσεδέξατο.

3) Τοὺς ἀσώτους καὶ τοὺς μὴ ἔκ τινος περιουσίας ζῶντας τὸ παλαιὸν ἀνεκαλοῦντο[3] οἱ Ἀρεοπαγῖται καὶ ἐκόλαζον. Μενέδημον γοῦν καὶ Ἀσκληπιάδην τοὺς φιλοσόφους νέους ὄντας καὶ πενομένους μεταπεμψάμενοι ἠρώτησαν πῶς ὅλης τῆς ἡμέρας τοῖς φιλοσόφοις σχολάζοντες,[4] κεκτημένοι δὲ οὐδὲν εὐεκτοῦσιν οὕτω τοῖς σώμασι. Καὶ ἐκεῖνοι ἐκέλευσαν μεταπεμφθῆναί τινα τῶν μυλωθρῶν. Ἐλθόντος δ' ἐκείνου καὶ εἰπόντος ὅτι νυκτὸς ἑκάστης κατιόντες εἰς τὸν μυλῶνα καὶ ἁλοῦντες δύο δραχμὰς λαμβάνουσιν ἀμφότεροι, θαυμάσαντες οἱ Ἀρεοπαγῖται διακοσίαις δραχμαῖς ἐτίμησαν αὐτούς.

4) Ἀθηναίοις καὶ Πελοποννησίοις πόλεμος ἦν. Ὁ δὲ θεὸς ἔχρησε νικᾶν τοὺς Ἀθηναίους, εἰ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν ἀποθάνοι[5] πρὸς ἀνδρὸς Πελοποννησίου. Ἦν δὲ βασιλεὺς τότε Ἀθηναίων Κόδρος. Τῶν δὲ πολεμίων τὸ λόγιον[6] εἰδότων, κοινὸν ἦν αὐτοῖς παράγγελμα ἐν ταῖς μάχαις ἀπέχεσθαι Κόδρου. Ὁ δὲ σχῆμα φρυγανιστῆρος λαβὼν καὶ τοῦ χάρακος προελθὼν ἔτεμνε τὴν ὕλην. Ἔτυχον δὲ καὶ Πελοποννήσιοι ἄνδρες κατὰ φρυγανισμὸν[7] ἥκοντες. Τούτοις ἀψιμαχεῖ Κόδρος, ὥστε καὶ τὸ δρέπανον ἐπ' αὐτοὺς ἀνατείναμενος

ἔτρωσέ τινα. Οἱ δὲ φθάσαντες[8], κατακαίνουσιν αὐτὸν τοῖς δρεπάνοις καὶ χαίροντες ἀπηλλάγησαν ὡς ἀνδραγάθημα δὴ πεποιηκότες[9]. Τηνικαῦτα παιανίσαντες Ἀθηναῖοι, τοῦ λογίου πεπληρωμένου, θυμῷ[10] καὶ ῥώμῃ πλείονι πορεύονται εἰς μάχην. καὶ πρὸ τῆς μάχης κήρυκα πέμψαντες ᾔτησαν ἀναίρεσιν τοῦ βασιλέως[11]. Οἱ οὖν Πελοποννήσιοι συνέντες[12] τὸ γεγονὸς ἔφυγον.

5) Ὁ κροκόδειλός ἐστι ζῷον τετράπουν, χερσαῖον καὶ λιμναῖον· τίκτει μὲν γὰρ ᾠὰ ἐν γῇ καὶ ἐκλέπει καὶ τὸ πολὺ τῆς ἡμέρας διατρίβει ἐν τῷ ξηρῷ, τὴν δὲ νύκτα πᾶσαν ἐν τῷ ποταμῷ. Ἔχει δὲ ὀφθαλμοὺς μὲν ὑός, ὀδόντας δὲ μεγάλους, ὄνυχας δὲ κρατεροὺς καὶ δέρμα λεπιδωτόν, ἄρρηκτον ἐπὶ τοῦ νώτου. Γλῶσσαν δὲ μόνον τῶν θηρίων οὐκ ἔχει. Ἐπεὶ δὲ δίαιταν ποιεῖται ἐν τῷ ὕδατι, τὸ στόμα ἔνδοθεν πληροῦται βδελλῶν. Τα μὲν ἄλλα ὄρνεα φεύγει αὐτόν, ὁ δὲ τροχίλος εἰσδύων εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ καταπίνει τὰς βδέλλας· ὁ δὲ κροκόδειλος ὠφελούμενος ἥδεται καὶ οὐ σίνεται τὸν τροχίλον.

6) Ἡ χελώνη τίκτει ἀναβαίνουσα τῆς θαλάττης πλησίον. Ἐπῳάζειν δὲ οὐ δύναται οὐδὲ χερσεύειν πολὺν χρόνον. Κατορύσσει οὖν ἐν τῇ ψάμμῳ τὰ ᾠὰ καὶ ἐπισωρεύει τῆς θινὸς τὸ λειότατον καὶ μαλακώτατον· εἶτα δὲ τοῖς ποσὶν ἀμύττει καὶ καταστίζει τὸν τόπον, ὥστε εὔτημον αὐτὸν ποιεῖν. Ὅτε δὲ ἡ τεσσαρακοστὴ ἡμέρα φαίνεται, ἐπανέρχεται καὶ γινώσκουσα τὸν ἑαυτῆς θησαυρὸν ἀσμένως ἀνοίγει καὶ προθύμως.

7) Ἡ ἄρκτος παμφάγον ζῷόν ἐστι· καὶ γὰρ καρπὸν ἐσθίει καὶ ἀναβαίνει ἐπὶ τὰ δένδρα διὰ τὴν ὑγρότητα[13] τοῦ σώματος καὶ τοὺς χέδροπας ἐσθίει καὶ μέλι καὶ καρκίνους καὶ μύρμηκας καὶ σάρκας· διὰ δὲ τὴν ἰσχὺν ἐπιχειρεῖ[14] οὐ μόνον ταῖς ἐλάφοις καὶ τοῖς ἀγρίοις ὑσίν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ταύροις· τοῖς μὲν βραχίοσι τὰ κέρατα περιλαμβάνει, τῷ δὲ

στόματι τὴν ἀκρωμίαν δάκνει καὶ καταβάλλει τὸν ταῦρον.

8) Πάντων τιθασσότατον τῶν ἀγρίων ἐστὶν ὁ ἐλέφας· πολλὰ γὰρ καὶ παιδεύεται καὶ ξυνίησιν, ἐπεὶ καὶ προσκυνεῖν διδάσκονται τὸν βασιλέα. Ζῆν δέ φασι τὸν ἐλέφαντα οἱ μὲν ἔτη διακόσια, οἱ δὲ ἑκατὸν εἴκοσιν, ἀκμάζειν δὲ περὶ ἔτη ἑξήκοντα. Πρὸς δὲ τοὺς χειμῶνας καὶ τὰ ψύχη δύσριγον εἶναι. Ἔστι δὲ τὸ ζῷον παραποτάμιον, οὐ ποτάμιον· ποιεῖται δὲ καὶ διὰ τοῦ ὕδατος τὴν πορείαν· ἕως τούτου δὲ προέρχεται[15], ἕως ἂν ὁ μυκτὴρ ὑπερέχει αὐτοῦ[16]· ἀναφυσᾷ γὰρ διὰ τούτου καὶ τὴν ἀναπνοὴν ποιεῖται· νεῖν δὲ οὐ πάνυ δύναται διὰ τὸ τοῦ σώματος βάρος.

Μάχονται δ' οἱ ἐλέφαντες πρὸς ἀλλήλους καὶ τύπτουσι τοῖς ὀδοῦσιν ἀλλήλοις. Ὁ δὲ ἡττηθεὶς δουλοῦται ἰσχυρῶς[17] καὶ οὐχ ὑπομένει τὴν τοῦ νικήσαντος φωνήν. Διαφέρουσι δὲ καὶ τῇ ἀνδρείᾳ ἀλλήλων οἱ ἐλέφαντες θαυμαστοῦ ὅσον[18]. Αἱ θήλειαι δ' εἰσὶν ἐλάττονες τῶν ἀρρένων καὶ ἀψυχότεραι[19] πολύ. Τοὺς δὲ τοίχους καταβάλλει ὁ ἐλέφας τοῖς ὀδοῦσι τοῖς μεγάλοις προσβάλλων, τοὺς δὲ φοίνικας τῷ μετώπῳ, ἕως ἂν κατακλίνῃ, ἔπειτα τοῖς ποσὶν ἐπιβαίνων κατατείνει ἐπὶ τῆς γῆς.

---

5. Μυθολογία.

Οὐρανὸς καὶ Γῆ.

Οὐρανὸς πρῶτος τοῦ παντὸς ἐδυνάστευσε κόσμου· γήμας δὲ Γῆν ἐτέκνωσε πρώτους τοὺς ἑκατόγχειρας προσαγορευθέντας, Βριάρεων, Γύην, Κόττον, οἳ μεγέθει τε ἀνυπέρβλητοι καὶ δυνάμει καθειστήκεσαν χεῖρας μὲν ἀνὰ ἑκατόν, κεφαλὰς δὲ ἀνὰ πεντήκοντα ἔχοντες. Μετὰ τούτους δὲ αὐτῷ τεκνοῖ Γῆ Κύκλωπας, Ἄργην, Στερόπην, Βρόντην, ὧν ἕκαστος εἶχεν ἕνα ὀφθαλμὸν ἐπὶ τῷ μετώπῳ. Ἀλλὰ τούτους μὲν

Οὐρανὸς δήσας εἰς Τάρταρον ἔρριψε (τόπος δ' οὗτος ἐρεβώδης ἐστὶν ἐν Ἅιδου, τοσοῦτον ἀπὸ γῆς ἔχων διάστημα, ὅσον ἀπ' οὐρανοῦ γῆ)· τεκνοῖ δὲ αὖθις ἐκ Γῆς παῖδας μὲν Τιτᾶνας, προσαγορευθέντας Ὠκεανόν, Κοῖον, Ὑπερίονα, Ἰαπετὸν καὶ νεώτατον ἁπάντων Κρόνον, θυγατέρας δὲ τὰς κληθείσας Τιτανίδας, Τηθύν, Ρέαν, Θέμιν, Μνημοσύνην, Θοίβην, Διώνην καὶ Θείαν.

Κρόνος καὶ Ρέα.

Ἀγανακτοῦσα Γῆ ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν εἰς Τάρταρον ριφθέντων παίδων πείθει τοὺς Τιτᾶνας ἐπιθέσθαι τῷ πατρί. Οἱ δὲ τῆς ἀρχῆς ἐκβαλόντες τὸν Οὐρανὸν τούς τε καταταρταρωθέντας ἀνήγαγον ἀδελφοὺς καὶ τὴν ἀρχὴν Κρόνῳ παρέδοσαν. Ὁ δὲ τούτοις μὲν ἐν τῷ Ταρτάρῳ πάλιν δήσας καθεῖρξε, τὴν δὲ ἀδελφὴν Ρέαν γήμας, ἐπειδὴ Γῆ τε καὶ Οὐρανὸς ἐθεσπίῳδουν αὐτῷ λέγοντες ὑπὸ παιδὸς ἰδίου τὴν ἀρχὴν ἀφαιρεθήσεσθαι, κατέπινε τὰ γεννώμενα. Καὶ πρώτην μὲν γεννηθεῖσαν Ἑστίαν κατέπιεν, εἶτα Δήμητρα καὶ Ἥραν, μεθ' ἃς Πλούτωνα καὶ Ποσειδῶνα. Ὀργισθεῖσα δ' ἐπὶ τούτοις Ρέα, ὃν ὕστερον ἐγέννησεν ἐν Κρήτῃ Δία, δίδωσι τρέφεσθαι Κουρῆσί τε καὶ τοῖς Μελισσέως[1] παισὶ νύμφαις, Ἀδραστείᾳ τε καὶ Ἴδῃ. Αὗται μὲν οὖν τὸν παῖδα ἔτρεφον τῷ τῆς Ἀμαλθείας γάλακτι, οἱ δὲ Κουρῆτες ἔνοπλοι ἐν ἄντρῳ τῆς Δίκτης τὸ βρέφος φυλάσσοντες τοῖς δόρασι τὰς ἀσπίδας συνέκρουον, ἵνα μὴ τῆς τοῦ παιδὸς φωνῆς ὁ Κρόνος ἀκούσῃ. Ρέα δὲ λίθον σπαργανώσασα ἔδωκε Κρόνῳ καταπιεῖν ὡς τὸν γεγεννημένον[2] παῖδα.

Ἐπειδὴ[3] Ζεὺς ἐγένετο τέλειος, λαμβάνει Μῆτιν τὴν Ὠκεανοῦ συνεργόν, ἣ δίδωσι Κρόνῳ καταπιεῖν φάρμακον, ὑφ' οὗ ἐκεῖνος ἀναγκασθεὶς πρῶτον μὲν ἐξεμεῖ τὸν λίθον,

ἔπειτα τοὺς παῖδας, οὓς κατέπιε, μεθ' ὧν Ζεὺς τὸν πρὸς Κρόνον καὶ Τιτᾶνας ἐξήνεγκε[4] πόλεμον. Μαχομένων δὲ αὐτῶν ἐνιαυτοὺς δέκα, ἡ Γῆ τῷ Διὶ ἔχρησε τὴν νίκην, τοὺς καταταρταρωθέντας ἂν ἔχῃ συμμάχους· ὁ δὲ τὴν φρουροῦσαν αὐτῶν τὰ δεσμὰ Κάμπην ἀποκτείνας ἔλυσε. Καὶ Κύκλωπες τότε Διὶ μὲν διδόασι βροντὴν καὶ ἀστραπὴν καὶ κεραυνόν, Πλούτωνι δὲ κυνῆν, Ποσειδῶνι δὲ τρίαιναν. Οἱ δὲ τούτοις ὁπλισθέντες κρατοῦσι Τιτάνων καὶ καθείρξαντες αὐτοὺς ἐν τῷ Ταρτάρῳ τοὺς ἑκατόγχειρας καθιστῶσι φύλακας. Αὐτοὶ δὲ διακληροῦνται[3] περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ λαγχάνει[7] Ζεὺς μὲν τὴν ἐν οὐρανῷ δυναστείαν, Ποσειδῶν δὲ τὴν ἐν θαλάττῃ, Πλούτων δὲ τὴν ἐν ᾅδου.

Γίγαντες.

Γῆ περὶ Τιτάνων ἀγανακτοῦσα γεννᾷ Γίγαντας ἐξ Οὐρανοῦ μεγέθει μὲν σωμάτων ἀνυπερβλήτους, δυνάμει δὲ ἀκαταγωνίστους, οἳ φοβεροὶ ταῖς ὄψεσι κατεφαίνοντο. Ἐγένοντο δέ, ὡς μέν τινες λέγουσιν, ἐν Φλέγραις, ὡς δὲ ἄλλοι ἐν Παλλήνῃ. Ἠκόντιζον δὲ εἰς οὐρανὸν πέτρας καὶ δρῦς ἡμμένας. Διέφερε δὲ πάντων Πορφυρίων τε καὶ Ἀλκυονεύς, ὃς δὴ καὶ ἀθάνατος ἦν ἐν ᾗπερ ἐγεννήθη γῇ μαχόμενος. Τοῖς δὲ θεοῖς λόγιον ἦν ὑπὸ θεῶν μὲν μηδένα τῶν Γιγάντων ἀπολέσθαι δύνασθαι, συμμαχοῦντος δὲ θνητοῦ τινος τελευτήσειν. Αἰσθομένη δὲ Γῆ τοῦτο ἐζήτει φάρμακον, ἵνα μηδὲ ὑπὸ θνητοῦ δυνηθῶσιν ἀπολέσθαι. Ζεὺς δὲ ἀπείπων[8] φαίνειν Ἠοῖ τε καὶ Σελήνῃ καὶ Ἡλίῳ τὸ μὲν φάρμακον αὐτὸς ἔτεμε φθάσας[9], Ἡρακλέα δὲ σύμμαχον δι' Ἀθηνᾶς ἐπεκαλέσατο. Κἀκεῖνος πρῶτον μὲν ἐτόξευσεν Ἀλκυονέα· ὁ δ' ἐπὶ τῆς γῆς μᾶλλον ἀνεθάλπετο. Ἀθηνᾶς δὲ ὑποθεμένης[10] ἔξω τῆς Παλλήνης εἵλκυσεν αὐτόν.

Κἀκεῖνος μὲν οὕτως ἐτελεύτα. Πορφυρίων δὲ Ἡρακλεῖ κατὰ μάχην ἐφώρμησε καὶ Ἥρᾳ· καὶ Διὸς κεραυνώσαντος αὐτόν, Ἡρακλῆς τοξεύσας ἀπέκτεινε. Τῶν δὲ λοιπῶν Ἀπόλλων μὲν Ἐφιάλτου τὸν ἀριστερὸν ἐτόξευσεν ὀφθαλμόν, Ἡρακλῆς δὲ τὸν δεξιόν, Εὔρυτον δὲ θύρσῳ Διόνυσος ἀπέκτεινε, Κλυτίον δὲ Ἥφαιστος βαλὼν μύδροις, Ἀθηνᾶ δ' Ἐγκελάδῳ φεύγοντι Σικελίαν ἐπέρριψε τὴν νῆσον, Πολυβώτης δὲ διὰ τῆς θαλάττης διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος ἦκεν εἰς Κῶν, Ποσειδῶν δὲ μέρος τῆς νήσου ἀπορρήξας ἐπέρριψεν αὐτό, τὸ λεγόμενον Νίσυρον, Ἑρμῆς δὲ τὴν Ἅιδου κυνῆν ἔχων κατὰ τὴν μάχην Ἱππόλυτον ἀπέκτεινεν, Ἄρτεμις δὲ Γρατίωνα· Μοῖραι δὲ Ἄγριον καὶ Θόωνα χαλκοῖς ῥοπάλοις μαχομένους· τοὺς δ' ἄλλους κεραυνοῖς Ζεὺς βαλὼν διέφθειρε, πάντας δὲ Ἡρακλῆς ἀπολλυμένους ἐτόξευσε.

Προμηθεύς.

Προμηθεὺς Ἰαπετοῦ υἱὸς ἐξ ὕδατος καὶ γῆς ἀνθρώπους πλάσας ἔδωκεν αὐτοὺς τὸ πῦρ λάθρα Διὸς ἐν νάρθηκι[14] κρύψας. Ὡς δὲ ᾔσθετο Ζεύς, ἐπέταξεν Ἡφαίστῳ τὸ σῶμα αὐτοῦ τῷ Καυκάσῳ ὄρει προσηλῶσαι· τοῦτο δὲ σκυθικὸν ὄρος ἐστίν. Ἐν δὲ τούτῳ προσηλωθεὶς Προμηθεὺς πολλῶν ἐτῶν ἀριθμὸν ἐδέδετο. Καθ' ἑκάστην δ' ἡμέραν ἀετὸς ἐπιπετόμενος αὐτοῦ τοὺς λοβοὺς τῶν ἡπάτων ἐνέμετο[12] αὐξανομένων διὰ νυκτός. Καὶ Προμηθεὺς πυρὸς κλαπέντος δίκην ἔτινε ταύτην μέχρι Ἡρακλῆς αὐτὸν ἔλυσε.

Δευκαλίων.

Προμηθέως παῖς Δευκαλίων ἐγένετο. Οὗτος βασιλεύων τῶν περὶ Φθίαν τόπων νυμφεύεται Πύρραν, τὴν Ἐπιμηθέως καὶ Πανδώρας, ἣν ἔπλασαν οἱ θεοὶ πρώτην γυναῖκα. Ἐπεὶ

δὲ ἀφανίσαι Ζεὺς τὸ χαλκοῦν γένος ἠθέλησεν, ὑποθεμένου[13] Προμηθέως, Δευκαλίων τεκτηνάμενος λάρνακα καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἐνθέμενος εἰς ταύτην μετὰ Πύρρας εἰσέβη. Ζεὺς δὲ πολὺν ὑετὸν ἀπ' οὐρανοῦ χέας τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος κατέκλυσεν, ὥστε διαφθαρῆναι πάντας ἀνθρώπους ὀλίγων χωρίς[14] οἳ συνέφυγον εἰς τὰ πλησίον ὑψηλὰ ὄρη.

Δευκαλίων δ' ἐν τῇ λάρνακι διὰ τῆς θαλάττης φερόμενος ἐφ' ἡμέρας ἐννέα καὶ νύκτας ἴσας τῷ Παρνασσῷ προσίσχει[15]· κἀκεῖ τῶν ὄμβρων παῦλαν λαβόντων ἐκβὰς ἔθυσε τῷ Διὶ Φυξίῳ. Ζεὺς δὲ πέμψας Ἑρμῆν πρὸς αὐτὸν ἐπέτρεψεν αἰτεῖσθαι ὅ,τι βούλεται, ὁ δὲ αἰτεῖται ἀνθρώπους αὐτῷ γενέσθαι. Καὶ Διὸς εἰπόντος, ὑπὲρ κεφαλῆς ἄιρων ἔβαλε λίθους· καὶ οὓς μὲν ἔβαλε Δευκαλίων ἄνδρες ἐγένοντο, οὓς δὲ Πύρρα γυναῖκες· ὅθεν καὶ λαοὶ μεταφορικῶς ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ λᾶας, ὁ λίθος. Γίγνονται δ' ἐκ Πύρρας Δευκαλίωνι παῖδες Ἕλλην μὲν πρῶτος, δεύτερος δὲ Ἀμφικτύων, ὁ μετὰ Κραναὸν βασιλεύσας τῆς Ἀττικῆς, θυγάτηρ δὲ Πρωτογένεια. Ἕλληνος δὲ καὶ νύμφης Ὀρσηίδος ἐγένοντο Δῶρος, Ξοῦθος, Αἴολος. Αὐτὸς μὲν οὖ ἀφ' αὑτοῦ τοὺς καλουμένους Γραικοὺς προσηγόρευσεν Ἕλληνας, τοῖς δὲ παισὶν ἐμέρισε τὴν χώραν. Καὶ Ξοῦθος μὲν λαβὼν τὴν Πελοπόνγησον Ἀχαιὸν ἐγέννησε καὶ Ἴωνα, ἀφ' ὧν Ἀχαιοὶ καὶ Ἴωνες καλοῦνται. Δῶρος δὲ τὴν πέραν χώραν Πελοποννήσου λαβὼν τοὺς κατοίκους ἀφ' ἑαυτοῦ Δωριεῖς ἐκάλεσεν, Αἴολος δὲ βασιλεύων τῶν περὶ τὴν Θεσσαλίαν τόπων τοὺς ἐνοικοῦντας Αἰολεῖς προσηγόρευσε.

Ἅδης.

Οἱ πολλοί, οὓς ἰδιώτας[5] οἱ σοφοὶ καλοῦσιν, Ὁμήρῳ τε καὶ Ἡσιόδῳ πειθόμενοι τόπον τινὰ ὑπὸ τῇ γῇ πάνυ βαθὺν

Ἅδην ὑπειλήφασι μέγαν τε καὶ πολύχωρον τοῦτον εἶναι καὶ ζοφερὸν καὶ ἀνήλιον· βασιλεύει δὲ τοῦ χάσματος ἀδελφὸς τοῦ Διὸς Πλούτων κεκλημένος· περιρρεῖται δὲ ἡ χώρα αὐτοῦ ποταμοῖς μεγάλοις τε καὶ φοβεροῖς καὶ ἐκ μόνων τῶν ὀνομάτων. Κωκυτοὶ γὰρ καὶ Πυριφλεγέθοντες καὶ τὰ τοιαῦτα κέκληνται. Τὸ δὲ μέγιστον[17] ἡ Ἀχερουσία λίμνη πρόκειται πρώτη δεχομένη τοὺς ἀπαντῶντας[18], ἢν οὐκ ἔνι[19] διαπλεῦσαι ἢ παρελθεῖν ἄνευ τοῦ πορθμέως· πρὸς δὲ αὐτῇ τῇ καθέδῃ[20] καὶ πύλη οὔτη ἀδαμαντίνη[21] ἀδελφιδοῦς τοῦ βασιλέως Αἰακός ἐστι τὴν φρουρὰν ἐπιτεταμμένος καὶ παρ' αὐτῷ κύων τρικέφαλος Κέρβερος καλούμενος· περαιωθέντας δὲ τὴν λίμνην λειμὼν ὑποδέχεται μέγας καὶ ποτὸν μνήμης πολέμιον· λήθης γοῦν διὰ τοῦτο ὀνόμασται. Ὁ μὲν οὖν Πλούτων καὶ ἡ Περσεφόνη δυναστεύουσιν, ὑπηρετοῦσι δὲ αὐτοὺς Ἐρινύες καὶ Φόβοι καὶ Ἑρμῆς. Δικασταὶ δὲ κάθηνται δύο Μίνως τε καὶ Ραδάμανθυς, Κρῆτες ὄντες καὶ υἱοὶ τοῦ Διός· οὗτοι δὲ τοὺς μὲν ἀγαθοὺς τῶν ἀνδρῶν καὶ δικαίους πέμπουσιν εἰς τὸ Ἠλύσιον πεδίον τῷ ἀρίστῳ βίῳ συνεσομένους,[22] τοὺς δὲ πονηροὺς ταῖς Ἐρινύσι παραδόντες εἰς τὸν τῆς κολάσεως χῶρον ἐκπέμπουσιν.

---

6. Λουκιανοῦ Διάλογοι.

Ἡφαίστου καὶ Διός.

Ἥφαιστος·— Τί με, ὦ Ζεῦ, χρὴ ποιεῖν; ἥκω γάρ, ὡς ἐκέλευσας, ἔχειν τὸν πέλεκυν ὀξύτατον, εἰ καὶ λίθον δέοι μιᾷ πληγῇ διακοψαι.[1]

Ζεύς.— Εὖγε, ὦ Ἥφαιστε, ἀλλὰ δίελέ μου τὴν κεφαλὴν εἰς δύο κατενεγκών.[2]

Ἥφαιστος.— Πειρᾷ μου, εἰ μέμηνα;[3] πρόσταττε δ' οὖν τί ἄλλο, ὅπερ ἐθέλεις σοι γενέσθαι.

Ζεύς.— Τοῦτ' αὐτὸ διαιρεθῆναί μοι τὸ κρανίον· εἰ δὲ ἀπειθήσεις, οὐ νῦν πρῶτον ὀργιζομένου πειράσει μου,[4] ἀλλὰ χρὴ καθικνεῖσθαι παντὶ τῷ θυμῷ μηδὲ μέλλειν[5] ἀπόλλυμαι γὰρ ὑπὸ ὠδίνων, αἵ μοι τὸν ἐγκέφαλον ἀναστρέφουσι.

Ἥφαιστος.—Ὅρα, ὦ Ζεῦ, μὴ κακόν τι ποιήσωμεν· ὀξὺς γὰρ ὁ πέλεκύς ἐστι καὶ οὐκ ἀναιμωτὶ οὐδὲ κατὰ τὴν Εἰλήθειαν[6] μαιώσεταί σε.

Ζεύς.—Κατένεγκε μόνον, ὦ Ἥφαιστε, θαρρῶν· οἶδα ἐγὼ τὸ συμφέρον.

Ἥφαιστος.— Ἄκων μέν, κατοίσω δέ· τί γὰρ χρὴ ποιεῖν σοῦ κελεύοντος; τί τοῦτο; κόρη ἔνοπλος; μέγα, ὦ Ζεῦ, κακὸν εἶχες ἐν τῇ κεφαλῇ· εἰκότως γοῦν ὀξυθυμος ἦσθα τηλικαύτην ὑπὸ τῇ μήνιγγι παρθένον ζωογονῶν καὶ ταῦτα[7] ἔνοπλον. Ἥ που[8] στρατόπεδον, οὐ κεφαλὴν ἐλελήθεις[9] ἔχων. Ἡ δὲ πηδᾷ καὶ πυρριχίζει καὶ τὴν ἀσπίδα τινάσσει καὶ τὸ δορυ πάλλει καὶ ἐνθουσιᾷ, καὶ τὸ μέγιστον[10] καλὴ πάνυ καὶ ἀκμαία γεγένηται ἤδη ἐν βραχεῖ· γλαυκῶπις μέν, ἀλλὰ κομεῖ καὶ τοῦτο ἡ κόρυς· ὥστε, ὦ Ζεῦ, μαίωτρά μοι ἀπόδος ἐγγυήσας[11] ἤδη αὐτήν.

Ζεύς.— Ἀδύνατα αἰτεῖς, ὦ Ἥφαιστε· παρθένος γὰρ ἀεὶ ἐθελήσει μένειν, ἐγὼ δ' οὖν τὸ γ' ἐπ' ἐμοὶ[12] οὐδὲν ἀντιλέγω.

Ἥφαιστος.— Τοῦτ' ἐβουλόμην· ἐμοὶ μελήσει τὰ λοιπὰ καὶ ἤδη συναρπάσω αὐτήν.

Ζεύς.— Εἴ σοι ῥᾴδιον, οὕτω ποίει· πλὴν οἶδα, ὅτι ἀδυνάτων ἐρᾷς.

Χάρωνος καὶ Μενίππου.

Χάρων. — Ἀπόδος, ὦ κατάρατε, τὰ πορθμεῖα[13].

Μένιππος. — Βόα, εἰ τοῦτό σοι, ὦ Χάρων, ἥδιον.

Χάρων. — Ἀπόδος φημί, ἀνθ' ὧν σε διεπορθμευσάμην.

Μένιππος. — Οὐκ ἄν λάβοις[14] παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.

Χάρων. — Ἔστι δέ τις ὀβολὸν μὴ ἔχων;

Μένιππος. — Εἰ μὲν καὶ ἄλλος τις οὐκ οἶδα· ἐγὼ δὲ οὐκ ἔχω.

Χάρων. — Καὶ μὴν[15] ἄγξω σε, νὴ τὸν Πλούτωνα, ὦ μιαρέ, ἢν μὴ ἀποδῷς.

Μένιππος. — Κἀγὼ τῷ ξύλῳ σου[16] πατάξας διαλύσω τὸ κρανίον.

Χάρων. — Μάτην οὖν ἔσει πεπλευκὼς τοσοῦτον πλοῦν:

Μένιππος. — Ὁ Ἑρμῆς ὑπὲρ ἐμοῦ[17] σοι ἀποδότω, ὃς με παρέδωκέ σοι.

Ἑρμῆς. — Νὴ Δι' ὠνάμην γε,[18] εἰ μέλλω καὶ ὑπερεκτίνειν[19] τῶν νεκρῶν.

Χάρων. — Οὐκ ἀποστήσομαί σου.

Μένιππος. — Τούτου γε ἕνεκα καὶ νεωλκήσας τὸ πορθμεῖον παράμενε· πλὴν ἀλλ' ὅγε μὴ ἔχω, πῶς ἂν λάβοις;

Χάρων. — Σὺ δὲ οὐκ ἤδεις ὡς κομίζεσθαι δέον;[20]

Μένιππος. — Ἤδειν μέν, οὐκ εἶχον δέ· τί οὖν; ἐχρῆν διὰ τοῦτο μὴ ἀποθανεῖν;

Χάρων. — Μόνος οὖν αὐχήσεις προῖκα πεπλευκέναι;

Μένιππος. — Οὐ προῖκα, ὦ βέλτιστε, καὶ γὰρ ἥντλησα[21] καὶ τῆς κώπης συνεπελαβόμην καὶ οὐκ ἔκλαιον μόνος τῶν ἄλλων ἐπιβατῶν.

Χάρων. — Οὐδὲν ταῦτα πρὸς πορθμέα· τὸν ὀβολὸν ἀποδοῦναί σε δεῖ. Οὐ θέμις ἄλλως γενέσθαι.

Μένιππος. — Οὐκοῦν ἄπαγέ με αὖθις εἰς τὸν βίον.

Χάρων. — Χαρίεν λέγεις, ἵνα καὶ πληγὰς ἐπὶ τούτῳ παρὰ τοῦ Αἰακοῦ προσλάβω.

Μένιππος. — Μὴ ἐνόχλει οὖν,

Χάρων. — Δεῖξον τί ἐν τῇ πήρᾳ ἔχεις.

Μένιππος. — Θέρμους, εἰ θέλεις, καὶ τῆς Ἑκάτης τὸ δεῖπνον[22].

Χάρων. — Πόθεν τοῦτον ἡμῖν, ὦ Ἑρμῆ, τὸν κύνα ἤγαγες; οἷα δὲ καὶ ἐλάλει παρὰ τὸν πλοῦν τῶν ἐπιβατῶν ἁπάντων καταγελῶν καὶ ἐπισκώπτων καὶ μόνος ᾄδων οἰμωζόντων ἐκείνων.

Ἑρμῆς. — Ἀγνοεῖς, ὦ Χάρων, ὃν τινα ἄνδρα διεπόρθμευσας· ἐλεύθερον ἀκριβῶς κοὐδενὸς αὐτῷ μέλει. Οὗτός ἐστιν ὁ Μένιππος.

Χάρων. — Καὶ μὴν ἄν σε λάβω ποτέ.

Μένιππος. — Ἂν λάβῃς, ὦ βέλτιστε· δὶς δὲ οὐκ ἂν λάβοις.

Κύκλωπος καὶ Ποσειδῶνος.

Κύκλωψ. — Ὦ πάτερ, οἷα πέπονθα ὑπὸ τοῦ καταράτου ξένου, ὃς μεθύσας ἐξετύφλωσέ με, κοιμωμένῳ ἐπιχειρήσας.[24]

Ποσειδῶν. — Τίς δὲ ἦν ὁ ταῦτα τολμήσας, ὦ Πολύφημε;

Κύκλωψ. — Τὸ μὲν πρῶτον Οὖτιν αὐτὸν ἀπεκάλει· ἐπεὶ δὲ διέφυγε καὶ ἔξω ἦν βέλους, Ὀδυσσεὺς ὀνομάζεσθαι ἔφη.

Ποσειδῶν. — Οἶδα ὃν λέγεις, τὸν Ἰθακήσιον· ἐξ Ἰλίου δ' ἀνέπλει. Ἀλλὰ πῶς ταῦτα ἔπραξεν οὐδὲ πάνυ εὐθαρσὴς ὤν;

Κύκλωψ. — Κατέλαβον ἐν τῷ ἄντρῳ ἀπὸ τῆς νομῆς ἀναστρέψας πολλοὺς ἐπιβουλεύοντας δῆλον ὅτι τοῖς ποιμνίοις· ἐπεὶ γὰρ ἐπέθηκα τῇ θύρᾳ τὸ πῶμα, πέτρα δέ ἐστι παμμεγέθης, καὶ τὸ πῦρ ἀνέκαυσα, ἐφάνησαν ἀποκρύπτειν ἑαυτοὺς πειρώμενοι· ἐγὼ δὲ συλλαβών τινας αὐτῶν, ὥσπερ εἰκὸς

ἦν,[25] κατέφαγον λῃστάς γε ὄντας. Ἐνταῦθα ὁ πανουργότατος ἐκεῖνος εἴτε Οὖτις εἴτε Ὀδυσσεὺς ἦν, δίδωσί μοι πιεῖν φάρμακόν τι ἐγχέας ἡδὺ μὲν καὶ εὔοσμον, ἐπιβουλότατον δὲ καὶ ταραχωδέστατον· ἅπαντα γὰρ εὐθὺς ἐδόκει μοι περιφέρεσθαι καὶ τὸ σπήλαιον αὐτὸ ἀνεστρέφετο καὶ οὐκέτι ὅλως ἔν ἐμαυτῷ ἤμην· τέλος δὲ εἰς ὕπνον κατεσπάσθην.[26] Ὁ δὲ ἀποζύνας τὸν μοχλὸν καὶ πυρώσας γε προσέτι ἐτύφλωσέ με καθεύδοντα· καὶ ἀπ' ἐκείνου[27] τυφλός εἰμί σοι,[28] ὦ Πόσειδον.

Ποσειδῶν. — Ὡς βαθὺν ἐκοιμήθης,[29] ὦ τέκνου, ὃς οὐκ ἐξέθορες μεταξὺ τυφλούμενος. Ὁ δ' οὖν Ὀδυσσεὺς πῶς διέφυγεν; οὐ γὰρ ἂν εὖ οἶδ' ὅτι ἠδυνήθη ἀποκινῆσαι τὴν πέτραν ἀπὸ τῆς θύρας.

Κύκλωψ. — Ἀλλ' ἐγὼ ἀφεῖλον, ὡς μᾶλλον αὐτὸν λάβοιμι ἐξιόντα, καὶ καθίσας παρὰ τὴν θύραν ἐθήρων τὰς χεῖρας ἐκπετάσας μόνα παρείς,[30] τὰ πρόβατα εἰς τὴν νομὴν ἐντειλάμενος τῷ κριῷ ὁπόσα ἐχρῆν πράττειν αὐτὸν ὑπὲρ ἐμοῦ.

Ποσειδῶν. — Μανθάνω·[31] ὑπ' ἐκείνοις ἔλαθον ὑπεξελθόντες[32] σὺ δὲ τοὺς ἄλλους Κύκλωπας ἔδει ἐπιβοήσασθαι ἐπ' αὐτόν.[33]

Κύκλωψ. — Σενεκάλεσα, ὦ πάτερ, καὶ ἦκον· ἐπεὶ δὲ ἤροντο τοῦ ἐπιβουλεύοντος τοὔνομα κἀγὼ ἔφην, ὅτι Οὖτίς ἐστι, μελαγχολᾶν[34] οἰηθέντες με ᾤχοντο ἀπιόντες. Οὕτω κατεσοφίσατό με[35] ὁ κατάρατος τῷ ὀνόματι. Καὶ ὁ μάλιστα ἡνίασέ με,[36] ὅτι ὀνειδίζων ἐμοὶ τὴν συμφοράν, οὐδὲ ὁ πατήρ, φησίν, ὁ Ποσειδῶν ἰάσεταί σε.

Ποσειδῶν. — Θάρρει, ὦ τέκνον· ἀμυνοῦμαι[37] γὰρ αὐτόν, ὡς μάθῃ, ὅτι, καὶ εἰ πήρωσίν μοι ὀφθαλμῶν ἴασθαι ἀδύνατον, τὰ γοῦν τῶν πλεόντων[38] ἐπ' ἐμοί ἐστι· πλεῖ δ' ἔτι.

ΤΕΛΟΣ

Σημ. Ὀλίγας σημειώσεις ἀναγκαιοτάσας κριθείσας παραθέτομεν ἐν τέλει κατὰ κεφάλαια, ἵνα μὴ ὁ μαθητὴς ἀρκῆται μόνον κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐξετάσεως ἀναγινώσκων τὰς ὑποσελίδους σημειώσεις ἀλλ' ἀναγκάζηται νὰ μελετᾷ αὐτὰς καλῶς κατ' οἶκον.

Σ. Ἀποσπάσματα ἐκ τῆς Π. Δ.

1. **ὡς σοι ὑπάρχει κατὰ τὸ πλῆθος**=ἀναλόγως τῆς περιουσίας σου
2. **θέμα** = κεφάλαιον.
3. **ὡς βλάσφημος** = πόσον βλάσφημος.
4. **ἀντάλλαγμα** = ἀντίτιμον.

3. Μῦθοι.

1. **ἐννοεῖται**=γέμει τῶν κακῶν.
2 **ῥύμματα** = καθαρτικὰς ὕλας, σάπωνα κλπ.
3. **οὐκ ἔσχε** = δὲν ἠδυνήθη.
4. **εἰ πλείους παραβάλοι** = ἐὰν ἤθελε ῥίψῃ εἰς τὴν ὄρνιθα περισσότερον κριθάρι.
5. **τῇ αὐτῇ διαίτῃ χρώμενοι**= ζῶντες κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον.
6 **τοῦ ἐμοῦ βάρους** = μέρος τοῦ βάρους μου.
7. **καταλύειν τοῦ βίου** = τελευτᾶν.
8. **τοῦ βίου ὑπέξειμι** = θὰ ἀποθάνω.
9. **μοὶ**= ὑπ' ἐμοῦ.
10. **κατορωρύχθαι** = ὅτι εἶναι κεχωσμένος.
11. **ἀδικεῖν** = βλάπτειν.
12. **στήσαντες** = ὁρίσαντες.
13. **συνειδυῖα ἑαυτῇ** = συναισθανομένη, γινώσκουσα καλῶς.
14. **οὐ διέλιπε τρέχουσα** = ἀκαταπαύστως ἔτρεχε.
15. **Φθάσας** = προλαβών.

4. Διηγήματα καὶ περιγραφαί.

1. **ἐν τοῖς λόγοις.** = εἰς τὰ γράμματα.
2 **ἐν δὴ τούτοις τῆς περιουσίας ὤν**=ἐν ᾧ λοιπὸν ἦτο τόσον πτωχός.
3. **τὸ παλαιὸν ἀνεκαλοῦντο.** = τὸν παλαιὸν καιρὸν προσεκάλουν ἐνώπιόν των.
4. **τοῖς φιλοσόφοις σχολάζοντες**=μετὰ τῶν φιλοσόφων διατρίβοντες.
5. **ἀποθάνοι πρὸς**=ρονευθῇ ὑπό.
6. **λόγιον**=χρησμόν.
7. **κατὰ φρυγανισμὸν** = πρὸς συλλογὴν φρυγάνων.
8. **οἱ δὲ φθάσαντες** = ἐκεῖνοι δὲ εὐθύς.
9. **ὡς ἀνδρ. ... πεποιηκότες** =ὡσὰν νὰ εἶχον πράξῃ ἀνδραγάθημα.
10. **θυμῷ**=μὲ θάρρος.
11. **ᾔτησαν ἀναίρ. τοῦ βασ.**= ἐζήτησαν νὰ λάβωσι τὸ σῶμα τοῦ βασιλέως πρὸς ταφήν.
12. **συνέντες** = ἐννοήσαντες.
13. **ὑγρότητα** = εὐκινησίαν.
14. **ἐπιχειρεῖ** = ἐπιτίθεται.
15. **ἕως τούτου δὲ προέρχεται** = μέχρι δὲ ἐκείνου τοῦ σημείου προχωρεῖ.
16. **αὐτοῦ** = δηλ. τοῦ ὕδατος.
17. **δουλοῦται ἰσχυρῶς**=ὑποκύπτει πολύ.
18. **θαυμαστὸν ὅσον** = παρὰ πολύ.
19. **ἀψυχότεραι** = δειλότεραι.

5. Μυθολογία.

1. Μελισσεὺς βασιλεὺς τῆς Κρήτης.
2. **ὡς τὸν γεγεννημένον παῖδα** = ὡς ἐὰν ἦτο τὸ γεννηθὲν παιδίον.
3. **ἐπειδὴ Ζεὺς** = ὅτε ὁ Ζεύς.
4. **ἐξήνεγκε** = διεξήγαγε, ἔκαμε.
5. **κυνῆ, κάλυμμα κεφαλῆς** = περικεφαλαία ἔχουσα τὴν ἰδιότητα νὰ καθιστᾷ ἀόρατον τὸν φέροντα αὐτήν.
6. **διακληροῦνται** = διὰ κλήρου διανέμονται.
7. **λαγχάνει** = λαμβάνει διὰ κλήρου.
8. **ἀπειπὼν** = ἀπαγορεύσας.
9 **ἔτεμε φθάσας** = ἐπρόφθασε καὶ ἔκοψε.
10. **Ἀθηνᾶς δ' ὑποθεμένης** = κατὰ συμβουλὴν δὲ τῆς Ἀθηνᾶς.
11. **ὁ νάρθηξ** = εἶναι φυτὸν ἔχον καυλὸν κουφότατον καὶ ἐπιτήδειον πρὸς τήρησιν π
12. **ἐνέμετο** = ἔτρωγε.
13. **ὑποθεμένου** = κατὰ σ βουλήν.
14. **ὀλίγων χωρὶς** = ἐκτὸς ὀλίγων.
15 **προσίσχει**=προσορμίζεται.
16. **ἰδιώτης**=λέγεται πᾶς ὁ μὴ γνωρίζων τι· ἐνταῦθα = ἀμαθής.
17. **τὸ δὲ μέγιστον**=ἐννοεῖται ἐνταῦθα **ἐστὶν ὅτι.**
18. **τοὺς ἀπαντῶντας** = τοὺς ἐρχομένους.
19. **ἔνι** = εἶναι δυνατόν
20. **πρὸς δὲ τῇ καθόδῳ** = πλησίον δὲ τῆς καταβάσεως.
21. **ἀδαμαντίνῃ** = ἐκ σκληροτάτου σιδήρου κατεσκευασμένη.
22. **τῷ ἀρίστῳ βίῳ συνεσομένους.** = ἵνα ζήσωσι βίον ἄριστον.

6. Διάλογοι.

1. **διακόψαι** = ὥστε νὰ διακόψω.
2. **κατενεγκὼν** = καταβιβάσας τὸν πέλεκυν.
3 **εἰ μέμηνα** = ἐὰν εἶμαι τρελλός· μέμηνα παρακ. τοῦ μαίνομαι.
4. **πειράσει μου** = θὰ μὲ δοκιμάσῃ. Ἄλλοτε ὁ Ζεὺς ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ Ἡφαίστου ἔλαβὼν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ποδὸς ἔρριψεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν γῆν, καταπεσὼν δ' εἰς Λῆμνον συνέτριψε τὸν πόδα, ἐξ οὗ καὶ χωλὸς ἦτο ὁ Ἥφαιστος.
5. **μηδὲ μέλλειν**=τὸ πλῆρες·

χρὴ μέλλειν = βραδύνειν.

κατὰ τὴν Εἰλήθειαν = ὅ' ὃν τρόπον ἡ Εἰλήθεια βοηθεῖ τὰς γυναῖκας εἰς τὸν τοκετόν.

7. **καὶ ταῦτα** = καὶ μάλιστα.

8. **Ἤπου** = λοιπόν.

9. **ἐλελήθεις ἔχων στρατόπεδον οὐ κεφαλήν** = στρατόπεδον εἶχες καὶ ὄχι κεφαλήν, τὸ ὁποῖον ἦτο ἄγνωστον.

10 **καὶ τὸ μέγιστον** ἐνν. ἐστὶν ὅτι

11. **ἐγγυήσας** = ἀρραβωνίσας.

12. **τό γ' ἐπ' ἐμοί** = ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμέ.

13. **τὰ πορθμεῖα** = τὸν ναῦλον.

14. **οὐκ ἂν λάβοις** = δὲν δύνασαι νὰ λάβῃς.

15. **καὶ μὴν** = ἀλλά.

16. **τῷ ξύλῳ σου** = ἡ γεν. σοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸ κρανίον.

17. **ὑπὲρ ἐμοῦ** = ἀντ' ἐμοῦ.

18. **Νὴ Δί' ὠνάμην γε** = ἐπέτυχα, ἐπρόκοψα μὰ τὴν ἀλήθειαν.

19. **ὑπερκτίνειν** = πληρώνειν ἀντί.

20 **ὡς κομίζεσθαι δέον** (ἐνν. ἦν) = ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ φέρῃς μαζί σου

21 **ἤντλησα** = ἐνν. τὸ ἐν τῷ πυθμένι τοῦ πλοίου σωρευόμενον ὕδωρ

22. **δεῖπνον** = Ἑκάτης φνόζον οἱ παλαιοὶ ὅσα ἐν τέλει ἑκάστου μηνὸς μετεχειρίζοντο πρὸς κάθαρσιν τῆς οἰκίας. Ἦσαν δὲ φά, κρόμμυα μέλικλπ. προτιθέμενα ἐν ταῖς τριόδοις χάριν τῆς Ἑκάτης καὶ ἐσθιόμενα ὑπὸ τῶν πτωχῶν ἢ ὑπὸ τῶν κυνικῶν φιλοσόφων.

23. **κύνα** = ἐννοεῖ τὸν Μένιππον.

24. **ἐπιχειρήσας** = ἐπιτηδείς.

25. **εἰκὸς ἦν** = φυσικὸν ἦτο.

26. **εἰς ὕπνον κατεσπάσθην** = ἐκυριεύθην ὑπὸ ὕπνου.

27. **ἀπ' ἐκείνου** = ἀπὸ τότε.

28 **εἰμί σοι** = σοῦ εἶμαι.

29. **ὡς βαθὺν ἐκοιμήθης** = πόσον βαθὺν ὕπνον ἐκοιμήθης.

30. **παρεὶς** = ἀφήσας.

31 **μανθάνω** = ἐννοῶ.

32. **ὑπ' ἐκείνους ἔλαθον ὑπεξ.** = ἐξῆλθον ὑπὸ κάτω ἐκείνων χωρὶς νὰ ἐννοήσῃς.

33. **ἐπιβοήσασθαι ἐπ' αὐτοῦ** = νὰ φωνάξῃς αὐτοὺς ἐναντίον αὐτοῦ.

34. **μελαγχολᾶν** = παραφρονεῖν.

35. **κατεσοφίσατο** = κατεγέλασε, ἠπάτησε.

36. **καὶ δ' μάλιστα ἠνίασέ με** (ἐνν. ἐστιν) = καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πρὸ πάντων μὲ ἐλύπησεν εἶναι . . .

37. **ἀμυνοῦμαι** = θὰ ἐκδικηθῶ.

38. **τὰ γοῦν τῶν πλεόντων** = τοὐλάχιστον τὰ πράγματα τῶν πλεόντων ἢ οἱ πλέοντες εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μου.

Σημείωσις. Ἡ ὕλη τοῦ παρόντος τεύχους εἶναι οὕτως διατεταγμένη καὶ ἐκλελεγμένη, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιῆται οὐ μόνον διὰ τὴν Ε', ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ϛ' τάξιν τῶν Ἀστικῶν Σχολῶν.